

**УНІВЕРСИТЕТ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ**

**ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(21 травня 2021 року)**

№70

Переяслав – 2021

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

21 травня 2021 року

Вип. 70

Збірник наукових праць

Переяслав – 2021

УДК 001(477)«19/20»

ББК 72(4Укр)63

В 54

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2021. Вип. 70. 200 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Воловик Л.М. – кандидат географічних наук, доцент

Євтушенко Н.М. – кандидат економічних наук, доцент

Кикоть С.М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)

Носаченко В.М. – кандидат педагогічних наук

Руденко О.В. – кандидат психологічних наук, доцент

Скляренко О.Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Солопко І.О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Юхименко Н.Ф. – кандидат філософських наук, доцент

Збірник матеріалів конференції вміщує результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Автори статей

©Рада молодих учених університету

©Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 37.018.2

Людмила Лобозова, Віолетта Шаповалова
(Дніпро)

ПРОПАГАНДА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ДДКБМТА

У статті висвітлено досвід Державного Дніпровського коледжу будівельно-монтажних технологій та архітектури у впровадженні здорового способу життя у студентів, виховання здорової, активної творчої особистості. Розглянуті сучасні підходи до створення в коледжі здоров'язбережувального освітнього середовища.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, досвід у вихованні здорової особистості.

The article highlights the experience of the State Dnieper College of Construction and Installation Technologies and Architecture in implementing a healthy lifestyle for students, educating a healthy, active creative personality. Modern approaches to creating a healthy educational environment in college are considered.

Keywords: healthy lifestyle, experience in raising a healthy personality.

Актуальність. Ми не дарма звернулися до теми «здорового способу життя». У вересні 2015 р. 193 країни світу затвердили Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 р. Більшість держав на планеті вирішили об'єднати зусилля для подолання глобальних проблем людства. Однією з 17 глобальних цілей є ціль: «**Міцне здоров'я і благополуччя. Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку**». До цієї проблеми також небайдужі студенти і викладачі ДДКБМТА.

Методи дослідження: експериментальний, метод проектів, аналіз літературних джерел, творчі плакати та малюнки.

Основна частина. Педагогічний досвід викладачів коледжу Лобозової Л.А. і Шаповалової В.В. має різноплановий напрям: **навчальний, виховний, науковий, творчий.**

Здоров'я населення – це **показник добробуту держави**. Його збереження є завданням **державного рівня**. Значної уваги потребує здоров'я молодого покоління, особливо підлітків. Вони, більш за інших, майже кожної миті свого життя стоять на перехресті вибору свого шляху. Тому просвітницька робота **волонтерів**, викладачів біології і екології коледжу, соціальних та медичних працівників відіграє важливу роль у здійсненні профілактики негативних явищ в студентському середовищі, пропаганді здорового способу життя (Фото 1). У коледжі більше 20 років веде профілактику небезпечних звичок **ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ** [1, 16].

Фото 1. «Студенти волонтери ДДКБМТА»

Студенти волонтери коледжу разом з викладачами природничих дисциплін пропагандують здоровий спосіб життя, приймають участь в різноманітних акціях: «Здоров'я

дівчинки – сьогодні, здоров'я нації – завтра», «Від чого залежить здоров'я твое?», «Ні – курінню, алкоголю, наркотикам!», «Зупинимо всі разом СНІД!», «Молодь обирає здоровий спосіб життя!» (Фото 2).

Студенти коледжу разом з викладачем біології Лобозової Л.А. взяли участь в **III Міжнародній науково-практичній студентській конференції «Здоровий спосіб життя: Ні-тютюнокурінню, алкоголю, наркоманії! Так - здоровому способу життя!»** у ДВНЗ «НГУ» (2013 р.). Студенти спеціальності «Архітектура і містобудування», власноруч зробили 7 великих кольорових стендів «Здоровий спосіб життя», «Небезпека вживання солодких газованих вод, пива, швидкої їжі», «Повноцінне збалансоване харчування», «Харчування за групами крові», «Зміни світ на краще», «Час будувати екоміста», які знімала Програма «Вісті на 34-му каналі» (Фото 2, 3), [2, 67].

Фото 2. Плакат «Не дамо СНІДу шанс!»
Небезпеці тютюнокуріння присвячено наступний Плакат (Фото 3).

Фото 3. Плакат «Небезпека тютюнокуріння»

Накопичений досвід коледжу щодо здорового способу життя був узагальнений та знайшов своє відображення у Програмі Міністерства освіти і науки України /ПРООН/ЮНЕЙДС «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя». **Профілактика явища наркоманії** ведеться у коледжі комплексно, що аргументовано довели студенти, учасники відкритого виховного заходу «Повноцінне життя без наркотиків. Профілактика наркоманії», на який були запрошені викладачі біології Міського методичного об'єднання м. Дніпропетровська, 2015 р. (Фото 4). Учасники заходу показали 10 рольових ігор щодо небезпеці і профілактики наркоманії. Наприкінці відкритого заходу всі учасники і гості отримали кольорові буклети: «Що ти повинен знати про вживання наркотиків?», «Пам'ятка студентам і батькам щодо явища і профілактики наркоманії».

Фото 4. Відкритий захід «Повноцінне життя без наркотиків»

Деякі овочі та фрукти дуже корисні для здоров'я людини, покращують її здоров'я. Так, цибуля і часник благоприємно діють на печінку, допомагають їй подолати інтоксикацію. Зелень (петрушка, кріп) сприяє відтоку жовчі, нейтралізує важкі метали, які потрапляють в організм із їжі, води і повітря. **Молоді** кабачки – це природні ліки: містять білки, вуглеводи, каротин, аскорбінову кислоту, вітаміни групи «В», пектини, мінеральні солі Магнію, Калію, Кальцію і Заліза. Кабачкова ікра показана при холециститі, гепатиті, жовчнокам'яній хворобі, атеросклерозі і хронічних нефритах. Цукри і мікроелементи кабачків корисні діабетикам, так як кабачки містять всього 24 ккал. Грейпфрут містить речовину **нарингенін**, який стимулює руйнування жирів, накопичених печінкою. **Імбир** містить речовину капсаїцин, яка стимулює мозковий кровообіг, знімає спазми судин. Кращі джерела **Вітаміну «С»** - квашена капуста, ківі (шкірочка), свіжий болгарський перець, чорна смородина. Від сезонних інфекцій захищають нас і особливі речовини-**каротиноїди**, із яких синтезується вітамін «А». Кращі джерела каротиноїдів – томати, хурма і гарбуз. Дієтологи рекомендують обов'язково включати капусту **броколі** в свій раціон харчування, так як вона запобігає розвитку ракових пухлин.

Солодощі (печиво, тістечка, згущене молоко, цукерки) **треба вживати як можна менше!** Виключенням є **чорний шоколад**, який позитивно впливає на роботу мозку, покращує пам'ять та настрої. Шоколад містить багато Магнію, Кальцію, Заліза, Селену, вітамінів групи «В». Наприклад, 100 грамів темного шоколаду забезпечує 67% добової норми Заліза. Також чорний шоколад допомагає відновити гнучкість артерій. Дослідники у Фінляндії виявили, що споживання шоколаду знижує ризик інсультів в середньому **на 17%**. Справжній шоколад повинен танути в роті і не прилипати до піднебіння, як пластилін, а якщо прилипає, то в його складі є гідрогенізований жир. При кімнатній температурі справжній шоколад буде ламатися з хрустом.

Пиво. Багато людей його і за «випивку» не вважають. Але ж воно дуже погано діє на підшлункову залозу, викликаючи її розрихлення [4, с.16]. Доречи, одна пляшка пивка еквівалентна **60 г спирту**, три пляшки – це стакан спирту. **Солодка газована вода також небезпечно для людини.** Газована солодка вода має підвищений рівень солей фосфатної кислоти, які викликають захворювання нирок, серцево-судинної системи і провокують відкладення Кальцію у кровоносних судинах.

Пребіотики і пробіотики. Відновити порушений баланс при дисбактеріозі можуть пребіотики – це речовини, що сприяють росту і розмноженню корисних бактерій. Речовини-пробиотики містяться переважно в молочних і рослинних продуктах (кукурудзяних пластівцях, крупах, хлібі, цибулі, часнику, квасолі, горосі, бананах). **Пробиотики** – це види їжі або лікарські препарати, що містять живі мікроорганізми: лакто- й біфідобактерії, які є складовими кисломолочних продуктів: сметана, йогурт, кефір, айран, кумис, квашена капуста та інші [3, с. 79].

Рухова активність знижує ризик виникнення хвороб серця, інсульту, діабету, порушення кров'яного тиску, розвитку депресії. Для шкільного віку є рекомендованим 60 хвилин активної діяльності, для дорослої людини – щоденне проходження 8000 кроків. Дуже важливо дотримання режиму дня: сон для людини від 13 до 18 років повинен складати 8 годин, у 18 років – 7 годин.

Висновки. Сподіваємось, що досвід ДДКБМТА у профілактиці небезпечних звичок стане у нагоді студентам, батькам, науковцям, кураторам студентських груп, викладачам біології і екології.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бела Н.Е. Просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення здоров'я. *Розвиток соціальних ініціатив студентської молоді.* Матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 4 квітня 2013 р. / Під ред. В.В.Ватагіної. Дніпропетровськ: ДМТ, 2013. С. 16-19.

2. Лобозова Л.А. Ні – небезпечним звичкам! Так – здоровому способу життя! *Здоровий спосіб життя: проблеми та досвід*. Матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 5-7 листопада 2013 р., Дніпропетровськ / ред. кол.: А.І.Горова [та ін.] Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2013. С. 66-68.

3. Задорожний К.М. Біологія і екологія (профільний рівень): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: вид-во «Ранок», 2018. С. 79.

4. URL: www.kr.ua, 28.02-7.03, 2019.

ЕКОЛОГІЯ

*Єгор Рибалко, Ольга Дерик
(Одеса)*

ЗНЕБАРВЛЕННЯ КОРАЛІВ В РЕЗУЛЬТАТІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Важливість існування коралів важко переоцінити. Коралові рифи володіють найбільшим біорізноманіттям серед усіх інших екосистем у світі. Їх зникнення буде мати екологічні, економічні, соціальні наслідки та наслідки для здоров'я.

Ключові слова: коралові рифи, корали, біорізноманіття, екосистема, знебарвлення, підвищення температури.

The importance of coral existence is difficult to overestimate. Coral reefs have the largest biodiversity among all other ecosystems in the world. Their disappearance will have environmental, economic, social and health consequences.

Key words: coral reefs, corals, biodiversity, ecosystem, discoloration, temperature rise.

В результаті змін в ступені нагрівання різних районів океану змінюється розподіл тепла в масштабах всього світу, так і в масштабах регіонів. Сучасна динаміка кліматичної системи вказує на наявність тенденцій до підвищення середньої температури повітря, що не може не відобразитися, як на регіональних екосистемах так і в цілому на неї [1].

Антропогенні викиди парникових газів спричинили підвищення глобальної поверхневої температури приблизно на 1°C в порівнянні з доіндустріальним часом. Це призвело до беспрецедентних масових знебарвлень коралів. Ці явища, у поєднанні зі зростаючим місцевим тиском, зробили коралові рифи екосистемою, яка є однією з найбільш схильних до повного зникнення.

Корали – це морські безхребетні, що відносяться до типу Жалких (Cnidaria). Зазвичай вони живуть компактними колоніями з безлічі ідентичних індивідуальних поліпів. До видів коралів відносяться важливі будівельники рифів, які населяють тропічні моря. На теперішній час корали, як одні з найбільш піддатливих живих організмів, знаходяться під сильно вираженим негативним впливом діяльності людини [2].

Корали, що утворюють великі рифові екосистеми тропічних морів, залежать від симбіотичних відносин з водоростеподібними одноклітинними джгутиковими найпростішими, що називаються зооксантами, які мешкають у їхніх тканинах і надають коралу кольору. Зооксанти забезпечують корал поживними речовинами за допомогою процесу фотосинтезу, що є вирішальним фактором в прозорих тропічних водах з низьким вмістом цих речовин. Натомість корали забезпечують зооксантел вуглекислим газом та амонієм, які є необхідними для фотосинтезу. Негативні умови навколишнього середовища, в нашому випадку зміна клімату, яка відображається у вигляді підвищення температури води, може призвести до руйнування симбіозу корал/зооксантела. Щоб забезпечити короточасне виживання, кораловий поліп споживає або виводить зі свого організму зооксантел. Це призводить до світлішого або повністю білого вигляду коралу. Оскільки зооксанти забезпечують до 90% енергетичних потреб коралів через продукти фотосинтезу, після виведення корали можуть почати голодувати [3].

Корал може пережити короточасні порушення, але якщо умови, що змушують корал виводити зооксантел, зберігаються, шанси на виживання коралів зменшуються. Щоб відновитись після відбілювання, зооксанти повинні знову потрапити в тканини коралових поліпів і відновити фотосинтез, щоб підтримати корал в цілому та екосистему, яка від нього залежить. Якщо коралові поліпи загинуть від голоду після відбілювання, вони розкладуться. Потім закам'янілі корали залишають за собою скелети з карбоната кальцію, які потім будуть

поглинуті водоростями, ефективно блокуючи повторний ріст коралів. Врешті-решт коралові скелети руйнуються, що призведе до руйнування структури рифу [3].

Важливість існування коралів важко переоцінити. Коралові рифи володіють найбільшим біорізноманіттям серед усіх інших екосистем у світі. Незважаючи на те, що рифи покривають менше 0,1% дна океану, в доповненні до багатьох інших морських тварин, на рифах мешкають більше четвертої частини всіх видів морських риб. Крім того, рифи надають широкий спектр екосистемних послуг, таких як натуральне харчування, захист від повенів і підтримка рибальства і туризму. Отже, їх зникнення буде мати економічні, соціальні наслідки та наслідки для здоров'я. По оцінкам, коралові рифи безпосередньо підтримують більше 500 млн. людей по всьому світу, які покладаються на них в повсякденному житті, в основному в бідних країнах [4].

Обмеження глобальної середньої температури до рівня значно нижчого 2°C в порівнянні з доіндустріальним рівнем і продовження зусиль, які направлені на обмеження підвищення температури до $1,5^{\circ}\text{C}$ відповідно з Паризькою угодою про зміну клімату – це єдиний шанс на виживання коралових рифів у всьому світі. Успішність цієї угоди в першу чергу буде спостерігатися в зниженні концентрації CO_2 в атмосфері. Це покращить умови для виживання коралів і дозволить іншим заходам для порятунку коралів бути дієвими. Самі по собі заходи, такі як боротьба з місцевим забрудненням і руйнівними методами вилову риби, не можуть врятувати коралові рифи без стабілізації викидів парникових газів [4].

Присвячується Всесвітньому Дню Океанів, який відзначається щороку 8 червня.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. П'ятакова В.Ф., Берлінський М.А. Антропогенні фактори впливу на шельфову екосистему Чорного моря. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської Інтернет – конференції, м. Переяслав, 23 березня 2021р. Переяслав, Університет Григорія Сковороди, 2021. №68. С.3-5

2. Рибалко Є.С., Дерик О.В. Втрата кольору коралів в результаті зміни клімату. *Студентська наукова конференція Одеського державного екологічного університету*: матеріали студентської он-лайн – конференції, секція океанології та морського природокористування. м. Одеса, 19-23 квітня 2021р. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2021.

3. Тип Жалкі (Cnidaria), або Кишковопорожнинні (Coelenterata). URL: <https://lifelib.info/zoology/invertebrate/59.html>

4. Coral bleaching. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Coral_bleaching

ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ

УДК 338.48

Леонід Житомирський
(Ізмаїл)

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ПРИДУНАВ'І

Актуальність статті полягає у відображенні шляхів, які дозволять інтенсифікувати виробництво туристичного продукту.

Ключові слова: туризм, туристичний продукт, міжнародний досвід, індустрія.

Actuality of the article consist in the reflection of ways that will allow to intensity the production of tourist product.

Key words: tourism, the production of tourist, international experience, industry.

Подальша трансформація соціально-економічних відносин українського села та традиційно низький рівень якості життя його мешканців зумовлює пошук нетрадиційних способів аграрного бізнесу, які спроможні забезпечити підвищення рівня добробуту сільського населення. Одним з перспективних видів підприємницької діяльності, що дозволяє забезпечити максимальну зайнятість та зростання доходів, постає сільський зелений туризм.

Світова практика показує, що сільський зелений туризм сприяє вирішенню основних соціально-економічних потреб села, оскільки він забезпечує: зайнятість сільського населення, в першу чергу жінок; зростання доходів та підвищення життєвого рівня сільських жителів при відносно невеликих фінансових витратах; покращення благоустрою садиб сіл, розвиток інженерної та соціальної інфраструктури, розширення асортименту продукції присадибного господарства; реалізацію на місці продукції особистого підсобного господарства, зокрема, готових продуктів харчування; стимулювання охорони місцевих визначних пам'яток, збереження місцевих звичаїв, фольклору, народних промислів; підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення; може бути джерелом поповнення місцевих бюджетів додатковими надходженнями; не вимагає значних інвестицій і використовує переважно приватні джерела фінансування, а капіталовкладення швидко окупаються і розвантажують найбільш популярні туристичні центри, зменшуючи негативні економічні наслідки занадто інтенсивної туристичної діяльності в «престижних» регіонах.

За прогнозами фахівців, XXI століття буде століттям туризму, і до цього потрібно відповідно готуватися. Сільський туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство) [1].

Останнім часом зелений туризм як організаційна форма підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу все частіше розглядається вченими та економістами як пріоритетний вид зайнятості сільського населення та перспективне джерело формування його доходів [3].

Науково-теоретичні та практичні засади розвитку зеленого туризму отримали широке відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких слід відмітити С. Волосюк, О. Волошинський, В. Герасименко, П. Горішевський, О. Дмитрук, А. Дубоделова, Ю. Зінько, Е. Пименова, А. Тарасенок, В. Храбовченко.

Мета статті. На основі теоретичних та аналітичних досліджень обґрунтувати проблеми розвитку сільського зеленого туризму в Придунав'ї.

Сільський зелений туризм в Україні як явище поки ще не поширене, але в Європі набуло популярності – там в післявоєнний період піднімали економіку сіл за допомогою політики

щодо розвитку «сільського туризму». В першу чергу, завдання сільського туризму – подолання проблем, пов'язаних із зайнятістю жителів села.

Зараз сільський зелений туризм неймовірно популярний у країнах ЄС. За деякими оцінками, сільський туризм у Європі приносять від 10% до 20% від загального доходу туріндустрії. Причому 35% жителів країн ЄС відпочинку на селі віддають більшу перевагу ніж будь-якому іншому відпочинку.

В Україні про це почали говорити із підписанням угоди між Україною та ЄС, в якій йде мова про сільський розвиток. А сільський розвиток – це родина, яка проживає у сільській місцевості, сільськогосподарське виробництво, в тому числі культура, традиція, гастрономія, сільський туризм.

Малий сільський туризм – це, як правило, сімейний бізнес, який спонукає молодь залишатися в рідних місцях і продовжувати діло батьків.

Головну роль у сільському зеленому туризмі відіграє господар – він надає більшість послуг, забезпечує домашніми готовими екологічно чистими продуктами, виконує функції гостинного господаря. Саме від нього туристи пізнають духовний світ місцевих жителів. Від уміння, культури, доброзичливості господаря залежить ступінь задоволеності туристів відпочинком на селі.

На сьогоднішній день Західна Україна краще розвиває сільський зелений туризм ніж інші регіони країни. На думку голови правління Спілки суспільного зеленого туризму в Україні Володимира Васильєва це пов'язано з наступними факторами:

1. Є кращими взаємодія органів влади на різних рівнях.
2. Потужні громадські організації, які писали пропозиції і отримували грантову допомогу.
3. Є бажання садиб не бути конкурентами. Останні 15-20 років вони конкурували, а тепер почали об'єднуватися у моделі в формі кластера. У центрі цього кластера - або гастрономічні елементи, або виноробство, або сироваріння, чи якісь етнічні напрями. Такі об'єднання кластерів, де присутні влада, бізнес та наука, є більш успішними моделями.

Становлення і розвиток сільського зеленого туризму в Придунав'ї стримується цілою низькою чинників. На жаль, в Україні ще не створена законодавча база. Так 23 травня 2017 року Верховна Рада України прийняла Постанову №2062-VIII про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму. В цій Постанові комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин було доручено доопрацювати зазначений законопроект з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи та внести його на розгляд Верховної Ради України у другому читанні [2]. Але все чотири роки як ця Постанова не виконується. У Європейському Союзі дуже ефективний досвід польської влади, яка підтримує на державному рівні створення приватних господарств, які приймають у себе туристів. У Польщі держава зацікавлена у створенні агрогосподарств в тих районах країни, де немає виробництва. Це приваблює туристів, які своїми грошима підтримують регіон. Тому людям, які бажають займатися зеленим туризмом, надається повна підтримка. Так, вони можуть за спрощеною процедурою оформити відповідні дозволи, платити менше податків та інше.

На наш погляд українським мешканцям села буде дуже корисним ознайомитися з досвідом ранчо «Койріса» з польського містечка Ольштина. Те за чим їдуть до Януша Койріса вже понад 30 років мандрівники і за що щедро платять у євро, не знайти в жодному місті. Ще справжнє селянське господарство з кіньми, вівцями, козами, кролями, гусьми й курками. Є чудове блакитне озеро, а навколо ліс. Я. Койріс стверджує, що він справно сплачує невеликі податки і таким туристичним бізнесом займатися вигідно. Туристи їдуть до нього, бо тут усе добре організовано. Вже другий рік німці купують тематичні програми: «Селянське весілля», «Катання на санях», «Козацький вечір» та інші. Такий туризм можна назвати професійним. Всі знають, що буде далі, програма розписана буквально похвилинно.

До проблем розвитку сільського зеленого туризму в Придунав'ї можна також віднести «слабкі місця» інфраструктурного забезпечення, у числі яких: погані дороги і комунікації в цілому; незадовільне транспортне сполучення; відсутність якісної питної води (часто вода засолонена); відсутність необхідних знань у сільських жителів для роботи у сфері сільського туризму; відсутність пілг і допомоги з боку держави; відсутність каталогів, топографічних карт і детальних путівників з описом об'єктів сільського туризму і переліком можливих послуг; відсутність дорожніх показників, які інформують про туристичні маршрути, об'єкти сільського туризму; низький рівень медичного обслуговування сільського населення і туристів; відсутність національних стандартів і нормативів проживання населення у сільській місцевості, які відповідали стандартам ЄС; відсутність стандартів безпеки якості продуктів харчування і сільськогосподарської продукції [4].

До основних чинників, стримуючих розвиток сільського зеленого туризму в українському Придунав'ї можна також віднести і такі:

- низький рівень інформаційно-маркетингового супроводження зеленого туризму;
- відсутність чіткої стратегії розвитку зеленого туризму на регіональному та державному рівні;
- низький рівень офіційної реєстрації суб'єктів сільського зеленого туризму;
- недостатня кількість кваліфікованих кадрів, які спроможні надати консультативну допомогу мешканцям сільської місцевості.

Важливий внесок у становленні та розвитку сільського зеленого туризму в Українському Придунав'ї вносять Одеська обласна рада, Ізмаїльська районна рада, яка після затвердження 12 червня 2020 року Урядом України нового адміністративно-територіального устрою базового рівня поповнилася Ізмаїльською, Кілійською та Вілківською міськими громадами, Суворовською селищною та Саф'янівською сільською територіальними громадами. Значну роботу для розвитку сільського зеленого туризму проводять такі громадські організації, як Одеське обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму України, Придунайський туристичний інформаційний центр (ПТІЦ).

Так рішенням Одеської обласної ради 03 березня 2020 року за №1228-VII була затверджена Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки. У цьому важливому документі відмічено, що стратегічним напрямом розвитку туристичної галузі Одеської області є перетворення її у конкурентоспроможну, високорентабельну, інтегровану у світовий ринок галузь, що зможе стати вагомим чинником прискорення соціально-економічного розвитку області, підвищення якості життя населення, гарномійного розвитку і консолідації суспільства.

В рамках проекту «Укріплення інтеграції прикордонних регіонів у сфері розвитку сільського зеленого туризму», який успішно реалізувався на території Одеської області за рахунок коштів Європейського Союзу в рамках Програми Добросусідство Румунія-Україна здійснювалося навчання власників сільських садіб основам організації діяльності у сфері сільського туризму, створення туристичних маршрутів з розміщенням туристів на базі сільських садіб, у тому числі і міжнародних, будівництво туристичних інформаційних візит-центрів тощо, а також видано збірку методичних посібників, присвячених питанням правових і методичних аспектів, організації та планування, маркетингу та менеджменту сільського туризму.

Ізмаїльська міська рада, згідно з Законами України, прийняла програму розвитку туризму Українського Придунав'я, спрямовану на розширення основних і додаткових туристичних послуг, поліпшення якості туристичної діяльності та обслуговування, забезпечення охорони туристичних ресурсів, їх збереження та відновлення, раціонального використання, забезпечення безпеки туризму. Програма передбачає розвиток пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму, а саме розвиток в'їзного та внутрішнього туризму. У Придунав'ї втілюється в життя проект Фонду підтримки підприємств «Бізнес-інфраструктура Одеської області, Єврорегіон Нижній Дунай» і програма ТАСІС Європейського Союзу, які спрямовані на залучення до сфери малих підприємств [5, с. 271].

Важливим кроком для розвитку туризму в Українському Придунав'ї, а також для сільського зеленого туризму є проведення у травні 2019 року першого міжнародного форуму «Розвиток туризму в українських Дунайських портах – шлях економічного зростання регіону». Мета форуму – об'єднати інтереси судновласників, туроператорів і інших представників туристичного бізнесу для створення нових туристичних маршрутів перевезень водним транспортом, які дозволять збільшити пасажиропотік в українських Дунайських портах і розкрити туристичний потенціал Ізмаїла і всього регіону. Цілком очевидно, що розвиток туристичної сфери допоможе підвищити загальноекономічні показники регіону, створить нові робочі місця і підвищить інвестиційну привабливість Придунав'я в цілому. Ізмаїльська виконавча влада зацікавлена в усіх туристичних маршрутах, що пролягають через Ізмаїл. Місту потрібен спільний туристичний продукт за участю державних структур (ДП «АМПУ»), органів місцевого самоврядування, представників малого і середнього бізнесу, до яких відносяться сільський зелений та етнотуризм.

Рівень розвитку туризму в придунайському регіоні більшої міри пов'язаний з нарощування ресурсів та рівнем розвитку логістичної бази. Це пов'язано з тим, що кількість та якість виробленого туристичного продукту залежить від поточних, чітко визначених запитів споживачів.

Політичні та економічні умови, що склалася в Україні та ситуації з коронавірусом у всьому світі, серйозно вплинула на скорочення числа вітчизняних туристів, що виїжджають за кордон. Виїзний туризм знаходиться в дуже складному становищі перш за все через політичну та економічну нестабільність. Сформована ситуація з виїзним туризмом в країні, дозволяє припустити, що в найближчій перспективі необхідно інтенсивно розвивати внутрішній і в'їзний туризм в регіонах України.

Розвиток сільського туризму Придунав'я має велике значення, оскільки залишається найбільш доступним видом туризму для багатьох жителів і дозволяє розвивати внутрішній ринок туризму. Позитивним фактором для регіону є виникнення нових програм, які дозволяють найкращим чином конкурувати за залучення уваги туристів. Необхідність розвивати внутрішній туризм обумовлена тим, що:

1. туризм – це важливе джерело надходжень до бюджету Придунайського регіону;
2. туризм розвиває ключові сектори регіонального господарства: виробництво товарів (в тому числі туристсько-сувенірного призначення, товарів народного промислу та послуг торгівлі і громадського харчування тощо. Кількість галузі і видів економічної діяльності, що сприяє розвитку туристичної індустрії, щорічно збільшується;
3. туризм є каталізатором соціально-економічного розвитку регіону і може сприяти поліпшенню якості життя людей на основі екологічно доцільного природокористування;
4. туризм стимулює створювати нові робочі місця для обслуговування туристів, що дає можливість працевлаштувати безробітних в розгалужену мережу туристичної індустрії, підвищуючи рівень зайнятості населення в регіоні [6, с. 99].

У Придунайському краї є умови та можливості для розвитку сільського зеленого та етнографічного туризму, які пов'язані з туристичними ресурсами села, а саме з народними ремеслами, народними традиціями, що більшою мірою збереглися в сільській місцевості. Кожний народ має певне місце проживання та зберігає свої традиції, обряди, звичаї, національний одяг, кухню, усну народну творчість, музичну і танцювальну культури, національні ігри та особливості побуту. Це – великий арсенал для розвитку як для зеленого туризму так і для етнографічного туризму, які поки що є практично не розвинутими. Щоб село могло скористуватися цим потенціалом, приймати туристів, надавати їм відповідні послуги, потрібно забезпечити цей напрям діяльності, а саме збагатити села фахівцями.

Кожен наш регіон характерний подіями, які відбувалися 50, 100, 200 і більше років тому в цьому місці. Треба підняти цю історію, створити з цього туристичний продукт, і це буде родзинка села.

Сильними сторонами розвитку сільського зеленого туризму в Придунайському регіоні є наявність екологічно чистих місцевостей; багатонаціональний полікультурний етнос зі своєрідним національним колоритом; екологічно чисті продукти харчування; етнографічне різноманіття; археологічні пам'ятки; наявність розроблених екскурсійних маршрутів; багата історична і культурна спадщина.

Для збільшення частки малих та середніх підприємств у структурі сільського туризму та як наслідок інтегрального розвитку сільських територій необхідно вжити комплекс заходів для залучення інвестицій у зміцнення туристичної інфраструктури села. Необхідно створювати систему стратегічного планування розвитку туризму в сільській місцевості. Це не лише питання розробки загальнодержавної цільової програми розвитку сільського туризму, а насамперед необхідність розробки та реалізації програм соціально-економічного розвитку регіональних утворень усіх рівнів – від сільських поселень до району та області. Для створення комплексної стратегії розвитку сільського туризму в Україні з чітким орієнтованим механізмом реалізації, необхідно точно визначити рівень та стан розвитку цього сегмента туристичного ринку.

У ході дослідження було виявлено, що Придунав'я має великі ресурси для розвитку сільського зеленого туризму, які ще слабо використовуються. Але серйозні проблеми у розвитку економіки, недостатній розвиток інвестиційної політики та малого бізнесу не дозволяють регіону використовувати туристичний потенціал у повному обсязі для покращення життя сільського населення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дубоделова А.В. Особливості та тенденції розвитку сільського туризму в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.2. С.118-122.
2. Про сільський аграрний туризм: Проект Закону України. URL: argonews.in.ua/node/2152
3. Крюкова І.О., Кравчук А.О. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області. *Глобальний та національні проблеми економіки: науково-виробничий журнал*. Миколаїв. 2015. №5. С.462-466.
4. Михайлюк О.Л. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області. *Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Науки: економіки, політологія, історія*. 2013. №2(181). С.132-140.
5. Сорока Л.М. Проблеми та перспективи розвитку туризму та підготовки туристичних кадрів в українському Придунав'ї. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. Вип.43. Ч.1. С. 268-273.
6. Степанова Н. Туристські ресурси як ключовий фактор розвитку сільського туризму на території Придунайського регіону V Дунайські наукові читання. *Інформаційне суспільство XXI століття: взаємодія науки, освіти та бізнесу*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ: «СМІЛ», 2019. 130 с.

ЕКОНОМІКА

УДК 006.1

Віктор Малец
(Ужгород)

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ НЕБЕЗПЕК І КРИТИЧНИХ ТОЧОК КОНТРОЛЮ (НАССР) В МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано переваги використання основних методів системи для аналізу ризиків та небезпек. Автором досліджено проблеми у впровадженні та практичному використанні готелями та ресторанами стандартів та процедур контролю якості харчової продукції під час її виробництва в закладах готельно-ресторанного господарства. Проведено аналіз імплементації в законодавство України нормативних та міждержавних угод підписаних державою Україна та СОТ/ФАО по впровадженню норм та стандартів харчової безпеки [4].

Ключові слова: харчова безпека споживача, готельний та ресторанний бізнес, аналіз ризиків та небезпек, система контролю та управління, законодавчі акти.

Концепція та система НАССР сформувалася в 60-х роках спільними зусиллями компанії «Пілсбурі», Лабораторії збройних сил США і Національного управління з аеронавтики і космонавтики (NASA) під час роботи над Американською Космічною Програмою. Перед NASA стояло завдання розробити систему, що виключає можливість утворення токсинів у харчовій продукції і, як наслідок, запобігти харчовим отруєнням. Вибіркові та навіть і тотальні випробування кінцевого продукту або напівфабрикатів не могли гарантувати безпечності продукції, проте суттєво ускладнювали технологічний процес і збільшували вартість виробництва.

Для вирішення цієї проблеми була ініційована розробка концепції НАССР, представлена компанією «Пілсбурі» у 1971 році на Першій Американській Національній Конференції з питань безпечності харчових продуктів. Після цього Управління США з контролю за харчовими продуктами і лікарськими засобами (United States Food and Drug Administration) стало вимагати застосування системи НАССР під час виробництва рибних продуктів, а Департамент сільського господарства США – при переробці м'яса та птиці. Національна академія наук США (НАУ США) в 1985 р., після проведення оцінки ефективності регулювання харчової промисловості США, рекомендувала всім регулятивним установам прийняти підхід НАССР і обов'язкове застосування системи для виробників харчових продуктів[9,с.110]. Всесвітня організація охорони здоров'я та Міжнародна продовольча та сільськогосподарська організація (FAO) також схвалили використання системи НАССР [10]. З цього часу система НАССР поширилася практично на всі країни світу, як засіб надійного захисту споживача. Обов'язкове запровадження НАССР вимагає законодавство США, Канади, Японії, Нової Зеландії, інших країн.

Система аналізу небезпек і критичних точок контролю (англ. НАССР Hazard Analysis Critical Control Point) – є науково-обґрунтованою системою, що дозволяє створити на підприємстві умови для виробництва безпечної продукції шляхом визначення (ідентифікації) і контролю небезпечних чинників[9]. Система НАССР є єдиною системою управління безпечністю харчової продукції, яка довела свою ефективність і прийнята міжнародними організаціями. В законодавстві України прийнято вживати англійську аббревіатуру в назві концепції (НАССР – Hazard Analysis and Critical Control Point), або в кириличній транслітерації – ХАССП.

Система аналізу небезпек і критичних точок контролю забезпечує контроль на всіх етапах виробництва харчових продуктів, в будь-якій точці процесу виробництва, зберігання та реалізації продукції, де можуть виникнути небезпечні ситуації. При цьому особлива увага направлена на критичні точки контролю, в яких всі види ризиків, пов'язані з використанням харчових продуктів можуть бути попереджені, усунені або знижені до припустимого рівня внаслідок цілеспрямованих заходів контролю. Для запровадження системи НАССР виробники зобов'язані не лише досліджувати свій власний продукт та засоби виробництва, але й використовувати цю систему та її вимоги до постачальників сировини, допоміжним матеріалам, а також системи оптової та роздрібною торгівлі. Система НАССР не є системою відсутності ризиків. Вона розрахована на зменшення ризиків, що викликані можливими проблемами з безпекою харчової продукції.

Основними методами системи є аналіз ризиків та небезпек, визначення потенційних дефектів продукції по відношенню до виробничих факторів (критичні контрольні точки), профілактичний (превентивний), а не слідуючий (реагуючий) контроль, звітність та відповідальність[7, с. 11].

НАССР – це інструмент управління, що забезпечує більш структурований підхід до контролю ідентифікованих небезпечних факторів, у порівнянні з традиційними методами, такими як інспектування та контроль якості. Використання системи НАССР дозволяє перейти від випробування кінцевого продукту до розробки превентивних методів. Поява міжнародних стандартів ISO серії 22000 започатковує наближення та встановлення еквівалентних (рівнозначних) вимог до рівня безпечності харчових продуктів для всіх учасників глобалізованого ринку.

НАССР – це потужна система, що може застосовуватися до великого спектру простих і складних операцій. Вона використовується для забезпечення безпечності харчових продуктів протягом усього ланцюга виробництва і реалізації харчового продукту. Для впровадження системи НАССР виробники повинні досліджувати не тільки їх власний продукт і методи його виготовлення. Постає завдання застосовувати такі ж вимоги і до постачальників сировини і допоміжних матеріалів, системи дистрибуції та роздрібною торгівлі.

Правильне запровадження системи НАССР надає виробнику багато переваг економічного та управлінського характеру:

Застосування НАССР є підтвердженням виконання виробником законодавчих і нормативних вимог.

НАССР засвідчує високий рівень свідомості та відповідальності виробника перед споживачем.

НАССР дозволяє підприємствами забезпечити стабільно високий рівень безпечності харчових продуктів, і завдяки довірі споживачів в умовах зростаючої конкуренції зберегти та розширити свою частку на внутрішньому ринку України.

Запровадження НАССР дозволяє здійснити розширення експортних ринків, адже в багатьох країнах світу НАССР є обов'язковою законодавчо встановленою вимогою.

Застосування НАССР переносить акценти з випробування кінцевого продукту на використання превентивних методів забезпечення безпечності під час виробництва та реалізації продукції, сприяючи більш раціональному використанню ресурсів.

Правильно проведений аналіз небезпечних чинників дозволяє виявити приховані небезпеки і направити відповідні ресурси в критичні точки процесу.

Зменшення втрат, пов'язаних із негативними наслідками повернень продукції, харчових отруень та інших проблем безпечності харчових продуктів. НАССР може інтегруватися в загальну систему управління, достатньо органічно працює з іншими управлінськими концепціями управління якістю (стандарти ISO серії 9000), управління довкіллям (стандарти ISO серії 14000) тощо.

У більшості випадків ефективність системи НАССР залежить від групи експертів, які займаються розробкою системи, так званої групи НАССР. У групу, відповідальну за

розробку системи НАССР, повинні входити спеціалісти різних галузей, таких, як: мікробіологія, хімія, технологія виробництва, забезпечення якості.

При розробці системи НАССР, команда експертів використовує ряд принципів. Такий підхід включає ідентифікацію й аналіз небезпечних чинників, пов'язаних із усіма етапами виробництва харчових продуктів, починаючи з приймання сировини і закінчуючи відвантаженням продукції кінцевому споживачу. Біологічні, хімічні і фізичні небезпечні чинники розглядаються з огляду їх впливу на безпеку продукту. У результаті аналізу небезпечних чинників визначаються Критичні Точки Контролю (КТК). Потім розробляються критичні межі для кожної КТК, а також процедури моніторингу і ведення записів. Ефективність системи НАССР залежить від процедур перевірки, застосовуваних для підтвердження того, що система працює.

Таким чином, в основу системи покладено сім основоположних принципів:

Проведення аналізу небезпечних чинників.

Визначення критичних точок контролю (КТК).

Встановлення критичної межі (меж).

Встановлення процедур моніторингу КТК (Хто? Коли? Як?).

Встановлення коригувальних дій, що мають вживатися коли моніторинг вказує на вихід конкретної КТК з-під контролю.

Встановлення процедур перевірки для впевненості, що система ХАССП працює ефективно.

Встановлення документування всіх процедур та записів, що мають відношення до цих принципів та їх застосування.

Процес введення в дію системи НАССР в Україні відбувався поетапно:

з 20.09.2017 року – на потужностях, на яких провадять діяльність із харчовими продуктами, у складі яких є необроблені інгредієнти тваринного походження (крім малих потужностей). Наприклад, сільгосппідприємства, які займаються переробкою і реалізацією м'яса, ковбас, сирів, йогуртів тощо;

з 20.09.2018 року – на потужностях, які провадять діяльність з готовими харчовими продуктами. Наприклад, сільгоспвиробники готової овочевої продукції;

з 20.09.2019 року – на малих потужностях (заклад громадського харчування відноситься до малої потужності, якщо він сукупно постачає харчові продукти кінцевому споживачу, має не більше ніж десять осіб робочого персоналу, займає площу не більше 400 м²) [4, ст.1 п.37].

Отже, починаючи з 20 вересня 2019 року, набувають обов'язкового характеру положення деяких нормативних актів якими передбачено застосування НАССР для усіх – навіть найдрібніших підприємств, які працюють з продуктами харчування – на малих потужностях (заклад громадського харчування відноситься до малої потужності, якщо він сукупно постачає харчові продукти кінцевому споживачу, має не більше ніж десять осіб робочого персоналу, займає площу не більше 400 м²) [4,ст.1,п.37]. Відповідно до цих положень, усі підприємства, які використовують продукти громадського харчування, зобов'язані перейти на нові стандарти контролю якості харчових продуктів, а саме запровадити систему аналізу небезпечних факторів та контролю критичних точок (з англ. НАССР – *Hazard Analysis and Critical Control Points*). Контролюючим органом дотримання вимог НАССР є ДПССУ (Державна служба з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів) та його територіальні органи.

Ефективність впровадження системи НАССР будуть перевіряти спеціально навчені аудитори ДПССУ (Держпродспоживслужби України). Невиконання обов'язку щодо впровадження на потужностях постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР тягне за собою накладення штрафу на юридичних осіб – у розмірі від 30 до 75 мінімальних заробітних плат, на фізичних осіб-підприємців – від 3 до 15 мінімальних заробітних плат та зупинення роботи потужності.

Також передбачено, що за перше порушення протягом останніх трьох років державний інспектор видає оператору ринку припис щодо усунення порушень без оформлення протоколу.

Невиконання або несвоєчасне виконання припису тягне за собою відповідальність у вигляді штрафу: для юридичних осіб – 8 мінімальних заробітних плат, для фізичних осіб-підприємців – 5 мінімальних заробітних плат.

Відшкодування операторами ринку заподіяної шкоди (завданих збитків) здійснюється в порядку, встановленому Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», іншими законодавчими актами.

Статистичні дані підтверджують, що питома вага суб'єктів малого підприємництва в туризмі становить 99,8%, із них 98,3% – це мікропідприємництво, яке характеризується кількістю працюючих до 10 осіб та річним доходом до 2 млн. євро [3, с. 54-55].

Згідно з наведеними даними, за дослідженням Мілінчук О. В. та Павлюк В.М в туристичній галузі України переважає частка малих та середніх підприємств, то мова піде саме про них [3, с. 55].

Професійний та практичний досвід автора даного дослідження, а також вивчення джерел літератури з безпечності харчових продуктів [6-10] свідчить, що успіх розроблення, запровадження, моніторингу та перевірки системи НАССР залежить від комплексу управлінських, організаційних та технічних факторів. Стикаючись з безліччю цих взаємопов'язаних даних, навіть дуже великі фірми, що мають значні фінансові ресурси, технічний досвід та високу культуру управління, можуть відчувати суттєві труднощі, а на малих та середніх підприємствах може складатись відчуття, що труднощі НАССР потенційно неможливо подолати.

Зазвичай підприємства готельно-ресторанного господарства, обслуговують туристів та місцевих споживачів, вони також займають певну частку ринку, їх власниками є одна або кілька осіб; управляються вони своїми ж власниками, які вирішують всі питання менеджменту самі з незначною допомогою інших осіб.

Особливістю малих та середніх підприємств є те, що типові малі та середні підприємства зазвичай мають обмежені ресурси (персонал, час, кваліфікація, досвід, технічна компетентність та фінанси). В контексті НАССР особливе значення має технічна компетентність, необхідна для розроблення системи. Знання з методології НАССР, яких можна набути під час навчання, повинні бути обов'язково підкріплені відповідними знаннями у сфері мікробіології та харчової хімії.

З іншого боку, практично всі малі та середні підприємства добре пристосовані до командної роботи, що дозволяє уникати багатьох проблем, що зустрічаються в більш великих компаніях. Відносно невелика кількість працівників дозволяє всю «глибину» та «ширину» організації представити у вигляді однієї команди, досягаючи при цьому більш високого ступеня причетності до спільної справи. Досить часто менеджери малих та середніх підприємств проходять свій шлях нагору, починаючи роботу з виробничих ділянок, і таке знання виробничих процесів «з перших рук» прискорює та полегшує процес аналізування небезпечних чинників, визначення критичних точок тощо. В той же час, чим менше малих та середніх підприємств, тим складніше делегувати співробітників для участі у робочих зустрічах групи НАССР. Доводиться змінювати склад групи до мінімальної кількості осіб та залучати до її роботи інших учасників за необхідності. Для дрібного бізнесу такий підхід все одно не вирішує проблеми, оскільки лише для ядра групи НАССР може бути необхідно більше половини всього особового складу підприємства. В таких обставинах необхідні новаторські методи командної роботи, залучення зовнішніх експертів тощо.

Технічні перешкоди є не єдиною перепоною до успішного запровадження НАССР в малих та середніх закладах туристичної галузі. Досвід свідчить, що головною проблемою є розробка такої системи, яка буде справді працювати в реальних виробничих умовах; але така система майже невідворотно потребуватиме змін в культурі праці, «кліматі» підприємства.

Фактично, в контексті безпечності харчових продуктів, найважливіші люди – це виробничий персонал, (оператори), які контролюють критичні точки. Але ці посади, як правило, є найбільш низькооплачуваними, недооціненими та найменш мотивованими. НАССР передбачає шлях удосконалення організації, заснований на участі та подальшій причетності. Якщо операторам, по-перше, пояснили, що вони відповідають за критично важливий процес, по-друге, попросили приєднатися до команди для розробки стратегії вирішення цього завдання, і, по-третє, їм допомогли написати реальні процедури їхньою «мовою», то це суттєво підвищить їх мотивацію та відповідальність при повсякденному виконанні процедур забезпечення безпечності харчових продуктів. Така участь в технологічних змінах та делегування контролю тим, хто має безпосереднє відношення до виробничого процесу, є рушійним механізмом впровадження необхідних змін та важливою умовою успішного запровадження НАССР. В цьому контексті спостерігається така закономірність: чим більше підприємство, тим складніше ініціювати та підтримувати такого роду зміни в культурі виробництва та відносинах між людьми. Тут малі та середні підприємства з їх менш формальними структурами управління та більш простими каналами комунікації мають очевидну перевагу. Чим менше підприємство, тим вірогідніше, що всі особи, які мають відношення до ХАССП, володіють практичним досвідом, що підвищує можливості команди розробити таку систему, до якої виробничий персонал та управлінська ланка будуть однаково причетні та зацікавлені в підвищенні ефективності і функціонування.

Таким чином підсумовуючи вищеописане, можна відмітити, що процес запущений на законодавчому рівні значно складніше впроваджується в режимі реального часу та потребує не тільки законодавчих актів, а і значного матеріально-технічного забезпечення та створення окремих територіальних навчально-виробничих центрів або при Товариствах підприємців, Центрах підвищення кваліфікації Міністерства освіти, навчально-виробничих центрів, центрів зайнятості населення, навчальних класах при Держпродспоживслужбі для підготовки або перепідготовки фахівців, навчання персоналу готельно-ресторанного господарства стандартам та процедурам системи харчової безпеки (ХАССП) з наступною видачею сертифіката про проходження навчання та допуску до роботи з продуктами харчування на виробництві.

В рамках підписаної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, нашою країною взято зобов'язання наблизити національне законодавство до законодавства європейських країн, у тому числі й у галузі санітарних та фіто санітарних норм. Впровадження системи НАССР в Україні є продовження взятих зобов'язань по гармонізації українського законодавства до вимог законодавства ЄС [1,2-4,5].

В Україні 01 липня 2003 року введено державний стандарт ДСТУ 4161:2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів», який базується на концепції НАССР [2]. Цей стандарт може бути застосований як для впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів, так і для її сертифікації. Впровадження системи НАССР в Україні регулюється такими Законами: від 23.12.97 р. № 771/97-ВР «Про основні принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів» [4]; від 18.05.17 р. № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» [5].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Безпека продуктів харчування, відстеження та відповідальність у харчовому ланцюзі: програма технічної допомоги Європейського Союзу Тасіс Україні. Європейська Комісія: Проект Тасіс "Створення механізму сертифікації та контролю стандартів сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ-СФС", 2005. 48 с.

2. ДСТУ 4161:2003 "Системи управління безпечністю харчових продуктів" від 01/06 2003 р. http://www.certsystems.kiev.ua/media/umtst_doc/certific/center14/poryadoksertysy.pdf (дата звернення 18.05.2021).

3. Мілінчук О.В., Павлюк В.М. Стан малого туристичного бізнесу України: роль готельно-ресторанної складової в його розвитку. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. Вип. 41.

4. Про основні принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 р. № 771/97-ВР [р.І,ст.1, п.12,п.37]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.05.2021).

5. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.17 р. № 2042-VIII http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172042.html (дата звернення 18.05.2021).

6. Системы обеспечения качества и безопасности пищи. Учебное руководство по пищевой гигиене и системе критических контрольных точек при анализе опасного фактора. [Часть 3, Модуль I с.110]. ФАО/Рим, 2003. 227 с.

7. Система НАССР: довідник. Львів: НТЦ "Леонорм`Стандарт", 2003. 218 с. (Серія "Нормативна база підприємства").

8. Codex Alimentarius (section III-V) Food Hygiene. Basic Texts. Third Edition 2003 Food and Agriculture Organization World Health Organization/ FAO, Rome 2003. URL: <http://www.fao.org/3/y5307e/y5307e00.htm#Contents> ((Last accessed: 18.05.2021).

9. Codex Alimentarius (section V – control of operation 5.1 control of food hazards) Food Hygiene Basic Texts Third Edition 2003 Food and Agriculture Organization World Health Organization Issued by the Secretariat of the Codex Alimentarius Commission Joint FAO/WHO Food Standards Programme, FAO, Rome 2003. URL: <http://www.fao.org/3/y5307e/y5307e00.htm#Contents> ((Last accessed: 18.05.2021).

10. Hazard Analysis and Critical Control Point (НАССР) system and guidelines for its application [Annex to CAC/RCP 1-1969, Rev.3 1997, Amd. 1999)].

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Попик М. М.

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

УДК 331.101.3

Мар'яна Попик, Світлана Губаль, Марта Фомічова
(Ужгород)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМ СТИМУЛЮВАННЯМ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Авторами досліджено головні проблеми в готельному бізнесі, а саме плинність кадрів та неправильний підхід стимулювання персоналу для збільшення якості обслуговування. Проаналізовано побудову систем матеріального стимулювання, розглянуто види матеріального стимулювання та як дана форма стимулювання впливає на роботу кадрів. Обґрунтовано, що рівень обслуговування напряму залежить від персоналу підприємства. Ефективність управління персоналом є одним з головних чинників, що впливають на якість роботи готельного господарства.

Ключові слова: готельне господарство, плинність кадрів, управління персоналом, стимулювання персоналу, мотивація персоналу.

The authors investigated the main problems in the hotel business, namely staff turnover and the wrong approach to staff incentives to increase the quality of service. The construction of systems of material incentives is analyzed, the types of material incentives are considered, and how this form of incentives affects the work of personnel. It is substantiated that the level of service directly depends on the staff of the business. The effectiveness of personnel management is one of the main factors influencing the quality of the hotel industry.

Keywords: hotel management, staff turnover, personnel management, personnel stimulation, staff motivation.

На сьогодні, для належного підтримання динаміки розвитку туризму в Україні, готельне господарство повинно своєчасно реагувати на проблеми та зміни, які можуть загальмувати вже присутні позитивні тенденції в розвитку. Однією з таких проблем, що потребує оперативного вирішення, є пошук ефективних технологій управління персоналом, тобто підготовки висококваліфікованих та мотивованих спеціалістів в тій чи іншій сфері. Адже, на даний час не менш важливою і актуальною проблемою для багатьох підприємств готельного господарства є значна плинність кадрів. Однак керівники підприємств намагаються стимулювати кадри на основі матеріальної та нематеріальної мотивації. Тому велику роль в ефективному управлінні будь-якого підприємства, в тому числі і його персоналом, відіграє саме матеріальне стимулювання.

У сучасній науковій економічній літературі поняття стимулювання персоналу вчені розглядають з різних точок зору, але існує єдиний погляд на те, що стимулювання – це процес впливу на трудову поведінку людини за допомогою різних стимулів і за інтенсивністю впливу найбільш дієвим є матеріальне стимулювання [4, с. 9]. Отже, що стосується матеріального стимулювання, то офіційне видання Міністерства праці та соціальної політики «Інструкція зі статистики заробітної плати» роз'яснює, що матеріальне стимулювання праці забезпечує матеріальні потреби працюючих у залежності від результатів їх колективної та індивідуальної роботи через систему законодавчих, нормативних, економічних, соціальних та організаційних чинників і заходів, пов'язаних з виробництвом [3, с. 68]. Класифікацію видів матеріального стимулювання персоналу підприємства готельного господарства наведено в таблиці 1.

Класифікація видів матеріального стимулювання персоналу підприємства готельного господарства [4, с. 9]

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Види матеріального стимулювання</i>	<i>Особливості використання видів матеріального стимулювання на ПГГ</i>
За формою	У грошовій формі (заробітна плата, премії, надбавки)	Урахування завантаження готелю при формуванні системи оплати праці
	У негрошовій формі (соціальні гарантії, умови праці)	
За впливом на компетентність персоналу	Стимули, що сприяють розвитку лише професійних компетентностей	Урахування вагомості сервісних компетентностей
	Стимули, що сприяють розвитку інших компетентностей	
За характером дії на об'єкт	Позитивне стимулювання (матеріальні стимули)	Урахування деструктивних чинників для визначення розміру оплати праці та вагомості антистимулів у кризових умовах (за високого рівня безробіття)
	Дестимулювання (антистимули)	
За періодом дії	На постійній основі (заробітна плата)	Урахування вагомості введення на постійній основі оплати за набуті персоналом
	У вигляді разових матеріальних стимулів (премія за результатами праці тощо)	
За предметом стимулювання	Стимулювання за результатами праці	На основі синтезування підходів за результатами праці та набутих компетентностей
	Стимулювання персоналу за набуті компетентності	
За групами потреб	Матеріальна мотивація (матеріальний добробут)	Комплексний підхід до врахування всіх видів мотивації
	Психологічна мотивація (задоволення працею)	

На даний час, виділяють такі найефективніші принципи матеріального стимулювання як:

- зростання заробітної плати залежно від підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств;
- диференціація заробітної плати залежно від певної групи працівників, умов праці та трудових досягнень;
- можливість підвищення заробітної плати за виконання особливих видів робіт, тобто найбільш відповідальних, важливих і потрібних у процесі надання послуг;
- перспектива зростання заробітної плати на кожному робочому місці;
- матеріальні стягнення;
- забезпечення випереджаючих темпів зростання продуктивності праці порівняно з темпами підвищення заробітної плати;
- оптимальне поєднання централізації та самостійності окремих структурних підрозділів підприємства щодо матеріального стимулювання праці [2, с. 126].

Мотиваційний аспект управлінської діяльності відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування підприємств. Згідно з теорією мотивації, мотиваційний процес

розглядається як сукупність послідовних дій, спрямованих на забезпечення зацікавленості працівників у результатах їх діяльності. Організація оплати праці є ключовою складовою системи мотивації та основою соціально-трудова відносин найманих працівників, роботодавців і держави, що впливає як на ефективність управління трудовими ресурсами, так і на фінансово-економічні результати функціонування підприємств [5, с. 33].

Однією з основних цілей матеріального стимулювання праці є забезпечення оптимального співвідношення заробітної плати працівників з обсягом і якістю виконаної роботи. Вирішення даного завдання передбачає виділення груп працівників підприємства за рівнями оплати праці. Для цього спочатку визначається базова група, трудові процеси якої найбільшою мірою забезпечують виконання основних поточних та перспективних завдань, а потім – склад решти груп працівників. Співвідношення середньої заробітної плати даної групи працівників і базової визначає рівень стимулювання.

Іншим напрямом визначення цілей матеріального стимулювання є обрання структури заробітної плати на основі факторів, що відбивають трудовий внесок працівників. Усі фактори доцільно поділити на дві групи: фактори, які визначають трудовий внесок у досягнення поточних результатів; фактори, які визначаються кінцевими результатами [2, с. 127].

Отже, матеріальне стимулювання реалізується насамперед через зміцнення та розвиток особистісних матеріальних стимулів, основною формою яких є оплата праці. Оплата праці – це будь-який заробіток, обчислений, як правило, в грошовому виразі, який за трудовою угодою виплачується працівникові за виконану роботу або за надання послуг.

Оплата праці працівників готельно-ресторанного бізнесу складається з основної заробітної плати й додаткової. Розміри оплати праці працівника залежать від обсягу виконаної ним роботи з урахуванням результатів господарської діяльності підприємства в цілому. Основна заробітна плата працівника визначається тарифними ставками, розцінками, посадовими окладами. Рівень додаткової оплати праці встановлюється згідно з кінцевими результатами діяльності підприємства. Таким чином, мотивація персоналу – це ще й процес свідомого вибору певної лінії поведінки з метою підвищення продуктивності праці та активності [1, с. 133].

Отже, на основі вищезазначеного, впливає те, що саме матеріальна форма стимулювання праці працівників на підприємствах готельного господарства є одним з найважливіших аспектів в належному перспективному управлінні персоналом. Важливим моментом тут є те, що менеджери підприємств готельного господарства повинні завжди пам'ятати про те, що під матеріальною формою стимулювання розуміється не тільки заробітна плата, але й інші види різного роду заохочень, до прикладу це: система преміювання, медичне страхування працівників або ж пенсійне страхування, надання працівникам службового автомобіля, форменого одягу, відшкодування транспортних витрат, надання послуг харчування за рахунок закладу, оплата мобільного зв'язку, користування послугами закладу за корпоративними тарифами для працівників (надання послуг СПА, проживання у номерах і т.д.) та багато іншого. Крім цього, керівники управлінської ланки також повинні розуміти, що матеріальна форма мотивації є взаємопов'язаною з нематеріальною, тому вдале поєднання та використання цих форм мотивації сприятиме більшому рівню заохочення працівників, їхньому особистісному зростанню, усвідомленню їх важливого значення на підприємстві, підвищенню загальної продуктивності праці, та зрештою, збільшення прибутку самого підприємства і становлення його конкурентоспроможності на ринку послуг.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко В. С. та ін. Управління трудовим потенціалом. Київ: КНЕУ. 2005. 403 с.
2. Нечаюк Л. І., Телеш Н. О. Готельно-ресторанний бізнес: навч. посібник. Київ Центр навчальної літератури, 2003. 348 с.

3. Полтавська О. В. Матеріальне стимулювання персоналу підприємств готельного господарства на основі компетентнісного підходу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_1_17 (дата звернення: 13.05.2021).

4. Полтавська О.В. Управління матеріальним стимулюванням персоналу підприємств готельного господарства. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. С. 1–28.

5. Холодницька А. В., Сокол К. В. Заробітна плата в системі мотивації персоналу та напрями її реформування в Чернігівській області. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. № 1. С. 31–37.

Євгеній Савельєв
(Київ)

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У статті досліджуються сутність, мета, принципи й методи оцінювання персоналу підприємства. Дана робота присвячена проблемі професійного навчання та розвитку персоналу на підприємстві. Розглядається поняття професійного навчання персоналу, його основні напрямки та види. В роботі доведено, що основним елементом системи управління персоналу підприємства є його оцінювання, яке направлене на виявлення конструктивного зворотного зв'язку між об'єктом і суб'єктами оцінювання.

Ключові слова: персонал підприємства, система оцінювання персоналу, методи оцінювання персоналу, принципи оцінювання персоналу, оцінка особистих якостей, оцінювання результатів праці, професійне навчання персоналу, розвиток персоналу.

The article examines the essence, purpose, principles and methods of evaluating the personnel of the enterprise. This work is devoted to the problem of professional training and staff development at the enterprise. The concept of professional training of staff, its main directions and types are considered. The paper proves that the main element of the personnel management system of the enterprise is its evaluation, which is aimed at identifying constructive feedback between the object and the subjects of evaluation.

Key words: enterprise personnel, personnel evaluation system, methods of personnel evaluation, principles of personnel evaluation, evaluation of personal qualities, evaluation of work results, professional training of personnel, personnel development.

Трансформаційні процеси в Україні вимагають нових підходів до управління трудовою діяльністю персоналу підприємств, головним з яких є підвищення її результативності, що досягається за допомогою економічних методів, насамперед нормування праці та стимулювання трудової діяльності.

Система управління персоналом на сучасному підприємстві, незалежно від форми власності, є наймогутнішим інструментом забезпечення конкурентоздатності й розвитку. Тому виникає необхідність у підвищенні ефективності системи управління персоналом з урахуванням вимог ринкової економіки. Управління персоналом як багатогранний і винятково складний процес має свої специфічні властивості і закономірності та повинне придбати системний характер і завершеність на основі комплексного рішення кадрових проблем, впровадження нових і удосконалювання існуючих форм і методів роботи. Для підвищення ефективності системи управління персоналом необхідно аналізувати і враховувати специфічні умови розвитку ринкової економіки в Україні. Величезну значимість для кожного підприємства, незалежно від організаційно-правової форми, має розробка методики оцінки, що дозволяє визначити дійсну ситуацію на підприємстві в області

управління персоналом, виявити слабкі місця і надати рекомендації щодо підвищення ефективності. Оцінювання персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, що застосовується в організації в тій чи іншій модифікації. В той же час це необхідний засіб вивчення якісного складу кадрового потенціалу організації, його сильних і слабких сторін, а також основа для удосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника і підвищення його кваліфікації. Отже, оцінювання персоналу – це процес визначення ефективності виконання працівниками організації своїх посадових обов'язків і реалізації організаційних цілей або процес визначення відповідності якісних характеристик персоналу (здібностей, умінь, мотивів) вимогам посади або робочого місця. Оцінка результатів діяльності персоналу слугує переважно трьом цілям: адміністративній, яка полягає в прийнятті кадрових рішень на об'єктивній і регулярній основі (розміщення кадрів, їх переміщення, підвищення, переведення, оплата праці тощо); інформативній – забезпечення керівників необхідними даними про кількісний та якісний склад персоналу; мотиваційній – орієнтація працівників на покращення трудової діяльності в потрібному для організації напрямку.

Із всієї сукупності цілей і напрямків проведення оцінювання персоналу виділяють основну – покращити управління діяльністю організації. Підприємство не може розраховувати на довготривалий розвиток без ефективного управління персоналом та організації його діяльності. Основою забезпечення цього є оцінка кадрів як відповідний момент для удосконалення персоналу, його мотивації і відповідної оплати праці.

Оцінюванню підлягають усі категорії працівників, але значимість його для окремих категорій різна. До того ж, оцінка особистих і ділових якостей керівників, головних спеціалістів значно складніша, ніж виробничого персоналу. Оцінка виробничого персоналу – це визначення певних професійних і особистих якостей працівників, виходячи з їх функціональних обов'язків і цілей підприємства. За таким підходом оцінювання персоналу повинно обов'язково включати психологічний компонент і бути спрямованим на розроблення рекомендації управління персоналом. Оцінювання персоналу – досить складна як в методичному, так і в організаційному плані робота. Перш за все, потрібно відмітити, що єдиної універсальної методики, придатної для вирішення всього комплексу завдань, які ставляться до оцінки персоналу, просто не існує. Поки що загальноприйнятої методики оцінки персоналу немає як у зарубіжній, так і у вітчизняній практиці. З цієї причини підприємства розробляють програму оцінки або користуються типовими методиками і рекомендаціями аналогічних підприємств.

Для того, щоб компанія розвивалася, необхідно розвивати її головний потенціал – співробітників. Система навчання та розвитку персоналу підвищує професійну майстерність працівників, формує у них сучасне економічне мислення та вміння працювати в команді. Завдяки процесам навчання та розвитку підвищується продуктивність праці та ефективність функціонування підприємства. Професійне навчання персоналу – це систематичний процес формування у працівників підприємства теоретичних знань, умінь та практичних навичок, необхідних для виконання роботи

Основними напрямками професійного навчання вважають:

- первинне навчання у відповідності з цілями організації, задачею підрозділу та специфікою роботи працівника;
- навчання для ліквідації розбіжності між вимогами посади і особистими якостями працівника;
- навчання з метою підвищення кваліфікації працівника;
- навчання для роботи за новими напрямками розвитку організації;
- навчання для засвоєння нових прийомів і методів виконання трудових операцій.

Для того, щоб навчання пройшло максимально успішно, необхідно задекларувати яким чином, в які терміни, і хто його буде проходити, скласти план і програму навчання, прописати завдання кожної конкретної програми.

Розрізняють такі 3 види професійного навчання персоналу:

1. Первинна професійна підготовка працівників.
2. Перепідготовка.
3. Підвищення кваліфікації.

Підготовка кадрів – планомірне і організоване навчання і випуск кваліфікованих кадрів для всіх галузей людської діяльності, які володіють сукупністю спеціальних знань, умінь, навичок і способами навчання.

Підвищення кваліфікації кадрів – навчання кадрів з метою удосконалення знань, умінь, навичок та способів спілкування у зв'язку із зростанням вимог до професії або підвищення на посаді.

Перепідготовка кадрів – навчання кадрів з метою освоєння нових знань, умінь, навичок та способів спілкування у зв'язку з оволодінням новою професією або зміненими вимогами до змісту та результатів праці.

Навчання кадрів є неперервним процесом їх підготовки до трудової, суспільної діяльності. Науково-технічний прогрес, що охопила всі сфери суспільного виробництва, постійно вимагає підвищення професіоналізму і систематичного зміни змісту і технології праці. Зміна цілей суспільного розвитку і способів їх досягнення, робота в ринкових умовах вимагає постійного перенавчання кадрів з урахуванням освоєння ринкових механізмів, адаптації до нових соціальних умов, перекваліфікації у зв'язку зі структурними змінами розвитку виробництва і впровадженням сучасних технологій і прийомів праці.

В цілях визначення потреби в навчанні зазвичай використовуються результати оцінки персоналу та його праці, плани стратегічного розвитку організації, програми навчання персоналу, які передбачають безперервний розвиток учасників трудового процесу.

Рівень освіти і практичний досвід є провідними показниками якості персоналу. Кадрові служби відповідають за відповідність цих параметрів вимогам організації, за виконання стратегічного плану професійного розвитку персоналу організації. Сучасні організації використовують велику кількість методів розвитку професійних знань і навичок своїх співробітників. Всі методи навчання можуть бути підрозділені на дві великі групи:

- навчання на робочому місці;
- навчання поза робочого місця.

Навчання на робочому місці характеризується безпосередньою взаємодією з повсякденною роботою. Воно є більш дешевим і оперативним, полегшує входження в навчальний процес працівників, які не звикли до навчання в аудиторіях. Навчання в стінах організації може передбачати запрошення зовнішнього викладача для задоволення конкретних потреб у навчанні співробітників. З іншого боку, мета і порядок навчання в цьому випадку можуть губитися за поточною роботою і жорсткими тимчасовими рамками.

Навчання поза робочого місця включає усі види навчання за межами самої організації. Таке навчання дозволяє відокремити навчаються на якийсь час від повсякденної трудової діяльності. Процес навчання в даному випадку краще спланований, дидактично глибше опрацьовано.

Отже, оцінювання та навчання персоналу є однією з найважливіших складових системи управління персоналом. Проте, для вітчизняної практики оцінювання та навчання персоналу все ще характерними є некомплексність, еkleктичний підхід, коли результати оцінки здобувають з допомогою конгломерату не пов'язаних між собою методів оцінки; брак систематичності та регулярності у застосуванні процедур оцінювання. До характерних ознак чинних в Україні систем оцінювання та навчання персоналу слід віднести й орієнтацію на спрощені процедури оцінки, брак конструктивного зворотного зв'язку між об'єктом і суб'єктами оцінювання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Управління персоналом: навч. посібник. Київ: Професіонал, 2006. 512 с.

2. Губанова Ю. Как повысить эффективность работы компании. *HR-Portal: Сообщество HR-Менеджеров*. URL: <http://hrportal.ru/article/kak-povyisit-effektivnost-raboty-kompanii>
3. Грішнова О.А. Оцінювання персоналу: сучасні підходи до забезпечення ефективності. *Управління людськими ресурсами: проблеми, теорії та практики*. 2010. № 7. С. 42 – 50.
4. Данилюк, І.О. Теоретичні аспекти оцінки трудового потенціалу підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2009. №1. С. 50 – 52.
5. Карташова Л. Управління персоналом: Потрібні кваліфіковані фахівці. *Людина і праця*. 2007. №6. С. 87-89.
6. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: навч. посібник. 2-е вид., перероблене й доповнене. Київ: Кондор, 2005. 308 с.
7. Паршина В. С. Система розвитку персоналу в організації: [підручник]. Єкатеринбург: Уро РАН, 2006. 74 с.
8. Стахів, О. Проведення оцінки персоналу на підприємстві з метою стимулювання працівників до підвищення кваліфікації. *Україна: аспекти праці*. 2010. №1. С. 29 – 35.
9. Хруцкий В.Е., Толмачев Р.А. Оценка персонала. Теория и практика применения системы сбалансированных показателей. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Финансы и статистика, 2009. 224 с.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

*Володимир Фрасуняк
(Заліщики)*

РОЗВИТОК РЕВОЛЮЦІЇ НА УКРАЇНІ ТА СТВОРЕННЯ СІЧОВО-СТРІЛЕЦЬКОЇ АРМІЇ

Центральна Рада існувала 13 з половиною місяців з 17 березня 1917 р. до 29 квітня 1918р. Це був час двох бурхливих революцій – березневої та жовтневої, що знищили підвалини на яких базувалося старе життя. Ідучи за подіями, Центральна Рада спершу поставила була вимоги лише національно-культурної автономії України й щойно, згодом, під натиском із кожним днем гомінкіших українських громадських організацій, висунула в квітні 1917 року домагання української національно-територіальної автономії в Росії, перебудованій на федеративних підставах. Але російський уряд розумів, що в автономічно-державній організації українського національного руху та ще й зокремішньою зукраїнізованою армією криється в майбутньому небезпека відізвання України від Росії, і поставився рішуче проти домагань Центральної Ради. Таке відношення російського уряду до української справи викликало, розуміється, обурення всієї української стихії, яка в самих лише зукраїнізованих полках начисляла вже в травні 1917 року коло одного мільйона багнетів. Присилувана цим обуренням, Центральна Рада видала 23 червня «Перший Універсал Української Центральної Ради до українського народу на Україні і поза Україною сушого», в якому заявляла, що береться за здійснення автономії України б уваги на російський центральний уряд. Центральна Рада проголошувала себе парламентом України, якого виконавчим органом мав бути кабінет міністрів-Генеральний секретаріат. «Від нині самі будемо творити наше життя». Ці могутні слова Першого Універсалу, яким, нажаль, в ніякому відношенні не відповідала дійсна здатність українства, викликали, як міцне гасло, незвичайний порив по цілій українській суспільності. Підтримана цим поривом, Центральна Рада стала Національним Урядом, якого накази на перші часи, поки враження не розвіялось, знаходили скрізь в українському народі послуг. Це була переломна хвилина революції 1917 року на Україні. Піти до лінії творення свого життя власними силами й переміни самого лише морального авторитету, опертого на хитких мітингових настроях, в авторитет державної влади - ось шлях, що лежав перед Центральною Радою. Але Центральна Рада не пішла ним. Генеральний секретаріат не склав навіть ніякої державно-організаційної схеми, не кажучи вже про міцний державно-адміністративний апарат і централізовану армію. Він існував лише у Києві і то тільки на деклараціях і заявах, не маючи не лише певного, необхідного для канцелярії міністерств, апарату досвідчених урядовців, але навіть частогусто домівок.

«Від нині самі будемо творити наше життя» – залишилося лише заявою. Центральна Рада ввійшла у затяжні переговори з російським Тимчасовим урядом, усяко переконуючи його про українську лояльність для Росії й не бажанням творити своє життя без дозволу російського уряду. На могилі Тимчасового уряду й на руїнах єдиної Росії Центральна Рада в останнє отримала змогу самостійно збудувати українську державність підштовхана домаганням зукраїнізованого війська, вона проголосила у I Універсалі самостійну Українську Народну Республіку, але навіть у цей момент виявила своє повне безсилля, бо заявила, що Українська Народна Республіка стоїть у федеративному зв'язку з неіснуючою вже Росією.

Свідками цих подій були ті полонені галичани, що попали були 1917 році на Наддніпрянщину. Для них було ясно, що вже стихійний порив, свідками якого були, є дуже пливкий, бо Україні бракує організаторських сил, щоби влити його в тривкі форми української державності. Тому, хоч і мріяли про збройну боротьбу проти Австрії, вирішили, що Україні тепер не час на війну на розгром Австрії, а час напружити всі сили для технічної

організації державного апарату. Тому бралися за технічно-організаційну працю на Наддніпрянщині, ідучи на службу урядовцями в першу чергу до офіційних установ Центральної Ради. Ось так у Києві зібралася досить численна колонія галичан-урядовців. Вони гуртувалися при гуманітарнім «Галицько-Буковинським комітеті допомоги жертвам війни», якого домівка стала вже в липні-серпні 1917 року начебто клубом галицьких українців. Отой «комітет» заклали при Центральній Раді на початку її існування для допомоги галицьким полоненим і «біженцям» та українському населенню зайнятої російськими військами частини Галичини. Офіційно був Галицько-Буковинський комітет» у руках декількох старших громадян галичан, що різними способами попали були в Київ, як ось Д.Левицького, В. Охрімовича, М.Шухевича, М.Сабата, М.Балтаровича й І.Герасимовича. Але на ділі кермували ним більше чи менше національно-революційні молоді його урядовці й той гурток галичан та їхніх симпатиків-наддніпрянців, що сходився в «комітеті», наче у своїм клубі. Тим часом чим далі, тим більше слабшала дисциплінованість зукраїнізованих частин, і «комітет» почав у вересні й жовтні 1917 року вже цілком рішуче домагатися від Центральної Ради дозволу на галицьке військово-формування – даремно. Тоді заговорив прилюдно. Наприкінці жовтня 1917 року скликав у Києві велике віче галичан, яке мало запротестувати проти тодішнього акту австрійського цісаря про неподільність Галичини, отже, про те, що галичанам нічого сподіватися автономії Східної Галичини, якої домагалися були від Австрії. На цьому вічі й виступив речник гуртка, що зібрався біля «комітету», – Євген Коновалець – і кинув думку творити галицьку військову частину для боротьби проти Австрії за визволення українських земель з-під австрійської займанщини. Зібрані на вічі молоді галичани, для яких Австрія видавалася вже чужа й далека, прийняли цю думку з захопленням, і віче поставило до Центральної Ради рішуче домагання уможливити галичанам збірку військової частини. Ще раз почав свої заходи «Галицько-Буковинський комітет». Тим часом більшовики повалили Тимчасовий уряд, а в Києві довершився український державний перевороті виявилось, що Центральна Рада вже не має кому доказувати свою лояльність. Не стало причини відкидати домагання творити галицьку військову частину, і Центральна Рада нарешті дала в половині листопада дозвіл її формувати.

«Галицько-Буковинський курінь січових стрільців». Назву «січових стрільців» прийняв від «Українських січових стрільців», про яких українське громадянство Наддніпрянщини знало ще від 1914 року й високо їх поважало, ставлячись до них з глибокою симпатією, дарма, що вона суперечила його лоялізмові для Росії.

Так заснувались січові стрільці у Києві. Повинні вони були формуватися як окремий курінь у складі зукраїнізованого полку ім. Дорошенка. Цей полк був свідком безславного кінця зукраїнізованої армії й перших безчинств збільшовиченої солдатчини у Києві. Тут стрепенувся патріотизм січового стрільця і його почуття національних гордоців: він відчував, що серед загального безладдя йому не вільно кинути зброю й відійти з січового стрілецтва. Ось та боротьба закінчилася 7 листопада більшовицьким переворотом у Москві. Після більшовицького перевороту в Москві, московські збільшовичені полки заявили, що ніякої України, ні Центральної Ради не признають і вимагають одностайної більшовицької солдатсько-робітничої влади на всю колишню Росію, та виступили збройно проти української влади. Був це листопад 1917 року, час проголошення самостійної Української Народної Республіки в II Універсалі Центральної ради. Було очевидне, що хвилина вимагає від Центральної Ради рішучих організаційних чинів, бо інакше в анархії втопиться тільки що проголошена Українська Народна Республіка. Не бачачи цілі перед собою, бо ніхто не поставив перед ним можливості швидкої війни проти московщини за українську державність, покинувши всякі військові заняття, бо ними не вміли зацікавити свого вояку його старшини, перебуваючи у безладді і займаючись хіба тільки мітингами, без наказів, інколи без помешкання і без їжі, зукраїнізоване військо почало тратити свій порив, дезорганізуватися й зневірюватися в національну справу. Отже, масово розходилося по домах, несучи в серцях розчарування, а то й ненависть до Центральної Ради. Отак проминули найостанніші два-три тижні після проголошення I Універсалу, в яких іще можна

було гарячковою організаційною працею опанувати остатки зукраїнізованого війська й відповідною адміністрацією сяк-так упорядкувати край. В грудні 1917 року вже було запізно. Зукраїнізоване військо розбіглося так, що навіть у столиці України не було ким магазинів пильнувати. Центральна Рада все ще радила над різними «законами», але їх уже ніхто не читав і не слухав. У цілім краю вешталися озброєні більшовицькі ватаги. Грабежем і безчинствами та пожежами запалала вся українська земля з усіх усюдів. Почалися безчинства на вулицях самої столиці. Ватаги збільшовиченої солдатчини, що через Київ верталися кудись у глуху Московщину, на вулицях нападали на зустрічних старшин. Вперше тоді зневажувано січових стрільців, зриваючи з їхніх рамен «погони», приписані Центральною Радою для зукраїнізованого війська, на яких стрільці носили золоті букви «СС». Кінець зукраїнізованої армії й більшовицькі безчинства на вулицях Києва лише скріпили національний патріотизм великої більшості січових стрільців. Цим патріотизмом, свідомістю, що не слід під час завірюхи свавілля розходитися, хоч радянське безладдя в їхніх рядах од того не меншало. Наприкінці грудня 1917 року. січово-стрілецька сотня дістала від військового секретаріату наказ у складі Дорошенківського полку вирушити на Бахмач і роззброїти збільшовичені московські ватаги, що, ідучи з фронту, там бешкетували. До боїв не прийшло, і на другий день різдвяних свят у січні 1918 року стрільці в бадьорому настрою, але ще більше занархізовані, повернулися в свої казарми. Поки перша сотня січових стрільців побувала під Бахмачем, у Київ прибула з Катеринославщини нова, зорганізована в поверх 200 люду, сотня колишніх полонених галичан, що працювали в тамошніх рудниках. Без тривкої влади воно вже не могло обійтися. Тому «Галицько-Буковинський комітет» на місце першого командира січових стрільців назначив третього останнього командира Є.Коновальця. Останнє віче січових стрільців майже однодушно скасувало вояцькі ради в стрілецтві й вирішило, що січове стрілецтво підчиниться без ніяких розмов тим старшинам, що будуть назначені командуванням. Повинна була залишитися лише т. зв. «стрілецька рада», зложена з командира всього січового стрілецтва й командирів стрілецьких сотень і тих старшин, яких вони підберуть собі самі, щоб вирішувати всі справи засадничого для стрілецтва значення.

Величезною заслугою Центральної Ради та її приводу було те, що вона поновила в Україні державницьку свідомість, приглушену двома віками російської окупації. Вона перейшла разом з усією Україною протягом року величезну еволюцію – від підданства – через автономію – до незалежної Української Держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Історія України. Київ, 1999.
2. Грушевський М. Історія України-Русі, В-11т, 12кн. Київ, 1991-1998.
3. Грушевський М. Новий період історії України за роки від 1914 до 1919р. *Літературна Україна*. 1991. 1 серпня.
4. Історія Українського війська: У 2т. Львів, 1992-1996.
5. За волю України: Історичний збірник УСС.
6. Крип'якевич І., Гнатевич Б. Історія українського війська. Львів, 1936. ст.326.
7. Думін О. Історія легіону УСС.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 316.74

Марія Новосад
(Івано-Франківськ)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ

У статті аналізуються питання релігійної різнобічної діяльності Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) в сучасному соціумі та утвердження світоглядних тенденцій, які впливають на формування і розвій духовних цінностей української молоді. Доводиться, що завдяки розгалуженій структурі релігійних організацій, богослужбової, освітньо-виховної, інформаційно-видавничої, капеланської та різнобічної діяльності УГКЦ впливає на формування системи морально-етичних цінностей та християнського світогляду в сучасному соціумі.

Ключові слова: *духовні цінності, релігійний контекст, різнобічна діяльність, релігійні організації, світогляд, соціум, інкультурація.*

Енергетичне забезпечення життя кожної людини залежить від переживання тих подій, які її оточують. Так, людство в цілому через COVID-19 переживає чергову системну кризу в якій проблеми ідентичності посідають важливе місце та призводить до втрати духовних цінностей. Не обійшов цей процес й Україну. Сучасна криза духовної ідентичності в Україні, на нашу думку, виникає внаслідок недостатньої участі держави в політичній соціалізації населення, в триванні деморалізації українського народу, словесного патріотизму, тощо, що й спричиняє відсутність енергетичної підвалини на формування духовної свідомості сучасної молоді.

Віротерпимість, яка декларується церковними інститутами і визначається як необхідний компонент соціального життя, не є повноцінно реалізованою в українському соціумі. Криза ідентичності стала каталізатором зростання національної і конфесійної самосвідомості. Духовна криза, яку переживає Україна, обумовлена тим, що основоположні цінності наразі майже не передаються, відбувається їх підміна, більше того, релігійне реформування призупинилося в зв'язку з пандемією, війною і проросійською позицією влади.

Варто сказати, що сама ідея демократії як соціального і правового порядку в європейському розумінні стала можливою лише на фундаменті духовних цінностей. Саме духовні цінності є одним із найважливіших чинників, що впливають на формування й розвиток української молоді в сучасному соціумі.

Сучасне суспільство дещо тяжіє до вироблення свого світогляду, незалежного від релігійних символів і міфів, що спирається на науку, якому надано опору в широкому поширенні і підвищенні рівня освіти. Проте, виявилось, що Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період 2021 року переважно носить декларативний характер, і не в змозі забезпечити цілісну систему виховання, морального і духовного розвитку та соціалізації дітей і молоді. Соціологічні дослідження, які проводяться установами різного рівня свідчать про те, що населення України не довіряє ні уряду, ні парламенту, ні більшості громадських інститутів. Єдиним громадським інститутом, якому довіряють є Церква.

А що ж таке Церква і яке її місце у формуванні світогляду, держави і суспільства? Відтак, Церква – це встановлена Богом спільнота віруючих, мирян і священників одного віросповідання. Церква – це віруючий народ, а це означає, що її найвищий духовний провід, має бути там, де народ, жити його прагненнями, скеровувати його до культивування гуманістичних, духовно-моральних цінностей та орієнтирів.

Церква не може стояти осторонь політичного життя в державі, але є ще й таке, що не всі, хто формує Церкву, складають і державу, і суспільство. Щоправда не всі хто формують державу або суспільство, належать до Церкви. Але це – проблема самовизначення

конкретної особистості, а не Церкви. Власне, якраз ті, хто не належить до Церкви найбільше й протидіє тому, щоб вона мала можливість виконувати властиві їй соціальні функції в суспільстві. Церква, за своєю природою, як відомо, виконує багато різних і надважливих соціальних функцій, зокрема: світоглядну, інтеграційну, просвітницьку, культуротворчу тощо.

Для того, щоб суспільство могло вижити і зберегти свою унікальну культуру, повинна існувати передача тих духовних ціннісних орієнтирів, на яких воно творилося протягом кілька сотень років. Саме релігійні цінності можуть не тільки стабілізувати суспільство, але й бути складовою частиною соціального процесу, який веде до змін у суспільстві. Відтак, сучасна система освіти в процесі реформування повинна визначитися з ідеєю історичної наступності поколінь, ідеєю стійкості ціннісних домінант української культури, які не повинні бути втрачені у процесі інтенсивного взаємовпливу з іншими культурами у новому світі глобальних технологій, і потребує поглибленого вивчення основних напрямів сучасної релігійної філософії курсів з релігієзнавства чи християнської етики як феномену загальнолюдської культури й ефективного засобу морального становлення і формування особистості.

Відомо, що завданням забезпечення історичної наступності поколінь, утвердженням та сприянням становленню світоглядних і духовних цінностей й головним пріоритетом в формуванні духовної культури молоді є Українська Греко-Католицька Церква (далі УГКЦ), яка завжди виступає за єдність, соборність і унітарність України.

Вивченню національних і релігійних проблем УГКЦ її практичне значення в житті і долі українського народу особливе місце належить митрополитам Андрею Шептицькому і Йосифу Сліпому та їх послідовникам Мирославу Любачівському, Любомиру Гузару, Святославу Шевчуку, теоретична та практична спадщина яких потребує фундаментального дослідження.

Чимало наукових публікацій, монографій, збірників наукових статей підготовлено сучасними українськими вченими – філософами, істориками, соціологами, культурологами (А. Колодний, В. Климів, С. Кияк, О. Саган, П. Павленко, Л. Филипович, П. Яроцький).

Проте, питання формування духовних цінностей сучасної молоді в контексті релігійної різнобічної діяльності УГКЦ та утвердження світоглядних тенденцій, які впливають на розвій духовної культури української молоді стало важливим для **мети** нашого наукового дослідження.

Кожна релігія є однією з типів ціннісного ставлення до світу, у кожній із них прихований відповідний спосіб і стиль життя великої групи людей, їх етика, культура поведінки, спілкування, оскільки світові релігії – це релігії переважно етичні, релігії порятунку, служіння добру й подолання зла.

Основою вчення Церкви є Святе Письмо, яке визначає світоглядні засади, окреслює місце й роль людини у цьому світі, принципи її життя та діяльності, основу поведінки у суспільстві та обов'язки. На базі Святого Письма духовенством та богословами, розроблялась філософсько-богословська концепція світобачення, яка й лягла в основу соціальної доктрини УГКЦ.

Варто окреслити, що відносять до релігійної діяльності УГКЦ і якою є її різнобічність? Оскільки, (богослужбова, просвітницька, релігійно-обрядова, благодійницька, освітньо-виховна, інформаційно-видавнича, громадсько-організаційна, капеланська, тощо) діяльність як утверджує християнське віросповідання, його догматику та правила благочестивого життя і моралі, так і здійснює виховання мирян на християнських засадах любові до своєї держави, патріотизму, братолюбства, злагоди в усій українській спільноті, прагнення до мирного співіснування з іноземними державами й сприяє формуванню на християнських чеснотах духовних цінностей та світогляду молоді.

Якщо акцентувати увагу на освітньо-виховній діяльності УГКЦ, важливо виокремити основні традиційні форми і заходи, які цілеспрямовано зосереджують мирян на формування релігієзнавчої думки та розкривають функціональну природу релігійного феномену та його

місце у їхньому духовному житті. Такі заходи, як бесіди, зустрічі, науково-практичні конференції, екскурсії, прощі до святих місць, літні молодіжні табори, з'їзди визначають сакральність власної релігії й закликають до ввічливого і шанобливого ставлення до представників інших конфесій і релігійних напрямків.

Досить зазначити, що релігійний контекст наявний в таких формах діяльності, які тісно пов'язані з духовним просвітництвом, місіонерською роботою серед молоді, пропагуванням у молодіжному середовищі християнського світогляду, способу життя, християнської моралі, милосердя, благодійності, активізація молоді у церковному і громадянському житті, відродження традицій українського народу.

Сьогодні на високу оцінку заслуговує освітній потенціал інтернету, хоча він не може замінити живого свідчення Бога, що дає Церква, проте тим не менше він містить у собі безліч інформаційних, документальних, освітніх джерел і є неоцінним доповненням і підтримкою релігії у мас-медіа як в період карантину так і загалом в сучасному соціумі. Використання комп'ютерної культури в розповсюдженні Христового послання, формування культури релігійної свідомості належить відео- та аудіо касетам, твіттер-каналу, ютуб-каналу, Facebook, офіційному сайту(www.vatican.va) на якому розташована Ватиканська апостольська бібліотека, Ватиканський «Таємний архів», «Папський архів». Завдяки сайту є можливість відвідати експозиції музеїв Ватикану, ознайомитися з необхідною літературою, тощо.[5, с. 265].

Сучасний стрімкий розвиток інформаційного простору, мас-медіа несе в собі все більше можливості пізнати різнобічну діяльність УГКЦ, що є могутнім чинником у формуванні духовної культури. Звідси можна зауважити, що УГКЦ не тільки дозволяє, але й сприяє інкультурації власного вчення, з метою його адаптації та полегшення сприйняття на місцях. Елемент інкультурації яскраво виражений в інформаційному просторі УГКЦ, яка має і створює власну мережу релігійних засобів комунікації. Так, за допомогою Асоціації Католицького Медіа-Центру здійснює поширення власної періодики релігійної тематики, чим і репрезентує високий рівень активності в просвітницькій діяльності.

Однак, важливо зауважити, що поширення впливу УГКЦ на формування ментальних, світоглядних і духовних цінностей молоді має певне територіальне обмеження в основному різнобічна діяльність Церкви домінує на території Західної України. Судячи із статистичних даних про наявність діючих громад та релігійних організацій бачимо, що переважна більшість релігійних структур УГКЦ діють, зокрема у Львівській (1588), Тернопільській (816), Івано-Франківській (700), Закарпатській (445) та Хмельницькій (65) областях. УГКЦ має в своєму складі 4 митрополії, у структурі яких 3 верховноархієпископських екзархати, 4 архієпархії та 5 епархій, опікуються 22 управлінських центри справами церкви, діють 3736 релігійних громад (2594 священнослужителі, в тому числі 34 іноземця), 117 монастирів (1093 ченці), 25 місій, 2 братства, 16 духовних навчальних закладів (1315 слухачів). Діяльність церкви висвітлюють 27 періодичних релігійних видань [2, с. 167].

Характерним для цих організацій є соціальна спрямованість: освіта, медицина, засоби масової інформації. Звернемо увагу, що всі ці неурядові організації, мають розгалужену структуру, яка діє у багатьох країнах, вони видають інформаційні бюлетені кількома мовами, та виступають консультативно-дорадчими органами у світових політичних структурах, таких як, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Рада Європи. Більшість цих міжнародних католицьких організацій та об'єднань діють і в Україні, поряд з місцевими громадськими релігійними організаціями та об'єднаннями віруючих здійснюючи вплив на суспільно-політичне життя в державі.

Необхідно зосередити увагу на діяльність організації «Карітас України», яка входить в одну з найбільших міжнародних мереж благодійних організацій у світі та Європі. Саме УГКЦ у практичному житті завдяки їй здійснює добродійну і благодійну діяльність в соціальній роботі на основі морально-етичних цінностей християнства. На даний час структура цієї благодійної організації «... складається з 13 регіональних організацій, розташованих у різних регіонах України. Вони мають статус самостійних юридичних осіб і можуть створювати на території своєї епархії парафіяльні організації Карітасу» [3, с. 214].

В рамках молодіжного християнського руху здійснює свою діяльність всеукраїнська християнська громадська організація «Українська молодь – Христові», метою діяльності якої є об'єднання молоді для пропагування християнської моралі, поширення християнського світогляду та популяризація в молодіжному середовищі християнського способу життя. Для досягнення мети організація ставить перед собою ряд завдань, таких як: допомога молоді у сприйнятті та утвердженні духовних цінностей; підвищення християнського способу життя; відродження давніх родинно-побутових традицій, народних християнських дійств; впровадження в молодіжне середовище досягнень світової християнської науки та культури; виховання у молоді поваги до минулого, пошук та збереження історичних документів, духовних, мистецьких та інших цінностей українського народу.

Основними формами діяльності молодіжної організації є проведення духовних бесід, спільні Літургії, релігійні навчання (реколекції), молодіжні табори, дискусійні зустрічі, прощі, з'їзди, творчі вечори, благодійні справи, школи молодіжного християнського лідера [9, с. 365].

Через соціальну доктрину, яка базується на двох основних філософських принципах: христоцентризмі (осмислення суспільних реалій відбувається в рамках розуміння діяльності й учення Христа) та антропоцентризмі (турбота про конкретну людину в усій різноманітності її буття спонукає церкву цікавитися суспільною сферою) громадські організації і релігійні спільноти відроджують традиції, моральні настанови і переконання, норми суспільного характеру, що є «синтезом обох принципів – гідність людської особи» [1, с. 187].

Варто назвати ряд молодіжних громадських і релігійних організацій, які створені з метою надання та донесення дієвих знань молодому поколінню. Так, «Академія Української Молоді» створена у Львові у 2001 р., та офіційно зареєстрована у 2002 р., пріоритетом її діяльності є виховання дітей і молоді як практикуючих християн та формування їх як відповідальних громадян власної держави. В рамках роботи осередків відбуваються цікаві тематичні заняття, спільна молитва, катехизація, вивчення пісень та танців, малювання, різноманітні ігри, вікторини, екскурсії, мандрівки, літні табори. Академія бере активну участь в організації та проведенні транскордонних зустрічей на польсько-українському кордоні.

Товариство «Обнова», як федерація українських католицьких студентських, академічних та мирянських об'єднань, прагне згуртувати студентів та інтелігенцію для апостольського служіння в академічному (студентському, викладацькому та науковому) середовищі відповідно до духу документів Вселенської Церкви та документів УГКЦ, створюючи належні умови для повноцінного життя спільноти, формування зрілого християнського світогляду та фахового розвитку.

Нещодавно створений Центр Мирянського Лідерства діяльність якого має багатогранний формат спрямування у формуванні християнських тренерів для праці за інтерактивною методою: Літня Школа Лідерства для Школярів «Голос Майбутнього»; співпраця із Європейськими мирянськими організаціями та Комітетами; видання довідкової та навчальної літератури з питань християнського лідерства та ролі мирян в Церкві; проведення релігійних екуменічних акцій та інше [4, с. 385].

Окрім суто католицьких товариств активну роль у суспільному житті України бере й громадське об'єднання «Християнська Україна» екуменічного характеру. Ця організація була створена при підтримці архієпископа УГКЦ І. Возняка, кардинала РКЦ М. Яворського та митрополита УПЦ (КП) А. Горака. В основі діяльності є відновлення України, як християнської держави, яку започаткував князь В. Великий. Окрім здійснення періодичних спільних культово-обрядових практик громадське об'єднання бере активну участь і в суспільно-політичному житті суспільства, що є досить важливим у сучасній семирічній інформаційній та бойовій війні з агресором.

Отже, користуючись вищим рівнем довіри в населення релігійні і мирянські організації є одним із ключових церковних інститутів й істотним функціональним чинником у питаннях

формування і утвердження духовної культури молоді, що сприяє взаємодії різних суб'єктів суспільно-політичного процесу. Саме різнобічна релігійна діяльність церкви впливає на формування системи морально-етичних цінностей, християнського світогляду в сучасному соціум, що утверджує національну самоідентичність українців.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Компендіум соціальної доктрини Церкви. Київ: КАЙРОС, 2008. 549 с.
2. Католицькі релігійні організації України. *Релігійно-інформаційна служба України*. 2013. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/52490.
3. Мережа регіональних організацій Карітасу України. *Карітас України*. 2014. URL: <http://caritasua.org/index.php/uk/about-88/network-of-caritas-ukraine>.
4. Центр Мирянського Лідерства. *Комісія у справах мирян УГКЦ*. URL: <http://www.laityugcc.org.ua/mirjanskiorganizaciji-ugkc/articles/centr-mirjanskogo-liderstva.html>.
5. Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упоряд. і науков. ред. М.Перун. Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2004. 440 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 341

Поліна Кравчук
(Дніпро)

ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ ЯК ФОРМА ЗАКОНОТВОРЧОСТІ І ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ

У статті розкрито конституційно-правове утвердження громадських обговорень в Україні. Указано, що проведення громадських обговорень проектів нормативно-правових актів забезпечує впровадження в державотворчі процеси принципів гласності та прозорості, конкуренції протилежних поглядів, які були висловлено різними соціальними та корпоративними групами, можливості вибору найбільш оптимального вирішення певного питання, що має важливе значення під час прийняття нормативно-правових актів. Зроблено висновок, що недосконале законодавство та відсутність міцних демократичних традицій в Україні суттєво зменшують ефективність цієї форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Ключові слова: конституційно-правове утвердження, громадськість, громадські обговорення, проекти нормативно-правових актів, Україна.

The article reveals the constitutional and legal approval of public discussions in Ukraine. It is pointed out that public discussions of draft normative and legal acts ensure the implementation of the principles of transparency and competition of opposing views, expressed by various social and corporate groups, provides the opportunity to choose the most optimal solution for a particular issue, which is important in the adoption of regulations.

Keywords: constitutional-legal statement, public, public discussions, draft normative legal acts, Ukraine.

Сьогодні демократизація суспільства – тісна співпраця між державними установами та громадянами – важливий механізм прозорості в органах, що приймають рішення, контролю за виконанням законодавства та розвитком громадянського суспільства, підвищення правової та політичної культури громадян.

В останні роки можливості у всьому світі, і особливо в нашій країні, значно розширили можливості громадян співпрацювати з владою, дізнатись більше про законодавчі ініціативи, рішення, які зараз приймаються, завдяки розвитку інформаційних технологій суспільства. Все більша кількість публічних заходів проводяться в комітетах Верховної Ради: засідання парламенту та комітетів, круглі столи, майже всі комітети мають власні сайти в Інтернеті, вони створюють сайти в соціальних мережах. Тому це вибір оптимального способу співпраці з владою в компанії [1, с. 96].

Слід також звернути увагу на стадії законодавчого процесу. Наприклад, законодавчий процес в Раді керуючих складається з таких етапів:

1. Передпроектна фаза (законодавча пропозиція).
2. Етап проекту.
3. Законодавча ініціатива – фаза внесення законопроекту до Верховної Ради.
4. Етап розгляду законопроекту (перше, друге, третє читання, внесення альтернативних законопроектів, обговорення законопроектів тощо).
5. Етап прийняття законопроекту.
6. Ступінь сертифікації.
7. Інформаційна фаза [2, с. 224].

Перші два етапи можуть передбачати адекватну роботу з публічною інформацією. Це означає, що необхідно розробити питання, яке не врегульоване законодавством або

недостатньо врегульоване. Тому можна звернутися до суб'єктів законодавчої ініціативи – Народної партії, Президента України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України з пропозиціями щодо врегулювання того чи іншого питання.

Право на участь у законодавчій діяльності може «перевірити» новообрані члени виборів, обрані в багатомандатному окрузі або в одномандатному окрузі. Першим завданням, яке стоїть перед громадськістю, є визначення «своїх» членів, яких може зацікавити тема, яка буде вирішена шляхом прийняття нового закону або внесення змін до існуючого закону. Наступним кроком буде підготовка листа з обґрунтуванням необхідності прийняття закону [3, с. 19].

На третьому етапі, на етапі законодавчої ініціативи, як тільки представник народу або інший суб'єкт законодавчої ініціативи подасть законопроект до Верховної Ради України, він незабаром з'явиться на веб-сайті Верховної Ради. Протягом 5 днів законопроект оцінить Голова Верховної Ради України, який призначить головний комітет Верховної Ради для подальшого розгляду законопроекту (підготовка до попереднього обговорення та висновки щодо включення до порядку денного, підготовка до другого читання тощо). Законопроект також повинен бути надісланий Комітету з питань бюджетів, Комітету з питань європейської інтеграції та Комітету з питань регламенту, заступнику Верховної Ради України з питань етики та безпеки, а також усім членам України та іншим законодавчим органам відповідних міністерств та інших державних органів тощо. Потім експертні висновки та пропозиції можуть бути направлені до головного комітету, який готує законопроект до першого читання. На цьому етапі ви можете дати свій експертний висновок голові профільного комітету, членам комітету та іншим членам [4, с. 96].

Отже, громадські слухання як форма законодавства та законодавчого процесу мають «право на життя» за активної допомоги органів влади у формуванні цього процесу та активної участі громадськості.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Лациба М. Структури громадської участі в Україні: збірник аналітичних матеріалів. Київ : Укр. незалеж. центр політ. досліджень, 2017. 96 с.
2. Шипілов Л. Про деякі питання теорії народовладдя. *Вісник Академії правових наук України*. 2016. № 4. С. 224-231.
3. Шипілов Л.М. Принцип народовладдя і його здійснення в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01.Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2014. 19 с.
4. Лациба М. Структури громадської участі в Україні: збірник аналітичних матеріалів. Київ : Укр. незалеж. центр політ. досліджень, 2018. 96 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Чепік-Трегубенко О. С.

УДК 341

*Поліна Кравчук
(Дніпро)*

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення категорії «соціальна безпека». Конкретизовано визначення категорії «соціальна безпека». Обґрунтована необхідність у цілісній системі соціальної безпеки виділяти чотири рівні – нанорівень (соціальна безпека особи); мікрорівень (соціальна безпека підприємства); мезорівень (регіональна соціальна безпека); макрорівень (національна соціальна безпека).

Ключові слова: соціальна безпека, національна безпека, рівні соціальної безпеки.

In the paper the current approaches to the definition of the category of «social safety» are analyzes. The definition of “social security” is concretized. The need to allocate four levels of social security in an integrated system of social security (nano level (social security of man); micro level (social security of enterprise); meso (regional social security) and macro level (national social security) is proved.

Key words: social security, national security, level of social security.

У науковій літературі державне соціальне забезпечення розглядається як захист життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства, що забезпечує соціальний прогрес та економічний розвиток, раннє виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним соціальним інтересам, включаючи соціальну політику та пенсії, охорона здоров'я, освіта, культурний розвиток населення тощо. [1, с. 255-263]. Тому важливо, забезпечити кожного громадянина України соціальним захистом, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, стану власності, місця проживання, мови чи інших характеристик.

Однак деякі категорії громадян потребують додаткових гарантій соціального забезпечення через свою професійну діяльність. Однією з категорій, на яку поширюються інші гарантії соціального забезпечення, є категорія державних службовців, оскільки ці особи несуть більшу відповідальність за здійснення своїх повноважень і не підпадають під низку конституційних гарантій або обмежень. Крім того, державні службовці несуть значний психологічний тягар, і всі перераховані вище фактори безумовно впливають на матеріальний, соціальний та правовий статус цих осіб, а тому питання соціального забезпечення державних службовців є важливим для дослідження. Об'єктивна необхідність додаткових гарантій соціального забезпечення державних службовців свідчить про важливість їх належного наукового аналізу, а також про доцільність вивчення ефективності законодавства, оскільки лише ефективне законодавство може забезпечити соціальне забезпечення державних службовців. Тому питання переваг та недоліків законодавства про соціальне забезпечення державних службовців є актуальним для досліджень, які в найзагальнішому розумінні поняття соціальне забезпечення в сучасній науковій літературі розглядаються як частина економічної безпеки держави, включаючи етнічну, демографічну, гуманітарна та медична безпека [2, с. 64].

З точки зору Б. М. Данилишина та В. І. Куценки, соціальне забезпечення пов'язане з дотриманням соціальних стандартів. Вчені визначають термін "соціальне забезпечення" через призму його характеристик, зокрема: здатність постійно підтримувати ключові показники, що стосуються природного відтворення населення, на рівні, що не нижче мінімально допустимих норм; здатність підтримувати високий рівень здоров'я населення та запобігати поширенню соціально небезпечних захворювань; здатність забезпечити високий рівень життя; здатність надавати підтримку та підтримувати необхідні параметри якісного соціального середовища, що безпосередньо впливає на безпеку особистості, здатність протистояти відтоку населення тощо. [3, с. 21].

В. А. Скуратовський та О. А. Линдюк визначали соціальне забезпечення як стан людського життя та суспільства, що характеризується сформованою, стійкою соціальною системою діяльності соціальних умов особистості, її соціальною захищеністю, стійкістю до факторів, що підвищують соціальний ризик [5, с. 196].

Серед компонентів соціального забезпечення державних службовців виділили наступне:

1. забезпечення достатнього рівня життя державного службовця та членів його родини;
2. забезпечення соціального забезпечення державних службовців, включаючи забезпечення житлом, допомогу у вирішенні соціальних питань, захист від соціальних ризиків;
3. забезпечення здоров'я державних службовців, включаючи відпочинок, захист праці, забезпечення необхідних параметрів якості робочого середовища.

Отже, відповідно до цього розуміння, соціальне забезпечення оцінюється в єдності трьох аспектів: по-перше, забезпечення соціальних умов для державних службовців; по-друге, забезпечення соціального забезпечення державних службовців; по-третє, забезпечення стійкості державних службовців до впливу факторів соціального ризику.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Благун І. Г., Кушнірчук Ю. М., Підлипна Р. П. Соціальне страхування : навч. посіб. / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : СПОЛОМ, 2015. 270 с.
2. Шахматова Т. А. Теоретичні засади визначення категорії "соціальна безпека" національної економіки. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. №3. С. 72-77.
3. Данилишин Б., Куценко В. Соціальна безпека – підґрунтя сталого розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2010. АГРОСВІТ. №8. 2015. №1. С. 20-28.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 №889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. №4. ст. 43.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Рибалкін А. О.

УДК 341

*Юлія Легка
(Дніпро)*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ПРАВА

У статті розглянуто найбільш актуальні питання загальнотеоретичного змісту функцій права. Визначено їх поняття, особливості, а також специфіку регулятивної й охоронної функцій.

***Ключові слова:** функції права, функціонування права, регулятивна й охоронна функції права, особливості функцій права.*

The article deals with the most pressing issues of general theoretical content rights functions. Determine their concept, characteristics and specifics of regulatory functions and security law.

***Key words:** law functions, operation of law, regulation and security functions of law, especially the law functions.*

Функція права – це основний напрям вливу права на суспільні відносини, які відображають його сутність і соціальне призначення у суспільстві, а також способи організації суспільних відносин. Тому, роль права саме в житті суспільства відображається в функціях, і цим питанням займалися безліч науковців, такі як Л. Дюгі, М. Коркунов, Л. С. Мамут, В. О. Мушинский, Л. Петражицький, Т. Н. Радко, В. Г. Смирнов та ін. Функцію права слід розуміти як основний напрямок, що впливає на суспільні відносини. Це і є соціальним призначенням права. А вплив права здійснюється через свідому належну або можливу поведінку людей, і спрямовані, також, на виконання завдань, які стоять перед суспільством.

Щодо юридичних функцій права, то відомо, що вони поділяються на охоронну та регулятивну. Охоронна функція, завданням якої є здійснення впливу на суспільні відносини, витискуючи небажані явища для суспільства, тобто, охороняє. Регулятивна функція консолідує відносини з громадськістю. Особливе значення має конституційне злиття форми власності з основною політичною системою в суспільстві. Може бути спрямована на впорядкування, розвиток суспільних відносин, на визначення конкретних напрямів поведінки людей, реалізацію ними своїх прав і обов'язків (регулювання договірних відносин

тощо). Регулювання можна поділити на загальне та індивідуальне. При загальному регулюється поведінка загального кола (політичні партії), а при індивідуальному вже регулювання торкається окремої особи. Соціальне призначення права розкривається у його функціях.

Отже, висновком є те, що головним призначенням права є забезпечення порядку в суспільстві, враховуючи інтереси різних прошарків та груп суспільства шляхом досягнення згоди та компромісу. Кожна людина бажає, щоби суспільство, в якому вона живе, керувалося саме принципом справедливості і рівної для всіх. Такий принцип втілюється у праві. Найвищою метою справедливості виступає суспільство, де захищається свобода та рівність людей. Права і свободи людини і їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава повинна відповідати перед людиною за свою діяльність та вчинки. Функція права – це такий напрям його впливу на суспільні відносини, потреба в здійсненні якого породжує необхідність існування права як соціального явища. Можна зазначити, що функція характеризує напрям необхідної дії права, без якого громадяни сьогодні обійтися не можуть (регулювання, охорона, закріплення певного виду суспільних відносин). Таким чином виражаються найбільш істотні та домінуючі риси права, які спрямовані на здійснення корінних завдань. Функція права уявляє, як правило, напрям його активної дії, впорядковуючи певні види суспільних відносин. Тому, одним із найважливіших ознак функції права є її динамізм. А так чи інакше, знання зазначених положень сприятиме забезпеченню гуманності, справедливості, прогресивності правового регулювання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
2. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник. Київ: Атіка, 2005. 592 с.
3. Андрусак Т. Теорія держави і права. Львів: Фонд «Право для України», 1997. 198 с.
4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. Київ: Атіка, 2001. 176 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків: Консул, 2001. 656 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Чепік-Трегубенко О. С.

УДК 341

*Валерія Медіна
(Дніпро)*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Розглянуто питання, пов'язані із забезпеченням принципів адміністративного судочинства, адже практична реалізація цих принципів є загально визнаним критерієм правової держави та демократичного політико-правового режиму, що реально сприяє створенню справді демократичної та соціально зорієнтованої держави, яка немислима без сильної та незалежної судової влади.

Ключові слова: адміністративне судочинство; принципи адміністративного судочинства; адміністративний суд; публічно-правові відносини.

The article deals with issues related to ensuring the principles of administrative legal proceedings, since the practical implementation of these principles is a universally recognized criterion of the rule of law and democratic political and legal regime, really contributes to the creation of a truly democratic and socially oriented state inconceivable without a strong and independent judiciary.

Key words: administrative legal proceedings; principles of administrative legal proceedings; administrative court; public relations.

Завдання адміністративної процедури, зазначені у ч. 1 ст. 2 КпАП є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у суспільних відносинах від порушень органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами та іншими суб'єктами при виконанні ними функцій управління владою, згідно із законодавством, включаючи виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. Визначаючи адміністративне судочинство як засіб досягнення мети належного процесуального регулювання, ми вважаємо важливим визначити правильний порядок організації адміністративного судочинства, запорукою ефективності якого є, перш за все, принципи як основні, оригінальні ідеї. Оскільки оновлене процесуальне законодавство містить значну кількість нових положень, надзвичайно важливо вивчити суть та визначення основних його категорій, включаючи принципи [1, ст. 464].

Варто визнати, що на сьогодні у цьому напрямі дослідження провадяться досить активно. Так, у працях С. С. Алексєєва, А. М. Васильєва, Л. Я. Гінцбурга, М. І. Дембо, Р. З. Лівшиця, О. А. Лукашової, А. В. Міцкевича, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, К. П. Уржинського, Л. С. Явича, В.Б. Авер'янова, В.І. Пишкіна, В.К. Матвійчука, І.О. Хара, Г.П. Тимченка, А.О. Селіванова, І.Б. Коліушко, О.П. Рябченко, Р.О. Куйбіди, О.В. Кузьменко, Т.О. Гуржія, Н.В. Александрової та ін.

Перш ніж розглянути суть принципів адміністративного судочинства, які закріплені в Адміністративному кодексі України, розглянемо правову природу правової категорії "принцип", оскільки в юридичній літературі в сучасній вітчизняній та успадкованій від радянської юриспруденції є багато визначень принципів. Для цього зверніться до довідкових та інших джерел, що розкривають значення цього терміна.

Термін "принцип" походить від латинського слова "principium", що означає початок, основу. Водночас принцип – це те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [2, с. 547]. На думку В. І. Даля, слово «принцип» означає науковий чи моральний принцип, основу, правило, від якого вони не відступають [3, с. 502]. У правовій доктрині, визначаючи поняття принципів права, вчені використовують такі категорії, як вихідні теоретичні положення, основні, авторитетні принципи (ідеї), загальні положення, керівні принципи, закономірності, сутність, система координат та інші. Багато категорій однорідні. Таким чином, принципи є загальними, керівними (основними, початковими, початковими теоретичними, загальними нормативно-керівними) положеннями. Визначаючи поняття принципу права, ми можемо виділити два поняття, що склалися в юридичній доктрині. Відповідно до першої концепції, яка базується на теорії позитивізму, принципами права є ідеї, теоретичні, нормативні та керівні положення певного виду людської діяльності, які конкретизуються у змісті правових норм та об'єктивно визначених матеріальних умовах суспільства. Прихильники цієї ідеї – Л. С. Явич, А. М. Васильєв, В. М. Ронжин та ін. [3, ст. 502].

Незважаючи на важливість внеску науковців у вивчення такої багатогранної проблеми, як принципи права, ми повинні звернути увагу на той факт, що результати досліджень у цій галузі суперечливі і в даний час залишаються "відкритими" питаннями їх природи. Ця проблема визначає надзвичайну актуальність та необхідність всебічного дослідження, також з точки зору вирішальної для розвитку всього законодавства. З огляду на сутність та призначення принципів адміністративного судочинства, важливо визначити сутність та цілі адміністративного процесу, щоб зрозуміти їх.

Слід підкреслити, що в загальному розумінні термін "справедливість" позначає словники як: 1) форму судової влади; 2) порядок розгляду судових справ компетентними судами. В інших юридичних публікаціях термін "судовий процес" вчені використовують для

позначення процесуальної діяльності судів при оцінці та вирішенні судових справ [4, ст. 208].

Якщо сутність поняття "справедливість" позбавлена ціннісно-орієнтованого напрямку, оскільки воно відтворює лише процесуальну діяльність суду у відповідній апеляційній скарзі особи, незалежно від результату спору, то справедливість може бути лише називається провадження, яке не залежить від будь-яких негативних наслідків та інтересів особи, для врегулювання справи відповідно до ідеалів добра та справедливості. Водночас роль правосуддя може бути реалізована лише через судові розгляди як процесуально стандартизована діяльність суду.

Практично однакових поглядів дотримуються сучасні вчені-адміністратори, які наголошують, що адміністративне судочинство повинно базуватися на принципах, що забезпечують здатність відповідної особи реалізовувати право на судовий захист прав, свобод та інтересів суб'єктів, тобто здатність захищати їх права, вирішити справу [4, ст. 408].

Таким чином, принципи адміністративного судочинства сприяють правильному пізнанню та застосуванню адміністративного судочинства, є основою для законодавчої практики, підготовки, розробки та прийняття відповідних правових норм та їх подальшого вдосконалення, характеризують сутність та значення права як регулятора суспільних відносин в адміністративному судочинстві його соціальна цінність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес: монографія. Харків: Консум, 2013. 464 с.
2. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів. Київ, 1974. С. 547.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. Т.1. Загальна частина/ [ред. колегія В.Б. Авер'янов (голова)]. Київ : Юрид. думка, 2017. 502 с.
4. Колодій А. М. Принципи права України. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 208 с.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Припутень Д. С.

УДК 341

*Вікторія Нікітенко
(Дніпро)*

СВОБОДА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ

У статті визначено особливості свободи як принципу права і принципу конституційного ладу, проведено розмежування між конституційними принципами та принципами конституції.

Ключові слова: *свобода, принципи конституційного ладу, свобода як принцип конституційного ладу, конституційні принципи, принципи конституції.*

The author describes the features of freedom as a principle of law, analyzes the features of freedom as a principle of constitutional order, carries out the distinction between the constitutional principles and the principles of the constitution.

Key words: *freedom, the principles of the constitutional order, freedom as the principle of the constitutional order, the constitutional principles, the principles of the constitution.*

Конституційні цінності, серед яких важливе місце займає свобода, покладені в основу конституційно-правового регулювання. Свобода як конституційна цінність до цього часу не була предметом окремого наукового дослідження правознавців. З огляду на її

основоположне значення та суттєвий вплив на усі сфери правового життя комплексний та неупереджений аналіз цієї проблеми набуває наукової актуальності та практичного значення.

Для визначення цінності свободи чи якого-небудь іншого феномену, необхідно встановити критерій (основу) оцінки, який є також критерієм її цінності. Отже, який критерій цінності свободи? Це вічне питання філософії права.

З точки зору природно-правового підходу можна зробити висновок, що критерієм цінності свободи виступає даність природою, тобто якщо свобода є можливістю від природи, яка не обмежується державою. З точки зору позитивістського підходу свобода дана державою [1].

Вірним шляхом йшли вчені, які пов'язували ціннісний критерій свободи з історичним прогресом, розвитком людства. Свобода – це не апіорний продукт людської свідомості, не щось незалежне від суспільства, а категорія, яка відображає характер суспільного устрою, яка змінюється разом із ним й оцінюється залежно від того, як вона слугує історичному прогресу. Історичний прогрес пов'язаний з розвитком людини, тому цінність свободи визначається її розширенням. Таким чином, критерієм цінності свободи виступає людська особистість, яка розвивається. Інакше кажучи, свобода є справжньою цінністю тоді, коли вона прямо чи опосередковано сприяє розвитку людської особистості [2].

При аналізі свободи як цінності, виникає запитання, чи належить вона лише до категорії філософсько-етичного порядку чи й до правових категорій. Вивчаючи літературу ми знайшли теорію науковця, котрий стверджував, що у праві не застосовуються загальні цінності філософсько-етичного порядку, а навпаки, створюються власні цінності, які в подальшому визнаються і застосовуються в різних сферах життєдіяльності [4]. «Наприклад, справедливість – категорія правова, а не моральна, релігійна і т. д. Більше того, тільки право і є справедливим». З таким підходом важко погодитися, адже загальні цінності, які належать до філософсько-етичного порядку, також є і правовими цінностями, оскільки цінності присутні у всіх сферах життя й аналізуються у різних площинах та науковцями багатьох наук.

Тому, на нашу думку, некоректно говорити про те, що цінності є лише правовими або лише філософськими, насправді вони є одночасно і правовими, і філософськими, і релігійними, і моральними. Існують різні критерії, на основі яких цінності поділяються на ті чи інші види. За О. Уварова, основний критерій полягає у потребах в індивідуальній чи колективній формі [3]. Серед двох класів цінностей, матеріальних і духовних, свобода належить до останніх. Що стосується зовнішньої форми, правового закріплення, то в свободі проявляються правові аспекти. Що ж до змісту свободи, то тут проявляються соціальні, політичні, духовні, моральні та інші аспекти. Доречно звернути увагу на наступні особливості свободи, як конституційної цінності [1]:

1) свобода має основоположний характер, виступаючи одночасно і абстрактною, і реальною цінністю, визначаючи межі втручання у сферу індивідуального простору особи та автономії індивіда з боку як держави, так і окремих громадян;

2) свобода є фундаментом, основою при виникненні конфліктів, тобто саме звернення до незмінних начал дає можливість вирішити розбіжності між індивідами;

3) свобода має одночасно й індивідуально національний характер, і в той же час характер всезагальний, тобто свобода для кожної певної культури є самобутньою, кожен народ розуміє її по-своєму з урахуванням національного менталітету, але в той же час свобода є універсальною цінністю, яка є такою для більшості людей планети, але не для всіх.

Формально більшість держав визнають цінність свободи, але її феномен по-різному сприймається у православному, католицькому, протестантському, мусульманському світі. Є суспільства, які усвідомлюють свою залежність, свій стан несвободи, проте вірять у те, що такий стан є звичним, зручним, прийнятним (наприклад, поділ на касты в Індії, правовий статус жінок у багатьох мусульманських державах, давня традиція використовувати рабів у Азії навіть у XXI столітті тощо). Для забезпечення свободи як конституційної цінності

необхідно зберігати баланс між останньою та іншими цінностями – справедливістю, рівністю, безпекою [3].

З огляду на зазначене, однією з найбільш актуальних проблем українського суспільства є усвідомлення цінності свободи, перетворення її на внутрішню природну потребу шляхом активізації дискусії серед еліт щодо феномену свободи, залучення до таких дискусій широкої громадськості, підвищення правової та загальної культури громадян. У цьому контексті слід більш чітко та однозначно закріпити пріоритет свободи як конституційної цінності.

Варто доповнити преамбулу Конституції України таким чином: «Свобода та вільний розвиток людини є головною метою українського суспільства». Тоді пріоритет свободи стає більш чітким та окресленим. Свободу ж саме як конституційну цінність варто закріпити у ст. 3 Конституції України нарівні з іншими конституційними цінностями, оскільки для неї, як було доведено, притаманні особливості, які характеризують конституційні цінності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія . Харків : Право, 2009. С. 37.
2. Тодика Ю. М. Основи конституційного ладу України : монографія. Харків: Факт, 2000. С. 13.
3. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія . Харків : «Друкарня МАДРИД», 2012. С. 41.
4. Хайек Ф. А. Право, законодавство та свобода: нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії. Київ : Сфера, 1999. Т. 1. Правила та порядок. С. 112.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Чепік-Трегубенко О. С.

УДК 342.7

*Неллі Ніколова, Юлія Тищенко
(Нова Каховка)*

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті визначені основні тенденції розвитку четвертого покоління прав фізичної особи, проблеми, що виникають у людей, які не мають «класичної» сексуальної орієнтації. Здійснено дослідження ставлення української спільноти до сексуальних меншин, одностатевих шлюбів.

Ключові поняття: *права людини, четверте покоління прав людини, одностатеві шлюби, зміна статі.*

The article identifies the main trends in the development of the fourth generation of individual rights, the problems that arise in people who do not have a "classical" sexual orientation. A study of the attitude of the Ukrainian community to sexual minorities and same-sex marriages was carried out.

Key words: *human rights, the fourth generation of human rights, same-sex marriages, gender reassignment.*

Двадцять перше століття – це час розвитку внутрішнього світу людини, її різноманітних інтересів, свобод, прав та вибору. Це час, коли рішення та бажання людини виходять на перший план. Вона вільно обирає спосіб життя, майбутню «половинку», має можливість зміни орієнтацію. Проблема з безпліддям вже не є критичною, розвиток медицини здійснює бажання жінки стати матір'ю різними репродуктивними технологіями. Зі стрімким, прогресивним науково-технічним розвитком у медицині, освіті, науці громадянин має все більше свободи, в тому числі і трансгендерної.

Оскільки, суспільство постійно розвивається, за свою історію воно зазнало чимало біологічних, соціальних та культурних трансформацій і модифікацій. Права на кожному етапі розвитку соціуму мали свої особливості та ґрунтувались на науково-технічних досягненнях, моральних установках індивідів та суспільства в цілому, з врахуванням конкретного часового періоду. Таким чином, було сформовано своєрідну класифікацію прав людини в залежності від її історичного розвитку, що отримало загальну назву – покоління прав людини.

Донедавна виокремлювали три основних покоління прав людини, до яких відносились традиційні громадянські та політичні права:

- права людини на свободу та невтручання держави у її приватне життя;
- право на мир, здоров'я та безпечне життя;
- право людини на соціальне, економічне, політичне й культурне самовизначення та розвиток.

Проте, під впливом стрімкого розвитку науки, зокрема кібернетики, генної інженерії, медицини, а також неупинного процесу інформатизації та гуманізації сьогодні майже сформоване нове – четверте покоління прав людини.

Група вчених, серед яких Н. Б. Мушак та А. Лаврік визначає четверте покоління прав людини як сукупність соматичних прав особи. В грецькій мові слово *soma* означає тіло. Відповідно, новітні права людини є виключно особистісними й пов'язані з її тілом, повагою та рішеннями стосовно свого тіла. До цих прав, в першу чергу, відносяться зміна статі хірургічним шляхом, трансплантація органів, клонування, право на евтаназію, право на створення сім'ї вільної від дітей (*childfree*) та право на одностатеві шлюби.[2, с. 509]

Дане питання є досить гострим з точки зору суспільного прийняття, особливо на території пострадянських країн, в тому числі і України.

Тому була проведена аналітична робота, яка включала опитування громадян віком від 16 до 50 і більше років (рис. 1), аналіз та перевірку сучасного законодавства на відповідність Європейським стандартам.

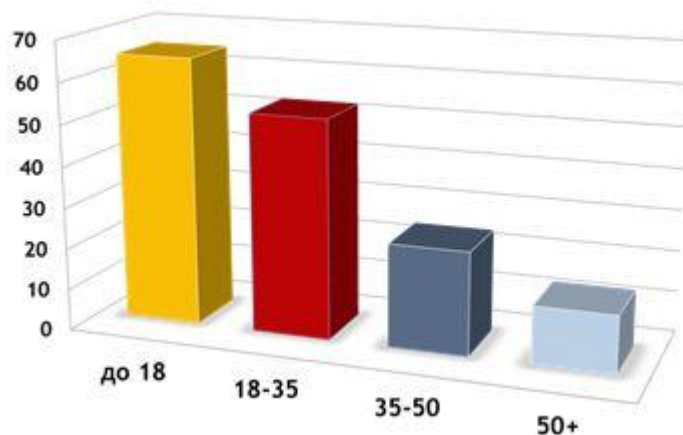

Рис. 1. Діаграма опитуваних за віком

Дане опитування було проведене з метою встановлення відношення населення до перспектив законодавчого закріплення соматичних прав пов'язаних з гомосексуальною орієнтацією, зміною статі, визнанням одностатевих шлюбів. Також пошук недоліків та перспектив розвитку сучасного законодавства у цій сфері. З цього питання висловили свої думки 157 осіб різного віку.

Під час опитування було запропоновано відповісти на такі питання:

- На Вашу думку, мешканці України, що мають гомосексуальну орієнтацію, повинні мати такі ж самі права, що й інші громадяни нашої країни?
- Як ви ставитесь до людей гомосексуальної орієнтації (геям/лесбійкам)?

➤ Чи вважаєте Ви, що гомосексуальні пари повинні мати право реєструвати свої відносини подібно до звичайного подружжя?

➤ Чи може гомосексуальне подружжя реалізувати своє право на батьківство?

За результатами було встановлено, що більшість респондентів не підтримують надання прав особам з гомосексуальною орієнтацією (47%) «за» висловилися - 34% (рис. 2).

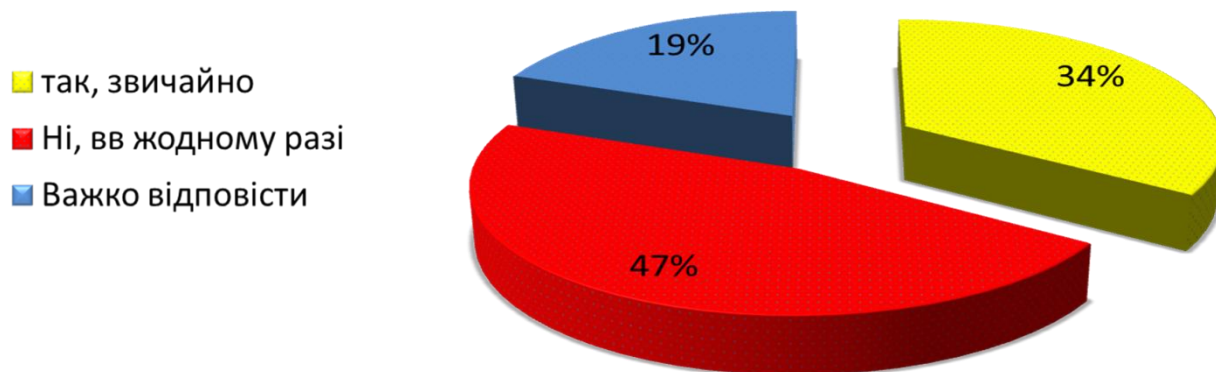

Рис. 2. За надання прав гомосексуалам

Серед опитуваних було виявлено тенденцію нейтрального ставлення спільноти, в основному це молоде покоління, (рис.3) до ЛГБТ. Старше покоління до сексуальних меншин відноситься більш негативно.

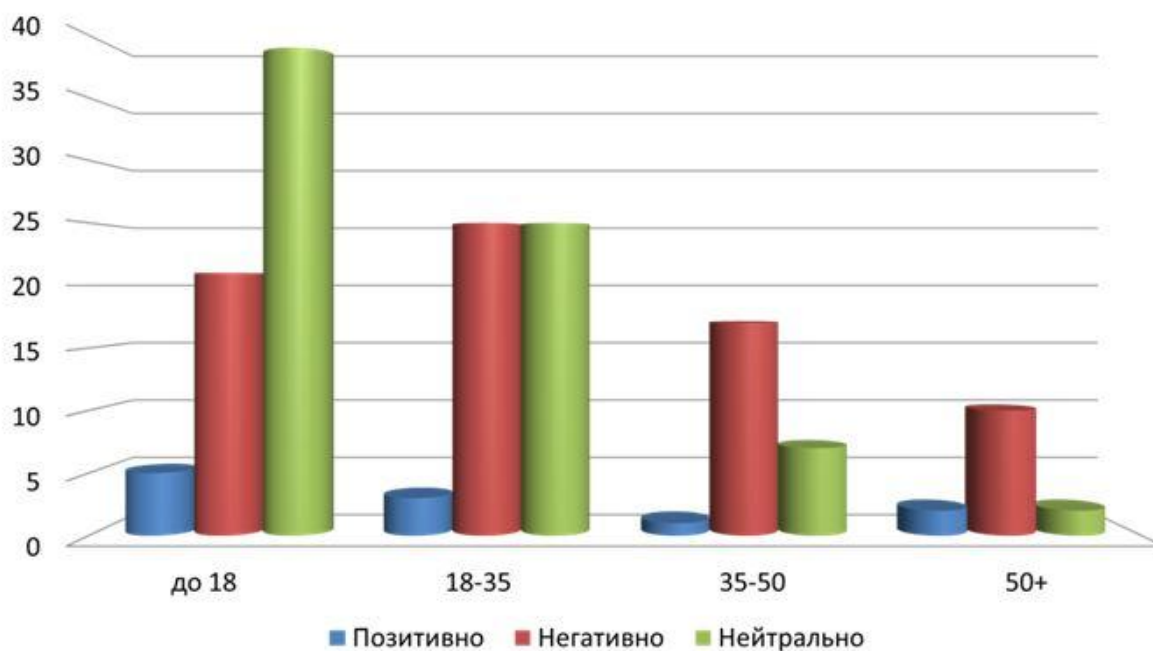

Рис. 3. Ставлення до ЛГБТ

Щодо реєстрації одностатевих шлюбів результати не є однозначними. Стаття 51 Конституції України конкретно визначає шлюб як добровільний союз між чоловіком і жінкою.[4] Суд України поки не надавав коментарів щодо дозволу або заборони юридичного визнання цивільних союзів. Більшість опитуваних виступають проти надання такого права (рис.4). Але найбільш цікавою є думка молоді з цього питання. Кількість осіб, які вагаються є найбільшою серед осіб до 18 років.

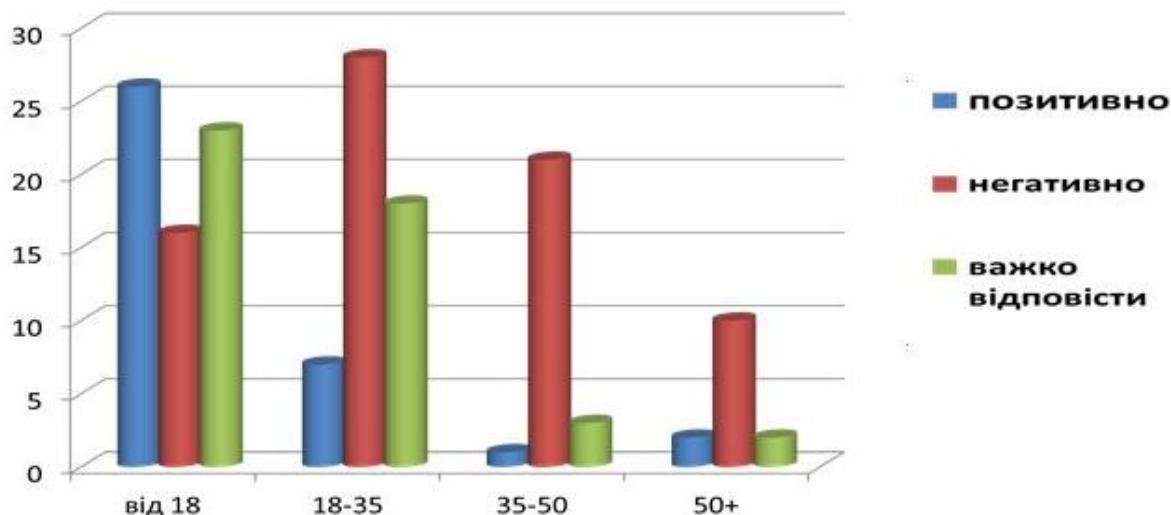

Рис. 4. Надання права реєстрація одностатевих шлюбів

Щодо надання одностатевому подружжю права на батьківство, значна більшість респондентів виступають проти, особливо категорії старше 18 років, це добре просліджується на стовбцевій діаграмі (рис 5.). Окремі особи, які є громадянами України незалежно від сексуальної орієнтації, можуть усиновлювати дітей. Проте, одностатевим парам явно заборонено усиновлення (п. 211 Сімейного кодексу України).[5] Крім того, усиновитель повинен бути не менше 15 років старшим за усиновлювану дитину, або на 18 років старший, якщо усиновлюється підліток. Закон також згадує, що людина, «чий інтереси суперечать інтересам дитини», не може бути усиновителем.

Додаткові обмеження накладаються на іноземних усиновлювачів. Тільки пари в зареєстрованому шлюбі, можуть усиновляти дітей з України.[5] Лесбійським парам надано більш широкий доступ до виховання дітей, ніж чоловікам.

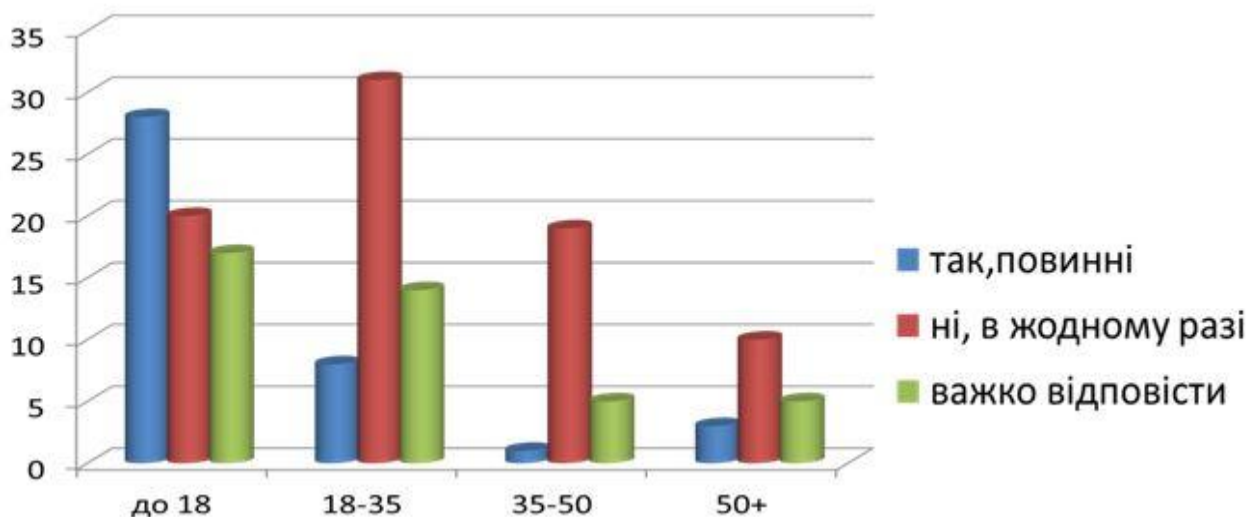

Рис. 5. Надання прав на батьківство гомосексуальним парам

Підсумовуючи проведене опитування, необхідно відзначити, що питання забезпечення четвертого покоління прав в Україні є досить дискусійним. Проблема полягає в тому, що в суспільстві немає єдності щодо того, чи потрібні людям деякі види біологічних прав. Причиною такої невизначеності є недостатність досліджень правовою і медичною науками цих прав та необізнаність нашого суспільства.

В цьому контексті доречною буде думка О. Авраменко та О. Жидкової, які відзначають, що «четверте покоління прав людини ґрунтується на незалежному й альтернативному виборі форми правомірної поведінки та пов'язане із автономією визначення особи і дій». При цьому

гармонійне застосування норм релігії, моралі та права є гарантією встановлення позитивної поведінки особи, оскільки права людини, урахувавши традиційні цінності суспільства, релігійні й моральні переконання, повинні бути універсальною нормою для кожного члена людського співтовариства.

Розвиток українського законодавства у сфері здійснення соматичних прав людини повинен здійснюватися комплексно, з урахуванням останніх тенденцій розвитку національної правової системи та сприйняття її населенням. Наразі Україна поступово долучається до міжнародно-правового регулювання проблем нормативного закріплення соматичних прав.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. №30. ст. 141.
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010. №38. Ст. 509.
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV.
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22.
5. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44. ст.356.
6. Наказ Міністерства охорони України: Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні від 09.09.2013 № 787.
7. Аврамова О., Жидкова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми. *Право України*. 2010. № 2. С. 101–107;
8. Country Ranking. *RainbowEurope*. 2019. URL: <https://rainbow-europe.org/country-ranking>.

УДК 341

*О. Стрельцова
(Дніпро)*

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено поняття та особливості електронного судочинства в Україні. Автором визначено співвідношення понять «електронне судочинство», «електронне правосуддя», «електронний суд», з'ясовано значення вказаних понять. На підставі проведеного аналізу сформульовано поняття електронного судочинства.

Ключові слова: електронне судочинство, правосуддя, електронний суд, верховенство права.

The article covers the concepts and features of electronic justice in Ukraine. The author defines the relation between the concepts of “electronic justice”, “electronic justice”, “electronic court”, the value of these concepts is determined. On the basis of the analysis, the concept of e-justice is formulated.

Key words: e-justice, justice, e-court, rule of law.

Актуальність теми пов'язана з постійним процесом реформування судової системи. Пошук нових форм здійснення правосуддя є необхідним напрямком до інтеграції згідно з європейських стандартами.

Сучасне життя зумовлене потужним процесом розвитку не лише всіх сфер життєдіяльності, а й докорінного реформування всіх гілок влади.

Судова гілка влади останнім часом все частіше реформується, що пов'язано з прагненням України до імплементації європейських стандартів у сфері судочинства. Згідно з

ст. 124 Конституції України основною функцією української судової системи є здійснення правосуддя [1].

Очевидно, що судова діяльність здійснюється у вигляді судових засідань, чисельних документів та томів проваджень, однак, у 2020 році відбувся Саміт Європейський Союз на якому обговорювалося питання інтеграції України з країнами ЄС. Одним з пріоритетних напрямків реформування стала електронна трансформація здійснення правосуддя. Впровадження електронного правосуддя призведе до запровадження на національному рівні найсучасніших європейських стандартів у галузі електронних комунікацій з подальшою інтеграцією нашої країни до найрозвиненіших європейських держав.

Після того, як президент України Володимир Зеленський виступив із заявою на вищевказаному саміті 2020 року, використання Україною електронних інновацій у всіх аспектах повсякденного життя набуло особливої важливості. За його словами, 2021 рік стане початком входу в режим "безпаперовий" [2]. Даний режим передбачає відмову від паперових документів у державних органах.

Також, слід актуалізувати даний режим у зв'язку з загостренням пандемії у всьому світі. Особливі умови пандемії та глобальна ізоляція свідчать про те, що цифрові технології можуть розширити людські можливості, а їх розвиток та поширення визначені пріоритетами майже для всіх країн.

Глобальна оцифровка та використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) охоплюють усі сфери суспільного та національного життя, включаючи правосуддя. У "Стратегії реформування судової та пов'язаної з ними правової системи на 2015-2020 роки" [3] чітко зазначено, що інформаційні системи потрібно використовувати для надання більшої кількості послуг «електронного правосуддя».

Використання ІКТ у судових установах породжує багато питань щодо цілісності та безпеки баз даних, що реалізують цифрове правосуддя. Визнаючи ризики та небезпеки кібератак, український уряд затвердив дві резолюції щодо посилення кібербезпеки та кіберзахисту на національному рівні. Об'єкти критичної інформаційної інфраструктури захищені спеціальними мережами на державному рівні [4].

Тому Україна активно ініціювала процес імплементації європейських стандартів цифрового правосуддя, що є гарантією боротьби зі зловживаннями у судовій сфері та покращення доступності, відкритості та неупередженості правосуддя, адже показники ефективності та якості судової діяльності безпосередньо відображають рівень захисту прав і свобод народу держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 05.05.2021).
2. Зеленський: 2021 рік стане початком входження країни в режим «paperless». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelensky-paperless/30875976.html> (дата звернення: 05.05.2021).
3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Указ Президента України; Стратегія від 20.05.2015 № 276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text> (дата звернення: 05.05.2021).
4. Уряд посилює кіберзахист у країні. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/uryadposilyue-kiberzakhist-u-kraini> (дата звернення: 05.05.2021).

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Ільков В. В.

МИСТЕЦТВО

УДК 7.012:004.42

Вікторія Глуценко
(Київ)

ПРОЕКТУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ WEB-САЙТУ КНИЖКОВОГО МАГАЗИНУ

У статті досліджуються етапи роботи інтернет-магазину та його шляхи реалізації. Проводиться аналіз етапів розробки веб-сайту та розглядається їх значення і безпосередня взаємодія для майбутнього ресурсу.

Ключові слова: інтернет-магазин, розробка, сайт, концепція, проектування, етап.

The article examines the stages of an online store's operation and its implementation ways. The analysis of the stages of website development is carried out and their significance and direct interaction for the future resource is considered.

Key words: online store, development, website, concept, design, stage.

Можна сміливо стверджувати, що зараз будь-яка сфера людської діяльності відчуває на собі вплив сучасних технологій. Книговидавництво і книготоргівля не стали винятком. Багато видавництв усвідомили, що зберегти читача і споживача можна, тільки застосовуючи новітні досягнення в галузі науки і техніки. Прикладом використання сучасних технологій у видавничій справі є книжкові інтернет-магазини.

Використання інтернет-магазину для продажу товарів і послуг з кожним роком стає все більш необхідним і ефективним інструментом для проведення комерційних відносин в системі Інтернет.

Підприємство або приватний підприємець створює майданчик – сайт, на якому надає свій товарний асортимент із зазначеними характеристиками, ціною, страховкою, способами оплати і доставки.

Інтернет-магазин – торгова платформа, інтернет-вітрина для презентації та продажу товарів різного призначення. Онлайн-магазин – це дзеркало компанії, яке формує імідж, репутацію і подальше сприйняття.

Інтернет-магазин можна вважати посередником між продавцем і споживачем, взаємовідношення яких відбувається у віртуальному режимі [1].

Етапи роботи інтернет-магазину:

Ідея інтернет-магазину дійсно схожа за функціонуванням на звичайний оффлайн магазин.

Споживач прийшовши в магазин, в першу чергу знайомиться з асортиментом запропонованого товару або послуг, розглядаючи вітрину або прайс-лист магазину. Після чого, вибирає потрібний товар і додає його в кошик.

Покупець оформляє замовлення, вказуючи свої особисті дані в процесі (якщо це новий покупець) або дані покупця додаються в замовлення автоматично, якщо він був зареєстрований на сайті раніше. Споживач може вибрати спосіб і час оплати замовлення. Існує кілька варіантів оплати: кредитні карти, віртуальні гроші або оплата при отриманні (накладений платіж).

Більшість магазинів працює за аналогічним принципом, звичайно не варто забувати і про винятки, адже кожен сайт – це індивідуальна майданчик, з власним дизайном і відмінностями.

Головне завдання інтернет-магазину полягає в швидкому, гладкому і чіткому функціонуванні сайту, щоб покупцеві було максимально комфортно переглядати і купувати товар.

Розробка веб-сайту – це процес, що включає в себе сукупність основних і другорядних

етапів, які безпосередньо пов'язані між собою.

До основних етапів створення веб-ресурсу відноситься: підготовчий, прототипування та дизайн, верстка, програмування, наповнення контентом, тестування і розміщення сайту в мережі Інтернет.

Реалізація кожного пункту вимагає відповідального підходу з боку розробника, від роботи якого буде залежати якість, відвідуваність сайту і його подальше становище на ринку.

1. Підготовчий етап (аналітичний).

Головною метою, на даному етапі розробки, є визначення завдань шляхом отримання максимальної кількості інформації щодо майбутнього проекту.

Виконавцю необхідно розробити бриф (анкета-документ) , в якому будуть вказані основні побажання замовника щодо дизайну, структури і розділів майбутнього інтернет-ресурсу.

Інформація в брифі безпосередньо залежить від запитів клієнта, а також завдань майбутнього проекту. Серед універсальних пунктів варто виділити:

Інформація про компанію, її позиції, особливості функціонування та принципи роботи. Необхідно вивчити специфіку роботи компанії.

Головна ідея і мета проекту. Важливо розуміти, яку кінцеву мету переслідує замовник або компанія.

Опис цільової аудиторії, на яку буде спрямована діяльність майбутнього ресурсу. Необхідно запросити доступ до аналітики або аналізів компанії, якщо вони були проведені раніше.

Контент. Головною метою з боку розробника є визначення побажань клієнта на рахунок текстової інформації та контенту, які він хоче бачити на сторінці майбутнього інтернет-магазину.

Список потенційних конкурентів. Даний пункт дає можливість розробнику проаналізувати подібні інтернет-ресурси.

Приклади робіт, інспірації зі сторони замовника. Це допоможе визначити переваги та очікування клієнта .

2. Прототипування та дизайн

Проектування дизайну інтернет-ресурсу починається з якісного опрацювання структури сайту, його функціональної частини та адаптації на різних пристроях.

Прототип сайту – це каркас, або модель однієї або декількох сторінок майбутнього інтернет-ресурсу, на яких зображується структурне розміщення елементів інтерфейсу.

Як правило, прототип включає в себе основні функціональні та інформаційні блоки:

- хедер (шапка сайту);
- СТА-елементи;
- навігація;
- логотип;
- контент;
- контактні дані;
- футер (нижня частина сайту).

Прототип може бути у вигляді графічних схем, малюнка, або інтерактивним.

Складовими розробки дизайну інтернет-магазину є: проектування головної і внутрішніх сторінок сайту, а також інших елементів.

Етап дизайну сайту відповідає за візуальну складову веб-ресурсу: колір, форма, шрифт, анімація.

Головною метою веб-дизайнера є забезпечення сторінки зручним інтерфейсом. Елементи на сайті повинні бути розташовані в спосіб зручний для споживача. За допомогою розташування інформаційних блоків веб-розробник керує увагою користувача, вказуючи на елементи, які він повинен побачити в першу чергу або у відповідний момент [2].

3. Верстання

По завершенню розробки макет дизайнера передається на затвердження в руки клієнта і тільки після цього, схвалений проект відправляється на адаптивну верстку.

Верстка сайту – це структурування всіх елементів веб-сторінки: заголовки, підзаголовки, зображення, анімації, таблиці, інфографіки, текст та інші можливі елементи сторінки.

Вона має на увазі переклад картинки в статичний HTML формат, а також адаптацію зображень на сайті під кожен пристрій і браузер (наприклад: комп'ютер, ноутбук, планшет, телефон та інші гаджети) [3].

4. Програмування

Завданням цього етапу є оживлення картинки вже адаптованого макета сайту. Якщо дизайнер створює дизайн і форму кнопки заклику, то програміст повинен зробити її активною.

Програміст – це той, хто зроблені дизайнером і зібрані верстальником атрибути веб-ресурсу прописує на спеціальній мові програмування (PHP, Java, JavaScript, Python або технології ASP.NET).

Бувають випадки коли етапи верстки і програмування виконуються однією людиною одночасно, але тільки за умовою що цього дозволяють масштаби проекту [4].

5. Наповнення контентом

Ефективність роботи веб-ресурсу тісно пов'язана з розміщеним текстовим і графічним контентом. Замовник може надати вже готові матеріали для заповнення сторінки, а також, звернутися за допомогою до графічного дизайнера, ілюстратора, аніматора і фахівця по роботі з текстом.

На сайті застосовується SEO-копірайтинг, який являє собою окремий вид діяльності, яка спрямована на написання адаптованих під пошукові системи текстів. Ключові слова є відмінною рисою SEO-тексту.

6. Тестування

Цей етап розробки веб-ресурсу можна також назвати діагностичним, адже головна його мета – визначити помилки і серйозні порушення, які виникли в процесі попередніх етапів розробки. Під перевірку потрапляє як технічна складова, так і візуальне сприйняття.

По завершенню всіх етапів розробки відбувається реліз сайту, який полягає у викочуванні напрацювань з текстового на реальний сайт. Після релізу робочий сайт ще раз тестується і віддається замовнику [5].

Висновки. Робота над сайтом інтернет-магазину передбачає собою вирішення великої кількості різнопланових завдань: від складання технічного завдання до створення дизайн, верстки і програмування. На розробника перекладається велика відповідальність, адже саме від його роботи і від правильно виконаних етапів реалізації залежить майбутнє інтернет-сторінки, її репутація, відвідуваність і успіх.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Що таке інтернет-магазин. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2015/december/issue-101/article14158.html>.
2. Wezom. Этапы разработки интернет-магазина URL: <https://wezom.com.ua/blog/etapy-razrabotki-internet-magazina>
3. URL: <https://myrusakov.ru/html-table-block-verstka.html>
4. Приходько П. Этапы разработки сайта URL: <https://wezom.com.ua/blog/etapy-razrabotki-sajta>
5. Тютюнник Е. Этапы разработки интернет-магазина. URL: <https://pwd.ru/blog/veb-razrabotka/etapy-razrabotki-internet-magazina/>

ПРОЕКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕБ-САЙТУ ТУРИСТИЧНОЇ ФІРМИ

У статті досліджуються практичні аспекти функціонування сучасних інтернет-сайтів туристичних фірм. Виявлено недоліки в діяльності туристичного веб-сайту "Альтан" та надано рекомендації, щодо проектуванню веб-сайту туристичної фірми.

Ключові слова: турфірма, Інтернет-сайт турфірми, навігація, функціонал.

The article explores the practical aspects of the functioning of modern Internet sites of travel companies. Deficiencies in the activities of the tourist website "Altan" were identified and recommendations were provided for the design of the website of the travel company.

Key words: travel agency, Travel agency website, navigation, functionality.

Постановка проблеми. Сучасні технології прискорюють темпи всіх сфер людського життя. Швидкий розвиток властивий, особливо в таких сферах, як туризм. Присутність, на цьому ринку, великої кількості компаній, сприяє утворенню жорсткої конкуренції. Світові тенденції останніх років виявили, вплив Інтернету зростає на всіх ринках товарів і послуг. Це стосується і туристичної галузі. Також слід зазначити, що в Інтернеті широко набирає популярність взаємодія "покупець-продавець". Вона відбувається у чітко визначених місцях, а саме – сайтах компаній. Створення веб-сайту туристичної агенції – це послуга, яка дозволяє збільшити продажі та мінімізувати час, витрачений на консультації з клієнтами. Туристичні веб-сайти потребують особливої уваги зі сторони розробки, адже від дизайну, зручності сайту, його функціональності і наповненості залежить репутація компанії, яка веде туристичний бізнес.

Метою статті є надання рекомендацій, щодо створення сайту для туристичної фірми, приділивши увагу дизайну сайту, його навігації, практичного функціоналу та наповнення інформацією. Також проводиться аналіз веб-сайту туристичної фірми "Альтан".

Аналіз веб-сайту. Перейшовши на сайт туристичної фірми «Альтан», потрапляємо на головну сторінку компанії, на якій помітна велика кількість розкиданої інформації та, дуже контрастні кольори які відволікають увагу. На сайті немає сервісів "зворотній дзвінок" або "онлайн-консультація", які б пришвидшили ефективність пошуку пропозицій компаній. Телефон компанії знаходиться праворуч, в окремому вікні, символи якого важкі для сприйняття людським оком. Панель яка відповідає за можливість вибрати потрібний тур, схована в інших сторінках. У нижній частині головної сторінки багато додаткової інформації, яка є перевантаженим для людського сприйняття. Клієнт губиться у виборі, оскільки в ній представлені, новини туризму, інформація про знижки, досягнення фірми і т. п. При вході на головну сторінку сайту немає панелі меню з контактами фірми, відділу "про нас" та ін. Відсутні додаткові зручні опції: немає можливості подивитися погоду, курс валют та іншу необхідну для туриста інформацію.

Вищенаведена інформація аналізу сайту компанії "Альтан" надає інформацію про те, що по-перше, – це застарілий формат веб-сайту, який протягом певного часу не оновлювався відповідно до останніх тенденцій; по-друге, домашня сторінка веб-сайту перевантажена, а по-третє, інформація на різних сторінках веб-сайту компанії заплутана і не має можливості клієнту в першу чергу знайти, те за чим він прийшов на сайт.

Однією з характеристик розробки веб-сайтів туристичних агентств є необхідність створення та налаштування великої кількості функціональних модулів. Калькулятори, фільтри з чисельними параметрами, форми замовлення туру, вибору і бронювання готелю, рейтинги, відгуки – це лише частина практично обов'язкового функціоналу сайту туроператора. Веб-сайт туристичної агенції є ефективним робочим інструментом, який

здатний забезпечувати туристичні агенції високими продажами, сприяти залученню нових клієнтів та зменшити середній час обслуговування клієнтів, який іноді може сягати 2 годин. Щоб інтернет-ресурс працював і допомагав заробляти гроші - необхідно приділити значну частину уваги до створення його веб-сайту.

Введення основних дослідницьких матеріалів, рекомендації щодо сайту турфірми.

Сайт туристичної фірми повинен бути таким, що запам'ятовується та індивідуалістичним. По-перше, мова йде про дизайн. Використання готових шаблонів – найбільш бюджетний варіант, але важко виразити особистість компанії з їх допомогою, додати родзинку, яка буде залучати нових клієнтів, використовуючи мінімальну кількість часу та людських ресурсів. Це можна зробити, додавши різні предмети, наприклад: погоду, курс валют, панель з вибору турів та іншу необхідну для туриста інформацію що асоціюються з подорожами. Дуже важливо зробити ресурс, який точно відповідатиме напрямку, але в той же час він повинен мати свою індивідуальність. Сайт наповнюється якісними фотографіями, які будуть привертати увагу, навіть не зацікавлених користувачів. Запропоновані тури повинні містити детальний опис із зображеннями привабливих зображень описуваних місць, зручний інтерфейс. Інтерфейс повинен бути таким, щоб користувач з легкістю знаходив всю необхідну йому інформацію. Логічна конструкція модуля для відправки заявок та бронювання турів, допоможе клієнту максимально просто та інформативно отримати бажані послуги, а сама сторінка завантажувалась максимально швидко. Стабільність роботи веб сайту. Щоб приносити компанії прибуток, сайт повинен працювати як годинник. В основному, як правило коли клієнт заходить на сайт туристичної фірми, він не буде чекати поки завантажуватиметься сайт, а захоче максимально швидко отримувати інформацію.

Важливо, щоб відвідувач максимально швидко знайшов те, що йому потрібно. Потрібно застосовувати пошукові модулі та інформаційні фільтри на веб-сайті туристичної агенції, для того щоб відвідувачу було ще легше знаходити потрібну йому інформацію. Найчастіше при вході на такий веб-ресурс, людина вже знає, чого хоче. Також потрібно звертати увагу на актуальність інформації, в туристичній фірмі вона навряд чи є найважливіша. Користувачі приходять на сайт за інформацією, її слід надавати якомога більше. Детальні описи турів, готелів, статті про різні країни, поради мандрівникам, відповіді на типові питання. Також інформація повинна бути доступною для індексації пошуковими системами. Індексція безкоштовно приведе зацікавлену аудиторію. Наповнення сайту - це нескінченний процес, як журнал, який щомісяця публікує нові матеріали, так і веб-сайт туристичної фірми, щоб приносити прибуток, потрібно постійно поповнювати новою інформацією.

Наповнення може бути текстом, графікою, а іноді містити відео матеріали. Красиві фотографії туристичних напрямків, фотографії готелів, пляжів, пам'яток налаштовують користувача на хвилю відпочинку та позитиву, роблять подорож більш бажаною та привабливою. Серед контексту сайту, текст сайту, займає не менш важливу роль, оскільки він надає змогу викладати статті про новини, про акції, огляди курортів, пляжів, розваг, пам'яток, тощо. З однієї сторони, це корисно і цікаво клієнтам, а з іншої – через текстовий контент здійснюється просування сайту. До того ж, оновлювані новини про діяльність турфірми, наявність свіжої інформації – ознака того, що компанія працює і розвивається.

При проектуванні сайту туристичної фірми, швидше за все, його центром стане пошук турів. Але не менш важливо забезпечити користувачам легкий доступ до інших розділів і функцій. Тому навігація повинна бути простою та зрозумілою. Таку інформацію як каталог турів, готелів, курси валют, погода на курортах, відгуки про готелі складно зібрати або створити самому, для цього можна використовувати зовнішні модулі сайтів Gismeteo, Отпуск.com, RBC та інших. Вона не буде доступна для індексації пошуковим системам, але додасть зручності сайту.

Сайт для турагентства – це його обличчя, його вітрина. Якість цієї вітрини проявляється не тільки в дизайні і функціях, а й у багатьох дрібницях, які не помітні на перший погляд. Акуратна html-верстка, яка добре виглядає не тільки на комп'ютерах, а й на не великих екранах телефонів. Коректне відображення всіх елементів сайту і функцій в різних браузерах

(старих і нових версій). Зрозуміла навігація, яка реагує не тільки на клік, але і на наведення курсору (на пристроях де є курсор), але в той же час зручна для пристроїв з тач-екранами. Щоб не втрачати клієнтів і не погіршувати поведінкові фактори сайту, вкрай важливі для пошукового просування, ресурс повинен коректно відображатися не тільки в різних браузерях, але і на всіх можливих дозволах дисплеїв:

Десктопний комп'ютер;
Ноутбук;
Планшет;
Смартфон.

Висновки. У результаті здійсненого дослідження функціонування веб-сайту туристичної фірми – виявили недоліки в діяльності цього сайту. Результати здійсненого аналізу та подані рекомендації дозволяють зробити висновок про те, яку важливу роль для фірми та просування бізнесу грає хороший естетичний дизайн з наповненням якісних фото, багатьма модулями функціоналу: калькулятори, фільтри з чисельними параметрами, форми замовлення туру, погода, стан валюти, які допоможуть відвідувачеві. Також наповнення сайту коректною інформацією про тури, про готелі т.п. і не менш важливим стабільність роботи веб-сайту, яке дозволить швидко пересуватися по ньому. Відповідно до цього, все вищесказане дає можливість фірмі бути на першому місці і залучати багато клієнтів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дурович А. П. Маркетинг в туризмі: Учеб. пособие.
2. Ардашов П.В. Методи побудови ефективних WWW систем. *Складні системи і процеси*. 2007. №1. С. 90-101.
3. Інькова Н. А. Створення Web-сайтів: Навч.-метод. посібник.
4. URL: <https://odev.io/articles/touragency-site-secrets/>
5. Турфірма «Альтан». URL: <http://altantour.com/index.php>

УДК 7.012:621.39

*Роксана Карагозян, Євгенія Головчанська, Володимир Мусієнко
(Київ)*

ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ВЕБ-ІЛЮСТРАЦІЇ МОБІЛЬНИХ ІГРОВИХ ДОДАТКІВ

На основі аналізу історії геймдизайну та прототипів відомих ігор виявити тенденції дизайну ігрових додатків. Запропоновано дизайн, сюжет та стиль нового ігрового додатку, в основі якого – герої українського фольклору.

Ключові слова: *геймдизайн, ігровий додаток, стиль, український фольклор.*

Based on the analysis of the history of game design and prototypes of famous games to identify design trends in-game applications. The design, plot, and style of the new game application, based on the heroes of Ukrainian folklore, are offered.

Keywords: *game design, game application, style, Ukrainian folklore.*

У сучасному світі налічується близько трьох тисяч різних народів і націй, кожен з яких має свою унікальність і своє уявлення про світ. Їх можна розрізнити за національними костюмами, традиційними стравами та дизайном житла, предметів побуту тощо. Веб-дизайн та геймдизайн порівняно нещодавно з'явилися на ринку. Допоки нічим не сформовані канони оформлення допускають вільне вираження думок дизайнерів та сценаристів. В той же час, сучасне суспільство погано інформоване про наші історичні джерела та міфологію. На основі

всього вище перелічено було запропоновано створити продукт для популяризації української міфології і фольклору.

У своїй роботі Джессі Шелл [1] розповідає про свій досвід геймдизайнера та як він проявляється у грі. Також можна знайти інформацію як зробити ігри краще, про баланс між дизайнером і споживачем. У роботі Клеметти К. та Гренберг Х. [2] надано аналіз розвитку сучасних ігор та окреслено відповідні напрямки дизайну. У праці Джейн Мак-Гонігал [3] надано інформацію про вплив ігор на повсякденні звички. Матеріал про те, як правильно створити концепт гри та з чого він складається представлено у статтях [4], [5]. Джерелом даних для отримання необхідної інформації по міфології України є сторінка у мережі Інтернету [6].

На основі вивчення підібраної літератури встановлено особливості дизайну ігрових додатків для мобільних телефонів, їх різновиди та надано характеристику процесу їх дизайн-проекування. Також дані джерела допомогли зазначити основні принципи створення гри, формулювання ідеї й створення власного стилю.

Метою дослідження є виявлення художньо-композиційних особливостей сучасної веб-ілюстрації мобільних додатків. Завданням дослідження є аналіз історії геймдизайну, зазначення головних принципів та вивчення прототипного проекту. На підставі здобутої інформації розробити актуальний дизайн мобільної гри на основі українського фольклору.

На основі вивчення історії геймдизайну визначено, що світ відеоігор та супутніх йому пристроїв постійно розвивається і має великий попит. Ще на момент виникнення першого мобільного пристрою у його системі вже була запрограмована перша гра Тетріс (1994 рік), яка «відчинила двері» у великий світ геймінгу. За короткий період часу від банальної за своїм оформленням «Змійки» дизайнери перейшли до створення багатофункціональних, самобутніх за своїм дизайном та різних за своєю метою додатків. Можна точно стверджувати, що ця тенденція розвитку буде актуальною ще тривалий час. Тому є актуальним створення красивого й корисного гейм-продукту.

Загальновідомі якості мобільних додатків – це правильне поєднання фактів і фантазій, зосереджене на графіці гри, звуках, історії та вартості відтворення. Ідея та навіть графіка гри залежить від категорій або жанрів. У 2020 році через пандемію мобільні додатки отримали ще більший попит серед споживачів. За звітами аналітичної компанії Newzoo кількість геймерів на всіх платформах досягло 2,8 млрд осіб (це майже кожен третій житель планети). Згідно з аналізом цієї ж фірми, одним з п'яти популярних жанрів мобільних ігор, які будуть користуватися популярністю 2021 року є головоломки й загадки.

Відмінним прикладом є вже популярна серед споживачів гра Candy Crash, яку було обрано у якості прототипу. Цікаве змішання персонажів та ігрових режимів, притаманне цьому додатку, частково зводиться до дивної та барвистої естетики. Поєднуючи просту механіку з короткими, але складними рівнями та високою графікою її засновники досягли величезного попиту. Своєю розробкою вони викликали зацікавленість до подібного жанру – “три в ряд”. Всі інші ігри, які зроблені подібно до Candy Crush, також користуються попитом.

Незважаючи на постійні впливи тенденцій моди, у суспільстві завжди присутній інтерес до свого минулого, культури і традицій. Багато дизайнерів за основу для свого дизайну костюму, сайту, лого або додатку надихаються тематикою або елементами фольклору і міфології. Головною ідеєю даного проекту ігрового додатку стала популяризація української міфології серед користувачів мобільних ігор.

Гра розрахована на дорослу аудиторію молодшої та середньої вікових груп, оскільки вона має не лише розважальну, але й значну інформативну частину. Це жінки від 20 до 50 років (казуали та мідкори). Саме цим категоріям користувачів дуже важлива деталізація та красива подача у додатку. Ігровий додаток розрахований передусім на українську аудиторію, але буде зрозумілою і іноземцям.

Додаток має не тільки освітній, але й розважальний концепт. Згідно концепції, гравцеві у легкій формі частково надається інформація про головних героїв, – лісових істот. За

сюжетом, він є подорожнім, який прямує обхідними шляхами. Гравця зустрічає Лісовик – господар лісу, який є головним героєм у грі після гравця. Лісовик стає супутником подорожнього і знайомить його з іншими духами, передає свої знання про ліс та міфічних істот, що мешкають в ньому.

Перший етап дизайн-проекування ігрового додатку був присвячений підготовці персонажів. Розглянемо його детальніше на прикладі створення образу Лісовика. З досліджених джерел було з'ясовано, що його зазвичай зображували у вигляді старого діда з густою сивою бородою у масивному вбранні. Попрацювавши з референтами (рис.1а) з застосуванням особливостей стилю ігрового додатку було створено образ Лісовика як невисокого чоловіка з рогами-гілками на голові. На його щоках світиться символ “дерева життя” (рис.1б).

Для оформлення було обрано 3D графіку. Вона складніша у виконанні, але дозволяє у всіх кольорах передати атмосферу, яку задумали дизайнери. Головною фічею обраної графіки є світіння: ігрового поля, метеликів, зірок, рівнів і так далі.

Рис. 1. Зображення Лісовика на основі міфології (а) та стилізоване для гри (б)

Висновки. Вивчивши та проаналізувавши тенденції актуального дизайну ігор можна стверджувати, що нинішнє покоління цінує не тільки сюжет і механіку, а й у більшій мірі звертає увагу на дизайн. Для свого проекту я підбрала цікавий сюжет та найбільш підходяще оформлення, поєднавши деталізацію, графіку та супутній текст. Таким чином, розважальний контент буде працювати в симбіозі з освітнім, присвячуючи гравця в український фольклор.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Джессі Шел. Геймдизайн. Як створити гру, в яку будуть грати всі; Альпіна Паблішер, 2019.
2. Клеметти К., Гренберг Х. Майстри геймдизайну: як створювалися Angry Birds, Max Payne і інші ігри-бестселери; Альпіна Паблішер, 2020.
3. Джейн Мак-Гонігал. Реальність під питанням. Чому гри роблять нас краще і як вони можуть змінити світ; Манн, Іванов та Фербер, 2018.
4. Створюємо концепт гри. URL: <https://stopgame.ru/blogs/topic/66687> (дата звернення: 16.05.2021).
5. Для кого ця іграшка чи як виявити цільову аудиторію. URL: <https://habr.com/ru/post/253895/> (дата звернення: 16.05.2021).
6. Українська міфологія. URL: <https://proridne.net/Українська%20міфологія/index%20—%20П.html> (дата звернення: 16.05.2021).

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ МАГАЗИНУ КВІТІВ

В роботі були представлені результати аналізу, дослідження діяльності компаній, таких як iFlowers, VOKI, Fetricor, Mini-Svit їх ринкові стратегії, а також ключових конкурентів, партнерів та особливостей сфери бізнесу. Створення ідейного задуму та відтворення його складових у вигляді логотипу та сувенірної продукції у корпоративній ідентифікації.

Встановлено основні чинники для кращої реалізації продукції. Природні та транспортні умови, державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових ставок та пільг, штрафних санкцій, конкуренція на ринку товарів. Саме ці чинники впливають на прибуток.

Створено також концептуальну ідею та втілено у роботі.

Ключові слова: дизайн, фірмовий стиль, ідея, айдентика, реклама, продукт, шрифт, логотип, колір.

The paper presented the results of analysis, research of companies such as iFlowers, VOKI, Fetricor, Mini-Svit and their market strategies, as well as key competitors, partners and features of the business sector. Creation of an ideological idea and reproduction of its components in the form of a logo and souvenir products in corporate identification.

The main factors for better sales are identified. Natural and transport conditions, state regulation of prices, tariffs, interest, tax rates and benefits, penalties, competition in the market of goods. It is these factors that affect profits.

A conceptual idea was also created and embodied in the work.

Keywords: design, corporate identity, idea, identity, advertising, product, font, logo, color.

Постановка проблеми

Відомо, що розробка фірмового стилю є одним із найефективніших видів маркетингових комунікацій, є основою іміджу та слугує сприйняттю інтересу споживача до продукції та компанії.

Відомо, що процес створення – це сама концептуальна ідея і її ретельне втілення. Концепція майбутнього бренду виникає спочатку у вигляді ескізу в ручну. Потім маркетологи та дизайнери втілюють ідеї в ефективну форму. Фірмовий стиль допомагає ідентифікувати імідж компанії, є частиною фундаменту, який формує візуальну репутацію та є важливим елементом брендингу. Підбір потрібних шрифтів для фірмової документації та рекламної продукції, вибір загальної колірної гами, а також створення макетів корпоративної атрибутики (фірмових конвертів, візиток, бланків).

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Вибір елементів фірмового стилю і їх кількості зумовлений особливостями бізнесу, а також баченням щодо комунікаційних каналів, які є ефективними. Фірмовий стиль допомагає досягти єдності та послідовності у всіх рекламних повідомленнях, та підвищує її ефективність.

Формулювання цілей роботи

На основі створеної ідеї, результатів аналізу та досліджень діяльності компаній створити фірмовий стиль та сувенірну продукцію, відповідно з використанням основних чинників для кращої реалізації продукції.

Виклад основного матеріалу

Аналіз елементів фірмового стилю дозволив стверджувати, що для створення магазину квітів обрано як головне – логотип та сувенірна продукція. Основна сформована ідея для

магазину - мінімалізм та рукописний шрифт, як напрямок стилю, щоб передати саме головне через прості та тонкі лінії.

Рисунок 1. Приклад використання різного шрифтового вирішення (а) – шрифт Century Gothic; (б) – шрифт White Angelica.

Логотип та його складові були створені в програмі Adobe Illustrator, для подальшої зручності в роботі з різними розмірами. Мінімалізм, рукописний шрифт, легкість та простота – є основними ідеями проекту.

Для оформлення тексту було обрано шрифт Century Gothic, White Angelica. Слова botanic garden написані з маленької букви не даром, а щоб показати невагомість, спокій та зручність.

Графічна частина логотипу складається з тоненької гілочки, яка ще раз акцентує свою увагу на мінімалізмі. Шрифт та рослинний елемент - це чудове поєднання форми та функціональності, які створюють вигідне враження про компанію, і продукція будуть продаватись краще.

Рисунок 2. Різновиди логотипів, розроблених для магазину квітів (а) – варіант 1; (б) – варіант 2.

Для проекту передбачено декілька варіантів плакатів, які несуть в собі інформацію про сам магазин це – контактні дані та мінімалістичні ілюстрації. Також мною був розроблений дизайн друкованих матеріалів (візитки, блокноти, оф. документи, буклети з інформацією) з котрими будуть стикатися працівники або його відвідувачі.

Дизайн сувенірної продукції дозволяє повноцінно розкрити ідею проекту на носіях, наприклад ручках, значках, сумках-шоперах.

Візитки виконані в чорно-білій гамі для полегшення комунікацій та спрощення процесу тиражування.

На основі існуючих проаналізованих стилів було обрано мінімалізм. Дозволило обрати поєднання форми, функціональності, простоти та лаконічності.

Характерна особливість мінімалістичного дизайну в тому, що в ньому все просто і зрозуміло. Для миттєвої передачі візуального повідомлення використовується тільки найнеобхідніше.

Була обрана гамма кольорів, як: чорний і білий. Їх поєднання – це те, що відповідає мінімалістичному дизайну. Але найчастіше в мінімалізмі використовують один колір для передачі інформативної складової застосовуючи контрастні кольорові рішення.

Висновки

В основі всієї роботи над проектом концептуальна ідея стала ключовим елементом у створенні фірмового стилю та дизайну сувенірної продукції. Дослідження діяльності обраних компаній допомогли у відтворенні ідейного задуму, а більш детальне опрацювання ескізів повноцінно розкрили ідею в цілому. Розроблений дизайн друкованих матеріалів виконаний в мінімалістичному стилі для полегшення комунікації та спрощення процесу тиражування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ASTWELLSOFT Розробка фірмового стилю. Офіційний сайт. URL: <https://astwellsoft.com/uk/blog/design-of-corporate-identity.html>
2. Brand.me Фірмовий стиль. Офіційний сайт. URL: <https://brandme.in.ua/firmoviy-stil/>
3. Фішка. Створення фірмового стилю або така модна айдентика. Офіційний сайт. URL: <http://fishka-plus.com.ua/blog/stvorennja-firmovogo-stylju-abo-taka-modna-ajdentyka.html>
4. Creativchik Минимализм в графическом дизайне. Офіційний сайт. URL: <https://creativshik.com/minimalizm-v-graficheskom-dizajne/>
5. Sayhi Минималистичный графический дизайн: 10 примеров и советов. Офіційний сайт. URL: <https://say-hi.me/design/minimalistichnyj-graficheskij-dizajn-10-primerov-i-sovetov.html>
6. Logozila Минимализм в графическом дизайне. Офіційний сайт. URL: <https://www.logozila.ru/blog-dizajnerov/233-minimalizm-v-graficheskom-dizajne>

Науковий керівник: кандидат технічних наук, доцент Луцкер Т. В.

*Роман Михайленко
(Київ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕСТАМПУ, ЛІНОГРАВЮРИ ТА ХУДОЖНЬОГО ДРУКУ

У статті проведено аналіз естампу, естампи – це друковане зображення, твір графічного мистецтва, що представляє собою гравюрний або інший відбиток на папері з друкованої форми (матриці), спочатку вигравіруване або намальоване на будь-якій основі: металі, дереві, литографському камені. Наведено, що естампи, як твір тиражної графіки, володіє специфікою в щодо авторства: оригінальними вважаються то відбитки, які зроблені самим художником або друкаря при участь автора, тісно пов'язаний з історією книгодрукування, колишнього головною галуззю споживання естампи і значно вплинув на його розвиток.

Ключові слова: естамп, ліногравюра, друк, зображення, різьба, тиснення.

The article analyzes the print, prints – a printed image, a work of graphic art, which is an engraving or other imprint on paper from a printed form (matrix), originally engraved or drawn on any basis: metal, wood, lithographic stone. It is stated that prints, as a work of circulation graphics, have specifics in terms of authorship: original are the prints made by the artist or printer with the participation of the author, closely related to the history of printing, the former main consumer of prints and significantly influenced its development .

Keywords: print, linocut, printing, image, carving, embossing.

Мистецтво – одне з найважливіших і найбільш цікавих явищ в житті суспільства, невід'ємна частина людської діяльності, що грає значну роль в розвитку не тільки окремої особи, але і суспільства в цілому. Більшість цим живуть, вони не бачать свого життя без мистецтва.

Суть мистецтва визначається тим, що воно є найповнішою і найдієвішою формою естетичного усвідомлення навколишнього світу (рис.1.).

Рис. 1. Пабло Пікассо, “Портрет молодої дівчини”, по Кранаху мл., II.

Саме собою мистецтво повинне було прийняти різноманітні форми, щоб втілити всі ідеї, думки, відчуття людей не у вигляді відвернутих понять, а в цілком конкретній формі. Існує величезна кількість абсолютно різних видів мистецтва, причому кожен з них має свою специфіку, ставить власні завдання і створює для їх вирішення свої засоби і прийоми. Всі мистецтва мають власну мову і певну своєрідність художніх можливостей [1, с. 266].

Естамп займає важливе місце в історії західної і вітчизняної культури. Він тісно пов'язаний з історією книгодрукування, колишньою головною галуззю його використання, яка значно вплинула на його розвиток (рис. 2.).

Рис. 2. Брейгель, гравюра "Дурні і блазні"

В залежності від способу створення друкованої форми та методів друку, естампної техніки можна розділити на чотири великих об'єми:

- високий друк: гравюра на дереві (обріз і торцева); ліногравюра; гравюра на картоні.;
- глибокий друк: офорт техніки: голковий офорт, акватинта, лавіс; пунктир, олівцева манера, суха голка; м'який лак; меццо-тинто, різцева гравюра;
- плоский друк: літографія, монотипія (рис.3.);

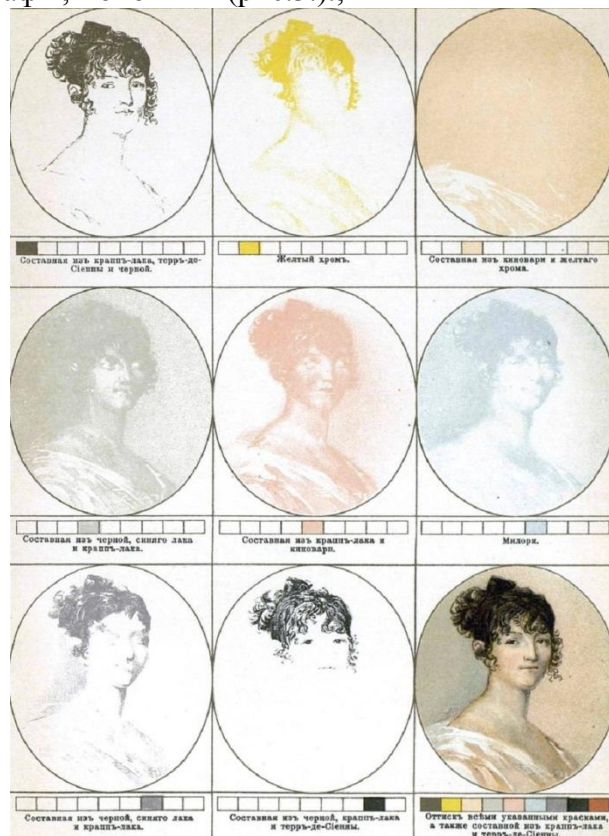

Рис.3. Літографія. Принципи колірної літографії.

Приклад колірної літографії з восьми різних кольорів.

- трафаретний друк: шовкографічна техніка; різьблена гравюра.

В Європі естамп з'явився близько 1400, можливо навіть близько 1350 років. Спочатку з'явилася гравюра на дереві, потім – на міді. З появою поглибленої гравюри друк естампів почав розвиватися [2, с. 269]. Лінолеум – благодатний матеріал для будь-яких творчих задумів: від екслібриса і книжкової обкладинки до великої станкової гравюри як чорної, так і кольорової. Гравюра на лінолеумі сприяє розвитку пластичного бачення. Заняття ліногравюрою не тільки цікаве, але і корисно тим, що привчає працювати на матеріалі, примушує багато малювати, постійно тренувати руку, око. Він не потребує складному процесі підготовки дошки. Лінолеум легко ріжеться добре заточеним інструментом; різець без зусиль проводить штрих будь-якої ширини, форми. Сам характер матеріалу, його консистенція, не дуже тверда і зерниста, не дозволяє робити дуже тонкі і часті штрихи, а змушує гравірувати лаконічно і узагальнено, не спрощувати форму. Всі ці якості роблять лінолеум незамінним матеріалом для першого знайомства з високою гравюрою, для розуміння основних та загальних цілей, гладкий матеріал без направляючої текстури, це дозволяє різати в будь-якому напрямку. М'якість значно полегшує різьблення, але це може ускладнювати прорізування тонких ліній. Кольорові ліногравюри можна друкувати, вирізаючи окремі матриці для кожного задуманого кольору, як в гравюрі на дереві. Або, як продемонстрував Пабло Пікассо, можна використовувати один шматок лінолеуму: накладаючи черговий колір на папір, художник чистить пластину, зрізаючи вже відпрацьовані фрагменти, залишаючи ті, на які ще потрібно додати колір (рис. 4).

Рис.4. Пабло Пікассо, ліногравюра «Натюрморт під лампою»

Початківці і непрофесійні художники також часто починають з лінолеуму, перш ніж перейти до дерева. Оскільки цей матеріал відносно тонкий і м'який, отримати відбиток на папері можливо без друкарського верстату, наприклад, притиснути тильною стороною дерев'яної ложки. Лінолеум – чудовий матеріал для цілком особливої самостійної галузі гравюри. На ньому можна робити гравюри дуже великого розміру. Хоча основна культура лінолеуму – станковий естамп, він може бути різнобічно використаний в поліграфії – від книжкової і газетної ілюстрації до плакату. Важлива якість ліногравюри – оперативність. На

лінолеумі можна гравірувати набагато швидше, ніж на дереві. Такий спосіб вимагає особливої продуманості, економічності і точності кожного штриха і розвиває почуття матеріалу, тобто безпосередній зв'язок руху різця та пластичної форми. Для роботи над гравюрою потрібен лінолеум, різці або штихеля, валик, фарби і папір, так само такі підсобні засоби, як ножі, скло, оліфа та ін. Для гравюри потрібен промисловий лінолеум, середньої або твердої щільності, завтовшки 2,5-3 мм. Перед роботою його шліфують пемзою або наждачним папером, поливаючи водою спочатку упродовж, а потім упоперек. Чим краще і рівніше відшліфований лінолеум, тим легше на ньому працювати, тим більш тонкий штрих можна отримати в відтисканні. Після шліфовки лінолеум слід скласти і накласти на нього прес, щоб він не завертався потім в трубку. Сухий лінолеум необхідно насухо витерти [3, с. 134].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Герчук Ю. История графики и искусства книги. Москва: Аспект-пресс, 2000. 226 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1680522/>
2. Лилов А. Природа художественного творчества. Москва : Искусство, 1981. 269 с. URL: <https://www.livelib.ru/book/1001216210-priroda-hudozhestvennogo-tvorchestva-aleksandr-lilov>
3. Ганкина Э. Линогравюра вчера и сегодня. Москва: Книга, 1988. 134 с. URL: http://repo.donnu.ru:8080/jspui/bitstream/123456789/3779/1/v_6.pdf

УДК 7.012:004.738.5

*Анна Сидоренко, Євгенія Головчанська, Володимир Мусієнко
(Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ВЕБ-САЙТІВ В МІНІМАЛІСТИЧНОМУ СТИЛІ

В роботі розглянуті та проаналізовані основні принципи проектування веб-дизайну сайтів в стилі мінімалізм. Визначено основні засоби реалізації даного стилю у веб-дизайні та види веб-сторінок в оформленні яких він найчастіше використовується.

Ключові слова: веб-дизайн; веб-сайт; стиль мінімалізм, інтернет-технології; тенденції; інтерфейс користувача.

The paper considers and analyzes the basic principles of designing web design sites in the style of minimalism. The main means of implementing this style in web design and the types of web pages in the design of which it is most often used are identified.

Key words: web design; website; minimalist style; internet technology; trends; user interface.

Постановка проблеми

За даними, зібраними з всесвітньої статистики Yandex [1], близько 90% користувачів інтернету згодні чекаючи на повне завантаження сторінки не більше 10 секунд, навіть тоді, коли тема ресурсу та його зміст дуже цікавить користувача. Основною причиною довгого завантаження сторінок, вважають використання занадто великої кількості різноманітних мультимедійних файлів та зображень, які не тільки створюють візуальний ефект недоречного нагромадження, але й ускладнюють коректну обробку даних браузером. Це в кінцевому підсумку і призводить до того, що користувачі залишають сайт так і не дочекавшись його завантаження і не ознайомившись з інформацією на ньому. Тому швидкість завантаження сайту стала основною проблемою для великих фірм, які в такий спосіб могли втратити своїх майбутніх клієнтів.

Оскільки швидкість завантаження повністю залежить від наповнення сайту, то одним з найголовніших задач, що постають перед веб-дизайнерами – це створення дизайну сайтів,

який буде цікавим для споживача, з необхідною візуальною структурою ресурсу і при цьому буде швидко завантажуватися. Задовольнити перелічені вимоги можливо використовуючи стиль мінімалізму при створенні дизайну сайтів. Цей стиль веб-дизайнери запозичили з архітектури, створивши при цьому цілий, повноцінний стиль, який користується попитом і в наш час.

Метою роботи є розкриття основних принципів та правил оформлення сайтів або ресурсу в стилістиці мінімалізму.

На початку 2000-х у користувалися популярністю сайти оформлені у, так званому, стильовому напрямі WEB (рис.1). Згідно даних досліджень інтернет ресурсу Usabilitygeek [2], до 2010 року при створенні будь-яких сайтів обов'язковою вимогою при оформленні графічної оболонки була взаємодія з програвачем FLASH. Цей додаток давав змогу відтворювати он-лайн мультимедійні файли будь-якої складності. При цьому сайти виглядали занадто строкато, на них було багато композиційно не поєднаних між собою різних елементів, які гальмували роботу браузера і не давали можливості зрозуміти суть поданої на сайті інформації.

Рис. 1. Дизайн у стилі WEB.

На основі ж інформації з ресурсу Canva [3], введений пізніше в веб індустрію стиль мінімалізм (рис. 2) ґрунтувався на архітектурних правилах побудови. Серед них можна виділити наступні:

1. відмова від зайвих деталей на користь функціональних елементів;
2. перевага естетики над змістом;
3. акцент на тих деталях, які автор дійсно планував підкреслити.

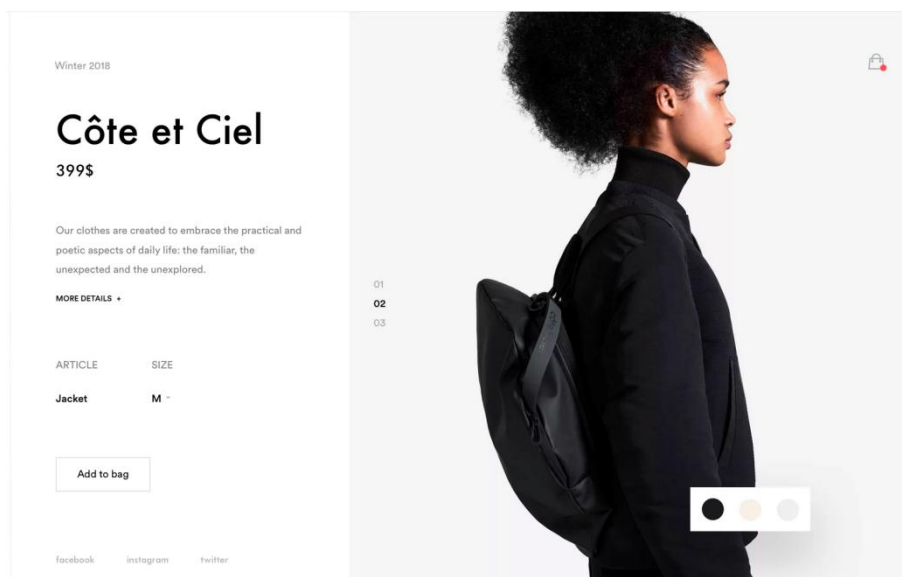

Рис. 2. Дизайн сайту в мінімалістичному стилі

Користувачі одразу помітили, що у порівнянні з сайтами в стилісвому напрямі WEB, сторінки в мінімалістичному стилі викликають не лише естетичну зацікавленість в контенті, але більш зручні у використанні з функціональної точки, що підвищує ефективність роботи. Нижче розглянемо основні особливості складових елементів сайтів у стилі мінімалізм.

У процесі дизайну сайтів у стилі мінімалізм веб-дизайнери основну увагу приділяють контенту. Інтерфейс максимально спрощується за рахунок видалення зайвих елементів, які в основному не використовуються користувачами. Саме тому в мінімалістичному напрямку важливо робити основний пріоритет на вмісті сторінки.

Текстура та площина сайту. У мінімалістичному дизайні не використовують тривимірні ефекти у вигляді надмірних тіней та градієнтів, зате широко використовуються плоскі текстури. Це полегшує сприйняття інших об'єктів сторінки та не відволікає від головного.

Використання шрифтів. В стилі мінімалізм недопустимим є застосування занадто строкатих шрифтів. Для оформлення сторінки надають перевагу класичним та строгим шрифтовим комбінаціям. Якщо необхідно звернути погляд відвідувача на певному матеріалі, то вибраний текст роблять значно більшого розміру у порівнянні з величиною шрифту усього іншого тексту.

Картинки, фотографії та ілюстрації є найважливішою складовою дизайну веб-сторінок в мінімалістичному стилі. Вони можуть передати більше емоцій й сенсу, ніж прості слова. Тому до вибору зображення підходять дуже прискіпливо. Зокрема, якщо використати картинку, яка занадто насичена деталями, то весь ефект дизайну буде зведено нанівець.

Колірна гама. За допомогою будь-якого кольору можна зробити візуальний акцент на контенті, але він також може відвернути відвідувача від головного. Використання обмеженої колірної палітри допомагає тримати увагу відвідувача на потрібній інформації. Найчастіше це кольори, вибрані за монохроматичною схемою вибору кольорів. Рідше використовується відтінки двох чи трьох кольорів. Такі обмежені палітри є однією з головних візуальних характеристик мінімалістичному стилі у веб-дизайні.

Найчастіше у стилі мінімалізм розробляють такі види веб-сторінок: портфоліо, Landing (лендінг – цільові сторінки), блоги, корпоративні сайти та сторінки, інтернет-магазинів, для особистих сайтів-візитівок. Розглянемо особливості оформлення кожного з них.

1. Портфоліо. Виконане в стилі мінімалізму містить як правило коротке меню в лівій частині екрану, а весь інший простір залишено для показу дизайнерських робіт та задумів.

2. Landing. На головній сторінці розміщується анкета, з заповнення якої як правило починається робота з клієнтами.

3. Блоги. Напрямок мінімалізму в дизайні сайтів робить в кінцевому підсумку блог не тільки стильним, а й зручним у використанні. Основний контент відкривається користувачеві при цілеспрямованому переході до відповідних розділів.

4. Корпоративні сайти та сторінки. Найчастіше виконуються у стилі мінімалізм. Увага користувача, як правило, концентрується на барвистих прикладах робіт авторів сайту.

5. Інтернет-магазини. Зазвичай стиль мінімалізму для оформлення своїх сайтів використовують великі та впізнавані марки. На таких ресурсах інформація подається в основному у вигляді зображень, тому знаходження на таких сайтах робить вибір і придбання товарів зручним та приємним.

6. Особисті сайти-візитівки. Цей стиль робить дуже привабливими для відвідувачів як особисті сайти-візитівки, так і оформлені в ньому сторінки соціальних мереж.

Висновки. Напрямок стилю мінімалізм в веб-дизайні є універсальним рішенням для оформлення для різних типів сайтів. Його популярність, як серед користувачів, так і серед веб-дизайнерів постійно зростає. Перевагами оформлення веб-сторінок у мінімалістичному стилі є швидка обробка даних при роботі браузера, естетично красиве оформлення, високий рівень функціональності сайтів, загальна популярність напряму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Наиболее распространенные проблемы при создании сайтов и как их избежать? Yandex Zen : веб-сайт. URL: <https://zen.yandex.ru/media/id/5d384accb5e99200c48b1dec/naibolee-rasprostranennye-problemy-pri-sozdanii-saitov-i-kak-ih-izbejat-5d38724fa06eaf00ad9ea4f5> (дата звернення 17.05.2021).

2. Usability can make or break your product. *USABILITYGEEK* : веб-сайт. URL: <https://usabilitygeek.com/> (дата звернення 17.05.2021).

3. 20 лучших сайтов 2020 года: подборка экспертов. *Canva* : веб-сайт. URL: https://www.canva.com/ru_ru/obuchenie/luchshie-sajty-2020/ (дата звернення 17.05.2021).

ПЕДАГОГІКА

УДК 372

Надія Гавда
(Володимир-Волинський)

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ – ЗАПОРУКА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

У статті визначено шляхи оптимізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти в умовах сучасності; охарактеризовано компоненти та принципи інноваційної компетентності педагога, показники готовності професійно спрямованого педагога до інноваційної діяльності. Особливу увагу приділено професійній мобільності, яка сприяє руйнуванню психологічних бар'єрів, що перешкоджають професійній самореалізації фахівця, створює передумови для його самоосвіти та самовдосконалення, підвищення рівня професіоналізму, швидкої адаптації в новому середовищі.

Ключові слова: *готовність до інноваційної діяльності, інноваційна компетентність педагога, професійна мобільність педагога закладу дошкільної освіти, фасилітатор розвитку дитини.*

The article defines ways to optimize the educational process in the institution of preschool education in modern conditions; The components and principles of innovation competence of the teacher, indicators of readiness of a professionally directed teacher to innovation activity are characterized. Particular attention is paid to professional mobility, which contributes to the destruction of psychological barriers that impede the professional self-realization of a specialist, creates preconditions for its self-education and self-improvement, improving professionalism, rapid adaptation in a new environment.

Key words: *readiness for innovation activity, innovative competence of the teacher, professional mobility of the teacher of preschool education, the child's development facilitator.*

Загальновідомо, що за допомогою введення інновацій будь-який заклад освіти здатен конкурувати на ринку освітніх послуг. А втілення інноваційних ідей у практику роботи залежить не тільки від ресурсних, а насамперед від інноваційних можливостей педагогів. Отже, розвиток освітнього закладу визначається сукупною здатністю і готовністю педагогів до створення та впровадження новацій із метою підвищення якості освітніх послуг [2, с. 4].

У відповідності з державними стандартами професійне призначення й умови використання фахівця за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» передбачає його підготовку до таких видів робіт:

- організація та проведення освітньої роботи з дітьми раннього та дошкільного віку;
- сприяння організації змістовної самостійної діяльності дітей раннього та дошкільного віку (предметної, ігрової, рухової, трудової, художньої та ін.);
- вивчення вікових й індивідуальних особливостей дітей і врахування їх в організації роботи з дітьми;
- сприяння розвитку природжених задатків: музичних, образотворчих, музично-рухових, лінгвістичних;
- корекція окремих недоліків фізичного та психічного розвитку дітей (плоскостопість, постава, заїкання, звуковимова);
- виготовлення наочних, дидактичних посібників для різних видів діяльності дітей;
- аналіз педагогічного досвіду дошкільного виховання та творче впровадження його в свою роботу;
- вивчення педагогічної, психологічної, методичної літератури та вдосконалення на її основі власного досвіду (професійного рівня).

Розв'язуючи проблеми дошкільного виховання в нинішніх умовах, пропонуються такі шляхи оптимізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти (ЗДО):

1) запроваджувати в освітній процес сучасні науково-методичні підходи:

- особистісно орієнтовний (кожна конкретна дитина з її запитами, інтересами, здібностями, можливостями стає точкою відліку в розробці змісту й організації освітнього процесу);

- діяльнісний (ігрова діяльність, як провідна в дошкільному віці, не відкидається важливістю навчальної діяльності, якій надають переважно ігрового характеру із застосуванням елементів ТРВЗ; експериментально-дослідницька, продуктивні види діяльності – малювання, ліплення, конструювання, художня праця; мовленнєва, рухова, музична);

- інтегрований (поєднання різних засобів, методів і прийомів, організаційних форм, змісту роботи з різних розділів діючих освітніх програм згідно Базового компонента дошкільної освіти для розв'язання конкретного завдання);

2) забезпечувати психологізацію освітнього процесу в ЗДО, надавати психологічну допомогу всім його учасникам: дітям, батькам, педагогам;

3) використовувати з максимальною продуктивністю як перевірені часом відомі освітні технології, так і впроваджувати в практичну діяльність нові ідеї;

4) упроваджувати сучасні підходи до планування освітнього процесу в дошкільному закладі;

5) підвищувати авторитет і посилювати роль методичної служби ЗДО, спрямувати її діяльність на підвищення ефективності освітнього процесу шляхом забезпечення органічних зв'язків у тріаді «дитина-педагог-батьки».

На рівні сучасних вимог педагог закладу дошкільної освіти – це спеціаліст, який прагне до самовдосконалення відповідно до ідей гуманізації виховання, знає та вміє використовувати на практиці досягнення науки, складати власні оригінальні методики навчання дітей, працювати в нових умовах, здійснювати ефективні форми роботи з батьками та громадськістю.

Для успішної педагогічної діяльності фахівець дошкільного закладу повинен бути ерудованим, із сучасним світоглядом, з об'єктивною самооцінкою та певними професійними якостями, мати психолого-педагогічну освіченість, уміння працювати з дітьми, педагогічний такт.

В умовах інноваційних перетворень освітньої сфери педагогічна діяльність вимагає від вихователя нових професійних компетенцій, зосередження зусиль і часу не тільки на усвідомленні їхньої потреби, а й на їх опануванні та впровадженні в педагогічну практику. Адже педагог виступає головним джерелом наукової, світоглядної і морально-естетичної інформації.

На думку Дичківської І.М., інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми. Компонентами інноваційної компетентності педагога є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння їх змістом і методикою, висока культура використання інновацій у педагогічній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних технологій [4, с. 7].

Як стверджують науковці, педагогу інноваційного спрямування під час освітнього процесу необхідно вміти реалізовувати:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до їх особистості, гідності, впевненість у своїх можливостях);

- емпатійне розуміння вихованців (прагнення та вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їх позиції);

- співробітництво (покроове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу);

- діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний

діалог на основі рівності, взаємного розуміння та співтворчості);

- особистісну позицію (творче самовираження, коли педагог постає перед дітьми не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій).

У сучасних умовах інноваційна діяльність педагога має відповідати таким основним принципам:

1) інтеграції освіти, який передбачає посилену увагу до особистості кожної дитини як вищої соціальної цінності суспільства, орієнтацію на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями;

2) диференціації й індивідуалізації освіти налаштовує на забезпечення умов для повноцінного вияву та розвитку здібностей кожного вихованця;

3) демократизації освіти, дотримання його зобов'язує до створення передумов для розвитку активності, творчості вихованців і педагогів, зацікавленості їх взаємодії, участі громадськості в управлінні освітою [4].

Реалізація вище означених принципів вимагає переходу від нормативної до інноваційної, творчої діяльності, що передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання та виховання. Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей творчої особистості.

Вихователь виступає як фасилітатор розвитку дитини (від англ. facilitate – допомагати, направляти, полегшувати). Такий фахівець стимулює процес розвитку дитини, створюючи для цього атмосферу психологічної підтримки, обстановку інтелектуального й емоційного благополуччя.

У структурі професійно спрямованого педагога готовність до інноваційної діяльності є показником його здатності нетрадиційно вирішувати актуальні проблеми. Визначають її за такими показниками:

- усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;

- інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;

- зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність;

- володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій і розробка нових [4].

Зважаючи на те, що динамізм сьогодення потребує від сучасного педагога здатності варіативно змінювати зміст і перебіг педагогічної діяльності, це вимагає від вихователів-практиків уміння знаходити нові шляхи щодо стимулювання розвитку дошкільників, індивідуалізації та диференціації освітнього процесу. Вважаємо за необхідне привести у відповідність до нових стандартів розвитку дитини професійну діяльність працюючих педагогів, сформувати їхню готовність до реалізації завдань креативного розвитку сучасного дошкільника. Тобто необхідно цілеспрямовано розвивати професійну мобільність «педагога-дошкільника» [1; 2].

На нашу думку, за роки навчання в педагогічному коледжі майбутній вихователь має оволодіти науковими знаннями, основами яких буде керуватися в розвитку та вихованні дітей дошкільного віку, мобільно орієнтуватися в сучасному просторі. А враховуючи те, що в процесі професійної підготовки освітня система покликана виконувати два завдання, зокрема, формування мобільності та творчих якостей студента, розкриття його особистості, то професійний психолого-педагогічний супровід здобувачів освіти коледжу в період проходження ними всіх видів практики поглибить їхній інтерес до обраної професії, сформує прагнення до самовдосконалення, бажання активно і творчо впроваджувати в практику роботи дошкільних закладів кращі здобутки в галузі дошкільної освіти.

Н. Кутеньова наголошує, що основою професійної мобільності педагога ЗДО є широкопрофільна загальна та професійна підготовка, мотивація на успіх, володіння

сукупністю ключових компетенцій, які формують ядро справжнього професіонала. При цьому мобільність передбачає:

- відкритість до всього нового, впевненість у своїх силах;
- широту та багатогранність мислення, здатність переходити від одного способу діяльності до іншого;
- гнучкість, яка дає змогу регулювати свої дії в умовах, що змінюються;
- критичність – здатність адекватно оцінювати свої результати і намічати нові перспективи [5, с. 41].

Отже, розглядаємо професійну мобільність майбутніх вихователів як інтегровану якість особистості, що виявляється в таких здатностях педагога, як: організувати спільну діяльність із учасниками освітнього процесу відповідно до мети і завдань сучасної освіти; успішно змінювати види діяльності або легко переключатися з одного виду діяльності на інший у сфері освіти; ефективно впроваджувати нові технології, оволодівати освітніми інноваціями та проводити рефлексивний аналіз власних досягнень, а також характеризується наявністю високого рівня освітньої та професійної кваліфікації, готовністю до безперервного професійного розвитку, прагненням до реалізації індивідуальної траєкторії професійного розвитку.

На нашу думку, професійна мобільність сприяє руйнуванню психологічних бар'єрів, що перешкоджають професійній самореалізації фахівця, створює передумови для його самоосвіти та самовдосконалення, підвищення рівня професіоналізму, швидкої адаптації в новому середовищі (соціальному, освітньому, професійному).

Таким чином, професійна мобільність є не лише складовою якісної підготовки майбутніх педагогів, а й критерієм її результативності. Сучасний «педагог-дошкільник» має володіти вмінням швидко адаптуватися до нових умов соціальної та професійної дійсності, самостійно, з великим ступенем відповідальності приймати рішення – насамперед ті, що зорієнтовані на успіх, постійне самовдосконалення, творче самовираження [3, с. 24-28].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. колектив: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В. та ін. Київ: МОН України, 2020. 37 с.
2. Березюк В.С., Рудік О.А. Інноваційні технології в ДНЗ. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 224 с.
3. Галяпа М. Самовдосконалення педагога як система фахового зростання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 10. С. 24-28.
4. Дичківська І.М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика: монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2017. 372 с.
5. Кутенцова Н. Розвиваємо професійну мобільність педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 8. С. 41-46.

Вікторія Ковальова
(Ніжин)

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто потенціал позааудиторної діяльності закладу вищої освіти у контексті проблеми формування правової культури майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності.

Ключові слова: *правова культура, формування правової культури, правове виховання, майбутні менеджери з адміністративної діяльності, позааудиторна діяльність.*

The article deals with the potential of extracurricular activities of institutions of higher education in the context of the issue of formation of future managers' legal culture in administrative activities.

Key words: *legal culture, formation of legal culture, legal education, future managers of administrative activities, extracurricular activities.*

В умовах кардинальних змін соціальних та економічних умов життя нашої країни особливої актуальності набуває проблема формування правової культури у студентської молоді.

У ході наукового пошуку встановлено, що питання формування правової культури розглянуто у працях юристів (О. Ганзенко, Н. Коваленко, І. Осика, О. Титомир, М. Цвік та ін.), філософів (О. Данильян, Т. Кумеда, С. Третяк, А. Шеремеда та ін.); правознавців (О. Довгий, А. Кутиркін, О. Скакун та ін.), соціологів (Ю. Битяк, Н. Росенко, та ін.); педагогів (С. Мальона, Є. Підлісний, М. Подберезький, Н. Юрасюк та ін.).

Водночас, поза увагою дослідників залишився такий аспект, як використання потенціалу позааудиторної діяльності закладу вищої освіти у контексті проблеми формування правової культури майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності.

Аналіз завдань та обов'язків менеджерів з повною вищою освітою напряму підготовки «Адміністративний менеджмент» (магістр, спеціаліст) та післядипломною освітою за напрямом «Адміністративний менеджмент» дозволяє стверджувати, що майбутній фахівець має володіти і комплексом знань, умінь, здібностей і професійних якостей, важливих для менеджера з адміністративної діяльності, і певною системою компетенцій, пов'язаних із розв'язанням правових питань. Так, обов'язками менеджера є не тільки керівництво діяльністю адміністративної служби підприємства, установи, організації, але й персональна відповідальність перед керівництвом за виконання покладених на нього обов'язків. Він очолює та організовує роботу щодо забезпечення діяльності підприємства внутрішнім адміністративним координуванням та інформаційними зв'язками; формує інформаційно-комунікативну інфраструктуру підприємства, установи, організації.

Менеджер з адміністративної діяльності зобов'язаний: брати участь у формуванні заходів щодо визначення корпоративної стратегії підприємства, установи, організації та в межах наданих йому повноважень контролювати її виконання; у межах делегованих повноважень контролювати стан організаційно-розпорядчої діяльності на підприємстві в цілому та його структурних підрозділах, а також долучатися до організації комплексу заходів щодо забезпечення захисту персоналу [2].

Формування правової культури менеджерів з адміністративної діяльності здійснюється як під час освітнього процесу, так і під час позааудиторної діяльності.

Позааудиторна діяльність закладу вищої освіти – це педагогічно доцільна організація студентів, що забезпечує не лише здобуття ними спеціальних знань, умінь і навичок, які відповідають майбутній професії, а й сприяє розвитку в них особистісних якостей [1, с. 54].

До істотних особливостей позааудиторної діяльності дослідники відносять те, що вона: має тісний взаємозв'язок з аудиторною діяльністю; не регламентується навчальними планом, програмами; має ненормативний та індивідуальний характер [7, с. 57]; відрізняється від аудиторної за змістом та принципами організації [3]; є одним із засобів формування готовності студентів до професійної діяльності; форми і зміст позааудиторної діяльності залежать від запитів студентів, можливостей закладу вищої освіти; сприяє засвоєнню та відтворенню суспільних цінностей; створює умови для стимулювання, професійного та творчого самовдосконалення студентської молоді; установлення позитивних емоційних контактів [6, с. 246–247].

Позааудиторна діяльність у закладах вищої освіти ґрунтується на принципах: добровільності, доцільності, науковості, варіативності, гуманізації, демократизації, комунікативної активності, поєднання колективних та індивідуальних форм роботи, професійної спрямованості, доцільності, диференціації та індивідуалізації освітнього процесу, послідовності, систематичності; культуровідповідності, співробітництва й співтворчості учасників позааудиторної діяльності.

Науковець І. Репко зазначає, що пріоритетними завданнями правового виховання у ЗВО, як у аудиторній, так і в позааудиторній роботі, є:

– виховання глибокої поваги до Конституції України та національно-державної символіки;

– формування правової свідомості шляхом надання студентам ґрунтовних знань про права та обов'язки людини і громадянина;

– формування почуття особистої відповідальності, що ґрунтується на розумінні внутрішнього взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її обов'язками перед суспільством, державою та колективом;

– формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;

– виховання поваги до прав і свобод інших людей; засвоєння основ державного, трудового, цивільного, сімейного та кримінального права;

– знання й вироблення стійких навичок застосування цих законодавчих положень у поведінці та практичній діяльності;

– вироблення таких стереотипів поведінки, для яких характерними є: запобігання випадкам порушення чинного законодавства, громадського порядку, попередження злочинів [5].

Ключову роль у формуванні правової культури майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності належить куратору студентської групи (проведення кураторських годин, бесід, дискусій, диспутів тощо).

Позааудиторна діяльність ЗВО має певний потенціал щодо формування правової культури майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності, а саме:

1) з'являється можливість застосування індивідуальних форм роботи студентів над своїм удосконаленням, поповненням світоглядних уявлень, вироблення поглядів, переконань, позиції (підготовка до участі в конференціях, конкурсах);

2) використання парної виховної роботи, що передбачає взаємодію двох осіб: куратор – студент, викладач – студент, студент – студент. Ця форма роботи уможливорює спілкування за наявності зворотнього зв'язку, використання найбільш доступних для студента методів;

3) застосування групових форм організації виховної роботи, що включають врахування куратором індивідуальних зацікавлень студентів і згрупування їх за інтересами для проведення заходів, які для них є бажаними і очікуваними; сприяють виявленню лідерів, організації розвитку їх потенційних можливостей тощо;

4) використання колективних форм організації виховання, що сприяють посиленню дисципліни всіх студентів, їх цілеспрямованої орієнтації на дотримання норм життя у межах ЗВО, держави [4, с. 46].

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної багатогранної проблеми формування правової культури майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на вивчення стану сформованості правової культури майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Канішевська Л. В., Сухопара І. Г. Формування толерантності в молодших школярів у позааудиторній діяльності : теорія і практика. Монографія. Київ : Компринт, 2017. 403 с.
2. Менеджер (управитель) з адміністративної діяльності. URL: <https://jobs.ua/dkhp/articles-3666> (Дата звернення 10.05.2021).
3. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2005. 22 с.
4. Пономарьова Г., Репко І., Одарченко В. Практикум із методики організації виховної роботи в закладах вищої освіти: навч. посібник. Харків, «ТВО Ексклюзив», 2018. 153 с
5. Репко І. Позааудиторна робота ВНЗ як шлях самореалізації студентів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2013. Вип. 33. С. 180–186.
6. Рудкевич Н. І. Характеристика форм організації позааудиторної роботи студентів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2018. Вип. 31. С. 241–251.
7. Таргоній І. В. Формування толерантності студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Рівне, 2020. 233 с.

УДК 376-056.36.016:82

*Ніна Кравець, Анастасія Шовкун
(Київ)*

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У роботі розглянуто питання збереження здоров'я учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках літературного читання. Доведено корекційно-реабілітаційний вплив здоров'язбережувальних технологій для збереження здоров'я учнів, зокрема в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: *збереження здоров'я, учні з інтелектуальними порушеннями, здоров'язбережувальні технології, урок літературного читання.*

The paper considers the issue of preserving the health of students with intellectual disabilities in reading lessons. The corrective and rehabilitation effect of health-saving technologies for maintaining the health of students, in particular in the conditions of distance learning, has been proved.

Keywords: *health saving, students with intellectual disabilities, healthcare technologies, reading lesson.*

Проблема збереження здоров'я населення, насамперед підростаючого покоління, належить до глобальних проблем сьогодення. На сучасному етапі у зв'язку з пандемією COVID-19, що спричинила перехід учнів на дистанційне навчання, зокрема й учнів з інтелектуальними порушеннями, гостро постає проблема збереження їхнього здоров'я.

Дбайливе ставлення до здоров'я, дотримання здорового способу життя розглянуто у роботах медиків, філософів, психологів, педагогів, соціологів (М. Амосов, І. Зязюн,

М. Боришевський, Л. Виготський, І. Галецька, О. Дубогай, Т. Ротерс, М. Козленко, Б. Сермеєв, М. Смирнов, К. Ушинський, Б. Шиян, Б. Шеремет, О. Яременко та ін.).

І. Галецька звертає увагу на психологію здоров'я, оскільки психологія здоров'я є втіленням соціального, емоційного та духовного благополуччя (як ресурсу та стану), оскільки це провідна потенційна передумова забезпечення життєвих потреб щодо активного способу життя, досягнення власних цілей, адекватної й оптимальної взаємодії з людьми, соціумом та іншим оточення [1].

В умовах пандемії коронавірусу учні, працюючи вдома індивідуально, тривалий час сидять непорушно, вдивляючись на екран монітора або читаючи з підручника навчальні тексти чи виконуючи письмові завдання, що негативно впливає на їхній як розумовий, так і фізичний стан. Також до порушення здоров'я в учнів призводять так звані сучасні інновації як у школі, так і вдома: заміна парт на столи, що особливо впливає на зір при читанні, безвідривне письмо кульковою ручкою, скорочення або відмова від уроків трудового навчання; звільнення окремих учнів від уроків фізичної культури за станом здоров'я та переведення їх у спеціальну групу, незважаючи на те, що вони найбільше потребують доступного їхньому здоров'ю фізичного навантаження з метою зменшення впливу фізичного захворювання на загальний фізичний стан; заборона взагалі будь-якої посиленої фізичної діяльності дитини у школі.

Негативно впливають на здоров'я учнів в умовах дистанційного навчання обмеження простору, закриті приміщення, недотримання гігієнічних вимог. Повністю порушується система дотримання здоров'язбережувальних освітніх технологій.

М. Смирнов розглядає здоров'язбережувальні освітні технології як комплексну, побудовану на єдиній методологічній основі систему організаційних, психолого-педагогічних методів, прийомів, технологій, спрямованих на охорону й зміцнення здоров'я учнів, формування в них культури здоров'я, а також піклування про здоров'я педагогів [7].

Отже, в учнів, особливо в учнів з інтелектуальними порушеннями, потрібно формувати здоров'язбережувальні компетентності, завдяки яким відбуватиметься охорона і збереження їхнього здоров'я. За Н. Наволоковою здоров'язбережувальні компетентності – це цілісне індивідуальне психологічне утворення особистості, спрямоване на збереження фізичного, психічного і духовного здоров'я як власного, так і оточуючих, що передбачає наявність в учасників навчально-виховного процесу спеціальних навичок, зокрема й навички пропаганди здорового способу життя [4, с. 56].

Тому серед ключових компетентцій, якими повинні оволодіти сучасні школярі, у концепції “Нова українська школа” як провідну виділено збереження здоров'я, що передбачає значну рухову активність школярів. Рухова активність здійснює тренувальний ефект: підвищується розумова та фізична працездатність, формуються і удосконалюються фізичні якості, життєво важливі вміння і навички людини [5, с. 67].

Щодо організації фізичної активності підлітків, Б. Шиян наголошує, що варто враховувати особливості розвитку рухових якостей, наявність взаємозв'язків різних сторін фізичної підготовленості зі станом здоров'я учня [8].

Зважаючи на значення фізичних вправ для здоров'я дітей, ми керувалися порадою, висловленою ще у 19-му столітті відомим українським педагогом К. Ушинським у роботі “Родное слово” про доцільність застосування рухових вправ, фізичної культури для дітей. Відомий педагог вказував, що за той час, що дитина рухається, вона буде 10 хвилин уважною і за ці 10 хвилин засвоїть більше матеріалу, “ніж за цілий тиждень напівсонних занять”.

Особливо важливо в умовах дистанційного навчання звертати увагу на стан здоров'я учнів з інтелектуальними порушеннями, зокрема дотримання ними рухової активності, “... оскільки оптимальна за величиною рухова активність сприяє підвищенню розумової працездатності учнів, яка стимулюється фізіологічними змінами в організмі внаслідок виконання фізичних вправ, завдяки чому учні краще засвоюють навчальний матеріал з української літератури. Вони стають уважнішими, зменшується втомлюваність, що сприяє активізації їхньої інтелектуальної діяльності, прояву позитивної мотивації до оволодіння

навчальним матеріалом” [2, с. 332]. Фізкультурні хвилинки і паузи знімають втому, нормалізують увагу і активність, відновлюють фізичну та розумову працездатність, допомагають долати апатію, стомлюваність. Застосування комплексу фізичних вправ на уроках у спеціальній школі сприяє корекції розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, спрямовується на всебічний розвиток та на оптимізацію працездатності учнів, покращення їхнього розумового й фізичного стану. Але обов’язково необхідно враховувати індивідуальні і психофізичні можливості учнів [3, с. 31, 33].

Ми пропонуємо використовувати фізичні вправи у поєднанні з імітацією дій героїв творів, які учні читають, з віршованими текстами, завдяки чому розвивається пам’ять, мислення, мовлення, увага, уява, спостережливість та виникає в учнів особливий інтерес до виконання фізичних вправ, оскільки є багато спільного між предметами.

Важливо поєднувати використання на уроках літературного читання різних видів мистецтв, наприклад літератури та музики. Зміна видів діяльності, позитивні емоції, дотримання гігієнічних вимог полегшують засвоєння навчального матеріалу. Важлива роль музики в організації індивідуальної рухової діяльності кожного учня: музично-ритмічні вправи, ігри з елементами танців, що доступні для школярів. Основне – правильно дібрати темп і ритм музики, органічно поєднати відповідність рухів з музикою: сучасною танцювальною, народною, класичною. Як радить Т. Ротерс, вправи і заняття із застосуванням музики впливають на загальний емоційний стан учнів, зокрема підвищують бадьорість, активність, формують правильну поставу, впливають на рівень комунікабельності, зосередженості, привчають дитину уважно слухати й відчувати, уявляти [6].

Наявність емоційної розрядки: (гімнастика: оздоровча, дихальна, пальчикова, зорова), а також жарти, усмішки, діалоги з героями творів, прислів’я, швидкомовки, що вміщені у підручниках з літературного читання для учнів з інтелектуальними порушеннями 2-х, 4-х класів (автор Н. Кравець), забезпечують психічне розвантаження учнів-читачів.

Крім індивідуальної, учні залучаються до фронтальної роботи: “мікрофон” – другокласники по черзі висловлюються з приводу проблеми збереження здоров’я, опрацьовуючи тексти “Комп’ютерні ігри”, “Як бути струнким”, “Чи вмієш ти ходити?”, “Тава-роззява”. Учням четвертого класу пропонується виконати дії до української народної пісні “Ходить гарбуз по городу”, до тексту “На щастя, на здоров’я, на Новий рік”, відтворити дії лісника – героя оповідання “Спасибі лісникові”, дії шевця – героя вірша “Швець”. Прийом “незакінчені речення” вимагає доречної відповіді учнів з метою продовження незакінченого речення: “Коли я здоровий (ва), то я ...”; “Щоб уберегтися від коронавірусу і не захворіти, то треба...”; “Корисна їжа – це ...”.

Виконуючи такі завдання, учні усвідомлювали значення збереження власного здоров’я і здоров’я оточуючих для успішного життя та навчання, також у них виховувався інтерес до фізичної культури, що важливо для школярів з інтелектуальними порушеннями.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Галецька І, Сосаєвський Т. Психологія здоров’я: теорія і практика. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. С. 89-122.
2. Кравець Н. П. Урахування психофізичного стану здоров’я розумово відсталих учнів на уроках літератури. *Педагогіка здоров’я: збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 7-8 квітня 2017 р.): [в 2 т.] / ред. колегія: С. М. Шкарлет [та ін.]. Чернігів, 2017. Т. 2. С. 329-332.
3. Кравець Н., Шовкун А. Фізичні вправи на уроках літературного читання як засіб корекції особистості учнів з інтелектуальними порушеннями. *Розвиток сучасної науки: теорія, практика, інновації: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Дніпро, 29 березня 2019 р. Ч. 3. Дніпро, 2019. С. 28-34.
4. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: ВГ «Основа», 2009. 176 с.

5. Носко М. О., Архипов О. А. Рухові якості як основні критерії рухової функції людини. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету* / Гол. ред. Носко М. О. Чернівці: ЧНПУ, 2013. Вип. 107, том II. С. 67-69.

6. Ротерс Т. Духовний розвиток особистості школяра у взаємодії фізичного та естетичного виховання. *Педагогічні, психологічні та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: збірник наукових праць / За ред. проф. Єрмакова С. С. Харків: ХДАДМ (ХХП), 2000. №3. С. 93-90.

7. Смирнов Н. К. Здоровьесберегательные образовательные технологии и психология здоровья в школе. М.: АРКТИ, 2005. 320 с.

8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 248 с.

УДК 37.013.46(015)

Ольга Макаліч
(Ізмаїл)

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглянуто методичні особливості реалізації процесу трудового виховання дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. Визначено поетапність роботи вихователя при ознайомленні дітей різних вікових груп із світом професій на заняттях і режимних моментах.

Ключові слова: *трудове виховання, світ професій дорослих, трудові вміння та навички.*

The methodical peculiarities of realization of the process of labor education of preschoolers in the conditions of preschool education institution are considered in the article. The gradual work of the educator in acquainting children of different ages with the world of professions in the classroom and regime moments is determined.

Key words: *labor education, the world of adult professions, labor skills and abilities.*

У дошкільному віці закладаються основні уявлення про навколишній світ, працю дорослих, які забезпечують розвиток дитини та підготовку до самостійного життя. Це все впливає на вибір дитини та надає можливість обрати свій шлях в майбутньому. Велику увагу питанню виховного значення праці в закладі дошкільної освіти надавали такі вітчизняні вчені – А.М. Богущ, А.Н. Белоус, Г.В. Беленька, Т.І. Поніманська, Р.В. Павелків, В.О. Сухомлинський, Т.В. Дудкевич, О.І. Осовська, К.Д. Ушинський, Т.О. Чекаліна та ін.

Метою даної статті є розгляд методичних аспектів реалізації завдань трудового виховання дошкільників у сім'ї та закладі дошкільної освіти.

Дошкільне дитинство – короткий, але вкрай важливий етап у становленні дитячої особистості. В дошкільному віці вона набуває початкових уявлень про навколишній світ і соціум. У неї формується належне ставлення до людей праці, виробляються трудові звички та потреби, формується працьовитість і відповідальність як характерні риси. Маленька дитина пізнає світ із відкритою душею і серцем. І те, як вона ставитиметься до цього світу, чи навчиться бути дбайливим господарем, який любить і розуміє значення праці, багато в чому залежить від дорослих, що беруть участь у її вихованні.

Метою трудового виховання в закладі дошкільної освіти є: формування системи знань про професії дорослих, ознайомлення дітей із суспільним довкіллям, формування навичок самообслуговування та виконання посильних доручень господарсько-побутової праці, розвиток пізнавального інтересу, естетичних почуттів, виховання любові до праці та поваги до праці дорослих.

У ранньому дошкільному віці створюються сприятливі умови для формування у дитини необхідних знань про працю дорослих, виробляються первинні трудові вміння та навички. Дорослим належить у повній мірі використати вікові можливості дітей 4-6 років для максимального ефективного розвитку у дітей нахилу до трудової діяльності. Як відомо з психологічних джерел, найкращим чином виробляється саме той процес, який викликає у дитини позитивні переживання, тому роботу дітей треба організувати так, щоб у них виникла радість від праці, задоволення процесом і результатом її виконання, адже, за словами Василя Сухомлинського, це є могутньою виховною силою.

Сім'я відіграє велике значення у формуванні у дітей правильних уявлень про працю. Вона найбільше сприяє трудовому вихованню дітей. Батьки, розповідаючи дітям про свої професії, професії рідних і знайомих, зацікавлюють їх у бажанні пізнавати різноманітний світ праці в дорослому житті. Доручення, які виконує дошкільник у дитячому садку, вдома, пов'язані з його інтересами, дитячого колективу чи сім'ї, направлені на користь. Головним завданням сім'ї є підтримка прагнення дошкільника брати участь у виконанні трудових завдань, намагатися, щоб він жив інтересами групи, щоб посів у ній своє місце. Отож, одним із основних способів формування психологічної готовності дошкільника до праці є ознайомлення його з працею дорослих, результатами якої виступає організація трудової діяльності відповідно до їх вікових та індивідуальних можливостей.

Виховуючи у дітей звичку до праці, педагоги повинні пам'ятати, що вони поступово зростають, тому і мотиви, які спонукають їх до трудової діяльності, повинні бути високоморальними. Адже лише високі мотиви змушують нас ставити великі і серйозні завдання впродовж життя, допомагають добре справлятися з тимчасовими невдачами, долати труднощі тощо.

Згідно з думками видатних психологів минулого століття Л.С. Виготського та Д.Б. Ельконіна, в дошкільному віці міцно усвідомлюється взаємозв'язок між предметним світом та соціальним оточенням. Тому ознайомлення дошкільників із працею дорослих відіграє винятково важливу роль у соціальному становленні здобувачів дошкільної освіти. Формування системних знань про працю дорослих припускає знайомство дошкільників із конкретними трудовими процесами.

Праця дошкільника набуває систематичного та різнобічного характеру завдяки залученню в діяльність ігрових моментів, ситуація і прагнення наслідувати дорослих. Правильно створена ігрова мотивація призведе до кращого виконання дитиною монотонної господарсько побутової праці. При ознайомленні з різноманітними видами трудової діяльності дитина одержує, й узагальнює початкові уявлення про працю дорослих, проходить перший (емоційний) етап професійного самовизначення, коли виникають перші уподобання, прокидаються певні професійні інтереси. Разом із тим найбільш активно знання дошкільників про професії розширюються в старшому дошкільному віці. За даними дослідження Г.В. Беленької, діти цього віку вже можуть назвати до 15 назв професій, з якими вони зустрічалися в своєму невеличкому життєвому досвіді. Це, наприклад, професії лікаря, будівельника, перукаря, кухаря, поліцейського, вчителя, водія, моряка тощо. «Діти старшого дошкільного віку досить добре обізнані зі знаряддями, інструментами, технікою, які характерні для різних професій, використовують свої знання в іграх: лікар користується стетоскопом, шприцем, голками, медичним посудом, термометром; вчитель має ручку, зошит, журнал, у класі розташовані парти, дошка; водій керує машиною, в нього є запасне колесо, ключі для закручування гайок» [2, с. 19].

Вибудовуючи систему роботи з формування уявлень про людей різних професій у закладі дошкільної освіти, вихователям необхідно враховувати послідовність і поступовість етапів ознайомлення дітей із світом професій:

1. Для початку треба дітей ознайомити з терміном «професія». Діти мають зрозуміти, що професія є важливою і відповідальною справою, якою дорослі займаються кожного дня, й яка несе значну користь для інших людей. Пояснити дітям, що для здобуття професії треба багато спеціально навчатися, що у кожній професії є свої інструменти. Однак, при

ознайомленні з певною професією дитині ще важко зрозуміти деякі елементи цієї професійної діяльності. Допоможуть усвідомити сутність певної професії наочні посібники, візуальні образи, конкретні ситуації, доступні спостереження. Саме тому дуже важливо створити у дітей дошкільного віку максимально різноманітну та яскраву палітру вражень про світ професій, щоб згодом на основі отриманого матеріалу дитина змогла більш осмислено проаналізувати більш зміст трудової діяльності дорослого.

2. Безпосередньо навчальна та виховна діяльність із обов'язковим включенням підготовчої (вступної) бесіди.

3. Спільна самостійна діяльність (дидактичні ігри, екскурсії, сюжетно-рольові ігри, етюди, казки та інші форми роботи).

Загальновідомо, що у дошкільному дитинстві гру розглядають як провідний вид діяльності тому, що в ній актуалізується зона найближчого розвитку дитини, виявляються та розвиваються психічні процеси, відбувається освоєння соціального простору через спілкування з дорослими та однолітками. Для дошкільників гра – це і навчання, і праця, і спосіб пізнання навколишнього світу та суспільних взаємин, і ще багато іншого. Ігри відкривають дітям широкий простір для самостійного пізнання світу, навчають практично застосовувати набуті знання та вміння, розвивають початкові навички креативного мислення, що дозволить вихованцям пережити «...почуття радісного задоволення від процесу та результату власної і колективної предметно-практичної діяльності, виявляти інтерес і повагу до професій, демонструвати позитивне емоційно-ціннісне ставлення до людської праці та професійної діяльності дорослих» [1, с. 10].

Старші дошкільники вже вміють орієнтуватися на процес праці, в елементарній формі описати її сутність і послідовність виконання. Під час спостережень за працею дорослих вихователь має звернути увагу на потребу організованих і узгоджених дій, дисциплінованість і відповідальність у виконання трудових дій. У цьому віці розширюється спектр трудових умінь і навичок самообслуговування впродовж режимних моментів, діти спроможні вже виконати найпростіші трудові обов'язки. Праця дорослих впливає на старших дошкільників набагато сильніше, ніж на дітей молодшого і середнього дошкільного віку. При ознайомленні дітей молодшого та середнього дошкільного віку з працею дорослих їхня увага зосереджується на простих, швидких трудових діях, які їм більш зрозумілі, наприклад, праця у куточку природи вихователя та його помічника, кухаря, лікаря та ін. Вихователь повинен максимально наочно використовувати приклад трудової діяльності працівників, які працюють в ЗДО. Але лише показу їхньої праці буде недостатньо, бо дітям у цьому віці важко зрозуміти зв'язок праці дорослих із власними можливостями. Тому необхідно їх поступово залучати до посильних трудових процесів, доречно використовувати індивідуальні доручення та командну роботу. З цією метою в режимні моменти у дитячому садочку під час ранкового прибирання можна доручити дітям принести рушники, протерти листя рослин у куточку природи, допомогти у сервіровці столів до сніданку, супроводжуючи трудові дії декламуванням уривків із дитячої поезії:

Хто на кухні хазяйнує?
Хто каструлями керує
І з ножем працює вправно?
Хто смачні готує страви,
Пиріжки пече рум'яні,
Варить борщ смачний, духмяний,
Не відтягнеш і за вуха?
Хто цей майстер? Звісно, кухар.

Емоційне ставлення дорослих до трудової діяльності помітно впливає на формування у дітей бажання працювати, добре виконувати доручені справи. З раннього віку діти повинні бачити приклад правильно організованої праці, оволодівати культурою праці, а саме:

- вмінням усвідомлювати мету праці, спочатку за допомоги дорослого, потім самостійно;

- планувати й організовувати роботу, за призначенням використовувати необхідне обладнання;
- послідовно здійснювати раціональні трудові дії;
- підтримувати порядок, бути відповідальними за результат.

Любов до праці, дбайливе ставлення до неї, повага до професій дорослих, породжує не лише інтерес до праці, але й сприяють формуванню у дітей позитивних рис характеру, таких, як старанність, працьовитість, самостійність, повагу до праці дорослих.

Таким чином, ефективність трудового виховання в закладі дошкільної освіти залежить від продуманого, заздалегідь складеного перспективного плану, від ефективності щоденних спостережень вихователів за участю дітей у посильній праці, від зацікавленості дошкільників певними професіями дорослих.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 13.05.21).
2. Беленька Г.В. Виховання елементів культури праці у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1994. 24 с.
3. Виготський Л.С. Про зв'язок між трудовою діяльністю і інтелектуальним розвитком дитини. *Дефектологія*. 1966. № 6. С. 12
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посібн. Київ : Академвидав. 2006. 456 с.

УДК 378.147

*Надія Мальцева
(Маріуполь)*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Досліджуються актуальні проблеми екологічного виховання та освіти, розглядається аналіз методологічних аспектів запровадження екологічної освіти.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта, екологічне виховання.

The topical problems of ecological education are studied, the analysis of methodological aspects of introduction of ecological education is considered.

Key words: ecological culture, ecological education, ecological education.

Незаперечним чинником підвищення ефективності професійного навчання та гуманітарного виховання студентів є всебічна екологізація освіти, що передбачає розширення та вдосконалення системи природоохоронної діяльності та підготовки молоді, переведення її на якісно новий рівень відповідно до вимог сьогодення, головним елементом якої слід вважати здатність молодих фахівців розв'язувати проблеми антропогенного та техногенного забруднення навколишнього середовища, до числа яких віднесені такі принципи:

- екологічного імперативу, або екологічної відповідальності особистості;
- науково-теоретичний, або екологічного мислення;
- гуманітарний, або екологічної культури;
- економічний, або екологічної розсудливості;
- прикладний, або екологічної безпеки;
- педагогічний, або екологічного всеобучу.

Серед організаційних основ використання екологічної освіти і виховання як невід'ємного компонента навчально-виховного процесу у навчальних закладах визначальне місце належить створенню єдиної безперервної екологічної освіти, проведенню наукових досліджень у галузі екологічної освіти та інформації, комплексної екологічної оцінки наслідків впливу навколишнього середовища на здоров'я населення, створенню інформаційної системи щодо висвітлення питань стану довкілля, налагодженню співробітництва з центрами екологічної освіти та інформації різних регіонів України та інших країн.

Відсутність єдиної державної стратегії у галузі запровадження екологічної освіти, виховання та інформації зумовлює необхідність визначення, розробки та наукового обґрунтування пріоритетних положень природоохоронної діяльності людини як у масштабі держави, так і в окремих економічних регіонах та навіть в окремих навчальних закладах.

Значно ускладнюють ситуацію невизначеність у підході до розв'язання проблем формування екологічної свідомості, відсутність чіткої наукової концепції щодо місця людини у біосфері, недосконалість природоохоронного організаційно-економічного механізму в народному господарстві, незацікавленість у підготовці висококваліфікованих фахівців екологічного профілю, відомчий егоїзм у вирішенні конкретних питань збереження довкілля.

Саме тому у навчальних закладах до числа першочергових слід віднести завдання широкої екологізації системи освіти і виховання, що дозволить ефективно вирішувати проблемні питання у галузі охорони довкілля і чітко керувати екологічними системами на основі знання основних принципів їх функціонування та взаємодії з суспільством.

Розглядаючи основні аспекти ефективного та адекватного запровадження екологічної освіти і виховання як невід'ємного компонента навчально-виховного процесу в навчальних закладах, необхідно зупинитися на двох провідних проблемах: методологічній та організаційній.

Аналіз методологічних аспектів запровадження екологічної освіти свідчить про те, що її метою в сучасних умовах є зміна у ставленні людини як до власного здоров'я, так і до "здоров'я" довкілля, формування глибинної екологічної свідомості, високої екологічної грамотності та відповідальності за стан навколишнього середовища.

Враховуючи ці пріоритетні положення, слід підкреслити, що екологічна освіта повинна сприяти перебудові діяльності людини, її взаємовідносин з довкіллям, визначати найдієвіші та найдоцільніші засоби і прийоми його оздоровлення.

Розглядаючи організаційні аспекти проблеми запровадження екологічної освіти, слід зазначити, що серед пріоритетних завдань реалізації питань використання адекватних та ефективних методів екологічного виховання під час вивчення медичних дисциплін визначальні місця належать створенню єдиної безперервної системи вивчення екологічних проблем.

Основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі освіти.

Найголовнішими завданнями екологічної освіти мають бути:

Формування екологічної культури всіх верств населення, що передбачає:

- виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності і універсальності, (зв'язку локальних з регіональними і глобальними);
- відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до рідної природи;

- формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого в складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;

- формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи;

- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів;

- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження;

- вдосконалення, узгодження і стандартизація термінології в галузі екологічних знань.

В основу екологічної освіти покладені принципи гуманізму, науковості, неперервності, наскрізності та систематичності.

Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права.

Зміст екологічної освіти повинен бути спрямований на формування особистості з екологічною світоглядною установкою на дотримання норм екологічно грамотної поведінки і виконання практичних дій щодо захисту власного здоров'я і навколишнього природного середовища і передбачає розробку системи наукових знань (уявлень, понять, закономірностей), які відображають філософські, природничо-наукові, правові й морально-етичні, соціально-економічні, технічні й військові аспекти екологічної освіти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Екологічна політика і освіта: проблеми становлення. Київ: Знання України, 2004. С. 253–258.

2. Берека А.Д., Червонецький В.В. Екологічна відповідальність як показник елементарної культури особистості. *Національна еліта та інтелектуальний потенціал України*: матеріали міжнар. конф. Л., 1996. С. 171-172.

3. Білявський Г.О., Бутченко Л.І., Навроцький В.М. Основи екології: теорія та практикум: навч. посіб. Київ: Лібра, 2002. 352 с.

4. Національна екологічна політика України: загальні оцінки і ключові рекомендації. Київ: Компанія ВАІТЕ, 2007. 32 с.

*Василь Маніта
(Львів)*

СИСТЕМНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІВПРАЦІ – ЗАПОРУКА ІННОВАЦІЙНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті досліджено змістовні характеристики системності співпраці в системі викладач-студент. Педагогічні умови ефективної співпраці.

Ключові слова педагогічна система, антиципація, гуманістичне середовище, компетенції, духовна культура, моральна свідомість, моральний вибір.

The article investigates the substantive characteristics of the system of cooperation in the teacher-student system. Pedagogical conditions of effective cooperation.

Keywords: pedagogical system, anticipation, humanistic environment, competencies, spiritual culture, moral consciousness, moral choice.

Аналізуючи системність освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства прогнозуємо, що конкретна послідовна діяльність адміністрації, науково-педагогічних кадрів по забезпеченню системного підходу до навчання та виховання студентів є важелем підвищення рівня самовдосконалення суб'єктів педагогічної взаємодії як педагогів, так і студентів, формування у них комунікативної культури, відповідальності за результати власної праці, громадянське суспільство та українську державу загалом.

Всезагальність комунікації передбачає гуманність спілкування у різноманітних формах з використанням новітніх способів та електронних засобів впливу на особистість в атмосфері гуманізму, взаєморозуміння, справедливості, рівноправності, толерантності.

Моральна регуляція процесу педагогічної діяльності є справою дуже важливою в умовах ринкових відносин та трансформацій українського суспільства *завдяки специфічній диференціації моральних норм на норми-заборони, норми-рамки і норми зразки*, - наголошує доктор педагогічних наук, професор Васянович Г.П. Вона включає наступні елементи: *моральні ідеали, моральні норми, моральні принципи, громадську думку, моральний авторитет, традиції, заповіді, звички, правила педагогічної співпраці*. [1, с.13] Національна педагогічна школа сформулила теорії морального виховання та гуманізації освіти, які є надбанням світової педагогічної думки. Проблема полягає в тому, щоб *адаптувати механізм моральної регуляції до специфіки університету та коледжу* зокрема і зосередитись на створенні морально- суспільної атмосфери гуманізму і доброчесності, такого здорового виховного середовища, які б сприяли вихованню високоморальної зрілої особистості фахівця - громадянина У країни.

Діяльність людини стає ефективною лише в умовах певної самоорганізації суспільства, системного підходу до реалізації його завдань і вирішенні проблем життєдіяльності.

Під **системою** розуміється сукупність елементів, які взаємодіють і становлять цілісне утворення, що набуває нові неординарні властивості, яких не було і немає в її елементів.

У світі все системне, але крім сукупності, *системи мають свої специфічні риси й закономірності*. Особливо великі відмінності властиві соціальним системам, оскільки невід'ємним елементом в них є людина, групи людей, соціум, які беруть участь у формуванні їх, управлінні їх елементами і завдяки тому впливають на характер зв'язків і стосунків та загалом на їх функціонування й розвиток.

Соціальні системи умовно можна підрозділити на **три види: соціально-політичні** (політичні партії, громадянські рухи, урядові і ін.); **соціально-економічні** (суспільне виробництво, галузі економіки, організації, підприємства); **соціально-культурні** (наукові, педагогічні, освітні, культурні, творчі тощо).

Кожна соціальна система складається з двох самостійних, але взаємопов'язаних підсистем: **керуючої і керованої**. *Керуючої* – елементи, що забезпечують процес управління. *Керованої* – елементи, які забезпечують виробництво матеріальних, духовних благ або надання відповідних послуг.

Однорідні групи елементів соціальної системи утворюють своєрідні системи нижчого рівня: технічну, технологічну, організаційну, економічну, педагогічну, культурну, соціального забезпечення тощо.

Надзвичайно важливою складовою соціальних систем її ядром є **педагогічна система**, метою якої є формування особистості відповідно до соціального замовлення держави і суспільства.

Відповідно до ціннісних орієнтацій конкретного суспільства формується держзамовлення на фахівців відповідного профілю підготовки і досить конкретних особистісних якостей. Для позитивного вирішення цього завдання створюється відповідна педагогічна система, адже коли змінюються цілі – повинна змінюватися і сама система.

Як же уявляємо ми собі педагогічну систему?

Під **педагогічною системою** (ПС) ми розуміємо відповідну сукупність взаємопов'язаних елементів, засобів, методів, процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого і прогнозованого педагогічного впливу на формування особистості

фахівця з заданими морально-психологічними і професійними якостями та здатностями.

Вона є надзвичайно складною, багатогранною і суперечливою цілісністю об'єкта, суб'єкта, цілей, змісту, процесів, методів, форм, сфер виховання та навчання в інтересах педагогічного синтезування знань, вмінь, навичок, здатностей і компетенцій майбутніх фахівців.

Згідно поглядів В.П.Беспалько та його однодумців, **структура** будь-якої педагогічної системи уявляється у вигляді сукупності взаємопов'язаних інваріантних елементів:

1. Цілей навчання та виховання (загальні, часткові, перспективні, конкретні, опосередковані, безпосередні);
2. Суб'єктів навчально-виховного процесу (учні, студенти, вчителі, педагоги);
3. Змісту навчання та виховання (сукупність навчальних дисциплін згідно навчального плану відповідно до ОПП);
4. Процесів навчання та виховання;
5. Організаційних форм і методик навчально-виховного процесу. [2, с. 14-16]

Зауважимо, що педагоги і методисти поки що не навчилися науково-обгрунтовано ставити і формулювати перспективні й поточні дидактичні завдання і навчально-освітні цілі та розробляти адекватні технологічні способи, прийоми, методичні підходи до навчання та виховання своїх підопічних, тобто формувати технолого-методичний формат інноваційного освітнього процесу. Відповідно **гармонійний інноваційний педагогічний процес** уявляється нами як *сукупність чітко поставлених дидактичних надзавдань, завдань (мети), на вирішення яких зосереджені потужно вмотивовані цілеспрямовані зусилля суб'єктів психолого-педагогічного впливу системи викладач-студент, застосовуючи змістовність навчальних курсів, враховуючи особливості процесу пізнання в гуманістичному навчальному та виховному середовищі, професійно використовуючи інформаційне поле, веб-ресурси та електронні навчально-методичні пакети навчальних дисциплін, оптимальні організаційно-інноваційні форми та методики психолого-педагогічного процесу засвоєння знань на засадах антиципації та компетентнісного підходу до формування особистості та компетенцій майбутнього фахівця.* Наприклад, згідно з вимогами освітньо-професійної програми курсу «Історія України» студенти повинні досягти наступних **компетенцій**:

1. **Хронологічна** – передбачає вміння студентів орієнтуватися в історичному часі.
2. **Просторова** – передбачає вміння студентів орієнтуватися в історичному просторі розвитку ПОДІЙ.
3. **Інформаційна** – передбачає вміння студентів працювати з джерелами різноманітної історичної інформації.
4. **Мовленнєва** – передбачає вміння студентів будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних фактів, історичних постатей та історичної теорії.
5. **Логічна** – передбачає вміння студентів визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для об'єктивного критичного аналізу й пояснення історичних фактів, явищ, процесів.
6. **Аксіологічна** – передбачає вміння студентів формулювати зрілі оцінки і версії історичного руху й розвитку суспільства.

Тому, в цілепокладанні навчально-виховного процесу необхідно враховувати та моделювати «просторову дистанцію» та «часову перспективу» майбутньої професійної діяльності випускників і через зміст навчальних планів, і програм його підготовки закладати відповідний комплекс знань, вмінь, здатностей професіограми фахівця і набір компетенцій, необхідних йому для самовдосконалення протягом всього життя і плідної професійної діяльності в галузі.

На наш погляд, *вимоги Освітньо-професійної програми (ОПП) необхідно не лише адаптувати до умов ВНЗ, якісного рівня викладацького складу, інформаційно-освітнього середовища університету, матеріально-технічної, інформаційно-технологічної бази, вимог європейського ринку праці, а, сформулювавши зміст професіограми майбутнього фахівця й*

відповідного набору компетенцій, формувати всі без винятку елементи системи навчально-виховного впливу для реалізації цього першого елементу (мета), який, для нинішнього кризового стану українського суспільства, став системостворчим.

Такі методично грамотні рішення і дії безумовно стануть реальною перешкодою формалізму й недоброчесності, що на жаль ще досить часто спостерігається в освітньому житті.

Ефективність педагогічної системи залежить від рівня взаємодії суб'єктів у взаємообумовленому процесі навчання та виховання. Вони відображають ступінь взаємодії двох соціальних підсистем: керуючої і керованої та рівень гостроти цілого клубка протиріч, що накопичились в освітній сфері початку XXI-го століття.

«Нинішнє покоління жителів планети, отже, й ми з вами, маємо виконати особливу місію – достойно перейти з епохи раціоналізму до епохи духовності з перевагою духовного над матеріальним, подолати кризу духу як найстрашнішу кризу людства і людини, бо духовно-моральна проказа породжує великі страждання й душевні муки, негативно відбивається на житті суспільства, природи, призводить до панування егоїзму в політиці, нестримного прагнення до влади і збагачення, панування техносфери над ноосферою. Важко уявити по-справжньому гуманістичне суспільство без учителя-духовного провідника, наставника, помічника – учителя, який володіє мистецтвом впливати, будити думку, спонукати, заражати», – наголошують українські педагоги І.А.Зязюн, Г.М.Сагач, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос. [3, с. 7]

Йдеться про необхідність майстерного формування **високої духовної** культури педагогів і їх підопічних – студентів та їх гуманістичної моральної свідомості, що суб'єктивно регулює поведінку людини.

Ряд педагогів, філософів, психологів виділяють **три етапи** у розвитку моральної свідомості особистості: 1) доморальний рівень (егоїстичні мотиви виконання встановлених правил завдань); 2) конвенційна мораль (орієнтація на зовнішні норми поведінки в суспільстві); 3) автономна мораль (орієнтація на внутрішню, власну, автономну систему принципів).

Сьогодні в складних умовах ринкових відносин і пандемії як ніколи потрібним є сформованість у ділової людини крім фаховості й системи моральних цінностей, морально-релігійного світогляду, відповідальності за стан суспільного та власного здоров'я.

У освітньому процесі **моральна свідомість** студентів (внутрішня система норм і правил поведінки в суспільстві) виявляється спочатку у *знаннях* (категорії, поняття, концепції, теорії), *нормах* (плани, проекти, технології, еталони), *життєвих* (ідеї, ідеали, ставлення, мотиви), а пізніше - в *духовних цінностях* (віра, краса, істина, справедливість тощо).

Знання набуваються студентами через раціональне переконання, нормами вони оволодівають під час наслідування, а цінності обстоюються ними у ситуаціях самостійного здійснення морального вибору. [4, с. 284]

Тобто, в основі моральної свідомості лежать знання, усвідомлення, оцінка своїх і чужих вчинків на підставі переживань та мук совісті. Свій прояв вона знаходить у вчинках студента та викладача та їх плідній співпраці.

Шлях до вчинку педагогіка визначає у наступній послідовності: життєва ситуація – породжене нею морально-чуттєве переживання – моральне усвідомлення ситуації і мотивів поведінки відносно неї і вибір; прийняття рішень – вольовий стимул – вчинок – пост дійове усвідомлення, як соціально- психологічна умова для здійснення наступних вчинків.

Суб'єктивна та об'єктивна готовність студентів до здійснення освітнього вчинку передбачає наявність **морального вибору**, що сприяє психологічному уявленню та моделюванню акції вчинку та його можливих наслідків.

В навчально-виховному процесі моральний вибір є спонукальним до якісного виконання суб'єктами толерантної педагогіки своїх соціальних ролей, для усвідомлення кожним його цілей, нових способів розвитку світоглядних проблем і норм поведінки, осмисленого відбору пріоритетів змістовності навчальних курсів для формування моральних цінностей, а також є

фактором активізації внутрішнього індивідуального енергетичного поля задля власного, самоствердження, самовизначення в суспільстві та світі загалом.

Каталізатором морального вибору є процес *антиципації* як сукупності інформаційно-пізнавальних ділових, рольових ситуацій та діяльності суб'єктів педагогічної взаємодії (викладачі, студенти) по їх вирішенню.

Відповідно, **інформаційно-пізнавальна навчальна ситуація** є основою результативності основних методів навчання (усний виклад матеріалу, вправи тощо), відкритого та внутрішнього діалогу, що сприяє обміну знаннями, думками, уміннями, навичками, пізнавальними діями, стимулює творення смислів у життєвій активності послідовника, спричинює його суб'єктивну дієздатність. Крім того, вона поєднується з освітньо-виховною ситуацією завдяки внутрішньому конфлікту, що акумулюється у вигляді пізнавального інтересу «ЩО», як запоруки сформованих потреб і установок особистості щодо структурування знань у вигляді закономірностей, законів категорій, понять.

Якщо підопічний у навчальній ситуації вміє структурувати знання у вигляді законів, закономірностей, понять і спроможний застосувати їх у процесі спільної соціальної діяльності із наставником, тобто втілити у плани, програми, технології, проекти, курсові роботи, то тим самим кожен із них самостверджується, досягає самовизнання, як прояв позитивної ціннісно-сміслової вчинкової дії, власної індивідуальності і усвідомлення сенсу своїх зусиль по оволодінню азами майбутньої спеціальності. Тобто, водночас формується відповідь на запитання «Для чого ці муки навчальної творчості?». Надзвичайно важливим для психологічного зростання студента є післядійовий (рефлексивний) компонент вчинку, як комплекс пізнавально-перетворюючих дій особистості, спрямованих на постдійове усвідомлювання, оцінювання, осмислення змісту та результатів її діяння як сукупності вчинків.

Учасники навчально-виховного процесу шляхом засвоєння знань, норм, відносин, зв'язків, цінностей, створивши власний продукт (здатності), отримують змогу його співвідношення з освітньо-вчинковою дією і шляхом внутрішнього осягнення сенсу свого життя пізнають себе на відповідному шаблі професійного зростання.

Таким чином, відбувається перехід значної кількості вчинків навчально-виховної діяльності студента у нову якість – вмінь і здатностей майбутнього фахівця інформаційно-комунікаційних технологій.

За цих обставин, молоді люди отримують можливість усвідомити наслідки своєї діяльності і належним чином сформувати стан **почуття внутрішньої готовності** до переборювання труднощів у процесі досягнення істини, які є соціально-психологічними умовами для здійснення наступних вчинків по оволодінню тими науковими надбаннями, що накопичило людство.

На підставі вищевикладеного стверджуємо, що ефективність педагогічної системи безпосередньо співвідноситься з рівнем усвідомлення науково-педагогічними кадрами власної юридичної і моральної відповідальності з формування моральної свідомості, системи моральних цінностей, морально-релігійного світогляду своїх підопічних, глибокі знання і оптимальне застосування психолого-педагогічних умов пізнавального процесу, створення інформаційно-пізнавальних, рольових, ділових ситуацій в організованих формах навчання та виховання студентів і формування у них високих соціально-психологічних якостей, моральної відповідальності, професійної спрямованості волі та внутрішньої потреби до самовдосконалення як запоруки педагогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в навчально-виховному процесі. [5, с. 172]

Надіємося, що результати наших роздумів і наукового пошуку будуть корисними для науково-педагогічних кадрів закладів фахової передвищої освіти і послужать поштовхом для аналізу та удосконалення власної ролі і місця у підвищенні ефективності педагогічної системи підготовки фахівців для галузі телекомунікацій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика. Львів: Норма, 2005. 343 с.
2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологий. Москва: Педагогика 1989. 190 с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін. За ред. І.А.Зязюна. Київ: Вища шк., 2004. 422 с.
4. Гуменюк О.Є. Психологія впливу: Монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 213 с.
5. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми і перспективи: зб. наук. праць / Упорядник Ю.І.Колісник-Гуменюк. Київ-Львів-Бережани-Гомель, 2018. Вип.3. 451 с.

УДК 37.013.46 (014)

Ольга Никодим
(Ізмаїл)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ

У статті розглянуто психолого-педагогічні та лінгводидактичні чинники реалізації принципу наступності у мовленнєвому розвитку здобувачів дошкільної та початкової освіти. Охарактеризовано специфіку мовленнєвої та комунікативної готовності дітей до шкільного навчання.

Ключові слова: мовна освіта, мовленнєва діяльність, передшкільний вік.

The article considers psychological-pedagogical and linguodidactic factors of realization of the principle of continuity in speech development of applicants of preschool and primary education. The specifics of speech and communicative readiness of children for school are characterized.

Key words: language education, speech activity, preschool age.

Здобуття мовної освіти дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку на засадах наступності та неперервності має стати підґрунтям мовної компетентності людини упродовж життя. Проблема розвитку мовлення в обох суміжних ланках освіти завжди була у центрі уваги вітчизняних лінгвістів і методистів, де ґрунтовно визначено питання мовної освіти (А. Богуш, Н. Бабич, Л. Варзацька, А. Каніщенко, М. Пентилюк та ін.). Цілий ряд наукових досліджень присвячено різним аспектам наступності в діяльності ЗДО і першого класу школи. Зокрема – розвитку навчальних умінь (І. Гончарова, Г. Назаренко, О. Чепка та ін.), ознайомленню з довкіллям (Н. Гавриш, Т. Ковальчук, Н. Лисенко, З. Плохій та ін.). З огляду на сказане, дошкільна освіта є самостійною системою, важливим етапом освітньої політики в країні. Базовий компонент дошкільної освіти визначає норми державних вимог до рівня освіченості, розвитку й вихованості дитини передшкільного віку напередодні її вступу до закладу загальної середньої освіти.

Метою статті є визначення психолого-педагогічних та лінгводидактичних чинників реалізації принципу наступності у мовленнєвому розвитку здобувачів дошкільної та початкової освіти.

Здійснення наступності в роботі закладу дошкільної освіти і першого класу школи полягає в тому, щоб розвинути в дошкільників готовність до нової ролі – ролі здобувача початкової освіти. Задля здійсненню загальнодидактичного принципу наступності між дошкільною та початковою ланками освіти слід урахувати такі фактори:

1. Стан здоров'я і психофізичний розвиток майбутніх першокласників.
2. Рівень розвитку їх пізнавальної активності й самостійності.
3. Розумовий розвиток, творчі здібності та моральні переконання дітей.
4. Мовленнєвий розвиток і сформованість комунікативних умінь.

Вступ дитини 6 років до школи є важливим етапом у її житті й особистісному становленні. Він пов'язаний зі зміною соціального середовища, провідної діяльності, з новими задачами та можливостями. Зокрема, на думку О. Кочерги, вступ до школи і для самої дитини, і для її батьків пов'язаний з певними тривогами і водночас з великими надіями. Конче важливо, щоб ця подія подарувала маляті радість, зміцнила його віру у власні сили. Тому вихователі, вчителі і батьки мають створити для дошкільника сприятливе освітнє середовище, якнайкраще підготувати його до навчання в школі, не забуваючи при цьому про самоцінність дошкільного віку. В нашому суспільстві багато років побутує низка упереджень щодо підготовки дітей до школи, причому вплив цих ідей на деяких батьків і педагогів настільки потужний, що на догоду їм руйнуються головні засади простору дитинства: ініціатива, творчість, право вибору, інтерес, бажання [3, с. 3]. Науковець пише, що не варто обмежувати ігрову діяльність дитини передшкільного віку, посягати на природні потреби, бо цим гальмується розвиток її мислення, почуттів, уяви. Гра прискорює процес соціалізації, пізнання оточуючого світу, моделей поведінки тощо. До того ж не обов'язково дітей до школи навчати читати, адже читацька навичка є складними психофізіологічним процесом і багатоплановою мовленнєвою діяльністю. Слухання-розуміння казок, віршів, малих фольклорних жанрів, розглядання ілюстрованих книжок, імітування процесу читання, обговорення прослуханого, переказування, упізнавання букв, складів і слів у подальшому неодмінно призведе до свідомого читання. Формування читача – процес складний і тривалий, оскільки в мозку дитини мають відбутися всі вищеназвані стадії. Але спочатку слід виховати слухача – уважного, вдумливого, чутливого. Дорослим, особливо батькам, у край необхідно дітям у дошкільному віці систематично читати, обговорювати прочитане, спільно переживати й осмислювати героїв твору.

Ще більш складним інтегральним видом мовленнєвої діяльності є письмо. «Непідготовленість до письма (недостатній розвиток дрібної моторики, зорового сприйняття, уваги) може стати причиною виникнення в першому класі негативного ставлення до навчання, тривожності, невпевненості у власних діях, графічної скутості (написання графічних елементів нераціональним способом)» [3, с. 4]. Навичка письма потребує набуття елементарного рухового досвіду, розвитку дрібної моторики руки. Вправи з дрібними предметами (гудзики, камінці, кубики, пазли та ін.), неодноразово повторюючись, призводять до визрівання до сьомого року життя дитини відповідних зон кори головного мозку. Необхідного рівня розвитку мають дістати й дрібні м'язи кисті руки. Вправлення з пальцями (для мізинця, безіменного) пришвидшує аналітико-синтетичні дії, сприяє кращій координації рухів і психомоторному розвитку дітей.

Втім, рухова активність шестирічної дитини не повинна стати на заваді якісного навчання, слід пам'ятати – обмеження її шкодує фізичному здоров'ю дошкільника й молодшого школяра, призводить до психофізіологічних порушень. Роль емоційно-вольової сфери та стану почуттів у передшкільному віці є важливою щодо успішної пізнавальної діяльності, в якій знання виступатимуть інструментом соціалізації дитини та безконфліктної взаємодії з навколишнім світом. Вчителю слід з першого року навчання створити комфортне освітнє середовище, засноване на взаємоповазі й довірі між педагогом і вихованцями. Варто приділити увагу навчанню дітей керувати своїми емоціями та почуттями, засвоєнню навички культурної поведінки.

Вихователям закладів дошкільної освіти належить якісно підготувати дітей передшкільного віку до засвоєння шкільної програми, набуття обчислювальних, читацьких і графічних навичок; елементарних знань про мову й мовлення, їх роль у спілкуванні. У сучасній методиці навчання мови доведено, що термін «мовленнєва підготовка» має два значення:

- 1) розвиток усного мовлення, навичок використання різних мовних одиниць з метою спілкування;
- 2) спеціальна мовна (мовленнєва) підготовка – пропедевтичне вивчення елементів мови, початкове засвоєння елементарних знань з фонетики, графіки, граматики задля мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенції молодших школярів.

Система мовленнєвих навичок учнів початкової школи складається з ряду вмінь: говорити в належному темпі, дотримуючись інтонування; слухати читання, розповідь учителя або товаришів з елементами змістового сортування матеріалу, виділяти нові факти, розповідати невідоме; відповідати «своїми словами», ставити запитання до тексту, до пояснення вчителя, товаришам під час опитування, переказувати прочитане, зв'язно й послідовно описувати побачене, почуте; міркувати взаємопов'язаними судженнями.

Зміст мовно-мовленнєвої підготовки дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку вбирає увесь період перебування дітей у закладах освіти й визначається програмами з навчання дітей мови й мовлення. Загальновідомо, що розвиток мовлення є провідним при навчанні дітей рідної мови, адже розвиток навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності, будучи головною метою початкового навчання, займає не менше половини навчального часу на уроках мови. Мовленнєва готовність дітей до шкільного навчання є комплексним поняттям, у її складі вчені називають декілька компонентів, серед яких першорядне значення надається сформованості навичок усного мовлення, навичок використання різноманітних мовних одиниць мови для спілкування з дорослими та однолітками. Загальновідомо, що мовлення тісно пов'язано з мисленням, з розумовою діяльністю, тим більше вчення про взаємозв'язок мислення і мовлення є методологічною основою теорії мовленнєвої діяльності. Пропедевтичне вивчення в початковій школі елементів мовознавчих наук (фонетика, графіка, граматики, лексикологія, орфографія) є базою для засвоєння мовленнєвих умінь та навичок, використання мовних знань у процесі мовної практики.

Мова і мовлення необхідні для здійснення усіх інших видів діяльності людей, без них дитина не спроможна засвоїти досвід попередніх поколінь. Мовна компетенція – це усвідомлення мовних норм як сукупності загальноприйнятих, історично сталих правил та їх доречно застосування при використанні мови. Під мовленнєвою компетенцією сучасні вчені (А.М. Богуш, М.Р. Львов, М.І. Пентилюк) розуміють уміння унормованого користуватися мовою в усіх сферах повсякденної діяльності. Мовленнєва практика дозволяє мовцю взаємодіяти зі слухачами, орієнтуватися на їх вербальну та невербальну рефлексію. Кінцевим результатом їх сформованості є комунікативна компетенція, тобто комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях. Так, на думку А.М. Богуш, мовленнєва готовність дітей до школи є багатокомпонентним поняттям і включає «... знання про навколишню дійсність, змістову сторону мовлення, рівень розвитку мовленнєвих навичок, високу мовленнєву активність, якість мовленнєвих відповідей, оволодіння елементарними оцінно-контрольними діями у сфері мовленнєвої діяльності» [1, с. 637].

Вивчення мовленнєвої готовності дітей до шкільного навчання дозволяє педагогам встановити наявність у них мовних знань, достатність словникового складу, рівень ознайомлення з етикою мовлення, найпростішими мовновиражальними засобами тощо. З цією метою на заняттях з розвитку мовлення в ЗДО вихователям слід приділяти посилену увагу проговорюванню прислів'їв, приказок, загадок, оволодінню фонетичним сприйманням і звуковим аналізом слів, артикуляцією, дикцією, граматичною правильністю мовлення. До того ж якісними ознаками мовлення дітей є послідовність, логічність і зв'язність мовлення, вміння уважно слухати педагога, переказувати почуте і прочитане, будувати розповідь, послідовно, логічно і зв'язно висловлюватися. У свою чергу початковий курс рідної мови розпочинається тим, що першокласники вчаться точно відповідати на запитання, власноруч ставити питання до тексту, свідомо сприймати мовлення однолітків, помічати та виправляти їхні мовленнєві помилки, доповнювати відповіді тощо.

Комунікативна готовність розглядається у лінгводидактичній літературі як комплексне застосування дитиною мовних і немовних засобів (міміка, жести, рухи) з метою комунікації; вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних навчальних і соціально-побутових ситуаціях; уміння самостійно орієнтуватись у ситуації спілкування, ініціативність спілкування; вміння приймати, вирішувати самостійно мовленнєве завдання.

Таким чином, усебічний розвиток особистості дитини у молодшому шкільному віці відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей психофізіологічного стану, формування системи морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних для активної соціальної життєдіяльності потребує сталих знанневих і соціально обумовлених навичок, здатних забезпечити готовність випускника початкової ланки до продовження навчання в старшій та вищій школах, подальшого професійного життя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.
2. Богуш А.М. Вектор наступності Державних стандартів дошкільної і початкової освіти. *Початкова школа*. 2013. №3. С. 1-4.
3. Кочерга О. Дошкільник на порозі школи. *Палітра педагога*. 2017. №3. С. 3-5.
4. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 класи. Київ: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+». 2018. 240 с.

УДК 037.032:0371.3

Valentyna Paukova, Kseniia Kugai
(Kyiv, Ukraine)

INTERACTIVE LEARNING INFLUENCE ON PERSONALITY FORMATION

The article analyzes the definitions of “personality” and “interactive learning”. The influence of interactive learning on the formation of personality is considered.

Key words: *interactive learning, teaching methods, personality, socialization, communication.*

У статті проаналізовані визначення понять «особистість» та «інтерактивне навчання». Розглянуто вплив інтерактивного навчання на формування особистості.

Ключові слова: *інтерактивне навчання, методи навчання, особистість, соціалізація, комунікація.*

The development of education largely determines the state of future society, culture and personality. “Education shapes a person, equips him with knowledge, cultivates civic qualities, the ability to think and work, communicate and relax, live in a social way and at the same time be an individually unique person” [3, p. 11].

The development of interactive learning elements can be found in the works of V. O. Sukhomlynskyi, innovative teachers of the 70-80’s (Sh. O. Amonashvili, V. F. Shatalov, S. M. Lysenkova and others), in the theory of developmental learning. Active teaching methods, which are directly related to interactive, have been intensively developed by scientists such as V. Ya. Platanov, Yu. N. Yemelianov, N.N. Bohomolova, V. P. Zakharov, A. P. Panfilova, as well as T. Alberg, J. Stewart, C. Rogers, K. Benne, L. Bradford, K. Vopel and others.

Taking into account that interactive forms, methods, techniques and learning technologies are currently considered to be the most effective, and that most published textbooks on pedagogy do not analyze interactive teaching methods separately, there is a problem in identifying the impact of interactive learning on personality formation.

Therefore, the purpose of our study was to determine the impact of interactive learning on personality formation. We set the following tasks: to analyze the definitions of “personality” and “interactive learning”; to establish the influence of interactive learning on personality formation.

The object of research is personality formation.

The subject of research – interactive methods as factors in personality formation.

We used the following research methods: analysis and summary of literature on the research issue, comparison, practical method.

The scientific novelty of our work is an attempt to explore interactive learning as a factor in personality formation.

Results of the research. The learning process is not an automatic teaching of educational material, it requires intense mental work of a person and his own active participation in this process. True sustainable knowledge will not only be formed through explanations and demonstrations. Their formation and assimilation can be achieved only through interactive (active) learning.

Interactive means capable of interaction, dialogue. Interactive learning is a specific form of cognitive activity organization with the intended purpose – to create comfortable learning conditions in which each student feels his success, intellectual ability [4, p. 9].

Interactive learning is mainly based on a personal activity approach and contains non-situational (such as dialogue) and situational (such as game – simulation and non-simulation; non-game interactive methods – analysis and pedagogical modelling, etc.) teaching methods.

Interactive learning is, first of all, the organization of comfortable conditions in which all students actively interact with the teacher and with each other, modelling life and professional situations, using role-playing games and methods to create situations of search, empathy, contradictions, risk, doubts, beliefs, satisfaction of analysis and self-assessment of their actions, common problem solving.

The process of personality formation is influenced by a number of factors. Scientists often identify heredity, environment and upbringing as factors influencing the development of personality, and organize them into two major groups: biological and social.

It is noted that man as a biological being is born once, but as a person – twice. For the first time – when a child begins to say “me”, when he forms a system of selfhood – the central education that occurs in late childhood. The child learns to separate himself from the adult, begins to treat himself as an independent selfhood. The second birth of a person occurs when a person has formed a worldview, consciousness and self-awareness, their own moral needs and assessments, a system of values, clear life guidelines that make it relatively stable to the beliefs of others. This allows him to manage his behaviour in accordance with the beliefs, generally accepted moral norms, consciously choose a certain type of socially useful activity, fully perform social functions, be responsible for his own actions to society [1].

Thus personality is a measure of human social development. The main role in shaping personality is played by the social factor. The biological factor, in turn, is only a prerequisite for personality development. Therefore, social conditions are one of the most important in personality formation and development.

During the process of socialization, an individual absorbs the knowledge, social experience, norms and values, his integration in the system of social ties and relationships that are necessary for its formation and functioning in a particular society. Socialization is characterized by social experience assimilation and its “redistribution” to the level of personal attitudes and orientations.

S. D. Maksymenko defines personality as “new socio-cultural form of human psyche as a biological being, as an integrity capable of self-development, self-determination, conscious substantive activity, behaviour and self-regulation who has a unique and inimitable inner world” [2, p. 142].

According to S. D. Rubinshtein and O. M. Leontev, personality is formed and born from activity. They believe that an individual on the one hand, is a condition of activity, and on the other – a product of activity.

An interactive learning essence is that learning takes place under the condition of constant active interaction of all participants. This is a co-education, mutual learning (collective, group learning in cooperation, where a student and a teacher are equal, equal educational process parties).

During interactive learning, first of all, the socio-cultural factor develops, which is one of the most important in the formation of personality. Due to communication and interaction with other participants in the game (role) forms of educational process, a person develops skills and abilities

for cooperation, mutual assistance; the abilities to empathize, analyze and introspect are developed; a system of values, life guidelines, awareness of oneself and one's role in society are formed.

Today, interactive teaching methods are an important way for a teacher in the classroom, a trainer in a group and a teacher in any educational institution. In today's world it is important to arouse interest in the educational topic, to turn the audience of passive observers into active participants. The interactive teaching methods, in contrast to traditional ones, are based on the active interaction of participants in the learning process.

The most well-known methods of interactive learning are: project method, case-method, discussions, role-playing and business games, organizational activity game, training sessions, team competitions and contests. Also it is widely accepted to use elements and techniques of interactive learning in traditional forms of learning, such as working in pairs, in small working or creative groups, brainstorming, etc.

Due to the conditions created during the use of interactive learning methods, students develop axiological, culture-universal, educational-cognitive, communicative and personal self-improvement competencies that directly affect personality formation.

Scientists and practitioners have proven that interactive learning is an effective method of motivating learning activities and stimulating interest in learning. It also helps to master the stages of learning, development of critical thinking, the formation of a positive self-concept, creativity, growth of self-confidence, development independence, and growth of success.

In addition, interactive activities involve the organization and development of such communication, which leads to mutual understanding, interaction, joint solution of common but important tasks for each participant, contributing to the formation of organizational and communication skills, the formation of relevant life and professional competencies.

Conclusions. Personality is not a passive result of external influence, it develops in the process of their own active activities, including learning.

Interactive learning opens the opportunity to cooperate with each other for all its participants, gives the opportunity to realize the natural desire to communicate, promotes high learning outcomes and the ability to interact with the environment.

Interactive learning creates conditions for stimulating, motivating cognitive activity, to ensure a high level of activity and independence and creates a productive creative atmosphere in the school, which is the basis for discovering the creative potential of the individual as a basis for its full realization in all spheres of life.

Therefore, we can conclude that interactive learning promotes development and directly affects personality formation.

REFERENCES

1. Bozhovich L.I. Lichnost i ee formirovanie v detskom vozraste [Personality and its formation in the childhood]. SPb.: Piter, 2008. 398 s.
2. Dyferentsiina psykhologiiia: pidruchnyk [Differential psychology: textbook] / S.D. Maksymenko, V.V. Klymenko, Ya.V. Tsekhmister, K.S. Maksymenko, N.M. Panasenko. K.: Vydavnychi Dim «Slovo», 2013. 600 s.
3. Kremen V.H. Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii (fakty, rozдумы, perspektyvy) [Education and science of Ukraine: ways to modernization (facts, thoughts, prospects)]. K.: Hramota, 2003. 216 s.
4. Pometun O.I., Pyrozhenko L.V. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii navchannia [Modern lesson. Interactive learning technologies]. K.: A.S.K., 2004. 192 s.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КЛУБІВ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ

Постановка питання. Діяльність клубів за місцем проживання, яка несе в собі значний емоційний, комунікативний, пізнавальний, праксеологічний потенціал, є одним із ефективних засобів соціального виховання та соціалізації особистості.

Різноманітність форм і варіантів змісту діяльності клубів за місцем проживання дозволяють задовольнити інтереси різних вікових і соціальних груп, створити єдиний простір взаємодії, обміну соціальним досвідом і цінностями.

Відтак, в умовах, коли виявилася не діючими широка мережа позанавчальних виховних і оздоровчих закладів, культурно-освітніх установ, фізкультурно-оздоровча діяльність все частіше стає об'єктом добродійних дій, хоча сьогодні робляться спроби підняти її до рівня соціальної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти роботи соціального педагога за місцем проживання розкривають сучасні дослідники О. Безносюк, В. Браун, А. Ведмедюк, Т. Веретенко, Ю. Возна, Ю. Жданович, Д. Малков, Н. Останіна та ін.

Виклад основного матеріалу. У своїй статті ми розглядаємо поняття «клуби за місцем проживання» як «форму додаткової освіти дітей і підлітків» [3, с. 430]. Розрізняють клуби за місцем проживання як самостійні освітні заклади, створені з метою організації змістовного дозвілля дітей і молоді, запобігання бездоглядності, правопорушень і злочинності; з метою соціального захисту неповнолітніх, які перебувають у складних життєвих обставинах; як громадські дитячі об'єднання, що згуртовують дітей і підлітків для спільного відпочинку, розваг, занять спортом тощо (до прикладу, гурток за інтересами) [3, с. 430].

Зазначимо, що поняття «місце проживання» є загальноживим у соціально-педагогічній практиці. Кожне місто (незалежно від чисельності населення) поділяється на мікрорайони, що виступають у якості поняття «місце проживання». Як відомо, воно складається з таких сфер: території, кількості населення, референтних однолітків, інфраструктури, де молоді люди мають реальні можливості задовольнити власні потреби (захисні, розвивальні, розважальні, навчальні тощо) [1; 2].

Місце проживання є саме тим виховним середовищем, у якому людина набуває свій соціальний досвід. Саме тут, молода людина «виходить у світ», включається у взаємовідносини з певною спільнотою людей; реалізує особистісні потреби у спілкуванні, пізнанні оточуючої дійсності, розвитку творчості, самоствердженні, активній діяльності. Одночасно місце проживання – це сфера організації вільного часу дітей і підлітків, молоді, розвитку їхніх інтересів, суспільно-трудової, культурної діяльності [1; 2].

Місце проживання яскраво відображає соціальний характер середовища, у якому дорослі і діти найбільшу частину часу проводять разом. Це сприяє тісним контактам, концентрації їхнього спілкування, взаємовпливу, здійснення сумісної діяльності [2].

Основними напрямками діяльності клубів за місцем проживання є:

- змістовне дозвілля та здорового способу життя молоді;
- розвиток суспільно-корисної діяльності молоді через підтримку молодіжних громадських рухів;
- розвиток художньо-естетичної та технічної творчості;
- історико-патріотична робота;
- профілактика асоціальних проявів у підлітковому і молодіжному середовищі;
- соціально-реабілітаційна і корекційна робота з молоддю, яка має особливі освітні потреби;
- освітня діяльність;
- просвітницька діяльність;
- організація таборів відпочинку [1; 2; 3].

Основними перевагами діяльності клубів за місцем проживання є:

1. У клубах за місцем проживання кожен підліток має рівні права щодо участі у соціально значущій діяльності; рівні можливості розвитку творчих умінь.

2. Клуби за місцем проживання виконують компенсаційну функцію стосовно підлітків, котрі незадоволені своїм статусом у класі (школі), які відчувають психологічний дискомфорт у сім'ї тощо.

3. Клуби за місцем проживання створюють необхідні умови для орієнтування підлітків у системі соціальних, моральних цінностей; допомагають їм здійснити усвідомлений та обґрунтований вибір життєвих установок і цілей.

4. Здатності та уміння, що формуються на заняттях в клубі, дозволяють підліткам конструктивно взаємодіяти як один із одним, так і з дорослими, самостверджуватися у співпраці.

Клуби за місцем проживання сприяють створенню умов для саморозвитку і самореалізації особистості у спільній соціально-орієнтованій діяльності

Соціальний педагог у мікрорайоні на сьогодні здійснює безпосередню роботу в секціях і гуртках. Така діяльність орієнтована на формування здорового способу життя молодих людей; розвиток мотивації до пізнання і самопізнання; реалізації різних напрямів дозвілдової діяльності; відкриття секцій, гуртків, проведення змагань і свят, конкурсів, створення куточків відпочинку, плакатів, фільмів, зустрічей, консультацій із питань, що хвилюють молодих людей.

Специфіку соціально-педагогічної роботи за місцем проживання зумовлює правильне об'єднання і координація зусиль засобів масової інформації, сімейних, трудових, учнівських та інших колективів громадських організацій, закладів освіти, культури, спорту тощо. Координація соціально-педагогічної діяльності за місцем проживання здійснюється у рамках територіальної одиниці – мікрорайону [1; 2].

Висновки. Таким чином, клуби за місцем проживання сприяють саморозвиткові, самоствердженню та самореалізації підлітків, а також соціальному становленню.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Безносюк О.О., Браун В.О., Останіна Н.С. Соціально-педагогічна робота з учнівською молоддю за місцем проживання. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2008. Вип. 123. С. 21–25.

2. Возна Ю.В. Соціально-педагогічна робота у мікрорайоні школи як пріоритетний напрям роботи соціального педагога. *Вісник Черкаського університету*. Вип. 123. Черкаси, 2008. С. 41–44.

3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.

УДК [373.3.016:5]:004(07)

*Анастасія Цьопух
(Сарни)*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДНИЧА»

Сучасне суспільство характеризується глобальним процесом інформатизації, стрімким переходом на новий етап розвитку – інформаційне суспільство. У зв'язку з цим, серед основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні визначено забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Ключові слова: інформаційна компетентність, природознавча компетентність, інформаційні технології, початкова школа.

Modern society is characterized by a global process of informatization, a rapid transition to a new stage of development - the information society. In this regard, among the main strategic goals of the information society in Ukraine is to ensure computer and information literacy, primarily by creating an education system focused on the use of new information and communication technologies (ICT) in the formation of a fully developed personality.

Key words: *information competence, natural science competence, information technology, primary school.*

Актуальність. Однією з ключових дидактичних проблем, перед педагогічною наукою та шкільною практикою, є не вирішені до кінця завдання створення та запровадження в навчальних закладах таких технологій навчання, які забезпечили б інтенсивне оволодіння тими, хто навчається, міцними знаннями, уміннями і навичками та сприяли б якісному системному засвоєнню змісту навчання, враховуючи вимоги сьогодення, навчання в дистанційному та змішаному форматі. На сьогоднішній день вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (далі – ЯДС), зокрема освітньої галузі «Природника», не обмежується формуванням у дітей уявлень про природу та її компоненти. Зміст цього предмета складає система взаємопов'язаних понять, засвоєння учнями кожного, з яких потребує спеціальної методичної підготовки вчителя. Заняття з ЯДС покликані також виховувати у школярів повагу до праці, людей праці, формувати в них певні трудові вміння і навички. Особлива увага приділяється вихованню в учнів відповідальності за збереження навколишнього середовища як важливого фактора існування людини.

У процесі навчання технічні засоби дуже важливі, тому що під час використання вони забезпечують спільну діяльність різних аналізаторів.

Предметна природознавча компетентність – особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи в сфері відносин «людина – природа» [2].

Застосування ІКТ при реалізації освітньої галузі «Природника» на заняттях з ЯДС:

1. Пошук та добір навчального матеріалу в Інтернет:
 - зображення об'єктів природи, карти, схеми тощо;
 - документальні фільми, мультфільми;
 - цікаві факти;
 - текстовий навчальний матеріал (вірші, загадки та ін.);
 - навчальні ігри і т.д.
2. Створення дидактичного матеріалу:
 - карток із завданням;
 - схем, таблиць;
 - наочних посібників тощо [3].
3. Унаочнення шляхом мультимедіа:
 - віртуальні подорожі світом та Україною;
 - явища природи;
 - наочний супровід текстів підручника та ін.

На уроках «Я досліджую світ» можна використовувати мультимедійний супровід з різною метою: моделювання кругообігу води, побудова ланцюгів живлення, за умови неможливості проведення досліду, переглянути відео про властивості води, ґрунту; вивчення будови рослин, відеоспостереження тощо.

До основних напрямів використання ІКТ у початковій школі належать: проведення уроків-презентацій, використання електронних навчальних посібників, розв'язування інтерактивних кросвордів, тестовий комп'ютерний контроль, комп'ютерні дидактичні ігри, Інтернет ресурси [1, с. 11-14].

Можливості використання комп'ютерної техніки значно розширилися з появою та впровадженням інтерактивних (smart)-дощок.

Проходження педагогічної практики у школі дало змогу реалізувати ці технології в дії. Вивчаючи тему «Які примхи підготувала весна» при ознайомленні учнів з новою темою

використовувала презентацію, де були показані різноманітні ілюстрації, народні прикмети, прислів'я, приказки про весну. Разом з дітьми провели відеоспостереження «Ой іде красуня весна».

При вивченні теми «Які звички впливають на твоє здоров'я» доречно використати сайт <https://learningapps.org/>, де за допомогою завдання «Корисно – шкідливо» учні з радістю визначають, які звички є корисними, а які шкідливими. Також можна використати відео-фізкультхвилинку «Кукурудза».

Вивчаючи тему «Коли рослини весну зустрічають», окрім мультимедійної презентації, розв'язували кросворд за допомогою Wordwall/.

Вивчаючи тему «Які трав'янисті рослини називають першоцвітами?» за допомогою сайту <https://learningapps.org/> пригадали, які сезонні зміни відбуваються в природі (сполучаючи малюнки з назвами процесів, що на них відбуваються). Презентація дала змогу ознайомитися з ранньоквітучими квітами, де містився опис рослин та їх ілюстрація.

Вивчаючи тему «Які комахи з'являються навесні першими?» для ознайомлення з новим матеріалом використовувала сайт <https://learningapps.org/>, на якому діти виконали завдання сполучивши загадку з картинкою-відгадкою. Також провела з учнями відеоспостереження «Комахи», де вони дізналися багато нового про різних комах навесні, розвинули свої дослідницькі вміння. Для контролю знань встановили відповідність між комахами та їх описами.

Вивчаючи тему «Як змінюється життя риб навесні?» для перевірки знань за допомогою сайту <https://learningapps.org/> підібрали картинку відгадку з поданих до загадки про комаху. З новим матеріалом ознайомилися переглянувши відео «Як змінюється життя риб навесні?». Для контролю знань на сайті <https://learningapps.org/> пригадали, як виглядають риби перемістивши картинку до їх назв. Також провели тестування «Як змінюється життя риб навесні?», де перевірили та оцінили свої знання.

Вивчаючи тему «Коли повертаються з теплих країв птахи?» ознайомилися з новим матеріалом за допомогою презентації, в якій був не лише новий матеріал, а й різноманітні завдання, такі як ребуси. Щоб дізнатись, які птахи повертаються додому, на сайті <https://learningapps.org/> учні відгадували загадки. Для контролю знань пройшли тестування. Режим доступу: https://vseosvita.ua/go?pl_code=dgz361.

Перевіряючи знання дітей за допомогою тестів, можна за короткий час оцінити всіх учнів; сучасним дітям набагато цікавіше працювати з тестами на комп'ютерах, ніж із запитанням заданими вчителем. Подібні перевірочні завдання варто використовувати й під час самостійного навчання: наприклад, за допомогою флеш-карток. Вони не такі нудні як запитання після параграфу, їх можна використовувати коли завгодно й так виробляти корисну звичку – навчатися регулярно. Сьогодні існує багато сайтів, де можна створювати власні флеш-картки чи використовувати вже готові. До прикладу, Quizlet, Cram, EdEra.

Тобто, ІКТ мають значну кількість педагогічних можливостей використання в початкових класах. Тому сучасний вчитель повинен знати санітарно-гігієнічні вимоги до використання комп'ютерних технологій у початковій школі, щоб не нашкодити своїм учням, володіти методикою організації навчально-виховного процесу засобами ІКТ, що в сукупності означає опанування вчителем інформатичними компетентностями.

Отже, необхідність широкого впровадження технічних засобів у навчання природознавства обумовлена тим, що їх застосування розкриває великі можливості для реалізації одного з найважливіших дидактичних принципів – принципу наочності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Хоружа Л., Носенко Т. Інтерактивні smart-технології у початковій школі. *Початкова школа*. 2007. № 8. С. 11 – 14.
2. Закон України «Про освіту». URL: <http://www.mon.gov.ua/education/average>. (дата звернення: 25.04.21).
3. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні 2013-2020pp. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.21).

Науковий керівник: викладач II кваліфікаційної категорії Івашків Т. М.

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ ЧЕРЕЗ ГРУ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З РОЗЛАДАМИ МОВЛЕННЯ

У статті висвітлені різні причини мовленнєвих патологій дітей, визначені основні методи роботи з сучасними дітьми, а саме провідна форма корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з розладами мовлення, надані рекомендації щодо створення комунікативних ситуацій, які сприяють покращенню мовленнєвих функцій дитини.

Ключові слова: діти молодшого шкільного віку з розладами мовлення, гра як провідна діяльність, навчання через гру, психомовленнєвий розвиток, розвиток мовлення, логопед, артикуляція.

The article highlights the various causes of speech pathologies in children, identifies the main methods of working with modern children, namely the leading form of correctional and developmental work with children of primary school age with speech disorders, provides recommendations for communicative situations that improve speech functions.

Key words: children of primary school age with speech disorders, play as a leading activity, learning through play, psychospeech development, speech development, speech therapist, articulation.

Всебічний розвиток всіх, без винятку, учнів, створення передумов успішного навчання та адаптації їх у шкільному середовищі, задоволення потреби кожної дитини у спілкуванні з дорослим та однолітками, забезпечення плавного входження дітей у систематичне навчання, корекція психофізіологічного розвитку дітей є провідними завданнями сучасної школи.

Суб'єктом діяльності та спілкування в освітньому процесі виступає учень, з його індивідуальними особливостями, психофізичними можливостями, потребами та інтересами.

Порушення мовленнєвого розвитку є одним з найбільш поширених і складних відхилень у формуванні в дитини вищої психічної діяльності, тобто вид психічного дизонтогенезу. Через те що розвиток мовлення безпосередньо пов'язаний із загальним психічним розвитком, дуже часто у дітей наявні змішані порушення психомовленнєвого розвитку. [1]

Серед чинників, що призводять до виникнення мовленнєвих порушень у дітей, розрізняють несприятливі внутрішні (ендогенні) і зовнішні (екзогенні), а також умови навколишнього середовища.

Під час розгляду різних причин мовленнєвої патології застосовують еволюційно-динамічний підхід, який полягає в аналізі процесу виникнення вади, урахуванні загальних закономірностей аномального розвитку на кожній віковій стадії (І. Сеченов, Л. Виготський, Р. Левіна, Є. Мастюкова та ін.). [2].

Період, коли дитина переходить від старшого дошкільного віку до рівня здобувача початкової освіти, відзначається появою нової, незнайомої ситуації розвитку, покращенням базових особистісних якостей, що створюють міцну психофізіологічну основу для навчання в школі. Через це Концепція Нової української школи передбачає, що в першому рівні навчання існує два цикли, а саме адаптаційно-ігровий з першого по другий клас та основний з третього по четвертий клас, упродовж яких учні під керівництвом педагога навчаються виконувати прості завдання, які трапляються в повсякденні у чітко визначеній сфері діяльності.

Процес навчання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення спрямований в першу чергу на розв'язання ряду основних завдань. По-перше, профілактичних, які мають на меті загальний розвиток учнів, розширення і уточнення їх уявлень про навколишній світ і

формування різних видів узагальнень. По-друге навчально-виховний, які пов'язані саме з освітнім процесом, свідомим опануванням учнями загальноосвітніх знань та навичок. По-третє корекційно-розвивальних, що передбачають подолання у школярів порушень різних компонентів мовленнєвої системи.

Систематичне проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми із тяжкими порушеннями мовлення як у навчальному закладі, так і вдома дуже важливе. Дитина з тяжкими порушеннями мовлення має потребу у комплексі корекційних занять, таких як ритміка, гімнастика, масаж, психологопедагогічна корекція(релаксація, музикотерапія, робота з розвитку сприймання,розви-ток дрібної моторики пальців),розвиток мовлення, важливе значення має розвиток рухових функцій, так як рання стимуляція моторного розвитку попереджає вираженні труднощі у формуванні мовленнєвих функцій.

Корекційно-розвиткова робота та навчально-виховний процес і з сучасними дітьми вимагає інноваційних та цікавих методів у роботі педагога. Провідним видом діяльності дитини дошкільного та молодшого шкільного віку є саме гра. Предметом ігрової діяльності виступає доросла людина, тобто вчитель дитини, який у своїй діяльності використовує певний сюжет та правила. Головним є те, що дитина висуває на перший план свою зацікавленість щодо ігрових дій, дотримання правил і бажання стати учасником цікавої історії, а вже на другий план відходять її бажання.

Наприклад, на початку заняття вчитель-логопед проводить артикуляційну гімнастику, для того щоб зацікавити дитину, необхідно придумати цікаву казку про життя «Слухняного язичка», і під час розповіді, виконувати одразу вправи. «Жив собі в домівці слухняний язичок, двері відкриваються, а язичок все рівно спокійно спить (вчимося спокійно відкривати і закривати рот). Ось вийшов на поріг язичок (посміхаємося, трохи відкривши рот і виконуємо рухи язиком вперед-назад) цією вправою ми тренуємо м'язи язика і розвиваємо його рухомість. Довго спати наш язичок не звик, вирішив він запитати у підборіддя, яка ж там погода на вулиці (посміхнутися, трохи відкрити рот і широко язиком дотягнутися донизу к підборіддю , після цього заховати язик в рот), метою цієї вправи є саме відпрацювання рухів язика донизу, тренування м'язів язика, сприяти розтягці під'язикової зв'язки. Далі кожен педагог підлаштовує казку і вправи під свого учня індивідуально.

Для розвитку комунікативних навичок дитини, вчителю-логопеду необхідно, створювати такі ситуації, щоб вона сама хотіла приймати участь у діалозі. Наприклад, запропонувати дитині самостійно скласти казку про якусь цікаву тваринку, зробити так, щоб дитина попросила допомогу, щось дістати з верхньої полиці, допомогти щось наклеїти, вирізати.

Для збагачення словникового запасу дитини, розвитку пам'яті, звукосприйняття, можна використовувати гру з сквішами. Сквіш – у перекладі з англійської «squishy» означає «м'який» або «податливий». Головна вимога до іграшки полягає в тому, щоб її було приємно м'яти. Любителі солодкого порівнюють її з зефіром, адже саме так вона і відчувається. Після стиснення приймають первісну форму і мають дуже навіть привабливий вигляд.[3] Наприклад, покласти перед дитиною три сквіша, показувати на кожний і по порядку називати або склади, або слова (в залежності від мети заняття): «Са», «Ша», «Со», і далі задати питання дитині: «Де було «ша» стисни», потім знову кажемо ці ж склади, і задаємо наступне питання: «Де було «со» підійми», тим самим у дитини зосереджується увага, тренується пам'ять і формується правильне звукосприйняття.

Під час гри в пісочниці у дитини з порушеннями мовлення, стимулюється невербальна та вербальна пізнавально-мовленнєва активність. Коли вчитель з дитиною відшукує предмети у пісочниці, чітко, поскладового промовляючи їхні назви, відбувається корекція фонетико-фонематичної складової мовлення шляхом автоматизації та диференціації звуків. За допомогою упізнання на дотик, написання на піску, визначення правильно чи дзеркально відображенні цифри і букви, чи їх окремі елементи, відбувається профілактика оптичних дисграфій і дислексій. Для того щоб у дитини формувалися анатомічні пари якісних прикметників, педагог може вправляти дослідницьку діяльність, а саме визначення мокрого-сухого піску, темного-світлого, брудного-чистого, тим самим буде виконуватися

мультисенсорний підхід у навчанні. Як вже зазначалося вище, через порушення мовленнєвого розвитку, відбуваються відхилення у роботі психічних функцій дитини, а під час використання пісочної терапії (гра з піском), можна вирішити ще низку психотерапевтичних завдань. Наприклад, через взаємодію ігрових персонажів і піску, при створенні сюжету, можна посилити відчуття довіри до власних потреб і бажань, ставлення до інших людей і світу загалом. Знімаємо психоемоційне, м'язове напруження, зокрема у випадках логофобії чи мутизму, гармонізується психоемоційний стан шляхом зниження тривожності, агресії, скутості, невротичних або субдепресивних проявів.

Отже, для того щоб досягти успіху у корекційній роботі з дітьми молодшого шкільного віку з розладами мовлення, педагогу у свою діяльність необхідно включати гру. Тим самим дитина буде сама хотіти навчатися, проявляти активність на заняттях, і можна швидше досягти успіху.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рібцун Ю. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток, С.110.
2. Логопедія. Підручник / За ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 13 с.
3. URL: <https://leva.com.ua/ua/news/что-такое-skvishi-i-pochemu-ot-nih-bez-uma-deti-i-vzrosle/>

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 37.04-053

*Ксенія Бельнічану
(Ізмаїл)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

Метою статті є розгляд деяких сімейних і середовищних предикторів булінга молодших підлітків відносно однолітків. Визначено перелік засобів, які, за самооцінками судженнями дітей, захистять їх від цькування в шкільному середовищі.

Ключові слова: булінг, шкільне цькування, молодший підлітковий вік, фактори агресії і віктимізації однолітків, безпека освітнього середовища школи.

The goal of article is examine some family and surroundings predictors bullying younger teenagers in attitude of peer. Determined list of funds, on opinion of childs protect their from bullying in school.

Key words: bullying, school bullying, young teenagers age, aggressive factors and peer victimization, safety educational school area.

За даними Всесвітньої доповіді про насильство щодо дітей, кожен десятий сучасний школяр в світі піддається насильству в освітньому середовищі, і цей показник, на жаль, щороку зростає. Статистика частоти і систематичності прояви булінгу (шкільного цькування) в освітніх організаціях різних рівнів і типів дуже суперечлива і відрізняється в різних країнах і навіть регіонів однієї країни. До прикладу проведене в 27 країнах світу в 2014-2015 рр. дослідження шкільного цькування і булінгу виявило, що «лідером» за поширення цього явища в школах є Австрія, так як майже 22% австрійських хлопчиків у віці від 10 до 13 років піддаються булінгу у школі [4].

Серед учасників шкільного булінгу вчені виділяють наступні категорії дітей:

- 1) керівників процесу цькування, які ініціюють знущання над одним з учнів;
- 2) послідовників, які приєднуються до знущань, коли їх уже хтось ініціював;
- 3) сторін спостерігачів (групу мовчазної підтримки цькування), активно не залучаються до процесу цькування, але спостерігають і підкріплюють цькування своїм емоційним схваленням, невтручанням з метою захисту жертви;
- 4) жертв булінгу, які терплять систематичні знущання і насмішки.

Цікавою важаємо і думку фахівців відносно факторів булінгу. Дослідники виокремлюють як особистісні особливості агресорів і жертв, і сімейні чинники, що провокують перенесення агресії з родини у взаємовідносини з однолітками, так і чинники неблагополуччя, що впливають як на входження в роль «керівника», так і на прийняття для себе ролі «жертви». [3, с. 76]

Відтак проблематика булінгу є важливою психологічною проблемою сьогодення. Феноменологія булінгу – предмет підвищеної уваги психологів. Доведено, що булінг дуже по-різному проявляється в шкільному середовищі. До прикладу, у початковій школі це явище набирає обертів [5, с. 62]. Існує велика кількість опитувальників, анкет, діагностичних методик, що дозволяють виявити, яким чином проявляється булінг в шкільному середовищі, середовищі однокласників.

Ще однією важливою особливістю булінгу в школі є загально визнаний психологами факт, що це явище найбільш поширене серед дітей 10-13 років. З віком інтенсивність і частота випадків знущання над однолітками в школах знижується. Таким чином, молодший підлітковий вік – це фактор ризику для прояву булінгу в школі. Якщо спробувати відповісти на питання про причини такої закономірності, варто згадати, що молодший підліток

характеризується часто суперечливими прагненнями до автономії і незалежності в поєднанні з одночасним очікуванням соціальної підтримки і схвалення.

Варто відзначити, що таке психологічне явище, як булінг в шкільному середовищі, з'являється не тільки в результаті виникання антипатії або якогось конфлікту, що спалахнув між «агресором» і «жертвою». Ми виходили з визнання, що булінг як широке соціально-психологічне явище виникає в результаті впливу різноманітних обставин (особистісних, сімейних, середовищних), де представлено безліч внутрішньогрупових процесів і задіяна (прямо чи опосередковано) ціла група людей [1, с. 160].

На наш погляд, найкраще з методологічних позицій соціальної психології виникнення булінгу можна пояснити, спираючись на теорію екологічних систем Урі Бروفенбренера [3, с. 178]. Відповідно до цієї теорії, поведінка будь-якої людини, представника будь-якої системи (в даному випадку – школи), впливає на поведінку інших людей з цієї ж системи. Вплив, який чиниться однією людиною в будь-якій соціальній системі на іншого, має і зворотний ефект: в кінцевому підсумку впливова людина зазнає на собі і у відповідь вплив від інших учасників системи, в результаті чого і всі учасники системи, і сама система видозмінюються.

Так, англійська дослідниця Кейт Салліван в своїй книзі «Керівництво по анти-булінгу» в 2011 році описала «ефект пульсації», за допомогою якого булінг виникає в шкільному середовищі. Авторка зауважує, що подібно до кинутого у воду каменя, який навколо себе поширює пульсуючі круги-хвилі, знування і цькування одного учня у школі іншим також захоплює у свій вир велику кількість людей і підсистем. У цю ситуацію виявляються включеними і самі учасники цькування, і сторонні спостерігачі, і батьки, і педагоги [4, с. 7].

Маємо зазначити, що у разі знування над однолітком жертвою насильства стає окремий учень. На вторинному рівні в процес булінгу виявляються втягнутими батьки і сім'ї учнів-жертв. Далі цей процес зачіпає і тих, хто став свідком такого насильства (однокласники або навіть учні інших класів), які чують про залякування, про безкарність кривдників. Це може викликати страх, тривогу і відчуття небезпеки, так само як і почуття сорому через нездатність допомогти жертві, відсутності можливості зупинити знування.

Отже йдеться про спектр психологічних питань. На думку авторів Айзена і Маддена, поведінкові наміри щодо інших людей залежать від трьох груп факторів: ставлення до якогось явища; поділюваних суб'єктом групових норм; передбачуваного поведінкового контролю.

Відтак, в обох представлених теоріях (екологічна теорія і модель запланованої поведінки), шкільний булінг є результатом індивідуальних особливостей учня і одночасно результатом впливу обставин навколишнього середовища (норми, правила і цінності референтних груп). Всі ці обставини соціального середовища утворюють в результаті конструкцію безпеки освітнього простору, тому в нашому дослідженні ми будемо розглядати, як молодші підлітки сприймають внутрішньошкільний клімат, який в тому числі відбивається в частоті і поширеності цькування серед однолітків.

Процедура дослідження базувалась на узагальненнях фахівців та опанування досвіду зарубіжжя щодо поглиблення психологічних уявлень про своєрідність булінгу, особливостей його прояву серед молодших підлітків у школі. Дослідницьким шляхом встановлено, зокрема, сукупність факторів впливу відносин з педагогами, безпеки шкільного середовища в цілому на частоту і характер прояву шкільного цькування.

За творчим втіленням дослідницького підходу, було проведено дослідження на базі школи, у ньому взяли участь молодші підлітки у віці 10-13 років – це 46% хлопчиків і 54% дівчаток.

З дослідницькою метою використовувалися опитувальник «Анкета оцінки булінга в класі» (автор С.В.Кривцова) [4], «Обстановка в класі» (автор С.В.Кривцова), «Психологічна безпека освітнього середовища школи» (автор І.А.Баєва).

Схарактеризуємо більш докладно. За результатами дослідження набагато частіше жертвами шкільного цькування стають хлопчики, але при цьому дівчатка частіше відчувають

на собі окремі (разові) прояви агресії (вербальної і соціальної), частіше з боку представниць своєї ж статі.

На запитання, чи доводилося їм терпіти приниження, образи, знущання з боку однолітків, судження респондентів відтворює (рис. 1):

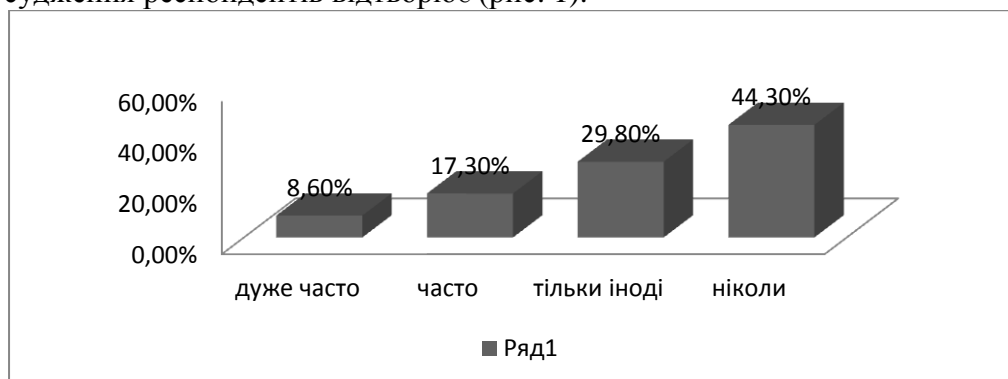

Рис.1. Частота зустрічаємості знущань з боку однолітків

Наголосимо на тому що, 8% школярів відзначили, що досить тривалий час були жертвами булінга. До того ж найчастіше до них застосовувалися психологічна травля, соціальна ізоляція (бойкоти, ігнорування), значно рідше – напад на їх власність, і зовсім рідко – фізична агресія.

Серед відповідних почуттів, які виникають в ситуації шкільного цькування, діти відзначають, такі: образу, гнів, бажання зникнути, помститися (рис. 2).

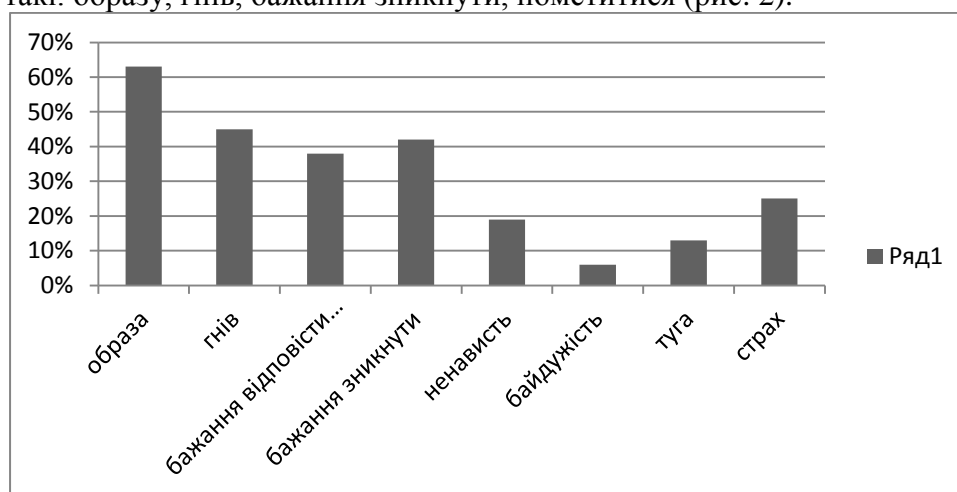

Рис.2. Почуття молодших підлітків в ситуації шкільного цькування

Як бачимо кожен десятий учасник експерименту ставали жертвами вимагань, причому 4% в школі. 46% молодші підлітки відзначили, що вони нікому про це не розповідали, 36% розповіли батькам, 18% – друзям. Привертає увагу те що жодна дитина, яка піддавалася в школі вимаганням, ще не розповіла про це вчителю або шкільному психологу; навіть респонденти називали випадки, коли вчителі самі помічали ситуацію цькування і включалися в цей процес з метою допомогти дитині. В результаті використаної методики І.А.Баєвої «Психологічна безпека освітнього середовища школи» можна виділити наступні закономірності:

– відчуття безпеки шкільного середовища у молодших підлітків найбільше руйнують такі фактори, як напад на власність, соціальна ізоляція (бойкоти);

– позитивне відношення молодших підлітків до школи залежить від відчуття захищеності від соціальної ізоляції;

– задоволення психологічним кліматом в класі залежить перш за все від можливості бути захищеним від цькування.

Констатуємо що кожен п'ятий респондент відповів, що в їхньому класі досить багато учнів, які потребують допомоги і захисту від цькування однолітків; 62% відзначають, що такі діти є, але їх одиниці. 18% молодших підлітків стверджують, що в їхній школі і класі таких дітей (що потребують захисту від булінга) просто немає. Наше зацікавлення становило ще такий аспект порушеної проблеми: чому діти не хочуть нікому розповісти про факт шкільного цькування? Наведемо фактичні дані (див. табл. 1).

Таблиця 1

Виявлення респондентами бажання розповісти про факти булінга

"З ким би я поділився про факт булінгу у школі"	дівчата	хлопці
Бабуся, дідусь	11,5%	2,0%
Брат, сестра	13,4%	5,8%
Вчитель	9,8%	13,1%
Друг (однокурсник)	25,3%	28,4%
Друг (поза школою)	17,4%	13,2%
Мама	42,3%	14,8%
Ні з ким	10,3%	27,3%
Психолог	3,7%	0,9%
Тато	24,1%	17,4%

Як бачимо, 27% хлопчиків і 10% дівчаток взагалі б замовчували про факт булінга, не повідомивши про це навіть найближчим родичам. Хлопчики набагато охочіше розповіли б про свою проблему друзям, ніж батькам. Важливим показником для сучасної психологічної служби в освітній організації є факт, що тільки 3,7% дівчаток і 0,9% хлопчиків звернулися б за допомогою до шкільного психолога. На жаль, результати переконливо демонструють низьку довіру з боку підлітків до шкільного школи і педагогу в питаннях протистояння агресії однолітків.

Якісний аналіз відповідей на питання «Що можна зробити для того, щоб в школі було менше агресивних відносин?» представив таку картину:

1) жорстоке покарання агресорів, яке ще більше підживлює ненависть і напруженість («також знущатися над агресорами», «ввести покарання для агресора», «відправляти хуліганів до директора», «карати хуліганів із залученням поліції», «ліквідувати»);

2) підтримка школи, адміністрації, вчителів («встановити чіткі порядки і закони в школі», «стежити за порядком в школі», «розвивати толерантність на уроках», «проводити виховні бесіди», «скасувати шкільну форму»);

3) особистісні зміни самих учнів («бути терпимими», «поважати один одного», «не ображати слабких», «ставитися один до одного з розумінням», «бути командою»);

4) залучення батьків («нехай батьки навчаться виховувати своїх дітей-хуліганів», «закликати батьків до відповідальності за агресію дітей», «викликати батьків агресорів в школу для роз'яснювальних бесід»);

5) фаталістичні відповіді, які характеризують в основному хлопчиків («нічого не змінити», «неможливо щось зробити», «терпіти й мучитися»).

Встановлені тенденції дозволяють стверджувати що, прояв булінга необхідно розглядати в більш широкому соціально-психологічному контексті, орієнтуючись і на особистісні, і на соціально-середовищні фактори.

В результаті аналітичної роботи доведено що, булінг у школі (шкільне цькування) відрізняється від одиничних конфліктів серед однолітків і виражається в асиметричності позицій учасників (відмінності влади у агресора і жертви), віктимізації жертви (зниження самооцінки, приниженість), наявність групової динаміки (булінг-це груповий процес, в якому присутній кривдник, жертва, спостерігач), повторюваності (відбувається багаторазово).

Встановлено що булінг в школі серед молодших підлітків є досить поширеним явищем. У нашому дослідженні жертвами булінга вважають себе 13% хлопчиків і 8% дівчаток. 17% дітей зазначили, що досить часто були жертвами знущань і образи з боку однокласників, а 8,6% констатували, що цькування в їх відношенні було організовано багато разів. Всі форми віктимізації щодо однолітків (фізична, вербальна, соціальна, напад на майно) виявляються набагато частіше щодо хлопчиків. При цьому булінгом, з трохи більшою ймовірністю і перевагою займалися дівчинки (особливо це стосується вербальної цькування).

Оскільки у ситуаціях шкільного цькування підлітки відчують образу, гнів, бажання зникнути, ненависть, а при таких сильних внутрішніх переживаннях діти не готові ділитися своєю бідою з дорослими.

Актуальності набуває розробка конструктивного соціально-психологічного підходу, який би враховував і механізм протедії булінгу та всю сукупність особистісних, сімейних, мікросередових і соціальних факторів, що впливають на процес віктимізації підлітків. З розробкою такого підходу ми пов'язуємо перспективи подальшого дослідження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Глазман О. Л. Психологические особенности участников буллинга. *Известия Российской государственной педагогической университета имени А.И.Герцена*. Санкт-Петербург, 2009. № 105. С. 159-165.

2. Кривцова С.В., Белевич А.А., Шапкина А.Н. Школьный буллинг: об опыте исследований распространенности буллинга в школах Германии, Австрии. *Образовательная политика*. 2016. Т.3. № 73. С. 2-25.

3. Король А. Причины та наслідки дослідження явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. №1-2. 190 с. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhenya_dl/buling_article.pdf

4. Маланцева О. Д. «Булінг» в школі. Що ми можемо зробити? *Соціальна педагогіка*. 2007. № 4. С. 90-92.

5. Попова Г. Булінг: боротьба триває! *Початкова школа*. 2020. № 11-12. С. 60-62.

УДК 159.9

Карина Затула
(Дніпро)

РОЗВИТОК УЯВИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто процес формування уяви у дітей молодшого шкільного віку, проаналізовано методи за допомогою яких можна розвивати уяву у дітей.

Ключові слова: уява, молодший шкільний вік, розвиток уяви, методи

The article considers the process of imagination formation in children of primary school age, analyzes the methods by which it is possible to develop imagination in children.

Key words: imagination, primary school age, development of imagination, methods

Актуальність дослідження. Уява є важливим психічним процесом і допомагає людині за різних складних обставин. За допомогою неї ми можемо орієнтуватися в проблемних ситуаціях, приймати доцільні рішення, а також передбачати результат своїх дій, навіть тоді, коли наших знань та досвіду не достатньо для реалізації пізнавальної потреби. Саме уява робить можливими результативну поведінку та вміння діяти навіть у тих ситуаціях, де індивід володіє недостатньою кількістю інформації.

Молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку уяву. У психології пізнавальних процесів не вироблено єдиного способу розвитку уяви. У кожному із запропонованих

способів, авторами виділяють саме ті аспекти, які, на їх думку, є найбільш яскравими і важливими рисами уяви, що відрізняють її від інших психічних процесів. Отже, можна зробити висновок, що методи розвитку уяви недостатньо вивчені.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання уяви широко розкривається у роботах як вітчизняних вчених, так і зарубіжних. В рамках загальної психології питанню уяви приділили увагу такі відомі автори: Л.С. Виготський, Л.С. Рубінштейн, А.В. Петровський, Н.А. Буняк, Л.І. Шрагіна, С.Д. Максименко, В.О. Соловієнко, Б.Н. Зальцман, Г. Сельє, Г. Мюллер, Й. Гербарт та інші. Паустовський та інші.

Питання розвитку уяви у дітей молодшого шкільного віку вивчається такими відомими дослідниками як Л.С. Виготський, Н.В. Володичєва, З.В. Гуріна, Т.В. Волошина. Особливості розвитку уяви, а також способи її розвитку у дітей вивчали Т.А. Яновська, М.А. Кузнецов, Є.В. Заїка.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі психологічної літератури та визначенні методів розвитку уяви у дітей молодшого шкільного віку.

Результати теоретичного дослідження.

Уяву визначають як процес створення людиною на основі попереднього досвіду образів об'єктів, яких вона ніколи не сприймала [5, с. 124].

Уява починає здійснювати свої функції вже на перших етапах формування предметної діяльності та сприйняття. Це відбувається на основі спілкування з дорослими, адже вони показують певний приклад дій дитині, контролюють ці дії та оцінюють їх. Таким чином дитина робить дію опираючись на власний образ.

Уява дітей розвивається поетапно. До трьох років уява у дитини існує начебто всередині інших психічних процесів, які є її фундаментом. У три роки у дитини відбувається становлення вербальних форм уяви, вона відокремлюється від інших процесів і стає самостійним психічним процесом. У 4-5 років дитина починає вчитися планувати, структурувати дії, які повинні відбутися, на рівні мислення. У 6-7 років уява у дитини вже має досить активний характер. Починають з'являтися перші елементи творчості. Уяву дитини підживлює спілкування з дорослими, предметна та маніпулятивна діяльність. З 6-7 до 9-10 років, у молодший шкільний період, у дитини з'являються певні обов'язки пов'язані з навчальною діяльністю. Тут вже дитині потрібна уява для успішного засвоєння навчального матеріалу. Якщо створити сприятливі умови розвитку уяви у творчості, то це буде впливати на розширення їх життєвого досвіду, накопиченню вражень [1, с. 85].

Молодший шкільний вік (з 6,5-7 до 10-11 років) кваліфікують як найбільш сприятливий та чутливий для розвитку уяви [1, с. 86]. Цей вік є періодом інтенсивного і якісного перетворення пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять, уява та ін.). Вони починають набувати опосередкований характер і стають усвідомленими і довільними. Також школяр вчиться поведінці у суспільстві та розвиває свої навички спілкування.

Провідною діяльністю молодших школярів є учбова діяльність. Основними новоутвореннями цього вікового періоду є довільність, внутрішній план дій та рефлексія. Для дітей цього віку характерна конкретність та образність мислення, відсутність стереотипів, емоційне сприйняття дійсності, готовність до дій [9, с. 581].

Основний напрям у розвитку уяви молодших школярів полягає у переході від переважно репродуктивних форм до творчої переробки уявлень, від елементарного комбінування до логічної побудови нових образів, тобто збільшується питома вага творчої уяви [9, с. 583]. З віком дитина все менше потребує опори на конкретні предмети та дії. Образи уяви у дитини молодшого шкільного віку розвиваються, стають не такими розмитими, більш цілісними, диференційованими, утворюються швидше, ніж у більш молодшому віці. Дитина стає більш вимогливою до утворюваних образів уяви.

У процесі навчання і виховання, школяр ознайомлюються з дуже широким колом предметів та явищами навколишнього світу [2, с. 35].

Засвоєння дитиною навчального матеріалу не можливо без діяльності уяви. Адже саме за допомогою уяви дитина уявляє, будує образи про які читає у підручниках або слухає від

вчителя. До того ж уява з віком не втрачає своєї важливості. Вона є невід'ємним елементом творчої діяльності людини.

Як зазначав Л.С. Виготський, перша форма зв'язку уяви з дійсністю це те, що перша завжди спирається на досвід людини і образи уяви завжди будуються з тих елементів, які людина вже сприймала у реальності [3, с. 10]. Отже можна дійти висновку, що уява дитини бідніша, через те, що бідніший і досвід. Тож для розвитку уяви треба розширювати досвід дитини.

Для розвитку уяви треба створити правильне середовище, спілкуватися з дитиною, давати нову для неї інформацію, включати її у творчу діяльність, проводити індивідуальні або групові ігри та вправи, які будуть спрямовуватися на розвиток уяви та творчих здібностей.

Сприятливі розвитку уяви дитини може правильно організована вчителем робота на уроках.

Психологічною основою формування творчої уяви молодшого школяра є такі види навчальної діяльності, які вимагають оперування просторовими й іншими образами, перетворення, трансформування їх, створення нових комбінацій. Вивчення учнями навчальних дисциплін гуманітарного та природничого циклів, розв'язання математичних задач, виконання трудових операцій на уроках праці, формування здатності розуміти малюнок чи музичний твір у її цілісності та особливостях будови на уроках малювання та музики є продуктивними методами виховання творчої уяви [7, с. 94-95].

Тож загалом можна виділити, що для сприяння розвитку уяви у дітей доцільно: проводити нетрадиційні уроки, долучати дитину до виконання різноманітних робіт та вирішення проблемних запитань, застосовувати рольові ігри та використовувати різноманітні вправи направлені на розвиток різних аспектів уяви.

На таких уроках як «Я і світ», «Малювання», «Праця» можна проводити такі ігри:

1. «Вигадав історію»

Мета: розвивати творчу уяву дітей.

Хід гри: запропонувати дітям розглянути картинки в книзі, і запропонувати спільно придумати нову історію [8, с. 134].

2. Кольоровий будиночок

Мета гри: розвиток творчої уяви дитини

Хід гри: дітям видаються фігури різних кольорів (квадрат, коло, трикутник, прямокутник) з яких вони повинні скласти кольоровий будиночок. Таку вправу можна робити також у формі аплікації, яку дитини приклеїть на папір чи картон [6].

3. Неіснуюча тварина

Мета гри: розвиток творчої уяви у дитини

Хід гри: якщо існування риби-молот або риби-голки науково доведено, то існування риби-наперстка не виключено. Діти пофантазуйте: «Як виглядає риба-каструля? Чим харчується риба-ножиці і як можна використовувати рибу-магніт?» [8, с. 134]

Також можна проводити тренінги для розвитку уяви можна на базі шкіл у вільний від уроків час. Доцільно проводити їх у групі по 6-10 дітей, збираючись 2-3 рази на тиждень на одну годину. Завдання можуть виконуватися у супроводі викладача або шкільного психолога. Кожна гра повинна проводитися декілька разів спираючись на різний матеріал. Протягом одного тренінгу варто проводити 3-4 гри, як нові, так і ті, що вже проводилися [4, с. 40].

Тренінг буде мати позитивні результати за дотримання неформальних ігрових умов. Тренінг дає дитині можливість спілкуватися з дітьми свого ж віку, відчувати доброзичливу атмосферу під час роботи у групі, використовувати у іграх свій життєвий досвід та матеріал з реальності, а також, що є дуже важливим – діти можуть обмінюватися між собою своїми результатами та освоєними прийомами уяви [4, с. 40].

На позакласних тренінгах для дітей можна проводити також багато цікавих ігор, як наприклад:

1. Пошук асоціацій

Мета гри: розвиток асоціативного фундаменту уяви,

Хід гри: дітям називається словосполучення чи коротке речення, до якого треба дібрати якомога більше асоціацій. Потім усі асоціації обговорюються та обираються такі, що зустрічаються найрідше або є найцікавішими [4, с. 43].

2. Відгадування предмета за допомогою пари інших

Мета гри: розвиток загальних засобів уяви

Хід гри: ведучий (а надалі й самі гравці по черзі) називає два предмети, які, на його думку, однозначно кодують деякий третій задуманий ним предмет. Необхідно відгадати задумане, записавши при цьому якомога більше різноманітних предметів, що являють собою можливі розшифровки заданої пари. Перемагає той, хто поряд із задуманим предметом назве найбільше інших, оригінальних предметів і чітко обґрунтує свої відповіді [4, с. 41].

3. Почергова зміна ознак предмета

Мета гри: розвиток загальних засобів уяви

Хід гри: задається будь-який предмет, наприклад, «стовп». Змінюючи якусь його ознаку, необхідно утворити з нього якомога більше інших, нових предметів. Наприклад, зробивши його порожнім, використати його як трубу; або, зробивши його конусоподібним, використати його як спуск для катання на лижах. Перемагає той, у кого найбільше подібних змін ознак предмета [4, с. 49].

Висновки. Уява у дітей молодшого шкільного віку активно розвивається, вдосконалюються її образи, які поступово стають більш цілісними, менш розпливчастими, утворюються швидше. Уява базується на життєвому досвіді, тож його збагачення, накопичення життєвих вражень сприяє розвитку уяви. Включення дитини у творчу діяльність, спілкування з дорослими, активне розширення досвіду також допомагає розвивати уяву молодшого школяра. Для розвитку уяви на уроках та позакласних тренінгах доцільно використовувати ігри та вправи пов'язані з малюванням, складанням розповідей, конструюванням, головоломками, розв'язанням задач, створенням нових комбінацій тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Володичева Н.В. Творческое воображение младших школьников. *Психолого-педагогический журнал Гаудеамус*. 2016. Т.15. Вип. 4. С. 84-87.
2. Волошина Т.В. Проблема розвитку уяви молодших школярів в психологічній науці. *Гуманітарний корпус*. 2019. Вип. 24. С. 35-37.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк. Москва: Государственное издательство РСФСР, 1930. 80 с.
4. Кузнецов М.А., Заїка Є.В. Психологія уяви: навч.-метод. посіб. Харків: ХНПУ, 2013. 151 с.
5. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с.
6. Нілова М.В. Картотека дидактичних ігор, методичних розробок з освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному світі». 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/kartoteka-didacticnih-igor-z-osvitnoi-linii-ditina-v-sensorno-piznavalnomu-prostori-252913.html>
7. Тітов І.Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності. *Обдарована дитина*. 2008. Вип. 10. С. 56-60.
8. Шарандак В. Розвиток уяви учнів перших та других класів. 2020. С. 131-134. URL: <http://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6948/Sharandak%20Veronika.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
9. Яновська Т.А. Особливості творчої уяви дітей молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 5(32). С. 581-584.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Панфілова Г. Б.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГУМОРУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Новітні інформаційні технології кардинально змінили уявлення про гумор та ставлення до нього. Мемі та короткі іронічні відео в соціальних мережах допомагають користувачам оптимістично ставитися до різного роду проблем та криз. Проте вони часто не відображають повного змісту події, тим самим впливають на сприймання інформації, що може позначитись на світогляді людини. Саме про позитивні та негативні риси інтернет-гумору йтиме мова в даній статті.

Ключові слова: сучасний гумор, сприймання гумору, інтернет-мем, вплив інтернет-комунікацій, соціальні мережі, спосіб інформаційного впливу.

The latest information technologies have radically changed the perception of humor and attitudes towards it. Memes and short ironic videos on social networks help users to be optimistic about various problems and crises. However, they often do not reflect the full content of the event, thereby influencing on the perception of information, which can affect a person's worldview. It is about the positive and negative features of Internet humor will be discussed in this article.

Keywords: modern humor, perception of humor, Internet memes, the influence of Internet communications, social networks, the way of informational influence.

У сучасному світі більшості людей важко уявити своє життя без мобільних додатків, месенджерів та соціальних мереж. Згідно зі статистикою глобального агентства «We are social» при населенні планети в 7,395 млрд. осіб користувачами мережі Інтернет є 3,419 млрд. осіб (46%), а соціальних медіа – 2,307 млрд. ос. (31%) [6]. Кожного дня інтернет-користувачі слідкують за новинами, переглядають відео та фото, обмінюються кумедними картинками, що зветься мемами. Поняття «мем» запропонував Річард Докінс ще у 1976 році. У книзі «Егоїстичний ген» термін «мем» використовується для опису процесів зберігання і поширення окремих елементів культури. Якщо гени – це спосіб передавання біологічної інформації, то мемі, які багато в чому діють подібно з генами, передають і поширюють інформацію культурну [5].

У наш час у них відображаються жартівливі фото чи дивні зображення, що викликають сміхотворну реакцію спостерігачів. Як відомо, культура – це друга людська природа, а, отже, поширення мемів, ненасичених даними для роздумів, свідчить про те, як зараз розвивається суспільство. З появою легкого доступу до книг, наукових видань та інших ресурсів попит на отримання інформації знизився і, відповідно, внаслідок спрощення культурних норм, прояви комічного стають все більш простими та не надто пишномовними.

При створенні мемів зараз нерідко застосовують «чорний» гумор, в якому висміюють певних відомих особистостей чи зневажливо ставляться до катастроф та нещасних випадків. З одного боку, таке ставлення до серйозних ситуацій нейтралізує виникнення масового стресу, адже головною ознакою інтернет-мемів є їх вірусність, тобто швидкість поширення. Знижуючи рівень значущості нагальних проблем, ми починаємо менше зосереджуватись на негативних емоціях, таких як тривога, страх та розгубленість, тим самим зменшуючи наростання суспільної паніки. Обмін комічними публікаціями допомагає підбадьорювати один одного під час важких часів.

Також популярність жартівливих зображень обумовлена їх одночасною життєвістю і оригінальністю. Поява нового мема у більшості випадків спричиняється актуальними на даний час подіями або усім відомими буденними ситуаціями, що приваблює інтернет-користувачів та збільшує цільову аудиторію спільноти. Це також пояснюється тим, що людина відчуває себе не самотньою, коли дізнається, що не тільки вона одна має такі погляди і переживання, що інші також мали справу зі схожими випадками і в цьому немає нічого страшного. Таким чином, як пише Мар'їна О. Ю. у своїй статті щодо розвитку і

становлення цифрового простору: «З одного боку, цифрові трансформації сприяють колективності соціального взаємозв'язку і глобалізації суспільства, а з іншого - поглиблюють цифровий розрив у соціумі» [3, с. 336].

Крім того, цікавим протиріччям виявляється збільшення егоцентричності сучасної людини [1]. Усупереч тому, що поширеність комічних ідей зближує і допомагає створювати нові соціальні групи, все більше інтернет-користувачів критично висловлюються у коментарях під публікаціями, в яких засуджують чи глузують з опонента. Такі жарти є проявом тролінгу або яскраво вираженого булінгу і не кожен здатен захиститися від них. Зараз все менше уваги наділяється тактовності та повазі і все більше часу витрачається на безглузді суперечки, які були викликані неприємним чи неприйнятним гумором у соціальних мережах. Тобто у наш час особистість більш вразлива до сприймання таких висловлювань, порівняно з минулими епохами.

Не менш важливе місце інтернет-меми посідають у передвиборчій агітації. Політичні перегони в Україні та світі традиційно супроводжуються поширенням пропаганди через жарти у віртуальних спільнотах. Цілеспрямоване створення і використання мемів є ефективним засобом впливу на суспільство, тому що вони є лаконічними, легко запам'ятовуються і створюють ілюзію розуміння. Побачивши пост, де висміюють окремого політика чи політичну партію, спостерігач починає упереджено розмірковувати щодо свого вибору під час голосування. На жаль, політичні меми не завжди відображають дійсність, а ймовірніше за все нав'язують «правильну» думку суспільству. Хоча інформаційний вплив є напрочуд сильним, протистояти йому все ж таки можна, якщо отримувати новини з декількох джерел і ставитись до політичних жартів як до забавки, що потрібна тільки для покращення настрою і не більше.

Значний внесок у маніпулюванні людиною робить не тільки політична пропаганда, велике значення також мають смішні відео-фрагменти, вирвані з контексту і перероблені на інший лад. Перекручення інформації, висвітлення однієї сторони теми і затьмарення іншої – це тільки частина методів впливу на світосприйняття особистості. Саркастичні відео, подані під вигідним кутом, які на перший погляд не виглядають, як ті, що можуть завдати шкоди, здатні підтримувати необізнаність і поширювати не той зміст, який насправді було покладено спочатку. Так, у наш час знайти істину дуже важко, але, розширюючи свій світогляд і критично мислячи, у людини з'являється шанс не стати об'єктом інформаційного впливу.

Безумовно, сприйняття гумору у кожного своє, а тому етичні норми, що діють в реальному житті, мають місце і у мережі Інтернет. Потрібно розуміти межу використання комічного на своїй вебсторінці, уникаючи образливих тем і застосовуючи у більшій мірі такі стилі гумору як афіліативний та самопідтримувальний. Р. Мартін, у свою чергу, досліджуючи комічний феномен, розподілив стилі гумору на здорові та шкідливі, де шкідливими є агресивний і самозневажливий гумор [2]. А, отже, використання агресивних і самокритичних жартів у віртуальному просторі є так само пагубним для психічного здоров'я кожної особистості. З розвитком культури відбувається багато змін, проте є те, що залишається незмінним – це підтримка, увага, толерантне відношення та інші морально-етичні цінності.

Отже, сучасне інтернет-суспільство впровадило багато змін у світогляді людини, в тому числі і її сприйманні гумору. Меми, що з'являються і поширюються з неймовірною швидкістю, мають свої позитивні і негативні риси. В першу чергу, вони допомагають знизити рівень стресу та паніки і зближуватись з однопумцями. Але в той самий час інтернет-меми виступають приводом для виникнення тролінгу і булінгу, які викликають гнів, розпач, біль та образу. Також теперішні жарти в соціальних мережах містять в собі маніпулятивний компонент, який заважає людині мислити критично. Більшість інтернет-користувачів піддаються ілюзії і роблять поспішні висновки, не підкріплені аргументами та фактами. Актуальною проблемою наразі є встановлення етичних правил під час використання гумору в мережі Інтернет, які будуть регулювати та послаблювати агресивні і інформаційні впливи на людину, що є предметом подальшого дослідження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дацкевич І. Феномен массовой культуры. URL: <http://polutona.ru/books/datskevich-fenomen-p1.pdf> (дата звернення: 15.05.2021).
2. Мартін Р. Психологія гумору. Санкт-Петербург: Пітер, 2009. 480 с.
3. Марьина Е. Ю. Цифровое пространство: противоречия становления и развития. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/116.pdf> (дата звернення: 15.05.2021).
4. Baudrillard J. Simulations. Los Angeles–California: Semiotext(e). 1983. PP.1-30.
5. Dawkins R. The Selfish Gene. Oxford University Press, 2006. 384 p.
6. Special reports «Digital in 2016». We are social: [site]. Mode of access: <http://wearesocial.com/uk/specialreports/digital-in-2016>.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Панфілова Г. Б.

УДК 373.3.015.3:005.32

*Наталія Топова
(Ізмаїл)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВІВ УЧІННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Мотивація учіння в молодшому шкільному віці грає важливу роль у становленні особистості, бо без неї неможлива ефективна учбова діяльність та розвиток здібностей, потреби суб'єкта до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти. Стаття присвячена дослідженню психологічних аспектів розвитку, виникнення та формування позитивних мотивів учіння. Важливе значення в даному випадку надається вивченню особливостей мотивації дитини в молодшому шкільному віці, так як вказаний етап онтогенезу утворює структуру мотивів учіння, їх взаємозв'язок, визначаються домінуючі, провідні спонуки навчання.

Ключові слова: *мотив, мотивація, стратегії виконання.*

Motivation of learning in primary school plays an important role in the formation of personality, because without it it is impossible to effectively learn and develop abilities, the subject's needs for self-improvement, self-development, self-education. The article is devoted to the study of psychological aspects of development, emergence and formation of positive learning motives. Important importance in this case is given to the study of the motivation of the child in primary school age, as this stage of ontogenesis forms the structure of learning motives, their relationship, the dominant, leading learning motives are determined.

Key words: *motive, motivation, execution strategies.*

Люди часто стикаються з питанням мотивації, як власної, так і чужої, в різних видах діяльності та сферах свого функціонування. Однією з цілей досліджень у галузі освіти є виявлення, наскільки це можливо, стратегій мотивації учнів до навчання та покращення ефектів навчання. Ефективне навчання залежить не лише від методів і форм роботи в процесі викладання, але від почуттів учнів та їх уважності, властивості та цілей. Дослідники та практики з викладанням дедалі більше визнають, що мотивація є важливою якістю, яка охоплює всі аспекти викладання та навчання. Поняття мотивації застосовується для пояснення рухомої сили, її напрямку та інтенсивності, наполегливості та якості поведінки, особливо тієї, яка спрямована на виконання певної мети. [1, с. 66]

Протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років було проведено багато досліджень щодо ролі афективних факторів (переконань, поглядів, очікувань, емоцій, установок та мотивації) у навчальному процесі із загальним розумінням того, що афективні фактори дуже впливають на навчання. Афективні фактори, що супроводжують мислення учнів, можуть значно полегшити або перешкодити навчанню.

Дослідження показали, що ставлення учнів було більш позитивним, коли навчання відбувалося в "активних середовищах, багатих на технології", ніж тоді, коли навчання дотримується традиційного підходу, заснованого на лекціях». За словами Пінтріча та ДеГрута, афективні фактори, такі як мотивація та самоефективність, стимулюють використання метакогнітивних стратегій, таких як саморегуляція. Метапізнання є критично важливим для розуміння того, як виконується завдання, і вказує на здатність учнів контролювати, оцінювати та складати плани власного навчання. Хоча всі ці афективні фактори сприяють більшому чи меншому ефекту в залежності від завдання чи навчання, мотивація вважається одним із основних елементів участі дітей. Кажуть, що мотивація є зовнішньою (пов'язана із зовнішніми факторами) або внутрішньою (пов'язана із вродженими факторами). З них внутрішня мотивація – це те, що спонукає студентів виконати завдання або отримати задоволення від своїх особистих досягнень. [5, с. 143]

Райан і Десі описують внутрішню мотивацію з точки зору виконання тієї чи іншої діяльності для її власного задоволення і стверджують, що як творчість, так і глибоке навчання дають результат, коли внутрішня мотивація висока. Ошо пише про відсутність визнання творчих людей і підбадьорює, коли припускає, що: "Якщо ви дійсно хочете бути творчим, тоді мова не йде про гроші, успіх, престиж, респектабельність – тоді ви насолоджуєтесь своїм діяльністю, тоді кожен вчинок має внутрішню цінність». [6, с. 32]

Своєрідне поняття мотивації учіння характерне для гештальтської психологічної школи. К. Левін, який розробив методикау експериментального вивчення мотивів, розумів її як щось самостійне. Як представники гештальтської психологічної школи розуміють теорію образу, так К. Левін в «теорії поля» розумів категорію мотиву. Поведінку К. Левін обґрунтовував виходячи із відносин, які складаються у особистості в прямому контакті із середовищем в даний момент. Левін зробив вагомий крок у розвитку учіння про мотиви, зробивши перехід від фрейдистського розуміння мотиву як стислої в організмі енергії до уявлення про систему «організм-середовище». Його безумовним досягненням є застосування і розробка експериментального методу при дослідженні мотивації. [2, с. 69]

Виходячи з відносин, що складаються у особи в результаті контакту із зовнішнім середовищем в даний часовий мікроінтервал, К. Левін обґрунтовував саму поведінку.

Теорія Д. К. Маккеланда містить ідею, що при онтогенетичному розвитку особи формуються та здобуваються без винятку всі потреби і мотиви. Під мотивом тут розуміють «прагнення до досягнення загальних цільових станів», різновидів результатів чи задоволень. Першопричиною людської поведінки розглядається мотив.

Прихильники психоаналітичної теорії (З. Фрейд та ін.) розглядали рушієм мотивації – прагнення задовольнити зароджені інстинкти – соматичні потреби організму. Ті потреби, які не задовольняються, викликають напругу, та в подальшому прагнення це усунути.

Гуманістична психологія є повним антиподом психоаналітичного підходу. Прихильник даного напрямку, К. Роджерс, вважає головною мотивувальною силою людської поведінки – реалізацію особою власних бажань та здібностей. Головне в людині – першочергово задане бажання самореалізації. Перш за все, люди орієнтовані на те, щоби наблизиться від «я – реальне» до «я – ідеального». [3, с. 76]

Висока мотивація може грати роль компенсаторного фактора в разі недостатньо високих спеціальних здібностей або недостатнього запасу в учнів необхідних знань, умінь і навичок. Однак навіть високий рівень здібностей дитини не здатний компенсувати його низьку мотивацію учіння або її відсутність і, таким чином, не може привести до високої успішності навчальної діяльності школяра.

Для того, щоб з'ясувати, чи правильні наші припущення, ми провели дослідження, яке проводилося в Василівській загальноосвітній школі №1 с. Василівка. Вибірку досліджуваних склали 20 учнів третього класу. Всі діти навчаються в школі з першого класу. У дослідженні ми прагнули з'ясувати, якими конкретно мотивами збуджується навчальна діяльність учнів початкової школи, які мотиви є провідними і яка їхня сила. Ми використовували метод опитування. Опитувальник мав інструкцію і 12 питань, взятих з опитувальника «Спрямованість на придбання знань» (Є.Льїн, Н.А. Курдюкова). [4, с. 43]

Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку

У дослідженні брали участь 20 дітей, 9 хлопчиків і 11 дівчаток. Результати дослідження провідних мотивів навчання дітей третього класу представлені в таблиці (табл. 1).

Таблиця 1. Провідні мотиви навчання учнів 3 класу (узагальнені)

Провідні мотиви	Кількість учнів	Відсоток
Отримання відмінної оцінки	3	15%
Соціальна	1	5%
Пізнавальна	2	10%
Прагнення потішити рідних	3	15%
Особистісного зростання	2	10%
Уникнення кари	2	10%
Перспективний	1	5%
Бажання отримати похвалу від вчителя	2	10%
Не сформований	4	20%

Ми виявили, що:

– у 5% учнів 3 класу провідним мотивом до навчання є перспективний та соціальний мотив;

– у 10% учнів – пізнавальний, мотив особистісного зростання, уникнення кари та бажання отримати похвалу від вчителя;

– у 15% учнів мотивом до навчання є прагнення потішити рідних та отримання відмінної оцінки;

– у 20% учнів мотив не сформований.

Отже, на підставі результатів дослідження провідних мотивів навчання дітей третього класу можна зробити висновок про те, що:

– у більшості дітей цього віку мотив учіння досі не сформований;

– провідними мотивами є прагнення отримати гарну оцінку та потішити рідних;

– другорядні мотиви – пізнавальний, мотив особистісного зростання, уникнення кари а також бажання отримати похвалу від вчителя;

– високого рівня мотивації до навчання не має ні в кого з учнів 3 класу, проте дітей, які негативно ставляться до навчання не виявлено.

Вміння виховати дитину полягає в створенні правильного поєднання змістовних мотивів і мотивів, які реально діють і одночасно вміти все це правильно та вчасно забезпечити перехід до більш високого типу внутрішніх мотивів, які керують життям особистості.

Важливо зрозуміти і вмотивувати до навчання саме учнів молодших класів, так як в початковій ланці навчання складаються можливості і бажання учнів, їх прагнення до певного виду діяльності. Без знання психологічного аспекту видів мотивів, способів і методів мотивації неможливо побудувати навчальну діяльність, спрямовану на формування умінь та навичок.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева М.И. Мотивы обучения учащихся. Москва, 2011. 120 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва, 1998. 137 с.
3. Игнатова В.А., Голубцова В.И. Анализ содержания естественнонаучного образования младших школьников в разных системах обучения. *Психологическая наука и образование*. 2000. № 4. С. 76-81.
4. Ильин Е.П. Сущность и структура мотива. *Психологический журнал*. 2005. №2.
5. Немов Р.М. Психология. Кн.1. Москва: Просвещение: Владос, 1995. 576 с.
6. Райан Р. М., Десі Е. Л. Теорія самовизначення та сприяння внутрішній мотивації, соціальному розвитку та добробуту, 2000. С.68.

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Велитченко Л. К.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 621.39

*Анатолій Романюк, Костянтин Семянистий, Роман Проць
(Львів)*

ГЕНЕРАТОР ГАРМОНІЧНИХ КОЛИВАНЬ НА ОСНОВІ ГІРАТОРА

У статті розглянуто можливість використання в гідраторі внутрішнього зворотного зв'язку для компенсації втрат в побудованому на його основі коливальному контурі з метою створення генераторів низької частоти.

Ключові слова: гідратор, паралельний контур, генератор гармонічних коливань.

The article considers the construction of a harmonic oscillation generator, which consists of a parallel circuit formed by a capacitor and an inductor. The inductance of the circuit is realized by a gyrator, the impedance of which is converted into inductance by a gyrator. This allows to obtain the necessary inductance value on the basis of the gyrator in the low-frequency generator with low losses.

Key words: gyrator, parallel circuit, harmonic oscillation generator.

В [1,2] розглянуті можливості створення високодобротних смугових фільтрів та низькочастотних генераторів, в яких використано паралельний коливальний контур на основі запропонованого в [2] гіратора. Завдяки простоті схеми гіратора і можливості переналаштування частоти контура зміною величини опору лише одного резистора гіратора, в [3] запропоновано ряд низькочастотних фільтрів та генераторів гармонічних коливань. Оскільки добротність паралельного контура на основі використаної схеми гіратора невелика, для часткової або повної компенсації втрат у контурі, у більшості запропонованих схем застосовано конвертори від'ємного опору. Для досягнення того ж ефекту і спрощення реалізації аналогічних пристроїв, в запропонованій пропонується використання зворотного зв'язку у самому гіраторі.

Основним вузлом генератора гармонічних коливань найчастіше є коливальне коло, для збудження незгасаючих коливань в якому його добротність якою повинна прямувати до нескінченності. В описаному в [4,6] генераторі на основі гіратора такі умови виконуються завдяки застосуванню конвертора від'ємного опору, або коливальне коло охоплюється позитивним зворотний зв'язком. Розглянемо ще один спосіб збудження гармонічних коливань зміною параметрів самого гіратора. На рис. 1 приведена схема гіраторного контура, писаного в [2], в якому замість повторювача напруги U_1 застосовано підсилювач напруги з коефіцієнтом передачі рівним K . Паралельний коливальний контур утворюється паралельним з'єднанням гіратора і конденсатора C_k . Опір контура визначається паралельним з'єднанням опору конденсатора C_k і вхідного опору гіратора:

$$Z_k = \frac{Z_{ex}(j\omega)}{1 + j\omega C_k Z_{ex}(j\omega)}. \quad (1)$$

Вхідний струм гіратора I_{ex} складається зі струмів через резистор R_2 і через дільник напруги C_1R_1 :

$$i_{ex} = \frac{1}{R_2} \left(\dot{U}_{ex} - \dot{U}_{ex} \cdot \frac{j\omega K R_1 C_1}{1 + j\omega C_1 R_1} \right) + \frac{j\omega C_1 \dot{U}_{ex}}{1 + j\omega C_1 R_1} = \frac{\dot{U}_{ex}}{R_2} \left(\frac{1 + j\omega C_1 [R_2 + R_1(1 - K)]}{(1 + j\omega C_1 R_1)} \right).$$

Звідси величина вхідного опору

$$\dot{Z}_{ex} = \frac{\dot{U}_{ex}}{i_{ex}} = \frac{R_2(1 + j\omega C_1 R_1)}{1 + j\omega C_1 [R_2 + R_1(1 - K)]}. \quad (2)$$

Після підстановки в (1)

$$\dot{Z}_k = \frac{R2(1 + j\omega C1R1)}{1 - \omega^2 C1C_k R1R2 + j\omega[C1(R2 - R1(K - 1)) + C_k R2]}$$

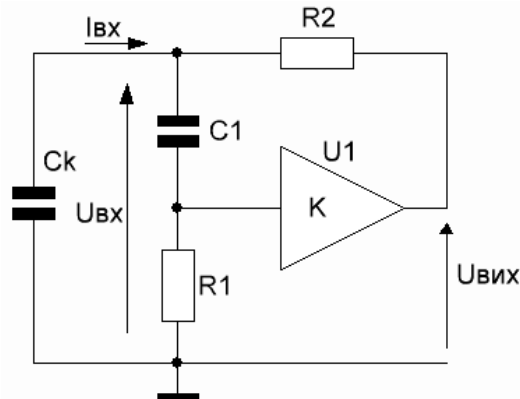

Рис. 1. Гіраторний контур

При $\omega \rightarrow 0$ дійсна компонента $Re\dot{Z}_{вх} \rightarrow R2$, уявна компонента $Im\dot{Z}_{вх} \rightarrow \omega C1R1R2$. З останнього індуктивність контура $L = C1R1R2$ і величина індуктивності не залежить від значення K . Якщо врахувати, що резонансна частота контура $\omega_0 = C1C_k R1R2$, то модуль опору контура на резонансній частоті:

$$Z_k = \frac{R1C1R2 \sqrt{1 + \frac{C_k R2}{C1R1}}}{C1(R2 - R1(K - 1)) + C_k R2}. \quad (3)$$

Добротність контура [1]:

$$Q = \sqrt{\frac{C_k}{L}} \cdot Z_k = \frac{\sqrt{C_k C1R1R2}}{C1(R2 - R1(K - 1)) + C_k R2} \cdot \sqrt{1 + \frac{C_k R2}{C1R1}}$$

Будову і розрахунок генератора можна спростити, якщо прийняти, що $C_k = C1 = C$. При цьому добротність

$$Q = \frac{\sqrt{R1R2}}{2R2 - R1(K - 1)} \cdot \sqrt{1 + \frac{R2}{R1}}$$

В контурі виникнуть незгасаючі коливання при умові $Q \rightarrow \infty$, або при $R1(K - 1) \geq 2R2$, звідки:

$$K \geq 1 + 2 \frac{R2}{R1}. \quad (4)$$

На рис. 2 приведена схема моделі генератора. В моделі використано низькочастотний підсилювач типу LM324N. Регулювання рівня вихідної напруги здійснюється потенціометром R6. Вихідна напруга потенціометра випрямляється діодом D1 і через фільтр низьких частот подається на заслін польового транзистора Q1. До подачі живлення опір каналу польового транзистора близький до нуля, тому підсилення операційного підсилювача приблизно дорівнює

$$K_{II} \approx 1 + \frac{R4}{R3} = 1 + \frac{1}{70} = 1,014.$$

Для збудження незгасаючих коливань у розглянутій схемі достатньо (2):

$$K \geq 1 + 2 \frac{R1}{R2} = 1 + 2 \frac{1}{200} = 1,01. \quad (2)$$

Тому після включення у схемі виникають вільні коливання і їх амплітуда зростає до рівня, який обмежується ростом опору каналу польового транзистора Q1 під дією випрямленої вихідної напруги генератора. При цьому коефіцієнт підсилення підсилювача стає рівним 1,01.

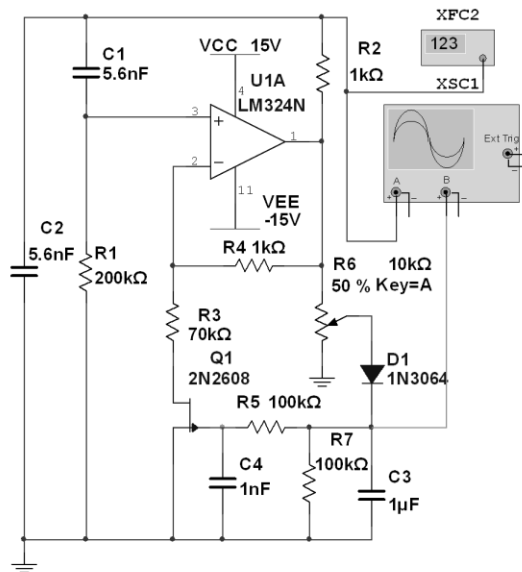

Рис. 2. Схема моделі генератора

Осцилограма процесу виникнення і стабілізації рівня вихідних коливань (канал А) показано на рис. 3. Там же показана осцилограма зміни регулюючої напруги(канал В). Потенціометром R6 можна змінювати рівень вихідної напруги в межах від 4 В до 12 В.

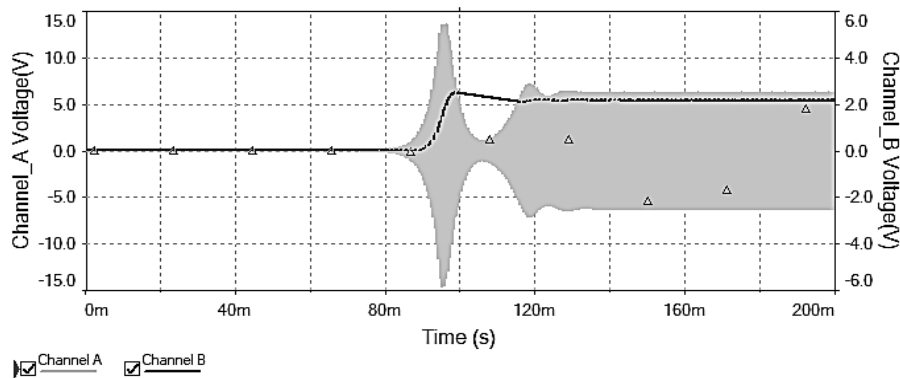

Рис. 3. Осцилограми напруг

Частота генератора дорівнює 2 кГц і її можна змінювати від 1,8 кГц до 2,2 кГц зміною величини опору резистора R2 від 800 Ом до 1,2 кОм. Якщо збільшити величину опору R2 до значення 1,3 кОм, то, виходячи з (2), необхідне для збудження коливань підсилення підсилювача повинно бути більшим від значення 1,013. Якщо врахувати послідовне включення до R3 опору відкритого транзистора Q1, то це значення буде близьким до величини $K_{\Pi} = 1,014$, що не призведе до виникнення коливань.

Введення зворотного зв'язку у самому гіраторі дозволяє повністю компенсувати втрати в синтезованій ним індуктивності, що дозволяє використати її в паралельному LC-контурі для збудження в ньому незгасаючих синусоїдальних коливань. Застосування гіратора дозволяє реалізувати низькочастотний генератор гармонічних коливань, точне значення частоти якого підбирається зміною номінального значення опору лише одного резистора. Це дає змогу відмовитися від застосування прецизійних співвідношень між номіналами залежних від частоти елементів генератора.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Титце У., Шенк К. Полупроводниковая схемотехника. 12-е изд. Том II: Пер. с нем. Москва: ДМК Пресс, 2007. 942 с.
2. Фолкенберри Л. Применение операционных усилителей в линейных ИС. Москва: Мир, 1985. 572 с.

3. Проць Р.В., Семенистий К.С., Ничай Г.Г. Переналаштовувальні генератори гармонічних коливань на основі гіратора. *Вісник Нац. Ун-ту «Львівська політехніка» «Автоматика, вимірювання та керування» №852, 2016. С.155–162.*

4. Вітер О., Проць Р. Конвертори від'ємного опору в активних смугових фільтрах на основі гіраторів. *Комп'ютерні технології друкарства. Зб. наук. праць. Львів, 2009. № 21. С.118-125.*

5. Проць Р.В., Семенистий К.С. Особливості застосування мікросхем LT122 у широкодіапазонних генераторах низької частоти. *Вісник Нац. Ун-ту «Львівська політехніка» «Автоматика, вимірювання та керування». №907. 2018. С.63–66.*

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

УДК 004.5

*Каріна Лиштван, Ірина Лисенко
(Ніжин)*

ОНЛАЙН-СЕРВІСИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ СИСТЕМ ЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ

Стаття присвячена використанню онлайн-сервісів при знаходженні розв'язку систем лінійних рівнянь. Розглянуто та проаналізовано два онлайн-сервіси, вказано їх функціональні можливості, переваги та недоліки роботи з ними.

Ключові слова: *онлайн сервіс, системи лінійних рівнянь, методи розв'язання системи лінійних рівнянь.*

The article is devoted to the use of online services in finding solutions to systems of linear equations. Two online services are considered and analyzed. Their functionality, advantages and disadvantages of working with them are indicated.

Key words: *online service, systems of linear equations, methods for solving a system of linear equations.*

Важливе місце в системі сучасної освіти посідають інформаційні засоби навчання – електронні засоби зберігання, обробки і передачі навчальної інформації за допомогою комп'ютерів. Серед інформаційних засобів сучасної освіти, а особливо під час дистанційного навчання найбільш актуальними та перспективними є онлайн-сервіси.

Сервіс – це сукупність організацій, обов'язком яких є обслуговування побутових потреб населення і створення різноманітних вигод для нього [1].

Онлайн-сервіс – це складний багаторівневий вебсервіс для обслуговування вузької або широкої аудиторії, яка повинна мати можливість виконувати конкретні дії, спрямовані на реалізування задач служби [2].

У використанні онлайн сервісів є як переваги так і недоліки. Основні переваги таких сервісів: не потрібні великі обчислювальні потужності персонального компютера – по суті будь-який смартфон або планшет, при відкритті вікна браузера отримує величезний потенціал; певний рівень безпеки; зручність у використанні; висока швидкість обробки даних; всі дані зберігаються в мережі автоматично.

Головними недоліками є те, що онлайн-сервіс працює лише коли є доступ до Інтернету, а це не завжди зручно, наприклад, під час поїздки.

Є велика кількість математичних онлайн-сервісів, тому для дослідження було взято завдання з вищої математики, а саме лінійні рівняння. Розглянемо два онлайн-сервіси, які дозволяють знайти розв'язок системи лінійних рівнянь та з'являються першими в списку пошуковика.

Перший онлайн сервіс має назву OnlineMSchool [3]. Використовуючи його, було знайдено розв'язок системи лінійних рівнянь методом Крамера (див. Рис.1-3).

Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку

The screenshot shows the 'Калькулятор' (Calculator) section of the OnlineMSchool website. The main heading is 'Розв'язати систему лінійних рівнянь методом Крамера' (Solve a system of linear equations using Cramer's method). Below this, there is a form to input the number of unknowns (set to 3) and a section to enter the coefficients of the system of equations. The equations are displayed as:

$$\begin{cases} 0x + 2y + 3z = 5 \\ 0x + 3y + 4z = 6 \\ 2x + 0y + 0z = 1 \end{cases}$$

A 'Розв'язати систему лінійних рівнянь' button is visible. Below the equations, there is a small table for the determinant calculation:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 0 & 2 & 3 \\ 0 & 3 & 4 \\ 2 & 0 & 0 \end{vmatrix} = -2$$

The interface also includes a sidebar with social media icons, a search bar, and a Windows activation watermark.

Рис. 1. Розв'язання системи лінійних рівнянь у OnlineMSchool

This screenshot shows the continuation of the solution process on the OnlineMSchool website. It displays the calculation of the determinant Δ and the values of x and y using Cramer's rule. The determinant is calculated as:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 0 & 2 & 3 \\ 0 & 3 & 4 \\ 2 & 0 & 0 \end{vmatrix} = -2$$

The values of x and y are calculated as:

$$x = \frac{\Delta_1}{\Delta} = \frac{-1}{-2} = \frac{1}{2}$$
$$y = \frac{\Delta_2}{\Delta} = \frac{4}{-2} = -2$$

The interface also includes a sidebar with social media icons, a search bar, and a Windows activation watermark.

Рис. 2. Розв'язання системи лінійних рівнянь у OnlineMSchool (продовження)

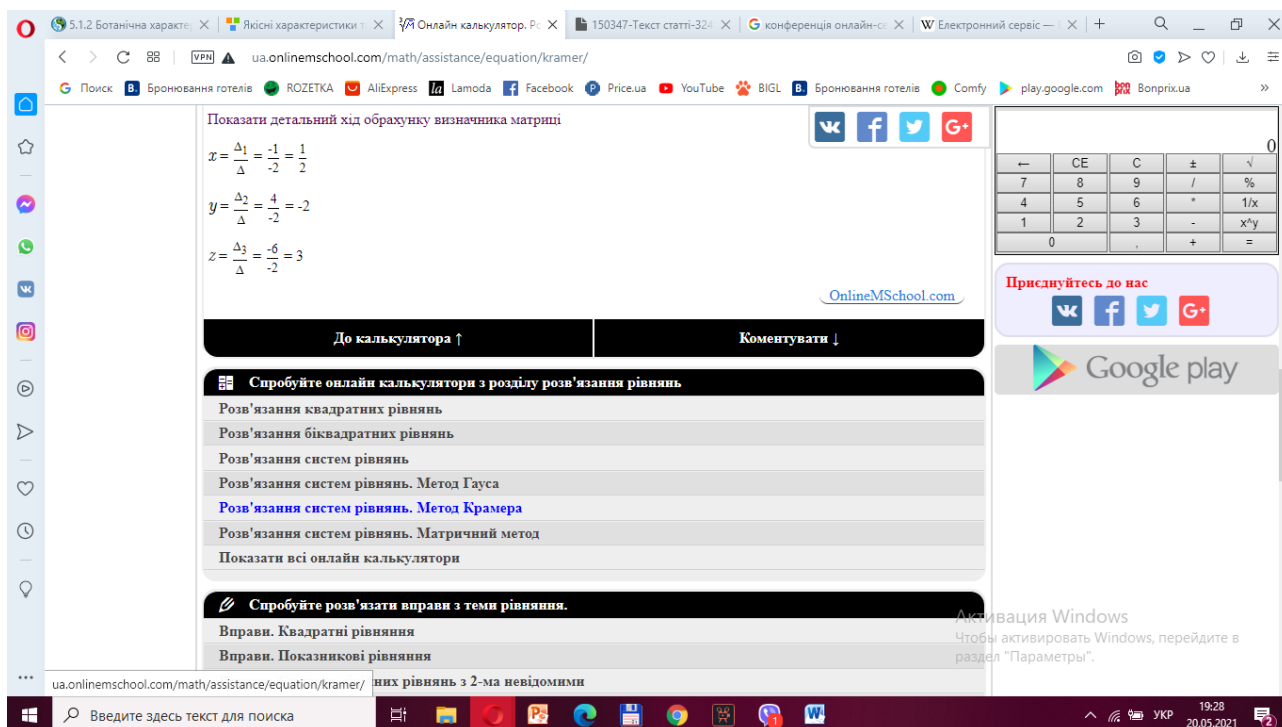

Рис. 3. Розв'язання системи лінійних рівнянь у OnlineMSchool (продовження)

Працювати на даному онлайн-сервісі було досить легко. Дані довелося вводити вручну з клавіатури, бо онлайн-клавіатура виявилася незручною у використанні. Онлайн-сервіс пропонує на вибір різні методи обчислення лінійних рівнянь, що досить зручно. Легко можна змінити кількість невідомих змінних у системі, а також підписати їх так, як вам потрібно. Дуже сподобалося, що даний сервіс показує не тільки відповідь, але й по кроково саме розв'язання рівняння.

Другий онлайн-сервіс мав назву math.semestr [4]. Використовуючи його, було знайдено розв'язок системи лінійних рівнянь методом Гауса (див. Рис.4-6).

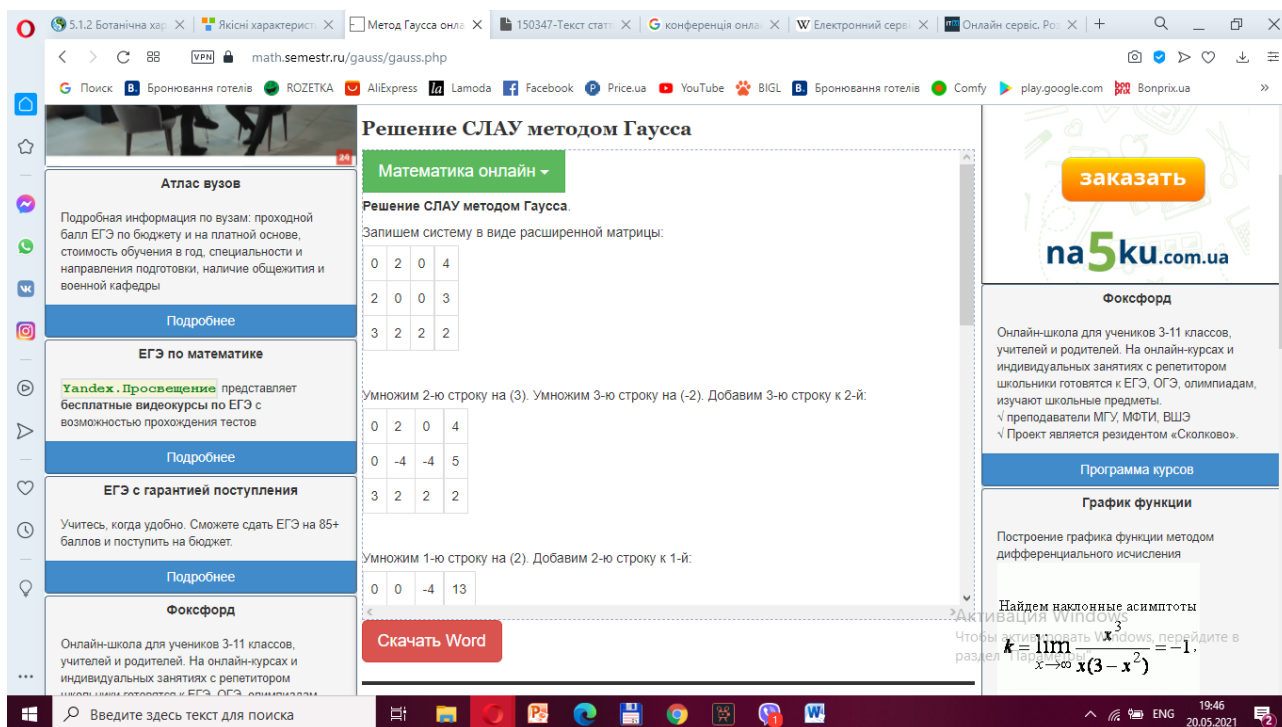

Рис. 4. Розв'язання системи лінійних рівнянь у math.semestr (продовження)

Цей сервіс виявився не таким зручним, бо забагато реклам та мале вікно для вводу даних. Як і на попередньому сервісі приводиться хід обчислень, а також пропонуються на вибір різні методи розв'язання системи лінійних рівнянь.

Отже, під час дослідження було розглянуто та використано два онлайн-сервіси та за допомогою них знайдено розв'язок системи лінійних рівнянь. Вцілому працювати з розглянутими онлайн-сервісами досить легко та зрозуміло. Кількість змінних та їх символи можна вводити в ручну, що є досить зручним.

Решение СЛАНУ методом Гаусса

Умножим 1-ю строку на (2). Добавим 2-ю строку к 1-й:

$$\begin{array}{ccc|c} 0 & 0 & -4 & 13 \\ 0 & -4 & -4 & 5 \\ 3 & 2 & 2 & 2 \end{array}$$

Теперь исходную систему можно записать так:

$$\begin{aligned} x_3 &= 13/(-4) \\ x_2 &= [5 - (-4x_3)]/(-4) \\ x_1 &= [2 - (2x_2 + 2x_3)]/3 \end{aligned}$$

Из 1-й строки выражаем x_3

$$x_3 = \frac{13}{-4} = -3.25$$

Из 2-й строки выражаем x_2

$$x_2 = \frac{5 - (-4)(-3.25)}{-4} = \frac{-8}{-4} = 2$$

Из 3-й строки выражаем x_1

$$x_1 = \frac{2 - 2 \cdot 2 - 2(-3.25)}{3} = \frac{4.5}{3} = 1.5$$

[Скачать Word](#)

Рис. 5. Розв'язання сисеми лінійних рівнянь у math.sestr (продовження)

Решение СЛАНУ методом Гаусса

Теперь исходную систему можно записать так:

$$\begin{aligned} x_3 &= 13/(-4) \\ x_2 &= [5 - (-4x_3)]/(-4) \\ x_1 &= [2 - (2x_2 + 2x_3)]/3 \end{aligned}$$

Из 1-й строки выражаем x_3

$$x_3 = \frac{13}{-4} = -3.25$$

Из 2-й строки выражаем x_2

$$x_2 = \frac{5 - (-4)(-3.25)}{-4} = \frac{-8}{-4} = 2$$

Из 3-й строки выражаем x_1

$$x_1 = \frac{2 - 2 \cdot 2 - 2(-3.25)}{3} = \frac{4.5}{3} = 1.5$$

Решение было получено и оформлено с помощью сервиса:

[Решение методом Гаусса](#)

источник:

[Метод Гаусса и метод Жордано-Гаусса](#)

Вместе с этой задачей решают также:

[Решение систем методом Крамера](#)

[Скачать Word](#)

Рис. 6. Розв'язання сисеми лінійних рівнянь у math.sestr (продовження)

Як перевагу використання даних сервісів, варто зазначити те, що вони не лише проводять розрахунок та показують відповідь, а й пояснюють крок за кроком спосіб

розв'язання системи лінійних рівнянь, що дозволяє розібратися в ході розв'язання системи відповідним методом. Під час роботи виникали деякі незручності, а саме: онлайн клавіатура на сервісі OnlineMSchool виявилася незручною у використанні, іноді виникали проблеми з розставленням розділових знаків в рівнянні, адже на самому сайті було вже встановлений знак плюс автоматично, що було незовсім зручно.

Вважаємо, що використовувати онлайн-сервіси при знаходженні розв'язку систем лінійних рівнянь є доцільним, коли результат потрібно знайти швидко.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D1%E5%F0%E2%B3%F1>
2. Створення он-лайн сервісу. Веб сервіс. URL: <https://itmoko.com/onlajn-servis>
3. Офіційний сайт онлайн-сервісу OnlineMSchool. URL: <http://ua.onlinemschool.com/math/assistance/equation/kramer/>
4. Офіційний сайт math.semestr. URL: <https://math.semestr.ru/gauss/gauss.php>

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

Олександр Дідьковський, Милада Романенко
(Дніпро)

ЙОГА ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Фізична реабілітація є невід'ємною частиною лікування та відновлення після різноманітних травм та хвороб. Зважаючи на підвищену популярність йоги, перспективним напрямком є розробка різноманітних комплексів фізичної терапії з використанням традиційних індійських практик.

Ключові слова: фізична реабілітація, ЛФК, йога, асана, опорно-руховий апарат.

Physical rehabilitation is an integral part of treatment and recovery after a plenty of injuries and illnesses. Due to the increasing popularity of yoga, it is necessary to develop complexes of physical therapy using traditional Indian practice.

Keywords: physical rehabilitation, exercise therapy, yoga, asana, musculoskeletal system.

Останні роки все більшого розповсюдження та практичного застосування набуває фізична реабілітація. Часто основного лікування буває недостатньо та, позбувшись причини захворювання або вилікувавши травму, людина стикається з рядом неприємних наслідків. Саме таких залишкових негативних ефектів допомагає позбутися фізична терапія. Доведено, що вона є дієвим методом при інсульті, ішемічній хворобі серця, рухових порушеннях різної природи тощо [1].

Мета реабілітації досить проста – відновити працездатність організму, пристосувати його до повноцінного виконання всіх необхідних функцій. Зазвичай, це комплекс заходів, які направлені на відновлення повноцінної функціональності організму. Сюди входять: фізичні вправи та заняття, масаж, різні терапії. Основні засоби фізичної реабілітації – це гімнастичні, ідеомоторні, спортивно-прикладні та ігрові вправи. Важливим аспектом є індивідуальність подібних комплексів, що складаються особисто для кожної людини, в залежності від задач лікування, можливостей організму, рівня фізичної підготовки тощо. Фізична реабілітація продовжує розвиватися, і спеціалісти все ще перебувають в пошуках методик для оздоровлення.

На сьогодні, все більшої популярності в нашому регіоні набуває йога. Ця давня практика стала одним з найбільш поширених напрямків фітнесу, що пояснюється її різноманітністю та доступністю для людей будь-якого віку та рівня фізичної підготовки.

Заняття йогою призводять до оптимальної роботи дихальної системи, що сприяє необхідному насиченню крові киснем і значному зростанню функціональних можливостей системи кровообігу в сухожиллях і м'язах. Статичні вправи (асани) добре розвивають гнучкість суглобів та рівновагу при економній витраті фізичної енергії. Також вони зміцнюють і оживляють діяльність печінки, селезінки, кишківника, легенів та нирок. Крім того, йога має унікальну здатність заспокоювати нерви та нормалізувати діяльність мозку [2].

Беручи до уваги вищезазначені позитивні аспекти, можна припустити, що йога може слугувати чудовим засобом для фізичної реабілітації. Із основних переваг для оздоровлення виділяють: пришвидшення обміну речовин, підвищення імунітету, вирішення проблем із опорно-руховим апаратом, покращення функціонування нервової та статеві систем [3-4].

Йога може чудово задовольнити реабілітаційні потреби. По-перше, ця практика має «м'який» ефект. Статичні, спокійні вправи не дають радикальні навантаження для хворих людей. М'язи, кістковий каркас відчувають вплив поступово та довготривало, що поглиблює лікувальний ефект. По-друге, йога є економічною та доступною. Вона не потребує додаткових засобів для виконання, її з легкістю можна практикувати вдома. Це грає визначну

роль для людей, що потребують відновлення після важких травм та мають проблеми з пересуванням.

Найбільше, заняття йогою впливають на опорно-руховий апарат людини. Виконання усіх асан передбачає залучення великої кількості м'язів, а також зміцнення хребта [5]. Доведено, що люди, які регулярно займались йогою впродовж 24 тижнів по 90 хвилин, знизили больові відчуття у спині на 56% [6]. Йога є чудовою профілактикою проти сколіозу та остеохондрозу. В процесі занять збільшується рухливість хребта та еластичність зв'язкових тканин. Багато асан спрямовані на розтягування і зміцнення м'язів спини, витягування хребта, збільшення рухливості хребців [7].

Для основного комплексу базового рівня, можна виділити 12 вправ :

- 1) Тадасаї – розслабляючий ефект до і після занять, концентрація.
- 2) Уттанасана – рекомендується при остеохондрозі верхніх відділів хребта.
- 3) Врікшасана – при її виконанні відбувається розтягування всіх структур хребта, а також тонізуються м'язи ніг, розвивається здатність утримувати рівновагу.
- 4) Гарудасана, поза Орла, – рекомендується для усунення поганої рухливості суглобів і при захворюваннях хребта. Розвиває балансувальні здібності.
- 5) Вірабхадрасана I – допомагає при артритах і остеохондрозах будь-яких відділів хребта, надзвичайно корисна для збільшення рухливості суглобів, усуває жирові відкладення в області талії і живота, зміцнює м'язову систему всього організму, покращує витривалість і рівновагу [8].
- 6) Вірабхадрасана II – поза воїна – є більш інтенсивним варіантом першої, зміцнює м'язи ніг, м'язи спини і живота.
- 7) Вірабхадрасана III (воїн III). Зміцнює і розтягує м'язи ніг. Розвиває рухливість в суглобах нижніх кінцівок. Дія цієї асани коригує поставу і стопу.
- 8) Уттхіта Тріконасана – поза витягнутого трикутника – рекомендується при малорухливості суглобів, остеохондрозі, артриті, при гіподинамії. Сприяє зміцненню бічних м'язів тіла і м'язів черевного преса.
- 9) Паршвоттанасана – покращує гнучкість тазових зчленувань і хребта. Також, виправляє сутулі та опущені плечі.
- 10) Прасаріта Падоттанасана – поза розтягнутої стопи. Рекомендується для початківців, так як в ній розвивається необхідна гнучкість і стійкість в нижніх кінцівках.
- 11) Пашчімттанасана. В процесі виконання задіяні всі м'язи спини і задньої поверхні ніг. Стимулює і налагоджує кровообіг в області спини, тонізує хребет, надає позитивний вплив на м'язи черевної порожнини. Рекомендується для виправлення постави в будь-якому віці.
- 12) Гомукхасана – поза корови. Рекомендується при сутулості, малорухливості плечових та колінних суглобів, плоскостопості, подагрі. Досить швидко можна досягти ефекту виправлення постави. Грудна клітка повністю розкривається в асані, сприяючи повноцінному диханню [9].

Отже, йога є одним з найбільш раціональних методів для фізичної реабілітації. Виконуючи індивідуальні комплекси асан, можливо позбутися більшості перманентних захворювань опорно-рухової системи, знівелювати негативні наслідки травм кінцівок та хребта. Поєднання фізичної активності та духовних практик дає надзвичайно високий та повний оздоровчий ефект.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Магльований А.В., Мухін В.М., Магльована Г.П. Основи фізичної реабілітації. Львів, 2006. 150с.
2. Толчева Г.В. Фізична реабілітація єдиноборців засобами хатха-йоги. *Єдиноборства. Научний журнал*. Харків, 2016. Вып. 2. С. 64-64.

3. Копчинська Ю., Коваленко Н. Система Цигун та Йога-терапії, як засіб фізичної реабілітації хворих на гіпертонічну хворобу. *Ukrainian Scientific Medical Youth Journal*. 2020. Т. 4. № 119. С. 30-36.
4. Бугров В. Г. Методические особенности использования элементов хатха-йоги в физическом воспитании школьников: уч. пособие. Челябинск: Урал ГАФК, 2001. 49 с.
5. Thomas A., Kirschbaum L., Crowe B.M., Van Puymbroeck M., Schmid A.A. The integration of yoga in physical therapy clinical practice. *Complementary Therapies in Medicine*. 2021. № 59. P. 66-71.
6. Yasar. E., Kavlak E., Turkucar S., Bayraktar D., Acari C., Unsal E. Yoga versus home exercise program in children with enthesitis related arthritis: A pilot study. *Complementary Therapies in Medicine*. 2021. № 58. P. 115-119.
7. Abasıyanık Z., Yiğit P., Özdoğar A.T., Kahraman T., Ertekin O., Özakbaşı S. A comparative study of the effects of yoga and clinical Pilates training on walking, cognition, respiratory functions, and quality of life in persons with multiple sclerosis: A quasi-experimental study. *Explore*. 2020. №6. P. 89-65.
8. Stephens J.A, Van Puymbroeck M., Sample P.L., Schmid A.A. Yoga improves balance, mobility, and perceived occupational performance in adults with chronic brain injury: A preliminary investigation. *Complementary Therapies in Clinical Practice*. № 40. P. 142-147.
9. Гулбани Р.Ш., Таран А.А. Применение системы йоги в физической реабилитации суставной и мышечной гибкости у женщин 35-45 лет. *Физическое воспитание студентов*. 2011. № 3. С. 27-29.

УДК 796

Микола Дорош
(Харків)

ФУТБОЛ У ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВИШІВ

Для відповідності сучасним вимогам майбутнім фахівцям залізничного транспорту необхідно розвивати свої фізичні і психічні якості на заняттях з фізичного виховання. В статті проаналізовано і зіставлено найбільш значущі фізичні і психічні якості, які формуються у процесі занять футболом, і психофізичні якості, які необхідні у професійній діяльності залізничників.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, футбол, студент-залізничник, психофізичні якості, професіограма, прикладні навички.

In order to meet modern requirements, future railway transport specialists need to develop their physical and mental qualities in physical education classes. The article analyzes and compares the most significant physical and mental qualities that are formed in the process of playing football, and psychophysical qualities that are necessary in the professional activities of railway workers.

Key worlds: professional and applied physical training, football, railway students, psychophysical qualities, prtofessiogram, applied skills.

Кожна професія вимагає від людини високого рівня розвитку фізичних і психічних якостей, прикладних навичок. У зв'язку з цим виникає потреба профілювання процесу фізичного виховання у виші під час підготовки молоді до праці, зіставлення загальної фізичної підготовки зі спеціальною, а саме професійно-прикладною. Проблема значущості фізичної культури у професійній підготовці фахівців залишається актуальною. Дослідження показують, що більшість випускників транспортних вишів не відповідають вимогам до рівня

психофізичної готовності до виробничої праці. Підготовка конкурентоспроможного спеціаліста з достатнім рівнем здоров'я та здібного до виробничої праці можливе лише за допомогою ефективних методик і засобів фізичного виховання з урахуванням особливостей обраної професії [1, с. 227].

Для того, щоб досягти мети професійно-прикладної фізичної підготовки, зокрема психофізичної готовності до успішної професійної діяльності, необхідно створити у майбутніх спеціалістів психофізичні передумови і готовність до прискорення засвоєння професійного навчання, до досягнення високопродуктивної праці в обраній професії, до попередження професійних захворювань і травматизму, забезпеченню професійного довголіття, до використання фізичної культури і спорту для активного відпочинку та відновлення загальної і професійної працездатності у робочий і позаробочий час.

Можливість студенту самостійно обрати елективний курс з дисципліни «Фізичне виховання» є відмінністю від інших дисциплін. На початку року всі студенти Українського державного університету залізничного транспорту (УкрДУЗТ) розподіляються по групах (основна, спортивна та спортивного удосконалення) за елективними курсами (загальна фізична підготовка, волейбол, футбол, баскетбол, оздоровча аеробіка, художня гімнастика та ін.) [2, с. 24].

Моніторинг професіограми дозволив визначити значущі якості професійної діяльності залізничників (загальна витривалість, швидкість, спритність, рівновага, стійкість до несприятливих метеорологічних чинників і виробничого середовища, вестибулярна стійкість, оперативне мислення, емоційна стійкість, рішучість, емоційна, стійкість, комунікативність, самовладання, активність, витримка, пам'ять, здібність до розподілу і переключення уваги) [3]. Зіставивши значущі якості професійної діяльності залізничників та якості, які формуються у процесі спортивно-ігрової діяльності, дозволило включити футбол до структури професійної психофізичної підготовки студентів Українського державного університету залізничного транспорту, що має бути оптимальною умовою виховання професійно-прикладних якостей та навичок і зміцнення здоров'я майбутнього працівника залізниці. Цей вид спорту сприяє різнобічному фізичному і психічному розвитку людини.

Заняття з фізичного виховання у групах зі спеціалізації футбол проводяться протягом двох років два рази на тиждень. Зміст занять: загальнорозвивальні та циклічні вправи; ігрова діяльність та силові вправи; вправи на розслаблення і розтягування. У процесі занять студенти набувають фізкультурні знання, засвоюють техніко-тактичні взаємодії гри у футбол, навички практики проведення комплексів вправ спеціальної спрямованості та ін.

Гра у футбол характеризується необхідністю підтримувати високу працездатність протягом тривалого часу та виконувати роботу з максимальною швидкістю протягом тривалого часу на тлі значного загального стомлення і стресу. Цей вид спорту потребує високої стійкості і взаємозв'язку функціональних систем організму. Отже, технічні і тактичні уміння футболістів виявляються з належною ефективністю лише на тлі високого рівня їх фізичної підготовленості. Відповідно, футбол позитивно впливає на стан серцево-судинної системи.

Велике значення у спеціальній і загальній фізичній підготовленості футболістів мають швидкість, спритність, гнучкість, сила, витривалість. Розвиток всіх перелічених якостей сприяє професійно-прикладній діяльності майбутнього фахівця залізничного транспорту.

Моніторячи динаміку фізичної підготовленості студентів, які займаються футболом, хочу зазначити, що рівень їх фізичної підготовки наприкінці другого року навчання значно покращується, до того ж, як у студентів з високим рівнем підготовленості, так й з низьким (складання контрольних нормативів у кожному модулі: згинання і розгинання рук в упорі лежачи, стрибки на двох ногах через скакалку, підтягування, біг 100 м, стрибки у довжину з місця та ін.). З власного досвіду зазначу, що динаміка росту показників швидкості і загальної витривалості покращилися за рахунок специфічних методів (короткі прискорення, участь у роботі переважно м'язів нижнього поясу, тривалість гри, часті перебіжки) та спрямованого проявлення швидко-силових якостей м'язів ніг і аеробної та аеробно-анаеробної

витривалості. Деякі силові показники покращуються за рахунок допоміжних ігор, які пов'язані з короткочасними швидко-силовими напруженнями і різноманітними формами долання м'язового опору суперника.

Студенти УкрДУЗТ груп спеціалізації футбол протягом навчального року незалежно від погодних умов займаються на свіжому повітрі, що позитивно впливає на стресостійкість організму, а саме, вони рідше пропускають заняття за хворобою. Заняття у групах спеціалізації футбол здійснюються на великій швидкості, що є високим показником працездатності, а майбутньому фахівцю залізниці потрібна висока працездатність, тому що йому прийдеться на виробництві вирішувати великий обсяг задач.

Змагальна діяльність забезпечує вдосконалення інтелектуальних здібностей студентів, їх уміння раціонально і оперативно вирішувати рухові завдання різного рівня складності як індивідуально, так й колективно [4, с. 65]. Також вона сприяє розвитку сили, швидкості, спритності, зорового та слухового аналізаторів, колективізму, ініціативності, функцій уваги і пам'яті, кмітливості, оперативного мислення, емоційної стійкості, високому рівню функціонування серцево-судинної, дихальної і м'язової систем та системи терморегуляції, що, у свою чергу, необхідно для успішної професійної діяльності майбутніх залізничників.

Деякі спортивні, а особливо, ігрові моменти моделюють можливі життєві ситуації, які відбуваються у колективі під час виконання професійних видів робіт, для вирішення яких потрібно мати витримку, повагу, самодисципліну та ін. Футбол – командна гра, в якій одночасно одинадцять чоловік виконують певну функцію на полі. Усвідомлене долання труднощів у процесі гри, боротьба зі стомленням, почуттям болю виховують у майбутніх залізничників силу волі, упевненість в собі, самовладання та ін.

Майбутньому залізничнику необхідно керувати технологічними процесами, тому кожна його дія має бути обдуманною. Часто їм треба приймати миттєве рішення. Під час занять футболом випрацьовується уміння швидкого прийняття правильного рішення. Студенти, які обрали спеціалізацію футбол, простіше йдуть на контакт з оточуючими (комунікативність), що має велике значення для майбутнього інженера залізничного транспорту.

За статистикою, аварії на залізниці, в основному, зумовлені людським фактором. Специфіка людського фактору полягає в тому, що відсутність в людини певних психічних якостей багато в чому визначає її потенційну небезпеку для власного життя і життя оточуючих. Отже, працівник залізничного транспорту має бути гранично уважним, помічати найменші недоліки. У футболі гравці володіють умінням одночасно володіти м'ячем, бачити партнерів і суперників на полі, що випрацьовує увагу, зорову активність, емоційну стійкість.

Робота в команді – невід'ємна частина праці інженера-залізничника. Вправи з футболу є ефективним засобом збільшення рухової активності студентів, морально-вольових якостей та рівня їх психофізичної підготовленості до майбутньої професійної діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Буц А.М. Настільний теніс у психофізичній підготовці студентів залізничних вишів. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 2020. Вип. 64. С. 227 – 229.
2. Довженко С.С. Формування професійних компетенцій засобами фізичного виховання у студентів залізничних навчальних закладів. *Здоров'я, спорт, реабілітація*. 2018. Т. 4. № 1. С. 22 – 28.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 66 «Залізничний транспорт і метрополітен» : затв. наказом Міністерства інфраструктури від 20.08.2016 р. №181.
4. Маляр Е.І., Маляр Н.С., Будний В.Є. Методи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів економічного профілю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання*. 2010. № 11. С. 64 – 67.

ЗНАЧЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ФІЗИЧНІЙ ТА РОЗУМОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В даній статті розкрито теоретичні питання використання рухливих ігор та естафет у психічному і фізичному розвитку людини. Подана інформація про значення рухливих ігор зручна для планування фізкультурно-масової роботи, проведення занять для розвитку фізичних якостей. Доведено, що кожна гра, підібрана з метою фізичного виховання, при правильному педагогічному керівництві обов'язково повинна забезпечувати вирішення оздоровчих, освітніх і виховних завдань.

Ключові слова: гра, фізичне виховання, формування, розвиток, рухливі ігри, педагогічне значення, згуртованість, фізична підготовка, спортивні досягнення, фізичний розвиток, освітнє значення, змагання.

Гра – соціальне явище в історії суспільства і житті людини. Вона є винятковим здобутком людства. В історії розвитку суспільства праця є давнішою за гру, але в житті людини гра передує її майбутній трудовій діяльності. З усього розмаїття засобів фізичного виховання іграм належить особливе місце. Гра займає значну частину життя людини – від дитячих років до глибокої старості.

Педагоги всіх часів відзначали, що гра добродійно впливає на формування дитячої душі, розвиток фізичних сил і духовних здібностей. К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко вказували на важливу роль гри у всебічному розвитку дитини. Вони розглядали гру, як основний вид фізичної і розумової діяльності.

У теорії гри розрізняють два види рухливих ігор: власне рухливі (елементарні) і спортивні (складніші).

Власне рухливі ігри не потребують від учасників спеціальної підготовки. Правила у них варіюються самими учасниками і керівниками залежно від умов, в яких проводиться гра. В них немає точно встановленої кількості гравців, точного розміру майданчика, значною мірою варіює й інвентар (булави або кеглі, волейбольний або простий м'яч, маленькі м'ячі або мішечки з піском, гімнастична або звичайна палиця тощо).

Рухливі та спортивні ігри відрізняються, насамперед, своїм завданням. Перші використовують для загальної і спеціальної фізичної підготовки, а другі, не вилучаючи того самого завдання, мають на меті поглиблення підготовки, яка приведе до високих спортивних досягнень.

Кожна рухлива гра має свій зміст, форму і методичні особливості.

Рухливі ігри можна згрупувати за їхнім цільовим призначенням:

- ігри, які проводяться з навчальною метою;
- ігри для відпочинку та розваг;
- ігри, які проводяться з лікувальною метою тощо.

За характером організації гравців рухливі ігри поділяють на: некомандні (без поділу гравців на команди), перехідні та командні (з поділом гравців на команди).

Командні ігри потребують складніших взаємовідносин між учасниками, що ґрунтуються на розвинутому почутті дружби і товариської згуртованості. У таких іграх ведеться боротьба між окремими командами за предмет (м'яч тощо).

Ігри також розподіляються:

- за ступенем складності їхнього змісту;
- за віком учасників із врахуванням їхніх психологічних особливостей;
- за видами рухів, які переважно використовуються у грі;
- за фізичними якостями, які переважно проявляються у грі;
- ігри, які є підготовчими до окремих видів спорту;

- залежно від взаємовідносин гравців:

- a) ігри, у яких гравці не вступають у безпосередній контакт із суперником;
- b) ігри з обмеженим контактуванням із суперником;
- c) ігри з безпосередньою боротьбою суперників.

Групуються ігри і за іншими ознаками, які сприяють правильному їхньому відбору в різних випадках:

- 1) за формою організації занять (ігри на заняттях, на святі тощо);
- 2) за характером моторної щільності (ігри зі значною, середньою та низькою рухливістю);
- 3) з урахуванням сезону і місця (ігри літні, зимові, у приміщенні, під відкритим небом, на воді, на сніговому майданчику; на льоду, у лісі тощо).

Таким чином, розподіл ігрового матеріалу полегшує встановлення методичної наступності між окремими гравцями і допомагає визначити ступінь складності гри за змістом і формою.

Педагогічне значення рухливих ігор. Педагогічне значення рухливих ігор важко переоцінити. Елементи захоплюючої боротьби, швидка зміна обставин змагань, завдання, що потребують швидкого вирішення у ході гри, – все це сприяє вихованню і розвитку самовладання, рішучості, наполегливості, кмітливості.

Переваги рухливої гри над різними фізичними вправами в її емоційній насиченості, яка надає грі особливої привабливості, мобілізує сили учасників, приносить радість і задоволення; в характері рухової діяльності, що сприяє роботі значної кількості великих і дрібних м'язів тіла (біг, стрибки, метання); у розмаїтті рухів, які усувають небезпеку втоми; у можливості регулювання самими учасниками темпу рухів; у вияві особистої ініціативи і розвитку психічних якостей – сміливості, дисципліни, винахідливості тощо.

Як засіб фізичного виховання рухлива гра ефективно вирішує три основні завдання: *оздоровче, освітнє і виховне.*

Оздоровче значення рухливих ігор. Рухливі ігри виявляють різнобічний вплив на фізичний розвиток і оздоровлення дітей, підлітків і юнаків. Правильно організовані рухливі ігри благотивно впливають на ріст, розвиток і зміцнення опорно-рухового апарату, сприяють формуванню правильної постави.

Різноманітні ігрові рухи потребують залучення всіх м'язових груп до роботи, посилюють кровообіг, активізують роботу легень, що сприяє насиченню організму киснем, підвищенню загального життєвого тону. Інтенсивна м'язова діяльність сприяє розвитку гнучкості скелета, рухливості суглобів, збільшує м'язову силу, розвиває необхідну координацію. Ігри сприяють розвитку моторики гравців, зменшенню загальмованості, вмінню співвідносити рухи відповідно до завдання. Таким чином, рухливі ігри цілісно впливають на організм людини, активізують взаємопов'язані функції органів і систем організму, у тому числі і нервової системи, що у свою чергу підвищує функціональний рівень всієї психічної діяльності людини.

Особливо цінним в оздоровчому відношенні є проведення рухливих ігор на відкритому повітрі у різні пори року, оскільки при цьому значно посилюється обмін речовин із зростанням припливу кисню, що сприятливо позначається на всьому організмі.

Рухливі ігри застосовуються із спеціальною лікувальною метою при відновленні здоров'я хворої людини у стаціонарах та санаторіях. Цьому сприяє функціональне й емоційне піднесення, яке виникає в процесі гри.

Освітнє значення рухливих ігор. *Рухлива гра – свідома діяльність, у якій проявляється і розвивається вміння аналізувати, зіставляти, узагальнювати та робити правильні висновки.*

Рухливі ігри сприяють всебічному розвитку людини. Освітнє значення мають ігри, що споріднені за руховою структурою із окремими видами спорту (спортивними іграми, легкою атлетикою, гімнастикою, боротьбою, плаванням тощо). Такі ігри спрямовані на

удосконалення і закріплення вивчених попередньо технічних та тактичних прийомів і навичок того чи іншого виду спорту.

У рухливих іграх розвиваються здібності правильно оцінювати просторові та часові відношення, здатність швидко і правильно реагувати на ситуацію, що склалася, у часто змінюваній ігровій обстановці.

Велике освітнє значення мають рухливі ігри, які проводяться на місцевості у літніх та зимових умовах: у спортивно-оздоровчих таборах, на базах відпочинку, у походах, на екскурсіях.

Ігри на місцевості сприяють формуванню навичок, які вкрай необхідні туристу, розвіднику, слідопиту.

Велике освітнє значення має ознайомлення дітей, підлітків і юнаків з національними народними іграми.

У рухливих іграх учасникам доводиться виконувати окремі ролі (ведучого, судді, помічника судді, організатора гри тощо). Це сприяє розвитку у гравців організаторських здібностей та навичок.

Змагання з рухливих ігор знайомлять учасників із правилами і організацією змагань. Ці знання і навички допомагають гравцям у майбутньому самостійно проводити змагання.

Однак освітня функція рухливої гри буде перебувати на належному рівні тільки за умови, якщо викладач буде постійно звертати на неї належну увагу.

Виховне значення рухливих ігор. Ігри виникли у сиву давнину і використовувалися з метою виховання, відпочинку і розваг. Велика різноманітність рухових дій, що становлять зміст ігор, сприяє розвитку сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості, моральних та вольових якостей.

Рухливі ігри за своїм змістом та характером є важливим засобом у вирішенні цілої низки виховних завдань. Встановлено, що, крім удосконалення біологічної та рухової функції гравців, у грі виникає можливість впливати і на рівень їхнього морального розвитку.

Відомо, що формування моральних якостей ефективно відбувається під впливом колективу, а рухливі ігри майже завжди є колективною діяльністю, яка проходить в умовах ігрової співпраці та змагальної боротьби. Учасники гри весь час взаємодіють із своїми товаришами і суперниками. Важливо, що в іграх учасники поводять себе природно та невимушено, щиро виявляють свої позитивні і негативні риси характеру та поведінки. Це дозволяє викладачу виявити індивідуальні особливості кожного з них і впливати на них у потрібному напрямку.

Рухливі ігри при цілеспрямованому педагогічному впливі стимулюють розвиток і вдосконалення таких важливих моральних якостей, як відчуття колективізму, товарищескості і взаємодопомоги, згуртованості, справедливості, готовності пожертвувати своїми інтересами на користь колективу (команди).

Значення рухливих ігор для людей різного віку багатогранне. Кожна гра, відібрана з метою фізичного виховання, при правильному педагогічному керівництві обов'язково повинна забезпечувати вирішення оздоровчих, освітніх і виховних завдань.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Войнов В. М., Бабаченко Г. П., Бондар Р. Є. Рухливі ігри : навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2000. 100 с.
2. Войнов В. М., Федотов О. Є., Головатий В. М., Зганяйко Г. В. Спортивні ігри : навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 1998. 86 с.
3. Войнов В. М., Ярославська Л. П., Кандиба П. О., Щириця В. В. Змагально-ігровий метод у системі фізичного виховання студентів : навч. посіб. Черкаси : Черкас. держ. технол. ун-т, 2011. 299 с.
4. Войнов В. М., Войнов С. В., Кандиба П. О., Коваленко С. О., Щириця В. В. 1014 рухливих ігор та естафет у загальній системі фізичного виховання : навч. посіб. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2014. 420 с.

5. Іващенко В. П., Безкопильний О. П. Теорія і методика фізичного виховання : підруч. Черкаси : Видавництво ЦНТЕІ, 2006. Ч. 1. 421 с.; Ч. 2. 467 с.

6. Леськів А. Д., Дзюбановський А. Б. Рухливі ігри та естафети на місцевості для школярів молодшого та середнього віку. Тернопіль : СМП «Астон», 2000. 132 с.

УДК 378:37.091.12.0113–051:796

Ольга Кружкова
(Ізмаїл)

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. Аналізуються погляди вчених на поняття "компетентнісний підхід", "компетентність" "професійна компетентність" та її формування у майбутнього вчителя фізичної культури. Характеризуються компоненти професійної компетенції у майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: освіта, компетентнісний підхід, компетентність, професійна компетентність, компоненти професійної компетентності.

The article considers the problem of professional training of future physical education teachers. The views of scientists on the concept of "competence approach", "competence", "professional competence" and its formation in the future teacher of physical culture are analyzed. The components of professional competence of future physical education teachers are characterized.

Key words: education, competence approach, competence, professional competence, components of professional competence.

Актуальність. Сучасне суспільство характеризується швидкими змінами у всіх сферах життя, зокрема освітньої сфери як основоположної компоненти формування світогляду особистості. На розвиток освіти впливають суспільні інтеграційні процеси, такі як глобалізація, демократизація, створення єдиного інформаційного простору. Ці зміни відбуваються такими швидкими темпами, що зумовили потребу переглянути й реформувати освіту на всіх рівнях, оскільки наявні системи не повністю відповідають сучасним запитам та потребують переорієнтації.

Знання, вміння, навички, котрі майбутні фахівці набувають під час навчання в вищих навчальних закладах, безперечно є, важливими, але поряд з цим сьогодні актуальності набуває поняття компетентності майбутнього фахівця, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох фахівців-експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність майбутнього фахівця до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства.

Метою статті є здійснення аналізу існуючих підходів до визначення поняття "компетентність", "професійна компетентність", визначити компоненти професійної компетенції майбутніх учителів фізичної культури.

Пріоритетним завданням сучасної вищої педагогічної освіти сьогодні є орієнтація на компетентнісний підхід, у якому системоутворювальною освітньою метою є формування у майбутніх фахівців здатності поєднувати фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення та ефективною практичною діяльністю, дослідницьким підходом до вирішення конкретних навчально-виховних питань, заснованої на загальнолюдських етичних нормах.

У матеріалах ЮНЕСКО окреслюється ряд компетенцій, на формування яких повинна спрямовуватись сучасна освіта. Жак Делор в доповіді міжнародної комісії за освітою для XXI століття "Освіта прихований скарб" сформулював систему основних компетентностей, яку у скороченій формі також можна представити у вигляді узагальненої структури, а саме: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити [1, с. 55-60].

Компетентністний підхід спрямований на формування у майбутнього фахівця набору професійних компетентностей. Питання професійних компетентностей були предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Протягом останнього десятиліття міжнародні організації, що працюють у сфері освіти вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти; серед них – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням щодо вдосконалення системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу активно досліджували вчені: І. Бех, Н. Бібік, Д. Гришин, І. Зязюн, В. Краєвського, О. Локшина, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Овчарук, О. Пометун, В. Серікова, А. Хуторський. Вимоги до професійної компетентності кадрів з фізичного виховання дітей в Україні досліджували: Н. Денисенко, А. Сущенко, Б. Шиян.

Становлення компетентнісного підходу в освіті пройшло декілька етапів у своєму розвитку. На першому етапі було введено поняття "комунікативної компетентності". На другому етапі категорія "компетентність" впроваджується в теорію та практику вивчення мов, вводиться поняття "соціальної компетенції". На третьому етапі поняття "компетентність" стає предметом спеціального наукового дослідження.

Термін "компетентність" (лат. *competentia* – "спільно добиватися, досягаю, відповідаю, підходжу") є похідним від слова "компетентний", що означає, в свою чергу: володіє компетенцією; знаючого, досвідченого в певній галузі. Аналіз наукової літератури дозволив виявити, що "компетентність" в науковій літературі тлумачиться по-різному: як синонім професіоналізму; як готовність фахівця включатися в певну діяльність і як атрибут підготовки до майбутньої професійної діяльності. Згідно з великим тлумачним словником сучасної української мови термін "компетентність" тлумачиться як "поінформованість, обізнаність, авторитетність" [2, с. 106-107].

Компетентність, по суті, являє собою категорію, що визначає систему взаємовідносин набутих знань, умінь і навичок та здатність фахівця ефективно використовувати їх у професійній діяльності.

У європейському освітньому співтоваристві також немає єдиного, чіткого і однозначного розуміння визначення поняття "компетентність" стосовно його використання для опису бажаного образу (професійно-кваліфікованої моделі) випускника того чи іншого рівня освіти.

Сьогодні в науковій літературі розмежовують поняття "компетентність" і "компетенція", відзначаючи при цьому, що в наявних визначеннях досить багато спільного; в той же час розуміння компетентності багатогранне, а поняття "компетенція" єдиного тлумачення не має і трактується порізно: як "сукупність повноважень (прав і обов'язків) будь-якого органу або посадової особи, встановлена законом, статутом даного органу або іншими положеннями", "володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь", "область питань, в яких хто-небудь добре обізнаний". Крім того, у більшості досліджень останніх років поняття "компетенція" трактується не просто як сума здібностей, знань і умінь, а як здатність або готовність мобілізувати вже організовані в систему знання, вміння, навички, здібності, психічні якості, необхідні для виконання завдання на високому рівні і адекватній конкретній ситуації [3, с. 45-47].

У психолого-педагогічній літературі виділяють такі поняття, як "життєва компетентність", "професійна компетентність", "цивілізаційна компетентність", "етична компетентність", "комунікативна компетентність", "політична компетентність", "мовна

компетентність", "психологічна компетентність", "інтелектуальна компетентність", "громадянська компетентність". Їх розглядають як систему знань, умінь та особистісних рис, які відповідають структурі та змісту діяльності особистості.

Під професійною компетентністю вчителя розуміють особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, вміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Професійна компетентність поєднує теоретичну і практичну готовність педагога до здійснення педагогічної діяльності, що є умовою формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності, як один з компонентів професійної діяльності, що спонукається внутрішнім мотивом.

Професійна компетентність є регулюючою освітньою цінністю в галузі "вищої педагогічної освіти". В ідеалі вона припускає володіння майбутнім фахівцем всієї сукупності культурних (в тому числі і чисто професійних) зразків, що відомі до сучасного часу у відповідній сфері людської діяльності.

В більшості педагогічних дослідженнях професійна компетентність визначається за предметною основою тих наук, вклад яких у її формування є провідним [3, с. 45-47].

Розглядаючи різноманітні підходи до структурного змісту професійної компетентності, і враховуючи наявні соціальні та економічні зміни, на нашу думку необхідно виділити один з компонентів професійної компетентності – компетентність учителя з фізичної культури.

Структура професійної компетентності педагога розкривається через педагогічні уміння, сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях [4, с. 73-82].

Огляд психолого-педагогічної літератури та інших інформаційних джерел, присвячених даній проблемі, показує, що можна виділити кілька підходів до визначення поняття "компетентність", а саме:

- сукупність універсальних здібностей;
- психічний стан, який дає можливість людині діяти самостійно і відповідально;
- здатність людини виконувати певні трудові функції;
- здатність застосовувати отримані знання на практиці;
- володіння, володіння відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї і предмету діяльності.

Під "компетентністю" частіше розуміється інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності і готовності її діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, які придбані в процесі навчання і соціалізації і орієнтовані на самостійне і успішну участь у діяльності.

Таким чином, поняття "компетенція", "компетентність" значно ширше понять знання, вміння, навички, тому що включає спрямованість особистості (мотивацію, ціннісні орієнтації), її здатності долати стереотипи, відчувати проблеми, проявляти проникливість, гнучкість мислення, характер (самостійність, цілеспрямованість, вольові якості) [5, с. 58-64].

Аналізуючи літературні джерела можна зробити наступні висновки: професійна компетентність вчителя фізичної культури – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості і готовності його, як суб'єкта педагогічного впливу структурувати наукові і практичні знання з метою ефективно організації навчального процесу і успішного вирішення поставлених завдань. Кожен вчитель компетентний у тій мірі, в якій виконується ним робота відповідає вимогам, що пред'являються до кінцевого результату даної професійної діяльності; оцінка або вимірювання кінцевого результату – це єдиний науковий спосіб судити про компетентність.

Ґрунтуючись на теоретичному аналізі, професійна компетентність вчителя фізичної культури, може досліджуватись на таких рівнях [5, с. 58-64]:

– особистісному, як прояв індивідуально-особистісних якостей, обумовлених характером майбутньої діяльності. На даному рівні критеріями професійної компетентності вчителя фізичної культури можуть виступати: професійний інтерес до діяльності вчителя; наявність

педагогічних здібностей; професійно важливих якостей; вміння володіти собою і своїми емоціями;

– функціональному, що представляє її як тимчасову готовність і працездатність, передстартову активізацію психічних функцій, вміння мобілізувати необхідні фізичні і психічні ресурси для реалізації діяльності.

Висновки. Отже, компетентність у контексті нашого міркування, з одного боку, виступає характеристикою професійної діяльності фахівця, а з іншого – особливість виконуваної ним професійної діяльності обумовлює змістовну сутність компетентності, задає специфіку складу її компонентів і умов їх формування. Дана залежність компетентності від діяльності не дає можливості єдиного визначення даного явища, щоразу задаючи новий напрямок. Однак, розглядаючи численні визначення даного явища, в них можна виділити загальну інваріантну компонентність: "компетентність" – це здатність людини виконувати певну діяльність.

Однозначне тлумачення поняття "професійна компетентність учителя" відсутня. Проаналізувавши підходи вчених до визначення даного поняття та враховуючи специфіку діяльності вчителя фізичної культури, ми конкретизували поняття "професійна компетентність вчителя фізичної культури", під яким розуміється характеристика особистості фахівця, виражена в єдності його теоретичних знань, практичної готовності і здатності до здійснення основних видів професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя. *Педагогика*. 2006. №9. С. 55-60.
2. Кириллова А.В. Формирование профессиональной информационно-коммуникационной компетентности студентов технических специальностей. *Информатика и образование*. 2007. №8. С. 106-107.
3. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. Москва: Академия. 2000. 176 с.
4. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна*. 2006. Вип 24. С. 73-82.
5. Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. №2. С. 58–64.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор Максимчук Б. А.

УДК 797.2.011.1

*Андрій Матусевич
(Черкаси)*

ОЗДОРОВЧЕ ЗНАЧЕННЯ ПЛАВАННЯ

В даній статті висвітлені переваги занять плаванням. Позитивний вплив занять плаванням на системи та органи людського організму. Особливості впливу водного середовища на організм. На сьогоднішній день досить гостро стоїть питання здоров'я молоді, проблема здорового способу життя та дозвілля. Ця проблема піднімається на різних рівнях. На нашу думку ця проблема найбільш ефективно вирішується засобами фізичної культури та спорту. Тому це питання є досить актуальним, хоча воно і є досить вивченим.

Ключові слова : *фізичне виховання, плавання, вплив на організм, загартування, фізичний розвиток.*

Особливості занять плаванням. Серед багатьох видів спорту плавання поєднує в собі можливість гармонійного розвитку всіх систем та органів людського організму. В стародавній Греції про неосвічену людину говорили: «Він не уміє ні плавати, ні читати». З глибокої давнини відомо, що плавання і фізична краса людини невід'ємні. Індійські філософи були переконані, що «десять переваг дає обливання: ясність розуму, свіжість, бадьорість, здоров'я, силу, красу, молодість, чистоту, приємний колір шкіри і увагу красивих жінок».

Плавання надає своєрідне, властиве тільки цьому виду спорту, вплив на організм людини. Знаходячись у воді, людина переживає відчуття, багато в чому схожі із станом невагомості. Ця обставина дозволяє людині знаходитися в ній в розслабленому антигравітаційному стані, причому в своєрідному горизонтальному положенні. Щоб утриматися на поверхні води і подолати вправ деяку відстань, доводиться виконувати специфічні рухи, подібних яким немає ні в якому виді спорту.

Плавання є одним з ефективних засобів загартування людини, яке сприяє формуванню стійких гігієнічних навиків. Температура води завжди нижче температури тіла людини, тому, коли людина знаходиться в воді, її тіло виділяє на 50-80 % більше тепла, чим на повітрі. Заняття плаванням збільшує опір до впливу температурних коливань, сприяє збільшенню опору до застудних захворювань. Плавання усуває порушення постави, плоскостопості, гармонійно розвиває майже всі групи м'язів[1],[3].

Заняття плаванням зміцнює апарат зовнішнього дихання, сприяє правильному ритму дихання, збільшує життєву ємкість легень, поскільки щільність води ускладнює виконання вдиху та видиху. Люди які систематично займаються плаванням мають досить високі показники ЖЄЛ та екскурсії грудної клітини (показники ЖЄЛ у плавців-спортсменів знаходяться на рівні 7000 см³).

Плавання зміцнює нервову систему, покращує сон, апетит, досить часто лікарями рекомендується як лікарський засіб. Заняття плаванням широко використовуються у лікувальній фізкультурі та медицині при порушеннях обміну речовин, серцево-легеневій недостатності, контрактурах суглобово-м'язового апарату.

Психологами встановлено, що заняття плаванням розвивають такі риси особистості, як цілеспрямованість, наполегливість,самостійність, рішучість,сміливість, дисциплінованість, уміння співпрацювати в колективі. Саме тому плавання сприятливо впливає не тільки на фізичний розвиток, а й на формування особистості [2].

Особливо можна виділити вплив плавання на організм дитини. Навичкам плавання дітей потрібно навчати з грудного віку, вони зміцнюють опорно-руховий апарат дитини, розвивають витривалість, силу, швидкість, рухомість суглобів, координацію рухів, своєчасно формують «м'язевий корсет», формують правильну поставу, попереджають викривленню хребта, попереджують збудливість та подразливість. Діти, які регулярно займаються плаванням, помітно відрізняються від своїх однолітків, які не займаються плаванням, вони мають більший зріст, мають більші показники ЖЄЛ, гнучкості, сили, менше хворіють.

Регулярні заняття плаванням підтримують рівень фізичного стану та життєвий тонус у дорослих людей, та людей похилого віку. Це підтверджують спостереження за фізичним станом дорослих людей які займаються в групах здоров'я, де серед інших видів фізичних вправ використовують заняття плаванням.

Плавання є унікальним видом фізичного навантаження і відноситься до найбільш масових видів спорту. Ця унікальність пов'язана з руховою активністю в неадекватному середовищі (водному середовищі). При цьому організм людини піддається подвійній дії: з одного боку на нього впливають фізичні вправи, з іншого водне середовище. Ці особливості так само обумовлені фізичними властивостями води: її щільністю,в'язкістю, температурою, теплоємністю. До того ж при заняттях плаванням тіло людини знаходиться в горизонтальному положенні. Дія води на організм починається з шкіри, поверхня якої, як відомо 1.5-2 м². Омиваючи тіло вода очищує шкіру, покращує тим самим живлення і дихання. Крім того шкіра піддається хімічній дії мікроелементів, що знаходяться в воді.

Щільність води значно більше щільності повітря, приблизно в 775 разів, відповідно зростає навантаження, зменшується швидкість, та збільшуються енерговитрати. При роботі у воді основна робота м'язів направлена не на утримання тіла на воді, а на подолання сили лобового опору. Енерговитрати при плаванні залежать від довжини і потужності роботи. На дистанціях 100-1500 м він складає в середньому від 100 до 500 к/кал. Тиск води перешкоджає виконанню вдиху, а при видиху у воду доводиться долати її опір, що приводить до підвищеного навантаження на дихальну мускулатуру. При плаванні виробляється новий автоматизм дихання, який характеризується зменшенням тривалості дихального циклу, збільшенням частоти і хвилинного об'єму дихання. При цьому збільшується легенева вентиляція і життєва ємкість легенів. Окрім щільності і тиску води істотний вплив на організм при заняттях плаванням надає її теплоємність. Теплоємність води в 4 рази більше і теплопровідність в 25 разів вище, ніж повітря. Тому, коли людина знаходиться у воді, його тіло випромінює на 50-80 % більше тепла, чим на повітрі. У зв'язку з чим у нього підвищується обмін речовин для збереження теплового балансу в організмі [5].

Плавання сприятливо впливає на серцево-судинну систему. Горизонтальне положення тіла, а також циклічні рухи, пов'язані з роботою м'язів, тиск води на підшкірне русло, глибоке діафрагмальне дихання і зважений стан тіла – все це сприяє притоку крові до серця і в цілому істотно полегшує його роботу. В результаті занять плаванням знижується тиск систоли, підвищується еластичність судин, збільшується ударний об'єм серця.

У тих, що систематично займаються плаванням наголошується фізіологічне уповільнення пульсу до 60 і менш ударів в хвилину. При цьому серцевий м'яз працює могутньо і економно.

Таким чином, в результаті занять плаванням в серцево-судинній системі відбуваються позитивні зміни (у вигляді посилення скоротливої здатності м'язової стінки судин і поліпшення роботи серця), які ведуть до швидкого транспортування крові, насиченої киснем, до периферичних ділянок тіла і внутрішніх органів, що сприяє активізації загального обміну речовин.

Підсумовуючи вищевказане можна зробити висновки. Оздоровче значення плавання полягає в тому, що воно є одним з ефективних засобів гартування людини, що підвищує опір організму дії температурних коливань і простудних захворювань. Заняття плаванням усувають порушення постави, плоскостопості. Плавання відіграє важливу роль в поліпшенні функцій дихання і серцево-судинної системи. Виконання плавальних рухів руками і ногами залучають до роботи майже всі м'язи тіла, що сприяють гармонійному розвитку мускулатури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Булич Е.Г. Фізичне виховання в спеціальних медичних групах: навч. посіб. для технікумів. Москва: Вища школа, 1986. 255 с.
2. Грітченко Н.В. Основи фізичного виховання, лікарського контролю і лікувальної фізичної культури. Москва: Медицина, 1972. 272 с.
3. Леванда В.А., Леванда Г.А. Про заняття масовими формами фізичної культури при захворюваннях верхніх дихальних шляхів і органу слуху. *Теорія і практика фіз. культури*. 1986. № 8. С. 58-60.
4. Мак-Дугалл Дж. Дункан, Уенгер Говард Е., Грін Говард Дж. Фізіологічне тестування спортсмена високого класу. Київ: Олімпійська література, 1998. С. 431.
5. Олексієнко Я. І., Дудник І. О., Усатова І. А. Фізичне виховання студентів з послабленим станом здоров'я: навч.-метод. посібник. Черкаси, 2010. 248 с.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРАВИЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ ДЛЯ МОЛОДІ, ЩО ЗАЙМАЄТЬСЯ ФІТНЕСОМ

У статті розглядається питання основних принципів правильного харчування при заняттях фітнесом, висвітлено головні проблеми недостатньо якісного харчування сучасної молоді.

Ключові слова: правильне харчування, фітнес, молодь, білки, жири, вуглеводи, раціон харчування

The article considers the basic principles of proper nutrition in fitness.

Key words: proper nutrition, fitness, youth, proteins, fats, carbohydrates, diet.

Актуальність статті зумовлена важливістю розкриття питання правильного харчування при заняттях фітнесом в сучасних умовах розвитку. Основна проблематика недостатньо якісного харчування молоді та відсутність ефективних і систематичних занять спортом у них зумовлена, перш за все, навчальним навантаженням.

Розглянемо сутність поняття “фітнес”, “правильне харчування”.

Фітнес є видом оздоровчої культури, яка вирішує оздоровчі, виховні та освітні завдання фізичного виховання, а також формує інтерес і потреби до додаткових занять у вільний час. Фітнес дозволяє цілеспрямовано зміцнювати основні м'язові групи, поступально поліпшувати діяльність серцево-судинної й дихальної систем, удосконалювати обмінні процеси, застосовувати корекційні комплекси в форматі кругового тренування, фітнес-заняття інтервального і кондиційне тренування.

В процесі занять фітнесом, під яким сьогодні розуміють всі засоби фізкультурно-оздоровчого впливу, спрямовані на досягнення та підтримці фізичного благополуччя, необхідно приділяти увагу не тільки грамотному за будовою тренувальному процесу, але і правильному харчуванню молоді, що займається фітнесом. Активні заняття фітнесом без урахування грамотного поповнення енергетичних витрат за рахунок правильного харчування можуть призвести до негативних наслідків, що пов'язані зі здоров'ям.

Правильне харчування – це харчування, що забезпечує ріст, нормальний розвиток та життєдіяльність людини, що сприяє зміцненню здоров'ю та профілактиці захворювань.

Як правило, правильне харчування – це один з ключових моментів в процесі тренування. Адже витрачається велика кількість енергії, і це означає, що організму потрібно з чогось черпати цю енергію і чимось відшкодовувати, цим джерелом є їжа. Значущість правильного харчування збільшується при серйозних заняттях спортом, тому, що організм знаходиться в більш жорсткому режимі.

Основним завданням правильного харчування, вважають Г.П. Пешкова, Р.Є. Калінін та ін., є оптимальне і своєчасне заповнення енергетичних витрат, а також пластичних і біологічно активних речовин. активно витрачаються в процесі інтенсивної м'язової діяльності [4, с. 55].

В цьому зв'язку дуже важливо, щоб харчування молоді, що займається фітнесом, було збалансованим за кількістю харчових речовин і відповідало енергетичним витратам.

За нашими спостереженнями можна виділити фактори правильного харчування:

- достатню енергетичну цінність продуктів, що вживають за день;
- вміст вітамінів та мінеральних речовин;
- регулярність харчування;
- фізичні вправи;
- режим прийому їжі.

Фізичні вправи супроводжуються фізіологічними змінами. Ці трансформації призводять до поліпшення фізичних показників. У даний час добре відомо, що харчові та водні ресурси для тренування здатні модулювати ці фізіологічні адаптації.

Кожна людина, що займається фітнесом має індивідуальні потреби в харчуванні, які залежать від таких факторів, як вік, стать, генетичний фон, вид діяльності та рівень підготовки. Проте, ми можемо виділити загальні контури цих потреб. Основою є присутність таких речовин як білки, жири, вуглеводи, вітаміни та мінеральні речовини.

Батирев М. зазначає, що для нормального розвитку та життєдіяльності організму молодь, що займається фітнесом щодня повинна «отримати» з їжею та водою близько 70 різноманітних інгредієнтів (складових речовин), багато з яких не синтезуються в організмі й тому є життєво необхідними. Їжа повинна забезпечувати організм шістьма основними складовими компонентами:

- білками;
- жирами;
- вуглеводами;
- вітамінами;
- мінеральними (неорганічними) речовинами;
- водою [1, с. 20-22].

Науковці сходяться на думці, що білок є головною складовою харчового раціону, і визначає характер всього харчування. Щоб, отримати максимальну віддачу від тренувань і допомогти в адаптації, білок необхідний для росту і відновлення м'язів. У міру виконання вправ потреба в позитивному білковому балансі та розщепленні білка зростає, тому зі збільшенням навантаження збільшується і його споживання. Вправи стимулюють ріст м'язів, в той час, як білок сприяє відновленню й адаптації. Основними «постачальниками» білка в організм людини є: м'ясо, риба, птиця, молоко, горіхи, зернові, бобові, а так само деякі овочі, фрукти, ягоди та гриби.

Жири на думку науковців є комплексом органічних з'єднань, що складаються з гліцерину й жирних насичених (тваринні, тверді) і ненасичених (рослинні, рідкі) кислот. Жири беруть участь у виробленні енергії, а також в пластичних процесах, являючись структурною частиною клітин і тканин. У харчуванні важлива не тільки кількість жирів, але і їх якість. Їх можна отримати під час вживання риби, горіхів, оливкової олії, лляного масла та ін.

Вуглеводи є основним джерелом енергії для нашого організму і тому на їх частку має припадати основна частина раціону. Вони містяться в більшості харчових продуктів, таких як: фрукти, овочі, картопля, крупи, молочні продукти й т. п.

Вітаміни та мінерали необхідні організму для того, щоб підтримувати нормальний обмін речовин. Молодь, що займається фітнесом потребує більше вітамінів за інших. Необхідно дотримуватися збалансованої, багату поживними речовинами дієти. Це повинно включати продукти, повні кальцію, заліза, калію і клітковини. Також потрібні ключові вітаміни, такі як А, С і Е. При цьому інтенсивні фізичні навантаження вимагають додаткового споживання цих речовин у вигляді вітамінно-мінеральних препаратів або харчових добавок [5, с. 230-240].

На нашу думку питний режим повинен регулюватися залежно від характеру фізичної активності, харчування і кліматичних умов. Кількість води та інших рідких напоїв в добовому раціоні в нормі повинно бути 2-2,5 л. Протягом дня рідку слід вживати невеликими порціями. Для задоволення спраги рекомендуються зелений чай, лужні мінеральні води, соки.

Результати власних досліджень підтверджують, що правильне харчування до і після фізичних навантажень не менш важливе, ніж сам факт фізичного навантаження, адже харчування забезпечує прискорення відновлювальних процесів після фізичних навантажень і високу працездатність тих хто займається, окрім того, для занять потрібно багато енергії. Успіх спалювання жирів, поліпшення обміну речовин або побудова м'язів під час фізичних

вправ багато в чому залежить від того, що і коли людина їла до і після тренування. І голодувати перед тренуванням або після нього шкідливо. У своїй основі харчування не є чимось абсолютно особливим, воно лише задовольняє підвищені запити організму і відповідає вимогам специфіки підготовки. Рекомендований час між прийомами їжі – не більше п'яти годин.

Розподіляючи калорійність раціону протягом доби орієнтуються на той фактор, у яку частину доби відбувається основне спортивне навантаження.

Сніданок повинен бути висококалорійним (30-35%), невеликим за об'ємом, легкозасвоюваним, багатим на цукри, фосфор, вітамін С та речовини, що підвищують функціональність нервової системи. Він не повинен містити насичених жирів та продуктів харчування із великим вмістом клітковини. Бажано включати до сніданку м'ясо, сир, какао або каву, овочі (помідори, картопля, морква, ріпчаста та зелена цибуля, тощо).

Калорійність обіду спортивного раціону повинна становити 35-40% від загальної. Обід повинен містити великий об'єм тваринних білків (м'ясо), вуглеводів та жирів. Саме під час обіду споживаються продукти харчування, що містять речовини, що досить повільно засвоюються, багаті на клітковину, а, також, продукти, які найдовше затримуються у шлунку (баранина, свинина, бобові, багаті на клітковину овочі).

Основне фізіологічне значення вечері – відновлення витрат енергії, що не компенсувались під час обіду, підготовка організму спортсмена до майбутніх навантажень. Його калорійність становить 25-30%. Вечеря повинна стимулювати відновлення тканинних білків та компенсацію витрачених протягом доби вуглеводних запасів. До неї включаться каші (зокрема, вівсяна), сир та вироби із нього, овочі, багаті на вітамін В – кабачки, капуста, помідори, рибні страви [2, с. 60-62].

Наші спостереження довели, що у дні занять сніданок та обід повинні бути поживними, окрім основного прийому їжі треба робити «перекуси». Повинна бути їжа з високим вмістом вуглеводів, яка додасть сил перед початком занять. Сніданок на думку багатьох дослідників може бути легким – фрукти, сухофрукти або стакан йогурту не пізніше, ніж за 20-30 хв до тренування. Займаючись фізичними вправами в другій половині дня, рекомендується пообідати приблизно за 2 години до фізичних навантажень, тому нерозумно їсти безпосередньо перед заняттям (якщо їжа залишилася в шлунку під час активних фізичних навантажень, людина відчуває сонливість і нудоту).

Їжа перед заняттями фізичними вправами повинна включати складні вуглеводи такі як зерновий або житній хліб, різні види злаків, вермішель або картоплю, овочі у поєднанні з такими білками як м'ясо, риба, молочні продукти, яйця.

Бажано відмовитися від вживання перед тренуванням висококалорійної їжі з великим вмістом цукру. Така їжа швидко засвоюється, але глюкоза, що міститься в ній, дуже швидко підвищує рівень цукру в крові і потім рівень цукру також швидко падає, залишаючи гостре відчуття голоду і втоми. Складні ж вуглеводи забезпечують повільне стабільне надходження глюкози в кров, що підтримує довгу і продуктивну роботу м'язів і серця.

Під час тренувань рекомендується пити воду або несолодкий чай. Пити потрібно обов'язково. Згідно з останніми досліджень достатня кількість води в організмі стимулює нормальний обмін речовин. Дотримуючись правильного режиму харчування спалювання жирів під час тренування буде оптимальним.

Часовий інтервал між тренуваннями та наступним прийомом їжі повинен досягати 30 - 40 хвилин для того, щоб відновилася функція кровообігу після навантаження, і відбувся перерозподіл крові від долученого в роботі скелетних м'язів до травних органів [3, с. 45-48].

Після тренування в організмі відкрите, так зване, тренувальне (анаболізм) вікно для споживання білків і вуглеводів (але не жирів). Все, що буде з'їдене в цей період, піде на відновлення м'язів і зростання м'язової маси.

Перше, що організму потрібно після фізичних навантажень – це продукти, що містять складні вуглеводи, щоб заповнити дефіцит глікогену в печінці: хліб (грубого помелу), крупи, вівсяне печиво, фруктовий кекс, макарони з овочами, рибою або куркою, печена картопля з

нежирною приправою, салат з відвареного рису та солодкої кукурудзи, фруктовий салат з вівсяними пластівцями, овочеве рагу.

По-друге, амінокислоти – білковий будівельний матеріал для м'язів, гормонів, нервів тощо. Підвищена фізична активність виснажує резерв найважливіших амінокислот, щоб їх поновити слід їсти м'ясо, птицю, рибу, яйця, кисломолочні продукти або рослинні білки (соя).

Висновки. На наш погляд порушення правильного харчування при заняттях фітнесом тягне за собою порушення процесів обміну речовин в організмі людини, а також може вплинути на його емоційний та психологічний стан. Тому молоді, що займається фітнесом не можна голодувати або переїдати, прийом їжі не повинен супроводжуватися поспіхом, потрібно ретельно пережовувати їжу, так само важливий контроль над вагою.

Отже, правильне харчування – це добре розроблений план харчування, який дозволяє людям, які займаються фітнесом досягати великих результатів. Воно поставляє правильний тип їжі, енергії, поживних речовин і рідин для підтримки гарної гідратації та функціонування організму на пікових рівнях. Правильне харчування унікально для кожної людини та сплановано відповідно до індивідуальних цілей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Батырев М., Батырева Т. Спортивное питание. Санкт-Петербург: Питер, 2005. 25 с.
2. Грузева О.В., Іншакова Г.В., Яковенко В.Г. Вплив харчових чинників на здоров'я населення. *Матеріали IV з'їзду фахівців з соціальної медицини та організації охорони здоров'я*. 2008. Т №1-2. С.60-62.
3. Измаханова А. Правила сбалансированного питания для спортсменов. *Молодой ученый*. 2015. №8. С. 45–48.
4. Пешкова г.П., Калинин Р.Е., Прошляков В.Д. Гигиеническая оценка фактического питания студентов, занимающихся спортом. *Вопросы питания*. 2015. Т. 84, № S3. С. 54-55.
5. Смоляр В. И. Рациональное питание. Киев: Наукова думка, 1991. 368 с.

УДК 796.422.1

*Дмитро Степаненко, Сергій Вислоцький
(Дніпро)*

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У БІГУНІВ НА СЕРЕДНІ ДИСТАНЦІЇ У ПІДГОТОВЧОМУ ПЕРІОДІ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто особливості фізичної підготовленості юних бігунів на середні дистанції у підготовчому періоді. Експериментально доведено ефективність застосування вправ швидкісно-силової спрямованості.

Ключові слова: біг на середні дистанції, підготовчий період, швидкісно-силові якості, попередня базова підготовка.

The article considers the features of physical fitness of young runners in medium distances in the preparatory period. The effectiveness of speed-strength exercises has been experimentally proved.

Key words: middle distance running, preparatory period, speed and strength qualities, preliminary basic training.

Постановка проблеми. Постійне зростання спортивних досягнень примушує фахівців шукати нові шляхи підвищення ефективності тренувального процесу. У основі більшості систем підготовки бігунів на середні дистанції лежать збільшення тренувального

навантаження (об'єму та інтенсивність) і раціональне поєднання навантаження і відновлення.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій дозволив встановити, що на сучасному етапі увагу дослідників привертало питання засобів і методів відбору майбутніх бігунів на середні дистанції [5], особливості фізичної підготовки на етапі спортивного вдосконалення [2], фактори їхньої силових підготовки на етапі початкової спеціалізації [3, с. 82], функціональний стан бігунів на середні дистанції у річному циклі підготовки [4]. Науковцями також, було експериментальним шляхом доведено тісний взаємозв'язок швидкісно-силових показників спортсменів з результатом на середні та довгі дистанції на етапі спеціалізованої базової підготовки [1, с. 52], однак залишається актуальним питання розвитку швидкісно-силових якостей на етапі попередньої базової підготовки.

Мета дослідження: вдосконалення методики швидкісно-силової підготовки бігунів на середні дистанції в підготовчому періоді (на прикладі спортсменів масових розрядів).

Для вирішення поставлених задач нами були використані наступні **методи дослідження:** аналіз науково-методичної літератури; педагогічне спостереження; методи тестових завдань; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Організація дослідження. Експеримент проводився з вересня 2019 року по березень 2020 року на базі КПНЗ СДЮСШОР №3 ДМР. У експерименті взяло участь 20 спортсменів масових розрядів в бігу на середні дистанції (хлопці 13-14 років). Загальні відомості представлені в таблиці 1. За планом дослідження з 20 спортсменів були сформовані 2 рівноцінні групи: експериментальна і контрольна по 10 хлопців у кожній.

Таблиця 1

Загальні відомості про юнаків, які взяли участь в експерименті (n=20)

	Вік (років)	Маса тіла (кг)	Зріст (см)	Ваго- зростовий індекс (кг/см)	Кращий результат в бігу на 800м (хв)
\bar{x}	13,37	41,78	149,13	0,28	2.18,24
$\pm S$	0,65	1,53	1,79	0,125	1,66

Результати дослідження.

На початку експерименту ми провели дослідження рівня фізичної підготовленості бігунів на середні дистанції у підготовчому періоді. Фізична підготовленість визначалася за результатами тестових завдань (табл. 2).

Рівень розвитку швидкості визначався нами за результатами виконання двох тестів: біг 100м і 200м. У бігу на 100м в контрольній групі середній результат дорівнював 12,85с, наголошується низький рівень розвитку швидкості у 5 спортсменів; у експериментальній групі середній результат рівний 12,87с, наголошується низький рівень розвитку швидкості теж у 5 спортсменів. У бігу на 200м: у контрольній групі середній результат дорівнював 24,72с, наголошується низький рівень розвитку швидкості у 5 спортсменів; у експериментальній групі середній результат рівний 24,75с, низький рівень розвитку швидкості наголошується у 5 спортсменів. Рівень розвитку швидкісної витривалості ми досліджували за результатами тесту бігу на 400м: у контрольній групі середній результат дорівнював 57,52с, недостатній рівень розвитку швидкісної витривалості відмічений у 7 спортсменів; у експериментальній групі середній результат був рівний 57,98с, низький рівень розвитку швидкісної витривалості відмічений у 7 спортсменів.

Початкові показники, що визначають рівень підготовленості експериментальної і контрольної групи

Статистичні величини	Біг 800м, хв.	Біг 100м, с	Біг 200м, с	Біг 1000м, хв.	Вистрибування з гирею (16кг) 10раз, с	Кидки ядра, см	Скачки на правій нозі 30м,с	Скачки на лівій нозі 30м, с	Біг 400м, с
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА (n=10)									
\bar{x}	2.17,6	12,87	24,75	2.56,6	9,96	892,9	5,83	5,82	57,98
$\pm S$	1,76	0,36	0,54	1,91	0,46	0,77	0,51	0,51	0,97
КОНТРОЛЬНА ГРУПА (n=10)									
\bar{x}	2.18,3	12,85	24,72	2.57,54	10,13	908,7	5,99	6,01	57,52
$\pm S$	1,70	0,40	0,53	1,95	0,45	0,88	0,50	0,54	0,97

Рівень розвитку спеціальної витривалості визначався нами за результатами тесту в бігу на 1000м: у контрольній групі середній результат дорівнював 2.57,54 хв., низький рівень розвитку спеціальної витривалості наголошувався у 8 спортсменів; у експериментальній групі середній результат був рівний 2.56,6хв., низький рівень розвитку спеціальної витривалості відмічений у 6 спортсменів.

Рівень розвитку швидкісно-силових якостей визначався нами за результатами виконання 4 тестів: кидків ядра двома руками, стоячи спиною до напрямку метання з вистрибуванням з низького присіду, вистрибування з гирею 16кг з низького присіду 10 разів, скачки на правій нозі 30м і скачки на лівій нозі 30м. У контрольній групі були одержані наступні результати:

– кидки ядра двома руками стоячи спиною до напрямку метання з вистрибуванням з низького присіду: $\bar{x} = 908,7\text{см}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 6 спортсменів;

– вистрибування з гирею 16кг з низького присіду 10 разів: $\bar{x} = 10,13\text{с}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 7 спортсменів;

– стрибки на правій нозі 30 м: $\bar{x} = 5,99\text{с}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 7 спортсменів;

– стрибки на лівій нозі 30 м: $\bar{x} = 6,01\text{с}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 7 спортсменів;

У експериментальній групі одержані наступні дані:

– кидки ядра двома руками стоячи спиною до напрямку метання з вистрибуванням з низького присіду: $\bar{x} = 892,9\text{см}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 6 спортсменів;

– вистрибування з гирею 16кг з низького присіду 10 разів: $\bar{x} = 9,96\text{с}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 6 спортсменів;

– стрибки на правій нозі 30м: $\bar{x} = 5,83\text{с}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 5 спортсменів;

– стрибки на лівій нозі 30м: $\bar{x} = 5,82\text{с}$, недостатній рівень розвитку швидкісно-силових якостей відмічений у 6 спортсменів;

Потім були складені тренувальні програми з використанням різних методик підготовки.

Спортсмени експериментальної і контрольної групи тренувалися з використанням методики, що включає: повторний, змінний, кросовий біг, роботу швидкісного характеру, а також вправи на гнучкість. Однак, спортсмени експериментальної групи, на відміну від контрольної, додатково застосовували збільшену кількість вправ швидкісно-силового характеру за рахунок зменшення об'єму кросового бігу.

Основу експериментальної методики склали наступні вправи: стрибки з ноги на ногу на відрізках 80-100м; стрибки на правій, лівій нозі (30-60м); стрибки з ноги на ногу на м'якому ґрунті (пісок, тирса).

За програмою підготовки спортсмени експериментальної групи у вівторок виконували короткі стрибки на одній нозі по 30 – 60 м, а у суботу довгі стрибки з ноги на ногу по 80 – 100 м. Загальна кількість відштовхувань сягала від 200 до 300 разів залежно від рівня тренуваності спортсменів. За сприятливої погоди 50 % з вказаних вправ у межах тренування спрямованого на розвиток швидко-силових якостей виконувалася на м'якому ґрунті протягом усього підготовчого періоду.

По закінченню експерименту всі спортсмени були протестовані за тими ж показниками (табл. 3).

В результаті тренувань по різних методиках були одержані наступні дані.

Таблиця 3

Кінцеві показники, що визначають рівень підготовленості експериментальної і контрольної груп

Статистичні величини	Біг 800м, хв	Біг 100м, с	Біг 200м, с	Біг 1000м, хв	Вистрибування з гирею (16кг) 10 раз, с	Кидки ядра, см	Скачки на правій нозі 30м, с	Скачки на лівій нозі 30м, с	Біг 400м, с
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА (n = 10)									
\bar{x}	2.11,75	12,64	24,56	2.51,83	9,94	905,4	5,69	5,72	57,35
$\delta \pm$	1,19	0,39	0,56	1,01	0,44	0,80	0,62	0,52	1,07
r		0,386	0,445	0,916	0,488	0,566	0,580	0,573	0,739
p	< 0,05								
КОНТРОЛЬНА ГРУПА (n = 10)									
\bar{x}	2.15,67	12,82	24,63	2.57,25	10,06	917,1	5,93	5,96	57,03
$\delta \pm$	1,61	0,38	0,53	1,75	0,40	0,87	0,50	0,50	1,01
r		0,381	0,439	0,881	0,492	0,547	0,565	0,561	0,722
p	< 0,05								

Приріст результату в бігу на 100м в контрольній групі склав 0,03с, в експериментальній - 0,17; приріст результату в бігу на 200м в контрольній групі склав 0,09с в експериментальній групі - 0,19с приріст результату у вистрибуванні з гирею з низького присіду 10 разів склав в контрольній групі 0,07с, в експериментальній групі - 0,02с; приріст результату в кидках ядра двома руками стоячи спиною до направлення метання з низького присіду склав в контрольній групі 8,4см, в експериментальній групі – 13,4см; приріст результату в скачках на правій нозі 30м склав в контрольній групі 0,06с, в експериментальній групі - 0,14с; приріст результату в скачках на лівій нозі 30м склав в контрольній групі 0,05с, в експериментальній групі – 0,1с; приріст результату в бігу на 400м в контрольній групі склав 0,49с, в експериментальній групі - 0,63с; приріст результату в бігу на 1000м в контрольній групі склав 0,29с, в експериментальній групі – 4,83с. Загальний приріст результату в бігу на 800м склав в контрольній групі 2,63с, в експериментальній групі – 5,85с. Приріст результатів є значущим на рівні $p < 0,05$.

Висновки. На підставі одержаних даних можна судити про важливість різних сторін підготовленості, тому найефективнішим для досягнення високих результатів в бігу на 800м є планування тренувального процесу, де перевага віддається різносторонній підготовці. Згідно отриманим в ході дослідження результатам, застосування саме цієї методики в підготовчому періоді дає вагомий достовірний приріст результатів у бігу на 800м.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Браславський І.А., Браславська Н.В. Швидкісно-силова підготовка бігунів на середні і довгі дистанції. *Научний взгляд в будуще*. Одеса, 2017. Т 3, вип. №5. С. 52-54.
2. Вовченко І.І., Гедзюк Д.О. Фізична підготовка бігунів на середні дистанції на етапі спортивного вдосконалення. *Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід проблеми, перспективи*. Житомир, 2014. С. 21-24.
3. Свекла С. Направленість силовой подготовки юных бегунов на средние дистанции. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпро, 2017. № 1. С.81-84.
4. Халиков Г.З., Мутаева И.Ш. Оценка функционального состояния легкоатлетов средневыков в годичном цикле подготовки. *Теория и практика физической культуры*. Москва, 2014. № 2. С. 69-73.
5. Шульга М.П. Методичні особливості відбору юних бігунів в бігу на середні дистанції на різних етапах підготовки. *Молодий вчений*. 2018. №4.2 (65.2). С. 217-220.

УДК 34.787.037

Олександр Царенко
(Ізмаїл)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ

У статті досліджено формування мотивації студентів до рухової активності, розглянуто ставлення студентів до фізичної культури і рівня їх фізкультурно-спортивної активності, наведенні шляхи формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням студентів, розкрито проблему формування мотивації студентів під час занять з фізичного виховання.

Ключові слова: мотивація, потреби, фізична культура, студенти.

The article investigates the formation of students' motivation for physical activity, considers the attitude of students to physical culture and the level of their physical activity, gives ways to form interest and motivation for physical education, and reveals the problem of motivating students during physical education.

Key words: motivation, needs, physical culture, students.

Постановка проблеми. В останні роки на тлі інтенсифікації навчального процесу у ЗОШ спостерігається тенденція до зниження обсягу рухової активності школярів, що негативно позначається на показниках їхнього фізичного стану у зв'язку із чим особливої соціальної значущості набувають питання формування, збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. Істотну роль в оптимізації цієї ситуації відіграє підвищення мотивації до використання засобів фізичної культури в повсякденному житті, у тому числі до занять з фізичного виховання, як академічних, так і самостійних і вибір адекватних засобів компенсації дефіциту повсякденної рухової активності. В сучасних умовах проблема розвитку мотивів і потреб людини є однією з найбільш актуальних в психології мотивації. Це визначається як вітчизняними, так і закордонними дослідженнями. Важливість цієї проблеми не підлягає сумніву, оскільки питання про розвиток мотивів та потреб тісно пов'язана з питанням про розвиток особистості в цілому.

Проблема формування мотивації одна з важливіших умов успішності у досягненні результатів. Мотиваційний компонент приховує в собі великі можливості. Як свідчать дослідження психологів, мотиваційна сфера більш динамічна, ніж пізнавальна та інтелектуальна. Але відносна динамічність має позитивні і негативні сторони. І якщо нею не

управляти, то може бути регрес мотивації, зниження її рівня і взагалі може бути втрачена дієвість.

Формування мотивації часто йде стихійно і дуже рідко є предметом цілеспрямованої систематичної роботи.

Складність вивчення мотивації і тим більше формування її, пояснюється перш за все тим, що на школяра діє одночасно комплекс мотивів, які не лише доповнюють один одного, але й вступають в суперечності. Мотивація може проявлятися як стійке утворення особистості і як компонент діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед усіх різноманітних властивостей особистості мотиви займають особливе місце, оскільки тільки вони в першу чергу обумовлюють суспільно значиму поведінку в діяльності людини. У цьому зв'язку можна сказати, що в науці проблема мотивів є важливою тому, що ядро особистості, її суть складають глибоко усвідомлені людиною збудження у вигляді мотивів та інтересів.

Вивчення мотивів, які активізують прагнення підлітків до систематичних занять фізичною культурою і спортом є однією з важливих педагогічних проблем у фізичному вихованні, оскільки мотиви мають вирішальне значення в поведінці й стимуляції активної діяльності.

Є. П. Ільїн серед мотивів занять спортом виділяє загальні і конкретні. До перших відносяться бажання дитини займатись будь-яким видом спорту або фізичними вправами, до других відносяться бажання займатись тільки улюбленим видом спорту. На його думку, мотиви можуть бути спрямовані на процес діяльності (потреба в руховій активності, отримання вражень від спортивної діяльності) і на результат (прагнення до самовдосконалення, самоствердження, самовираження) [3, с. 307].

Мета статті – вивчити технологію визначення мотиваційних потреб до занять фізичною культурою школярів, пріоритетів форм і видів фізичної активності з метою перетворення її в мотиви діяльності, що сприятиме фізичному розвитку, покращенню фізичного, психічного та соціального здоров'я.

Завданнями на даному етапі дослідження виступало:

1. Вивчити педагогічні умови формування мотивації школярів у процесі фізичного виховання за даними літератури.
2. З'ясувати ставлення учнів до різних форм і видів занять з фізичного виховання.
3. Визначити специфіку взаємозв'язку мотивації школярів з рівнем їх рухової активності і показниками фізичного здоров'я.
4. Дослідження структури поетапного формування мотивації школярів до рухової активності й оцінити її ефективність.

У формуванні загальної культури школярів фізична культура виступає як важливий базовий компонент. В процесі формування фізичної культури учнів важливим елементом стає мотиваційна сфера особистості, обсяг теоретичних та методико-практичних знань, рухових умінь і навичок. Ціннісне ставлення до фізичної культури особистість набуває в процесі власної активної діяльності, а ефективність цього процесу залежить від реалізації принципу єдності її фізичного, інтелектуального і морального потенціалів.

Мотив – це побудник до дії, вчинку, діяльності. Будучи спонукальною причиною, він додає поведінці людини певний напрям і змушує діяти – саме так, а не інакше. З проблемою мотиву людина постійно зіштовхується в повсякденному житті, хоча не завжди усвідомлює це [1, с. 5-7].

Мотив не тільки визначає її поведінку, але великою мірою обумовлює кінцевий результат діяльності. Мотиваційна людина більш ефективно реалізує свою справу, а головне вона здатна на максимальну віддачу своїх духовних і фізичних сил, якщо цього вимагає досягнення поставленої мети. Намагаючись пояснити те, що детермінує поведінку людей, ми дуже часто піддаємося спокусі звести все до явищ, які лежать на поверхні. Бажання чи небажання, яке переживає людина, автоматично ототожнюються з мотивом. Мотив є одним зі складових мотиваційної сфери школярів, це спрямованість активності на предмет,

внутрішній психічний стан прямо зв'язаний з об'єктивними характеристиками предмета, на який спрямована активність. Якщо потреба характеризує готовність до діяльності, то наявність мотиву додає активності новий, більш дійсний характер. Коли мова йде про спеціально організовану рухову активність, необхідно з'ясувати зміст, особисту значимість цієї діяльності [2, с. 215-225].

Результати дослідження вікової динаміки мотивів занять фізичною культурою і спортом показали, що перше місце як у хлопців, так і у дівчат, займає мотив удосконалення форми тіла, однак розвиток цього мотиву має свої особливості. У хлопців цей мотив йде паралельно зі спортивним мотивом, простежується позитивний взаємозв'язок, тобто заняття спортом асоціюються з гарною фігурою і здоров'ям. А відбувається чіткий поділ мотивів – мотив удосконалення форми тіла домінує, а спортивний мотив знижується. Дівчата починають звертати увагу на свою фігуру раніше, ніж хлопці. У них у 3 рази вищий мотив боротьби із зайвою вагою, ніж у хлопців. Досить стабільний в усі вікові періоди мотив зміцнення здоров'я. Мотивами рекреаційного характеру є: «спілкування з друзями» та «активний відпочинок», які притаманні і хлопцям, і дівчатам.

Пріоритетними мотивами заняття фізичною культурою і спортом школярів є зміцнення здоров'я, удосконалення форми тіла, досягнення високого спортивного результату, спілкування з друзями й активний відпочинок.

Дослідження структури мотивів показали, що у сільських хлопців пріоритетним у заняттях фізичними вправами є мотив досягнення високих спортивних результатів. Це, імовірно, пов'язано саме з місцем проживання, тому що є способом самоствердження, самореалізації. Заняття спортом супроводжуються поїздками на змагання в інші міста, можливостями потрапити у збірну команду, виїхати за кордон, поліпшити своє матеріальне становище і самий реальний варіант - переїхати із сільської місцевості в місто. Хлопці ставлять собі за мету і поліпшити фігуру за допомогою фізичних вправ, а також хочуть спілкуватися з друзями під час занять. Однак меншою мірою вони займаються спортом заради зміцнення здоров'я і зниження маси тіла, для них це не є стимулом [4, с. 3-4].

У дівчат міських шкіл на I-II місці також знаходяться мотиви зміцнення здоров'я й удосконалення фігури, причому ці показники у процентному відношенні однакові з даними хлопців. Далі в них представлені мотиви зниження ваги, спілкування з друзями, активний відпочинок і досягнення високого спортивного результату.

Перешкоджають формуванню мотивації і активного ставлення до занять фізичними вправами такі внутрішні фактори: не вистачає часу, відсутність потреби, шкідливі звички тощо.

З метою підвищення ефективності фізичної діяльності актуальним стає вирішення пріоритетності вибору форм занять фізичними вправами в школі. Значний інтерес школярів проявляють до спеціалізованих і секційних занять з обраного виду спорту. Певна частка учнів вважають найбільш придатною формою заняття в школі у поза навчальний час. Незначна кількість школярів бажає використовувати самостійну форму занять [4, с. 3-4].

Результати анкетування, опитування і бесід з підлітками показують, що школярам не вистачає елементарних медико-біологічних і методико-практичних знань для якісного опанування основ фізичної культури. Ввести лекційний курс неможливо в зв'язку з незначною кількістю годин планових занять з дисципліни, що вступає в протиріччя з рекомендаціями МОН України. Очевидними можуть бути такі шляхи формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням школярів:

- введення в навчальний процес у повному обсязі теоретичного і методико-практичного розділів програми з фізичної культури, яку рекомендує МОН України;
- використання нових форм занять і інформаційних технологій, активних методів тощо;
- організація самостійного вивчення школярами у поза навчальний час теоретичного розділу програми шляхом використання комп'ютерних сайтів;
- проведення індивідуальних бесід і консультацій під час занять у спортивних секціях, групах ПСМ [5, с. 77-79].

Фахівці вважають причини спаду інтересу до фізичного виховання пов'язані з тим, що останнім часом втрачено освітньо-виховну спрямованість занять фізичною культурою. Тому були розроблені наступні методики формування інтересу учнів до занять фізичної культури на основі розглянутих вище категорій:

1. Використання міжпредметних зв'язків природознавства і фізичної культури як засобу навчання і виховання, спрямованого на формування інтересу системи знань з фізкультури, анатомії, гігієни на основі таких понять, як режим дня, правильна постава, загартування, дихальна гімнастика, практичні вміння та навички, самостійні заняття фізичними вправами.

2. Застосування ігрового методу з метою створення позитивного емоційного фону на вдосконалення рухових вмінь і навичок.

3. Використання педагогічного стимулювання для забезпечення інтелектуальної і фізичної активності.

Висновки. 1. Формування мотивованого прагнення розвивати свої фізичні та духовні сили і можливості є важливим завданням фізичного виховання у ЗОШ; прагнення людини до здорового способу життя слід розглядати як складову загальної культури особистості.

2. Правильне розуміння мотивів, достатньо високий рівень активності на заняттях, успіх в оволодінні окремими видами вправ, формують активний пізнавальний інтерес школярів до різних видів спортивної діяльності, що виступає як діючий мотив.

3. Методично правильна постановка навчальної і виховної роботи як на заняттях фізичним вихованням, так і в спортивних секціях, сприяє виникненню активного пізнавального інтересу до спортивної діяльності та її результатів, формує позитивні особистісні мотиви.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова Т. В. Педагогические условия валеологического саморазвития студента в процессе физического воспитания. Чебоксары. 2005. 20 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ: Либідь. 2003. Т.2. С. 215-225.

3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 512 с.

4. Закурин Л. В. Формирование потребности к занятиям физической культурой студентов у студентов технического вуза на основе использования рейтинговой системы оценивания. Шуя, 2005. 17 с.

5. Королінська С. В. Вивчення мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури серед студентів НФаУ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: Наукова монографія. Харків. 2008. №7. С. 77-79.

Науковий керівник: Радіонов О. І.

УДК 796.015.59:159.94:799.3

Олег Шалар, Євгеній Стрикаленко (Херсон),
Ганна Череповська (Миколаїв)

ВПЛИВ ТРЕНАЖЕРУ «СКАТТ» НА СПОРТИВНИЙ РЕЗУЛЬТАТ СПОРТСМЕНІВ-СТРІЛЬЦІВ ІЗ ПНЕВМАТИЧНОГО ПІСТОЛЕТУ

У статті обґрунтовано вплив тренажеру Скат на спортивний результат спортсменів-стрільців. Доведено збільшення результату під час тренувального процесу у всіх стрільців. Вважається, що для кожної групи спортсменів варто планувати та корегувати тренувальний процес окремо. Це необхідно для найбільш ефективної розробки тренувальної програми, яка буде в подальшому результатом технічного вдосконалення.

Ключові слова: стрільці, тренажер, пістолет, технічна підготовка, спортивний результат.

The article substantiates the influence of the Skat simulator on the sports results of sportsmen-shooters. The increase in the result during the training process was proved for all shooters. It is believed that for each group of athletes it is worth planning and adjusting the training process separately. This is necessary for the most effective development of a training program, which will be the result of technical improvement in the future.

Key words: shooters, simulator, pistol, technical training, sports performance.

Постановка проблеми. Сучасний спорт взагалі, характеризується швидким зростанням результатів та великою конкуренцією на міжнародній арені і кульова стрільба не є виключенням. Тренера та спортсмени в своєму тренувальному процесі постійно випробовує нові методи і засоби, які будуть допомагати у покращенні спортивного результату. Вітчизняні та зарубіжні науковці постійно роблять дослідження в цьому напрямі, адже зараз існує дуже багато вивчених та вже випробуваних методів але не кожний з них підходить кожному спортсмену. З інструментальних, педагогічних, медико-біологічних, психологічних, соціологічних методів треба застосувати саме ті, які будуть сприяти збільшенню спортивної майстерності стрільців різних рівнів [11, 12, 13, 14].

Мета дослідження: обґрунтувати вплив тренажеру Скат на спортивний результат спортсменів-стрільців.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження проводилося на базі стрілецького тирю Херсонського фахового спортивного коледжу, в якому прийняли участь стрільці різного рівня майстерності з пневматичного пістолету у кількості 20 осіб. Експериментальна робота проводилася протягом березня – жовтня 2020 року де аналізувалася методика використання тренажеру «Скатт» у стрільців різного рівня підготовленості.

Даній проблематиці були присвячені праці таких відомих дослідників в кульовій стрільбі, як: М.А. Іткіса, В.Т. Пяткова, М.І. Саннікова тощо. Науковцями наведено приклади ефективного використання різноманітних педагогічних методик та застосування технічних пристроїв. Було досліджено окремі показники елементів техніки виконання пострілу, серед яких часові параметри, особливості прицілювання та взаємозв'язки між ланками системи «стрілець-зброя» [4].

На думку І.П. Зеневського та Ю.С. Коростильової у кульовій стрільбі основне місце в навчально-тренувальному процесі повинна займати саме технічна підготовка. Дане твердження можна простежити по відсотковому співвідношенню обсягу роботи, відведеної на технічну підготовку, до сумарного річного обсягу роботи протягом усіх етапів багаторічного вдосконалення стрільців [1]. Так, на етапі початкової базової підготовки (10-13 р.) обсяг роботи, відведений на технічну підготовку складає 36-49%, на етапі попередньої базової підготовки (12-15р.) – 52-54%, на етапі спеціалізованої базової підготовки (15-16) та (18-19 р.) – 53-60%, на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей (20 р. і

старші) – 58-67%. Ними було проведено порівняння використання нового виду імітаційних пострілів – постріли стиснутим повітрям – з імітаційними пострілами вхолосту й реальними пострілами з використанням оптоелектронної системи Скатт.

Ряд науковців у свої працях присвятили свої роботи проблемі використання різноманітних педагогічних методик і застосування технічних засобів для удосконалення технічної майстерності стрільців, зокрема це І.П.Заневський, Ю.С. Пядухов, І.В. Огірко, А.М. Ковальчук [1, 2, 6, 8].

Р.М. Рудий вивчав питання удосконалення початкової підготовки стрільців з пневматичного пістолета у класифікаційних вправах олімпійської програми. Є.О. Павлюк вважав, що удосконалити техніко-тактичну підготовку спортсменів можна за рахунок стрільби по рухомих мішенях [3, 5].

Одним із основних засобів ефективного управління тренувальним процесом спортсменів вважається використання різноманітних моделей. Так, дослідження науковців, зокрема І.З. Цицишвілі, І.П. Заневського, І.В. Огірко, М.Ф. Ясінського, Л.М. Ясінської, Т.М. Магмета, були присвячені вдосконаленню процесу спортивної підготовки стрільців з різних видів зброї шляхом розробки й використання різноманітних моделей [1, 2, 4]. Праці О.В. Каранковського та інших окремих дослідників частково стосувалися питання розробки моделей змагальних вправ у стрільбі з пневматичної зброї для спортсменів різної спортивної кваліфікації [4]. Зокрема, залишається невирішеним науково-практичне завдання щодо розробки кінематичних моделей змагальної олімпійської вправи ПП-3 стрільців різної спортивної кваліфікації. Наявність таких моделей може надати можливість тренерам і спортсменам об'єктивно оцінювати сильні і слабкі сторони технічної підготовленості, а отже, й планувати та корегувати навчально-тренувальний процес, добираючи відповідні засоби та методи впливу.

В проведеному нами дослідженні відбувається співпадіння отриманих результатів з даними досліджень проведених раніше. Так, як було доведено, такими дослідниками, як Л.Я. Грищенко та Н.П. Гоголевою, що застосування стрілецького тренажера Скатт на заняттях спортивного відділення з кульової стрільби у спортсменів достовірно підвищує результативність стрільби, збільшується число вибитих очок, відсоток попадання в 10, зменшуються час прикладки і загальні витрати часу на виконання вправи, сприяє підвищенню стабільності рухових навичок стрільця, що збільшує ефективність навчання [4]. В ході нашого дослідження ми також спостерігали збільшення результату під час тренувального процесу у всіх групах досліджуваних, що говорить про присутній приріст результату за допомогою використання тренажера Скатт в тренувальному процесі спортсменів-стрільців різного рівня майстерності

Висновки. Застосування тренажера Скатт має вплив на тренувальний процес стрільців з пістолета, але надалі потрібно для кожної групи спортсменів планувати та корегувати тренувальний процес окремо. Це необхідно для найбільш ефективної розробки тренувальної програми, яка буде в подальшому результатом технічного вдосконалення. Підбираючи адекватні для конкретного періоду чи етапу підготовки засоби та методи варто забезпечувати вихід спортсменів на запланований рівень спортивного результату під час виступів на змаганнях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Заневський І.П., Коростильова Ю.С., Михайлов В.В. (2010). Моделі стійкості зброї стрільців з пневматичного пістолета. *Теорія та методика фізичного виховання*, 3 (65), 35–44.
2. Огірко І.В., Ясінський М.Ф., Ясінська Л.М., Магмет Т.М. (2005). Моделювання системи ефективних рухових дій стрільців. *Стрілецька підготовка в олімпійських видах спорту*, 40–44.
3. Павлюк Є., Павлюк О. (2004). Модельні характеристики стрільби у олімпійській вправі «Рухома Мішень». *Молода спортивна наука України*, 8, (1), 308–313.
4. Пятков В.Т. (1999). *Теорія і методика стрілецького спорту* Навчальна книга - Богдан

5. Пятков В.Т., Рудий Р.М., Петрів О.С., Магмет Т.М. (2009). Зміни темпоритмової структури серій у швидкісній стрільбі з пістолету на двадцять п'ять метрів по п'яти мішенях, що з'являються. *Молода спортивна наука України*, 4, 14-24.

6. Шалар, О.Г., Сторожук, Е., & Стрикаленко, Е.А. (2012). Особенности проявления психических процессов спортсменов стрелков. *Профессионально-личностное развитие студентов в образовательном пространстве физической культуры*, 2, 152-158

7. Шалар, О.Г., Жосан, І.А., & Чмелевська, М.Л. (2013). Провідні особистісні якості тренерів-стрільців. *Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації*, 7, 107-111

8. Шалар, О.Г. Гузар, В.М., & Шорик, Є. (2016). Особливості психоемоційної сфери спортсменів-стрільців. *Актуальні проблеми юнацького спорту*, 12, 118-121

9. Шалар, О.Г., Шорик, Є.А., & Еделев, О.С. (2018). Вплив ментального тренування на психічну сферу стрільців. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*, 155 (1), 240-244.

10. Шалар О.Г., Стрикаленко Є.А., Гузар В.М. (2020) Ментальне тренування в психологічній підготовці стрільців. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*, 6 (126) 20, 110-114

11. Шалар О.Г. Стрикаленко Є.А., Якушева О.А. (2020). Ефективність застосування тренажеру «Скатт» стрілками із пневматичного пістолету. *Медико-біологічні проблеми фізичного виховання різних груп населення, ергоterapiї, інклюзивної та спеціальної освіти*. Луцьк. 203-205

12. Strykalenko, Y., Shalar, O., Huzar, V., Andrieieva, R., Zhosan, I., & Bazylyev, S. (2019). Influence of the maximum force indicators on the efficiency of passing the distance in academic rowing. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 19 (3), 1507-1512. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2019.03218>

13. Shalar, O., Huzar, V., Strykalenko, Y., Yuskiv, S., Homenko, V., & Novokshanova, A. (2019). Psycho-pedagogical aspects of interaction between personality traits and physical qualities of the young gymnasts of the variety and circus studio. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 19 (Supplement issue 6), 2283-2288. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2019.s6344>

14. Strykalenko, Y., Shalar, O., Huzar, V., Voloshynov, S., Yuskiv, S., Silvestrova, H., & Holenko, N. (2020). The correlation between intelligence and competitive activities of elite female handball players. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 20 (1), 63-70. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2020.01008>

15. Strykalenko, Y., Shalar, O., Huzar, V., Voloshynov, S., Homenko, V., & Bazylyev, S. (2020). Efficient passage of competitive distances in academic rowing by taking into account the maximum strength indicators. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 20 (6), 3512-3520. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2020.01008>

16. Strykalenko, Y., Huzar, V., Shalar, O., Voloshynov, S., Homenko, V., & Svirida, V. (2021). Physical fitness assessment of young football players using an integrated approach. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 21 (1), 360-366. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2021.01034>

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.161.2'367

Надія Карпенко
(Харків)

ВИВЧЕННЯ НЕПОДІЛЬНИХ ДІЄСЛІВНО-ІМЕННИКОВИХ СПОЛУК ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті узагальнено теоретичні засади вивчення неподільних дієслівно-іменникових сполук. Констатовано, що увага синтаксистів другої половини ХХ ст. до характеристики дієслівно-іменникових сполук спричинила виникнення ряду теоретичних положень, окремі з яких витримали перевірку, а деякі перебувають у стадії науково-практичного розгляду. Окреслено дискусійні питання щодо лінгвістичної сутності цих сполук.

Ключові слова: неподільні дієслівно-іменникові сполуки, синтаксична система української мови, особливості функціонування неподільних дієслівно-іменникових сполук, східнослов'янське мовознавство.

The article summarizes the theoretical foundations of the study of indivisible verb-noun compounds. It is stated that the attention of syntaxists of the second half of the twentieth century. To the characterization of verb-noun compounds has led to the emergence of a number of theoretical provisions, some of which have passed the test, and some are under scientific and practical consideration. Discussion questions concerning the linguistic essence of these compounds are outlined.

Key words: indivisible verb-noun compounds, syntactic system of the Ukrainian language, features of functioning of indivisible verb-noun compounds, East Slavic linguistics.

У процесі формування й поглиблення теорії речення й присудка як головного члена речення в східнослов'янському мовознавстві виокремилася проблема функціонування неподільних дієслівно-іменникових сполук на кшталт: *нести відповідальність, завдати шкоди, робити припущення, мати здатність, давати пораду*, які в сучасному мовознавстві набули окремої історії вивчення. Виділення цих сполук як предмета дослідження завдячує розвитку синтаксичної науки, засадничим ідеям видатних представників східнослов'янського мовознавства і тим спостереженням, які наштовхнули науковців ХХ ст. на становлення вчення про своєрідний засіб вираження присудка.

Функціонування в синтаксичній системі української мови таких сполучень зумовило закономірне звернення уваги науковців до їхнього вивчення. Наукові розвідки, в яких аналізуються названі конструкції, переконують у тому, що, незважаючи на залучення до аналізу значної кількості фактичного матеріалу і висловлення теоретично вагомих тверджень, у лінгвістичній україністиці вони залишаються недостатньо вивченими. Цим визначається актуальність даної розвідки.

Мета: дослідити теоретичні засади вивчення неподільних дієслівно-іменникових сполук.

Перший, хто звернув увагу на дієслівно-іменникові сполуки, що передають той самий зміст, що й одиничне дієслово, був Ф.І. Буслаєв, назвавши поєднання типу *думать думу* – «думать», *держать речь* – «говорить» описовими висловами [2, с. 509]. Учений зазначав, що ці конструкції розкладають назву дії на дієслово та ім'я, а також можуть співвідноситися з окремими дієсловами, передаючи той самий зміст, що й одиничне дієслово, додаючи відтінку до значення. Деякі сполучення типу *вести знакомство, вести дружбу* слугують для доповнення відсутніх форм дієслів [Там само, с. 509]. Тим самим Ф.І. Буслаєв, відзначивши ці мовні одиниці як своєрідне явище російської мови, заклав підвалини для розгортання досліджень названих поєднань. На жаль, на це спостереження Ф.І. Буслаєва вчені ХІХ ст. і

початку ХХ ст. не звернули належної уваги, хоч в окремих працях знайшли місце приклади функціонування сполук дієслова й іменника в значенні одного головного члена речення.

Так, О.О. Потебня звертає свою увагу на дієслівний компонент цих сполук. Він зазначає, що дієслова типу *взять, дати, держать, класть, нести, творить, чинить* об'єднані спільністю значень, яке полягає в тому, що будь-яке з цих дієслів можна використати в різноманітних випадках, однак у кожному окремому випадку значення такого дієслова первісно речовинно наочне, тобто *крест* (на себя) *класть* (был.), *пени класть* є співвідносними з позначуваними поняттями сильніше, ніж *креститься, пенять* [9, с. 278].

Опосередкована згадка про такі сполуки слів в україністиці міститься й у праці С.С. Смеречинського [12]. У розділі, присвяченому конструкціям із віддієслівним іменником, які вживаються замість відповідних особових дієслівних форм, мовознавець наводить такі приклади: *Нема мого миленького, не бере гуляння* (= не гуляється) [Там само, с. 157], *Береться світом мороз* (= морозиться) [Там само, с. 157], *Таки тебе, молоденьку, все на думці маю* [Там само, с. 158]. Однак пояснень щодо виділених сполук учений не подає.

О.Б. Курило в «Увагах до сучасної української літературної мови» у короткому українсько-російському фразеологічному словнику поряд із фразеологізмами на зразок *брати в лабету* (взять в ежовые рукавицы), *брати за серце* (трогать сердце), *здавати дурня* (поставить в глупое положение), *класти милость* (оказывать снисхождение), *мати хrap* (иметь зуб против кого) подає й неподільні сполуки типу *брати шлюб, брати на увагу, вести мову, здавати жаху, дати раду, знімати пробу, класти межу, покладати надії, складати подяку, мати заздрість* [7].

У 50-х роках ХХ ст. у працях із лексикології й фразеології, з часом – синтаксису російської мови такі сполучення стають самостійним об'єктом наукових розвідок. Російські й українські дослідники кваліфікували і називали їх по-різному. Одні вчені визнавали їх фразеологізмами, інші – нефразеологізмами. Їх іменували: фразеологічними зворотами (В.А. Козьменко, А.П. Мордвілко), субстантивними описами (Н.С. Дмитрієва), дієслівними лексикалізованими словосполученнями (О.А. Іванникова), стійкими дієслівно-іменними сполученнями (В.В. Розанова), стійкими дієслівно-іменними сполученнями, співвідносними з спільнокореневими дієсловами (Е.І. Єфремова), перифразами (Л.В. Шубіна), вербальними складеними термінами (М.Н. Захарова), описовими зворотами (Л.Н. Касьянова, П.О. Лекант). Українські дослідники називають їх описовими зворотами (І.І. Слинко, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська («Проблемні питання»), К.Ф. Шульжук), описовими словосполученнями (В.О. Горпинич), сталими словосполученнями нефразеологічного характеру (Л.М. Корнева), стійкими дієслівними сполуками (Н.О. Бойченко), вербоїдами (В.С. Сидорець).

Однак різнобій у їх визначенні й називанні не заважав дослідникам російської й української мов розглядати ці мовні одиниці під кутом зору встановлення їхньої структури та виявлення особливостей семантики складових компонентів (Н.С. Дмитрієва, А.П. Мордвілко), з'ясування лінгвістичного статусу цих сполук (В.В. Виноградов, В.М. Дерibas, І.О. Мельчук, В.М. Телія), синтаксичної ролі в реченні (Е.І. Єфремова, Л.К. Жулинська).

Як свідчить опрацьована з теми література, певні напрацювання в цій проблемі є й у лінгвістичній україністиці. У підручниках й академічних курсах з української мови розглядувані сполуки кваліфікуються як присудки, тільки в одних працях як прості, в інших – як складені, щоправда, єдиних найменувань вони не мають. Так, Б.М. Кулик щодо таких конструкцій зазначає, що «до складених дієслівних присудків також належать присудки, в яких один із складових елементів – дієслівну зв'язку або прилягаючий до неї інфінітив – виражено нерозкладним фразеологічним словосполученням, напр.: *Савченко з Рудиком навіть задля такого незвичайного дня не мають охоти поступатися своїм апетитом* (Коцюб.)» [6, с. 39].

В академічному курсі «Сучасна українська літературна мова: Синтаксис», виданому за редакцією І.К. Білодіда, констатовано, що, «крім модальних дієслів та предикативних

прикметників, функцію модальних модифікаторів дієслівного складеного присудка можуть виконувати усталені сполуки типу *у змозі, не в змозі, не в силі, мати право, мати змогу, мати намір, мати можливість* ... у формі називного відмінка, які надають присудковій модальних відтінків значення здатності, схильності, можливості, неможливості та ін.» [13, с. 159]. У цьому потрактуванні доречно звернути увагу, по-перше, на те, що дієслівно-іменникові сполуки (*мати право, мати змогу, мати намір, мати можливість*) іменовані усталеними, по-друге, на те, що вони поставлені в один ряд із прийменниково-іменниковими поєднаннями (*у змозі, не в змозі, не в силі*), тобто їх не виділено в окрему групу, по-третє, на те, що їх визнають модальними кваліфікаторами в складі дієслівних складених присудків, а не самостійними одиницями, здатними формувати значення, відповідне окремому дієслову. Отже, їхня наявність в українській мові визнається, але без будь-яких уточнень і пояснень.

Аналізуючи підручники й посібники з української мови для вищих навчальних закладів, не можна не помітити, що їхні автори, відзначаючи наявність своєрідних дієслівно-іменникових поєднань, виявляють непевність у називанні й віднесенні їх до певного виду присудка. Так, К.Ф. Шульжук у параграфі, присвяченому простому дієслівному присудку, зазначає, що «в українській мові існують описові дієслівно-іменні звороти, що формуються навколо таких дієслів, як *робити, надавати, віддавати, справляти, чинити, стати, виявляти, мати, зазнавати, набувати, діставати, прийти* та ін. ...» [14, с. 75]. На наступних сторінках підручника його автор, розглядаючи питання про дієслівний складений присудок, також згадує дієслівно-іменникові поєднання, але називає їх вже не описовими зворотами, а дієслівними фразеологічними сполуками. Так, він стверджує, що існує дві групи допоміжних дієслів у складеному дієслівному присудку, а саме – фазові і модальні. Потім, перераховуючи, чим можуть виступати допоміжні модальні дієслова в цьому присудку, зауважує, що серед допоміжних модальних дієслів виділяють «дієслівні фразеологічні сполуки, переважно на основі дієслова *мати*: *мати можливість, мати намір, мати змогу, мати нагоду, мати звичку, мати право* ...» [Там само, с. 78].

М.О. Вінтонів також зазначає, що у складеному дієслівному присудку на місці модальних дієслів можуть вживатися фразеологічні сполуки та описові сполучення з модальним значенням. «Морфологічно описові сполучення можуть бути виражені іменниками, короткими та повними формами прикметника та дієприкметниками: *ладен, рад, змушений, схильний, зобов'язаний, здатний, згідний, спроможний, повинен* та ін.» [3, с. 75].

Непевність у визнанні розглядуваних сполучень простими чи складеними присудками виявляють автори посібника «Сучасна українська мова: Синтаксис», опублікованому за редакцією С.П. Бевзенка. У розділі про простий присудок зазначено, що цей вид присудка може ускладнюватися «стійкими словосполученнями дієслівного характеру (*жити на широку ногу, брати участь, без ножа зарізати, впасти в око, припасти до душі, дійти висновку та ін.*) ...» [1, с. 54], а в параграфі про дієслівний складений присудок сказано, що «... складеним дієслівним є присудок, виражений фразеологічним сполученням, що заступає модальне дієслово (*мати бажання, мати намір, мати право, горіти бажанням, дати згоду та ін.*) у поєднанні з інфінітивом ...» [Там само, с. 54].

Чітку позицію у віднесенні до певного типу присудка висловлюють автори «Синтаксису української мови: Проблемні питання» І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. У дослідженні описові дієслівно-іменні звороти (так вони їх називають слідом за П.О. Лекантом) кваліфікуються як прості присудки з огляду на те, що вони функціонально подібні до дієслів [11, с. 114].

Уточненням граматичних особливостей аналізованих сполучень типу *робити спробу, прийняти рішення, одержати перемогу, брати зобов'язання, подати сигнал, знаходитися в залежності, давати консультацію* відзначається розвідка В.О. Горпинича, в якій дослідник розглядає їх як вид нерозкладних синтаксичних словосполучень, даючи їм назву описових словосполучень, які за значенням відповідають одному слову, що досягається завдяки

семантичній неповнозначності дієслова і вираження змісту сполуки іменником, який стає її семантичним центром [4, с. 70].

Різновидом синтаксичного аналітизму, як зазначає А.П. Загнітко, «постає тип конструкції з повнозначним дієсловом, що поширене сильнокерованим валентно зумовленим другорядним членом речення. Останнім часом подібне утворення витлумачується як функціональний вияв простого дієслівного присудка на підставі його синонімічності особовій формі дієслова, пор.: *видати наказ – наказати, вести бесіду – бесідувати, проводити агітацію – агітувати, організувати пропаганду – пропагувати, зробити розпорядження – розпорядитися, закінчити розмову – порозмовляти*. У подібних випадках наявне розширення поняття предикативності аж до встановлення меж повної семантичної достатності» [5].

О.І. Леута вказує на те, що до сполук на зразок *виконати рішення – вирішити, зробити попередження – попередити, справити враження – вразити, спричиняти шум – шуміти, тримати образу – образитись, проводити засідання – засідати, установити контроль – контролювати, учинити допит – допитати* входить синсемантичне дієслово, яке передає категорійне значення процесуальності і виражає граматичні значення, властиві дієслову в реалізації предикативності речення, та іменник – облігаторний компонент при синсемантичному дієслові, який виражає основне значення сполуки. Дослідник зазначає, що такі конструкції є синонімами до абсолютних дієслів [8, с. 83].

Наведені зразки визнання українськими вченими розглядуваних словосполучень, що функціонують як присудок, підтверджують раніше висловлене зауваження про те, що в українському мовознавстві не досягнена єдність у називанні аналізованих сполук, немає узгодженості в розумінні статусу цих поєднань не тільки в загальних курсах сучасної української і російської мов, а й в дослідженнях використання цих сполук в окремих стилях української мови. Але внесок цих учених у теоретичні засади вивчення дієслівно-іменникових сполук безсумнівний. Кожен з авторів запропонував своє бачення категоріальних ознак цих мовних одиниць, без чого, незважаючи на суперечливість потрактувань, не можна здійснювати подальше їх вивчення. Крім цього, в працях названих учених достатньою мірою схарактеризовано експресивний потенціал розглядуваних сполук у публіцистичному стилі (Н.О. Бойченко), описано функціонування їх в офіційно-діловому стилі (Д.В. Горбачук), звернено увагу на їхні лексико-граматичні ознаки (Л.М. Корнева). Праця В.С. Сидорця розширює уявлення завдяки зіставному аналізу цих сполук в українській, російській та білоруській мовах [10].

У результаті помітних напрацювань у лінгвістичних русистичі й україністичі поширеним слід визнати погляд на такі дієслівно-іменникові поєднання як на сполуку, що виступає неоднослівним найменуванням дії, використовуваним у ролі присудка. Однак залишається відкритою як проблема назви, так і статусу цих одиниць: це фразеологічні сполуки чи самостійний вид словосполучень, відмінний від фразеологічних і вільних. Осторонь вивчення розглядуваних конструкцій виявилися такі питання, як уживання в сполуках, крім віддієслівних іменників, відприкметникових іменників, можливого функціонування як додатка й неузгодженого означення, як компонента складеного дієслівного присудка, як головного члена безособового, неозначено-особового речення, поширеність їх у різних функціональних різновидах сучасної української мови з метою встановлення їхньої відповідності екстралінгвальним вимогам стилів.

Наявність неузгоджених поглядів, відсутність досліджень щодо істотних структурних і граматичних ознак дієслівно-іменникових сполук змушують визнати, що їх вивчення не може зупинитися на досягнутому. Воно має бути продовжене і здійснюватися з урахуванням усього того, що зроблено вченими на матеріалах російської та української мов, а також дослідниками, які проводили зіставний аналіз функціонування цих одиниць у східнослов'янських мовах. У цьому вбачаємо перспективу подальшого дослідження цих сполук.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П., Литвин Л.П., Семеренко Г.В. Сучасна українська мова: Синтаксис : навч. посібник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
2. Буслаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка. Москва : Гос. учебно-педаг. изд.-во Министерства просвещения РСФСР, 1959. 624 с.
3. Вінтонів М.О. Питання межі складеного дієслівного присудка в сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Донецьк, 2001. Вип. 8. С. 72-76.
4. Горпинич В.О. Нерозкладні синтаксичні словосполучення в українській мові. *Українська мова та література в школі*. 1988. № 7. С. 65-70.
5. Загнітко А.П. Граматичний аналітизм і реченнева структура. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Донецьк, 1994. Вип. 1. С. 3-8.
6. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис : підручник для факультетів мови і літератури пед. інст. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ : Радянська школа, 1965. Ч. 2. 283 с.
7. Курило О. Уваги до сучасної української мови. Київ : Вид-во С. Павличко «Основи», 2004. 303 с.
8. Леута О.І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові : монографія. Київ : Такі справи, 2008. 208 с.
9. Потєбня А.А. Из записок по русской грамматике. Москва : Просвещение, 1968. Т. 3. 551 с.
10. Сидорец В.С. Неоднословное наименование действия у восточных славян – избыточность или необходимость : монография. Мозырь : Мозырский государственный педагогический институт, 1993. 94 с.
11. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
12. Смеречинський С. Нариси з української синтакси. Харків : Радянська школа, 1932. 283 с.
13. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. акад. АН УРСР І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1972. 515 с.
14. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с.

УДК 811.161.4:576

*Валентина Ковальчук
(Київ)*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТА ЗМІНИ ДИДАКТИЧНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто специфіку вивчення української мови іноземними слухачами, що здобувають освіту в Україні в онлайн-режимі, перехід від класичної форми навчання до змішаної, переваги очного та електронного навчання та їхні недоліки. Звернено увагу на ефективні методи роботи, основні види мовленнєвої діяльності, інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у процес навчання з метою вдосконалення й оптимізації навчального процесу.

Ключові слова: *дистанційне навчання, змішане навчання, діджиталізація, читання, аудіювання, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)*

The article discusses the specifics of studying the Ukrainian language by international students who receive education in Ukraine online, the transition from a classical form of education to a mixed one, the advantages of full-time and e-learning, and their disadvantages. Attention is paid to the methods of work, the main types of speech activity, the integration of information and

communication technologies into the learning process to improve and optimize the educational process.

Keywords: *distance learning, blended learning, digitalization, reading, listening, information and communication technologies (ICT).*

Вивчення іноземної мови – це тривалий, складний процес, який вимагає дисципліни, мотивації, бажання, наполегливості, докладання зусиль, урешті-решт, здібностей.

Другий рік поспіль ЗВО працюють дистанційно. Онлайн-навчання стало реальністю нашого життя, не вибором людини, а вимушеним заходом. Процес діджиталізації стрімко увірвався в наше життя. Спочатку освітяни та студенти сприймали його як виклик, нині знаходять у ньому переваги. Онлайн-освіта з кожним днем набирає все більших обертів.

Залишається відкритим питання, яким же чином отримувати максимум користі від онлайн-формату, як адаптуватись до сучасних реалій, які нові підходи краще застосовувати до онлайн-навчання, як побудувати активну взаємодію зі студентами, як викладачу підготувати інтерактивний контент до своїх занять. Ці питання більш детально розглянемо в нашій статті.

Змішане навчання – інновація XXI століття, один із трендів сучасної освіти. [5, с.1] Завдання викладача – ефективно використовувати переваги як очного, так і електронного навчання, а також нівелювати або взаємно компенсувати недоліки кожного з них.

Перехід від класичної форми навчання до змішаної зумовлений поширенням ковідної вірусної інфекції, оголошеним локдауном у зв'язку із зростанням кількості захворювань, але саме це було поштовхом для прискореного переходу в цифрову реальність, опанування сучасних електронних технологій, комп'ютерних та мобільних додатків, трансформації офлайн-навчання в онлайн або їх поєднання, що на Заході (в Америці, Європі) вже давно стало нормативом як для навчання, так і для наукових досліджень.

Мета публікації – розглянути основні етапи роботи викладача під час проведення дистанційних занять з іноземними слухачами на початковому етапі вивчення мови, визначити переваги віддаленого навчання, зацентрувати увагу на принципах змішаного навчання, на питаннях мотивації та організації студентів до активної співпраці.

Матеріалом для написання статті є ознайомлення із сучасними науково-методичними дослідженнями Є. Пасова, Є. Соловова, І. Власенко, І. Гладій, Л. Ліщинської, Г. Іванченко та інших, а також методичні комплекси, розробки вивченої дисципліни.

Змішане навчання (*blended learning*) – це поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного, у якому застосовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна графіка, аудіо, відео, інтерактивні елементи тощо. Ця форма вимагає постійної технічної підтримки, певних витрат на створення відеоматеріалів, навчальних програм і тестових завдань.

Змішане навчання має свої переваги: учасники процесу миттєво отримують зворотний зв'язок, обговорюють матеріал, ставлять запитання, збільшує когнітивні задатки, розвиває емоційний інтелект. Змішана модель надає більше свободи в наданні навчальних матеріалів, контролі та оцінюванні. Тестування можна проводити в онлайн-режимі й на цьому зекономити час.

Принципи змішаного навчання:

- послідовність. Спочатку студент знайомиться з новою інформацією, потім викладач дає необхідну теорію, лайфхаки, а потім відбувається застосування вивченого на практиці. Цікавий у цьому плані метод «перевернутого класу», який з'явився в 2012 році. Він полягає в тому, що слухачі вивчають нову інформацію (граматичну тему або розмовну) спочатку самостійно, а потім разом із викладачем обговорюють вивчений матеріал, критично його оцінюють і закріплюють. Не обов'язково має бути саме така послідовність. Варто планувати нестандартні форми проведення занять, не слід дотримуватися певного шаблону. Креативність викладача стане тут у пригоді.

- **наочність.** Завдяки сучасним інструментам електронного навчання можна створити базу знань, яка завжди буде в студента під рукою: презентація, ілюстрований словник, таблиці, схеми тощо.

- **практичне застосування.** Для засвоєння теорії мають бути практичні заняття, під час яких студенти читатимуть навчальні тексти, переглядатимуть фільми, мультфільми, виконуватимуть вправи на повторення.

- **безперервність.** Онлайн-заняття зберігаються в Скайпі, і це дає можливість студентам переглянути їх ще раз у будь-який час у разі потреби). Онлайн -навчання чергується з офлайн, в аудиторії.

- **Підтримка.** Під час віддаленого навчання студент завжди може поставити запитання викладачу й оперативно отримати відповідь на нього, не чекаючи наступного заняття, так само, як і в аудиторії.

Досягнення інформаційних технологій сприяють розвитку змішаного навчання, насамперед можливості ділитися інформацією через інтернет. Викладачу важливо розробити тестові завдання, підготувати наочні презентації, аудіозаписи для кращого сприймання контенту іноземними слухачами.

Уперше основні принципи змішаного навчання застосовувалися ще в 60-х роках ХХ століття в корпоративній та вищій освіті, але сам термін був уперше використаний у 1999 році, коли американський інтерактивний навчальний центр почав випуск програмного забезпечення, призначеного для викладання через Інтернет. Змішане навчання, на відміну від інших педагогічних технологій, не має конкретного авторства, виникло спонтанно в результаті численних спроб змінити наявні методи й принципи навчання. У 2006 році у статті «Довідник змішаного навчання» [2, с. 5] з'явилося визначення цієї системи навчання, яке відображає його основні особливості: «Змішане навчання – це система навчання, заснована на сполученні(поєднанні) очного навчання (тет-а-тет) і навчання комп'ютерними засобами».

У чаті групи або Google classroom можна розмістити розклад занять, план, мету й систему оцінювання результатів. У google meet, скайпі або зумі викладач проводить заняття, згідно з розкладом. Усе відбувається, як на звичайному занятті: презентація, яку ми вмикаємо через опцію демонстрації екрану, запитання-відповіді, повторення тощо.

Важливо постійно приділяти увагу різним розділам граматики: фонетиці, лексиці, граматиці й мовленнєвому розвитку. Бажано пояснити іноземним слухачам, що важливо спілкуватися українською в усіх аспектах свого життя. Застосовуючи на заняттях елементи гейміфікації, викладачі роблять навчання ненав'язливим, позбавляють його монотонності. Слід добирати цікаві відеоматеріали й фільми. Педагоги вивчають цілу низку нових інструментів і методів освітньої гейміфікації. **Викладач має** надавати якісний освітній контент, стимулюючи інтереси слухачів, постійно підтримуючи з ними зворотний зв'язок, добираючи цікаві наочності, орієнтуючи навчальний контент на візуалізацію, долучаючи відеоряди, тренувальні вправи, створені інтерактивними наочними інструментами. Звичайно, викладачі докладають максимум зусиль, опановують нові платформи, інструменти, корпоративні технології, удосконалюють навички комунікації в новому форматі, і це є необхідною умовою нинішнього навчального процесу, гідною відповіддю викладачів на виклик сьогодення.

Переваги онлайн-занять для студентів:

- концентрація уваги на занятті;
- можливість запису уроку з наступним його відтворенням;
- повторний перегляд заняття в Скайпі;
- уміння працювати самостійно;
- можливість отримати консультацію викладача в будь-який момент;
- економія часу й коштів (не потрібно витрачати час на дорогу до університету);
- навчання у звичній домашній обстановці;

- можливість поєднувати різні формати та підходи до заняття;
- нові технології, теорії: матеріал онлайн-курсів оновлюється динамічніше, ніж офлайн-програми.
- сприймання й розуміння матеріалу уроку на слух (аудіювання), яке особливо необхідно іноземним слухачам.

Звісно, є свої недоліки: відсутність «живого» спілкування, складність самомотивації та самоорганізації слухачів, відсутність моменту соціалізації, який мотивує, стимулює, надихає, але слід відзначити, що недоліків значно менше, ніж переваг.

Хочемо зауважити деякі організаційні моменти, без яких не відбудеться успішне віддалене заняття. По-перше, спілкування між студентом і викладачем має здійснюватися за наявності хороших технічних засобів, зокрема комп'ютера, який має веб-камеру, швидкий інтернет. Виходячи з власного досвіду, ми радимо звернути увагу на наявність навушників і мікрофона як у викладача, так і студентів, що значно покращує якість звучання мовлення, сприяє уникненню зайвого шуму. Як і на аудиторних заняттях, студент має працювати із зошитом, підручником, додатковою літературою за столом. Про це важливо наголосити й донести до слухачів ще до початку заняття.

З одного боку, спосіб навчання онлайн схожий на традиційний face-to-face, досить зручний, має свої переваги – доступ до будь-яких інтернет-ресурсів. З іншого боку, дистанційні заняття з іноземної мови відрізняються від тих, що проводяться в аудиторії, оскільки позбавлені «живого» спілкування, інформація йде з електронних носіїв: мобільного телефона, комп'ютера через мікрофон.

Серед інтерактивних методів вивчення іноземних мов як офлайн, так і онлайн одним із найважливіших є комунікативний підхід, спрямований на формування мовленнєвої компетентності, розрахований на швидке й ефективне набуття іноземними слухачами навичок усного мовлення та його сприйняття на слух. Спілкування є водночас як кінцевою метою вивчення мови, так і засобом її досягнення.

Крім того, дуже важливо, на наш погляд, щоб кожне заняття з української мови було наповнене позитивними емоціями, насичене багатим лексичним матеріалом, цікавими текстами.

Також важливо викладачу визначити, яким видам мовленнєвої діяльності віддавати перевагу під час онлайн-занять і яким чином це краще зробити. За останніми науковими даними, час, що витрачається на 4 види мовленнєвої діяльності людини, розподіляється таким чином: аудіювання – 45 %, читання – 6 %, говоріння – 30%, письмо – 9 %. На уроці треба задіяти максимум видів мовленнєвої діяльності.

При тренуванні навичок **читання** (рецептивного виду комунікативної діяльності, спрямованого на сприйняття й розуміння написаного тексту) викладач може демонструвати екран, разом зі студентами обговорювати важливі питання, які порушуються в тексті, а також приділяти увагу новим комунікативним конструкціям. Для чого іноземцю потрібно читання? Для здобуття нової інформації (в аеропорту, побуті, ознайомлення з новинами), для запам'ятовування її (навчальні матеріали), для розваги та задоволення (читання соціальних мереж, коментарів), для естетичного задоволення (художня література). Читання має супроводжувати ілюстративний словник, створений викладачем до певної теми. Доцільно на занятті виконувати комплекс вправ, спрямованих на тренування граматичних навичок, засвоєння нової лексики, повторення старої. Робота в Skype дозволяє прослуховувати й проглядати новини сьогодення, відео із Ютубу, що урізноманітнює сам урок. Різні цілі, мотиви вимагають своїх тактик при читанні. Важливо, щоб іноземні слухачі не лише розуміли значення окремої лексеми, а й у цілому зрозуміли позатекстову інформацію (реалії часу, історичні події, які можуть пояснити вчинки людей). Важливе й читання вголос, так і читання про себе (внутрішнє мовлення). Механізм внутрішнього проговорювання дозволяє оволодіти технікою читання (відповідністю графічної та звукової мовних систем, фонетичною структурою слова, навичками зливої вимови, правилами інтонаційного оформлення висловлювання). Мовленнєва здогадка, механізм імовірного прогнозування, що

впливає на процес сприйняття при читанні, допомагають зрозуміти текст. Переваги читання: графічні знаки впливають на зорову пам'ять. На матеріалі тексту можна опрацювати пройдений граматичний матеріал та здобути навички, це джерело знань про країну, мову, культуру. Важливо не лише навчити іноземця читати та розуміти прочитане, а й розширити його кругозір. Текст – це стимул для розвитку інших видів мовленнєвої діяльності: говоріння та письма. Цікавий текст може стати предметом обговорення на занятті. Читання оголошення стимулює навички говоріння. Тематика тексту актуальна для соціально-культурної сфери спілкування. Припускається 2-3 відсотки незнайомої лексики, значення якої має бути зрозумілим з контексту. Темп читання впливає на те, як згодом студент сприйматиме аудіотекст. Чим краще читає студент, тим краще його аудитивні навички. Варто давати на заняттях завдання на запам'ятовування графічного обліку слова: з'єднати слово з картинкою, узнавати слово за його графічним обліком, сприйняття графічного обліку слова, кросворди, лом (скласти речення з поданих слів, діалог – із фраз). Можна читати текст за диктором (у різному темпі), заучувати ритмічні тексти (прислів'я, римівки, вірші, що допомагає розвинути техніку читання. На початковому етапі вивчення мови корисно вводити прості аутентичні тексти. На думку методистів, це підвищує мотивацію вивчення мови, дає можливість слухачу бачити реальні тексти. Це можуть бути невеличкі оголошення, реклами, тексти із соціальних мереж, прислів'я, приказки тощо. Якщо на занятті тема «Транспорт», то оголошення може бути про продаж автомобіля. Якщо йдеться про квартиру, кімнату, доцільно почитати оголошення про продаж або оренду житла. Це доповнить і збагатить матеріал уроку. Такі завдання як: знайти й підкреслити важливу інформацію, здогадатися, які слова пропущені, відновити послідовність подій – урізноманітнять заняття, зроблять його більш захопливим. При відборі навчальних текстів важливо враховувати вік, інтереси, культурні цінності представників різних національностей. Текст має бути сучасним, пізнавальним, цікавим, адаптованим.

Аудіювання також важливе під час онлайн-занять, оскільки цей вид мовленнєвої діяльності забезпечує сприймання й розуміння усного мовлення. Важливо, щоб іноземець не лише правильно сприймав на слух інформацію, а також аналізував її (здійснював смислову обробку, визначав тему, основну думку, виділяв смислові частини тощо), реагував певним чином на запитання, прохання, одержував естетичну насолоду від почутого й побаченого, урешті-решт. Успішність смислового сприймання усного мовлення залежить від підготовленості слухачів до сприйняття інформації, від того, якими опорними знаннями вони володіють, як уміють слухати й чути, а також від рівня складності тексту. Викладач має заздалегідь підготувати вправи на прослуховування: діалоги, монологи, уривки із пісень, фільмів. Студенти слухають, а потім виконують завдання: дописують речення, вставляють пропущену лексику в тексти, виконують вправи на встановлення відповідності, послідовності дій, проходять онлайн-квізи. Для прослуховування та перегляду в аудиторії та вдома можна використовувати відео- та аудіозаписи Юлії Позняк на Ютуб-каналі «Ukrainian language with Yulia Pozniak», а також сучасні подкасти викладача української мови Анни Огойко, доступні у вільному доступі на її сайті тощо.

Виконання домашнього завдання – обов'язкова умова успішного навчання студентів. Регулярний контроль з боку викладача, встановлення дедлайну сприятимуть розвитку самостійності та організованості студента. Якщо правильно дотримуватися основних етапів роботи під час дистанційних занять, ставити ціль, завдання, заздалегідь визначати методи взаємодії зі студентами, то можна спостерігати такі позитивні зміни в інтерактивному віддаленому вивченні мови:

- студенти почуваються більш упевненими, не бояться відповідати, умикають камери, якщо не відразу, то з часом;
- урок проходить у дружній, злагожденій атмосфері;
- є можливість демонструвати екран через додаткову опцію скайпу чи зуму, презентуючи наочний, навчальний матеріал з будь-якого електронного джерела інформації,

що дуже зручно. Вивчення граматичних чи розмовних тем має бути проілюстрованим світлинами, схемами, узятими з будь-яких носіїв інформації (на розсуд викладача);

- студент може брати із собою записаний онлайн-урок, прослуховувати, дивитися його у вільний час потрібну кількість разів, роблячи необхідні паузи для заучування матеріалу.

Нині потенціал онлайн-освіти вже значно більший, ніж просто можливість слухати лекцію в мережі. Інтернет зробив навчання доступним та популярним. Онлайн-навчання – дуже зручний, дієвий та вигідний спосіб здобуття знань, хоча й потребує більшої підготовки й викладачів, і студентів до занять. Створювати цікаві презентації, граматичні таблиці, ілюстративні словники можуть, як викладачі, так і креативні студенти. Наразі педагоги намагаються знайти все більш удалі, ефективні та комфортні підходи до процесу навчання. Новітні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), їх активне використання й впровадження стануть їм у цьому у пригоді.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Н.В., Марголис А.А. Семинар по смешанному обучению МГППУ. URL: <https://youtu.be/XC88p0T1EFc>.

2. Bonk J., Graham G. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. 2006. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. 32 p. URL: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf (дата звернення: 07.02.2019)

3. Власенко І.Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару* (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.

4. Григоренко С.Е., Сагалаева И.В., Фисунова Н.В. Онлайн-занятие как одна из форм дистанционного обучения иностранному языку в вузе. *Современные проблемы науки и образования*. 2018. №5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=28088> (дата обращения: 18.05.2021).

5. Долгова Т.В. Смешанное обучение – инновация XXI века. URL: <https://interactiv.su/2017/12/31/>

6. Коротенко О. Онлайн-освіта: як здобувати знання в епоху діджиталізації. URL: <https://bazilik.media/onlajn-osvita-iak-zdobuvatyu-znannia-v-epokhu-didzhytalizatsii/>

7. Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 3 (28). С. 117–129.

МЕДИЧНІ НАУКИ

УДК 617.735–022:616.379-008.64

*Ганна Волкова, Олена Смирнова,
Ганна Афендікова, Ліляна Бардах, Юлія Куц
(Київ)*

ТАКТИКА ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТІВ З УРАЖЕННЯМ ЗОРУ ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ

Цукровий діабет – це одне з найбільш розповсюджених в світі захворювань, при якому можуть вражатися різні органи і системи. Ураження органу зору при цукровому діабеті призводить до сліпоти. Тому вкрай важливим є визначення основних ланок патогенезу для оптимізації тактики ведення таких пацієнтів з метою зупинення прогресування ушкодження очей та попередження інвалідизації.

Ключові слова: цукровий діабет, діабетична ретинопатія, сітківка ока, глікемія, ендотелій судин.

Diabetes mellitus is one of the most common diseases in the world, which can affect various organs and systems. Damage of the visual organ with diabetes leads to blindness. Therefore, it is extremely important to identify the main links in the pathogenesis to optimize the management of such patients in order to stop the progression of eye damage and prevent disability.

Key words: diabetes mellitus, diabetic retinopathy, retina, glycemia, vascular endothelium.

Згідно зі статистичними даними, хворих на цукровий діабет в Україні близько півтора мільйона осіб. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) на планеті Земля хворих на цю хворобу 259 мільйонів людей. До основних ускладнень цукрового діабету (ЦД) відносять ураження судин нирок, очного дна та нижніх кінцівок [1, с. 18; 9, с. 100]. Значне розповсюдження ЦД у розвинутих країнах обумовлює зростання захворюваності на діабетичну ретинопатію (ДР), яка є основною причиною сліпоти у осіб працездатного віку. Серед осіб, які втратили зір, від 26 % до 84 % складають хворі на ЦД 2 типу. Серед пацієнтів, які хворіють на ЦД понад 10 років, ДР виявляється у 50 % хворих, а з перебігом захворювання понад 15 років – у 75–90 % хворих від загальної кількості хворих на ЦД [2]. Своєчасна діагностика та профілактика ушкодження очей суттєво покращує прогноз у таких пацієнтів.

У даній роботі наведено дослідження основних концепцій та сучасних ідей патогенезу ДР та результати рандомізованих, плацебо-контрольованих досліджень.

ДР – високоспецифічне нейросудинне ускладнення діабету, поширеність якого корелює як з тривалістю діабету, так і з рівнем контролю глікемії. В основі розвитку ДР лежить ураження судин сітківки з подальшими змінами на очному дні у вигляді мікроаневризм, крововиливів, твердих і м'яких ексудативних вогнищ, появи новоутворених судин, відшарування сітківки й розвитку вторинної глаукоми.

Точний механізм виникнення ретинопатії при діабеті залишається незрозумілим, проте для підбору найкращого лікування слід детально проаналізувати найбільш поширені теорії, аби мати змогу діяти на визначені ланки патогенезу:

1. Вплив соматотропного гормону. Виявлено, що ДР є зворотною в жінок, які мали післяпологовий геморагічний некроз гіпофіза (синдром Шейхана). Це призвело до суперечливої практики абляції гіпофіза для лікування або профілактики ДР у 1950-х роках та виявлення ефективності лазерного лікування. Слід зазначити, що про ДР повідомлялося також у пацієнтів із гіпопітуїтаризмом.

2. Тромбоцити і в'язкість крові. Різноманітність гематологічних порушень при діабеті, такі як посилення агрегації еритроцитів і зниження їх деформації, збільшення агрегації

тромбоцитів та адгезія, зумовлюють погіршення кровообігу, пошкодження ендотелію та осередкової оклюзії капілярів. Це призводить до ішемії сітківки, а далі – до розвитку ДР.

3. Альдоредуктаза та вазопроліферативні фактори. Постійне підвищення рівня глюкози в крові перетворює надлишок глюкози в шлях альдозо-редуктази в певних тканинах, який перетворює цукор в алкоголь (наприклад, глюкозу в сорбіт). Інтрамуральний перицит капілярів сітківки впливає на цей підвищений рівень сорбіту, і з часом втрачається первинна функція сітківки – авторегуляція її капілярів. Такі мікроаневризми є найбільш ранніми виявленими ознаками ретинопатії. Наслідком підвищеної проникності цих судин є витік рідини та білкового матеріалу, що клінічно проявляється потовщенням (активація вазопроліферативних факторів) сітківки та ексудатом.

4. Макулярний набряк. Є теорія, згідно з якою він розвивається внаслідок підвищеного рівня діацилгліцерину, зумовленого надлишком глюкози. Вважається, що це активує протеїназу С, що впливає на динаміку крові сітківки, особливо на проникність і потік, а це призводить до витоку рідини та потовщення сітківки.

5. Гіпоксія. У міру прогресування захворювання відбувається можливе закриття капілярів сітківки, що веде до гіпоксії, яка запускає компенсаторні механізми в оці, аби забезпечити тканинам достатню кількість кисню.

6. Неоваскуляризація. Подальше збільшення ішемії сітківки викликає вироблення вазопроліферативних факторів, які стимулюють утворення нових судин. Позаклітинний матрикс розщеплюється спочатку протеазами, а нові судини, що виникають головним чином із венул сітківки, проникають у внутрішню обмежувальну мембрану та утворюють капілярну сітку між внутрішньою поверхнею сітківки та задньою гіалоїдною поверхнею [4].

У лікуванні діабетичної ретинопатії застосовують методи консервативної терапії, які показали низьку ефективність, в т.ч. інтравітреальне введення препаратів, що пригнічують судинні ендотеліальні фактори росту (СЕФР) – після 2 років терапії анти-СЕФР покращення було досягнуто лише у 29% пацієнтів із макулярним набряком [2], лазеркоагуляцію, кріокоагуляцію та хірургічні методи [3].

За даними Кохранівських метааналізів, ангіопротектори, вітаміни, антиоксиданти не в змозі запобігти прогресуванню ДР. Єдиний вихід – контроль глікемії і АТ. Тому одним із пріоритетних напрямів у лікуванні на сьогодні є запобігання прогресуванню ДР.

Упродовж останнього десятиліття активно обговорюються складні взаємозв'язки між ДР і дисліпідемією. При прогресуванні ДР спостерігається вірогідне підвищення рівня холестерину ліпопротеїнів низької щільності (ЛПНЩ) [6, с. 1].

Дослідження DAIS [5, с. 490] показало, що застосування фенофібрату у пацієнтів з ЦД 2-го типу призводило до вірогідного уповільнення прогресування коронарного стенозу атеросклеротичного походження на 42 %. У цьому ж дослідженні було показано, що фенофібрат зменшує концентрацію ЛПНЩ разом зі зниженням тригліцеридів і підвищенням ліпопротеїнів високої щільності, підтверджуючи комплексний позитивний вплив препарату на показники ліпідограми.

У подвійному сліпому плацебо-контрольованому дослідженні FIELD 9795 пацієнтів із ЦД 2-го типу у віці від 50 до 75 років, які до цього не отримували статини, були рандомізовані в групи, яким було призначено плацебо або фенофібрат.

На початку дослідження FIELD було встановлено ДР у 8 пацієнтів. Більшість пацієнтів мали нормальні показники ліпідограми. Через 5 років спостереження 253 пацієнти з групи контролю (5,2 %) порівняно з 178 (3,6 %) пацієнтами, які отримували фенофібрат, потребували лікування ретинопатії методом лазерної фотокоагуляції сітківки. Таким чином була доведена здатність фенофібрату вірогідно знижувати прогресування ДР на 79 %, зменшувати загальну потребу в лазерній фотокоагуляції сітківки на 37 % (у тому числі при макулярному набряку – на 31 %, при проліферативній ретинопатії – на 30 %).

Крім того, у дослідженні FIELD отримані дані про нефропротективну дію фенофібрату. Фенофібрат продемонстрував унікальну здатність знижувати прогресування ДР, діабетичної

нефропатії й синдрому діабетичної стопи (майже вдвічі знизити частоту ампутацій) незалежно від наявності змін показників ліпидограми в пацієнтів [8, с. 230].

Цей важливий результат потребував подальших досліджень, переконливішими і об'єктивнішими порівняно з дослідженням FIELD. Проспективне дослідження ЦД у Великій Британії (United Kingdom Prospective Diabetes Study – UKPDS) пацієнтів, яким нещодавно діагностували діабет 2 типу, остаточно довело, що контроль рівня глюкози в крові знижує ризик розвитку ретинопатії та нефропатії та, можливо, нейропатії [7, с. 234].

Більш суворий контроль над гіпертонією уповільнює темп прогресування діабетичної ретинопатії. Це було проілюстровано в Дослідженні UKPDS (United Kingdom Prospective Diabetes Study), в якому 1148 пацієнтів із діабетом 2-го типу малий артеріальний тиск <150/85 мм рт. ст. або <180/105 мм рт. ст. з каптоприлом або атенололом у ролі первинної терапії. Середній артеріальний тиск при включенні до дослідження становив 160/94 мм рт. ст., а досягнутий середній артеріальний тиск в обох групах склав 144/82 та 154/87 мм рт. ст. За 8–9 років пацієнти групи зниженого артеріального тиску зменшили кінцеві показники, пов'язані з діабетом, на 24 %, і знизили значне прогресування ретинопатії та зниження гостроти зору на 34–47 % відповідно.

У дослідженні Steno діабету 2-го типу було вивчено стратегію зменшення багатофакторних ризиків, і результати показують, що інтенсивне лікування одночасно з контролем глікемії, гіпертонії, гіперліпідемії та нефропатії також знижує прогрес діабетичної ретинопатії.

Отже, при своєчасному контролі глюкози, артеріального тиску та ліпідного спектру і ранньому втручанні як з хірургічною, так і фармакологічною терапією у багатьох пацієнтів можна уникнути серйозної втрати гостроти зору. Стратегія ведення має бути адаптована для кожного пацієнта, щоб максимізувати збереження зору й мінімізувати побічні ефекти, виходячи з унікальних проявів кожного пацієнта та прогресування ДР.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко М. В. Цукровий діабет: діагностика і моніторинг. *Ліки України*. 2013. № 9–10. С. 17–18.
2. Хайтович М.В. Сучасні напрями фармакологічної корекції діабетичної ретинопатії. Науковий симпозіум: Діабетична ретинопатія при ЦД 2 типу: Мультидисциплінарний підхід до діагностики та лікування. 30.04.2020 р.
3. Протокол надання медичної допомоги хворим з діабетичною ретинопатією. Наказ МОЗ України від 15.03.2007 № 117.
4. Abdhish R Bhavsar, MD; Chief Editor: Romesh Khardori, MD, PhD, FACP. Diabetic Retinopathy. May 19, 2020.
5. Ansquer J.C., Foucher C., Rattier S. et al. Fenofibrate reduces progression to microalbuminuria over 3 years in a placebo-controlled study in type 2 diabetes: results from the Diabetes Atherosclerosis Intervention Study (DAIS). *Am. J. Kidney Dis.* 2015. Vol. 45(3). P. 485–493.
6. Bloomgarden Z.T., Drexler A. Fibrate use in diabetes. New concepts. *J. Diabetes.* 2011. Vol. 3(1). P. 1–2.
7. Chew E.Y., Ambrosius W.T., Davis M.D. et al. Effects of medical therapies on retinopathy progression in type 2 diabetes. ACCORD Study Group; ACCORD Eye Study Group. *N. Engl. J. Med.* 2016. Vol. 363. P. 233–244.
8. Keating G.M. Fenofibrate: a review of its lipid-modifying effects in dyslipidemia and its vascular effects in type 2 diabetes mellitus. *Am. J. Cardiovasc. Drugs.* 2011. Vol. 11(4). P. 227–247.
9. Sayin N. Ocular complications of diabetes mellitus / N. Sayin, N. Kara, G. Pekel. *World J Diabetes.* 2015. Vol. 6, № 1. P. 92–108.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 63:632

Vira Iliina
(Kyiv, Ukraine)

PEA WEEVIL AND TECHNIQUES FOR REGULATING ITS NUMBER

The article is about the main pest of peas - Pea weevil. It is highlighted the areas of its distribution, biological peculiarities and methods how to regulate its number.

Key words: Pea weevil, pests, larva, pupae, natural enemies, agronomic measures.

Стаття про головного шкідника гороху - гороховий довгоносик. Висвітлено сфери його поширення, біологічні особливості та методи регулювання його кількості

Ключові слова: гороховий довгоносик, шкідники, личинка, лялечки, природні вороги, агротехнічні заходи.

Legumes are of great economic importance. Peas are the main legume crop, which in Ukraine occupies the largest sown area among legumes. Among grain legumes, peas occupy the most sown areas - up to 5 million hectares, which is about 30% of the world. [1]

Favorable agrometeorological conditions in the Steppe (Dnipropetrovsk, Zaporizhia, Kirovohrad, Odessa regions) are favorable for the growth and development of peas, where productive moisture can be used effectively in the early stages of sowing. [1]

The only difficulty in growing peas is protection. This culture has a lot of natural enemies that will gladly reduce its yield. Pests, diseases and weeds cause great damage to grain growing. Among the 57 species of pests on peas, polyphagous and oligophagous predominate. Specialized - Pea weevil and pea flower *Galicia*. The main pests of peas are pea aphid, fruit eater, tuberous weevils, meadow butterfly, acacia firefly, cabbage and alfalfa moths, thrips. [3] That's why the knowledge of the main pests and their biology is an important source in protecting this crop from pests and diseases.

Pea weevil is the most dangerous pest of peas. *Bruchus pisorum* (L.; *Coleoptera: Chrysomelidae*), commonly known as the pea weevil, is strictly monophagous on pea field. It was first described in 1752, but was known as an important pest of dry peas in North America as early as the 1740s (Bridwell and Bottimer 1933). In Europe, *B. pisorum* was first recorded in 1850. From America, the grain was imported to England and Germany. Today it is found throughout Europe, except in the coldest areas. [2] Important regions with pea weevil infestations are Central Asia, the Western Russia, the northern part of Kazakhstan, Moldova, and Ukraine (Afonin et al. 2008). [3]

Pic.1 Peas damaged with pea weevil

Adult pea weevil is a shiny black beetle, broadly oval, slightly flattened, length 4-5 mm. The top of the body is covered with rusty gray hairs. On the wings whitish-gray stripes. [3]

Pic. 2 Morphology of pea weevil

The egg is oblong-oval, amber-yellow. The larva of the first age (before the first molt) is pink, with three pairs of legs with three joints. The body is covered with liquid long bristles. After 2-3 days, the larva sheds and becomes creamy. Life expectancy of larvae of I age - 12 days, II - 6-8, III - 12-14, IV - 10-12 days. [5]

Pic. 3 Larvae of I,II,III, IV age

Once hatched, the larvae burrow directly from the eggs through to the pod wall and into the seed, creating a small, dark entry hole, about 0.2 mm in diameter. The larvae initially feed near the surface of the seed and then move into the centre of the seed to feed more extensively. Infested peas are 'heated' by the development of the larva. [7]

Pic. 4 Developing larva

The fully-grown larva prepares an exit hole. It eats its way out towards the seed surface and chews a circular hole, about 3-5 mm in diameter, partly through the seed coat. The new generation of adult beetles pushes the window open and leaves the seed, creating a 5-mm exit hole.[7]

Pic. 5. The fully-grown larva prepares an exit hole

The beetle hibernates inside the pea or outside it. Sometimes does not complete the cycle and winters in the stage of larval IV or pupae. Larvae and pupae, which overwintered in the seeds at a temperature of $-3-7^{\circ}\text{C}$ in the spring in the first days with a temperature of $+15 + 25^{\circ}\text{C}$ complete their development. [2]

The larva turns into a pronymph. Pronymph in 2-3 days becomes a doll. The whole stage of the larva lasts 29-37 days. The pupa develops within 11-12 days [2].

Pic. 6. Pea bean weevil pupa in soil

In Ukraine, in Steppe region, the formation of pupae begins from the third decade of July to the first decade of August. The new generation of beetles appears in late August and early September. Pea weevil is a cold-resistant pest, tolerates low temperatures in winter. [1]

The biological feature of this family is that the larvae of pupae develop in the middle of the seeds of legumes. Pea weevil is monophagous, develops only in pea seeds. Pea is a typical carpofof, it does not affect the growth and development, but affects the seed productivity of peas. [1]

Among the abiotic factors, the development of pea weevil is influenced by climate and weather conditions. The critical period that affects the development of the pest is two decades after harvesting peas. If wet weather increases during this period, the soil is compacted, the grain carcass swells and the larvae or pupae in the grain die. [4]

During the optimal harvesting period (in July) only larvae are observed in the grains, during late harvesting (in August) and high temperatures ($25 \dots 30^{\circ}\text{C}$) a significant part of the beetles crawls out of the peas and hides in shelters for the winter. [4]

Massive Pea weevil dies in the field, if immediately after harvest the grain that fell to the ground, swells. Pea weevil at this time is in the larval stage, which always dies in such grains. If the swelling occurs later and the beetles have time to appear in the grain, they do not die, but go outside. [6]

The number of peas is regulated by temperature and humidity, as well as natural enemies. Many beetles die during the winter. Pest eggs are destroyed by the egg-eater *Lathromerus sp.* Of the parasites, the egg-eater *Uscana senex* Grese is also known (*Hymenoptera, Trichogrammatidae*),

which inhabits up to 85% of grain eggs. It develops in 4-5 generations. Can be used in biological control of pea grain. The parasites of the larvae are the braconids *Triaspis thoracicus* Gurt. (Hymenoptera, Braconidae), affecting up to 40% of larvae. [5]

With few exceptions, *T.thoracica* is a specialized parasitoid of the genus *Bruchus* L., which includes various species of economic importance for stored legumes (Parker 1957; Reddy et al. 2018). This species belongs to the subfamily *Brachistinae* that includes endoparasitoids of various beetles (Belokobylskij 1998). [4]

To protect legumes, including peas, from pests and diseases use a set of agronomic and chemical methods of control, bio-sustainable use of chemicals that help preserve the crop, carries an environmental hazard. High and stable yields of peas can be obtained annually by implementing the right agronomic measures: proper crop rotation; sowing peas in the early stages with first-class seeds; apply a sufficient amount of fertilizer; appropriate tillage [1].

Measures to protect peas from Pea weevil should be aimed at regulating the number of pests, especially in the field. It is necessary to follow all the following organizational and economic, agro-technical and chemical measures so that the grain eater does not get to the granaries, and next year, with a good overwintering, does not threaten new plantations.

Basic technological recommendations for crop protection against Pea weevil:

- 1) adhere to the correct alternation of crops in crop rotation: sow peas in four to five years;
- 2) sow zoned early-ripening varieties of peas;
- 3) carry out pre-sowing tillage and apply balanced fertilizer rates;
- 4) sow peas in the early stages, then it is damaged by the grain eater less than in the crops of medium and late terms;
- 5) if possible, carry out early harvesting and threshing of pea grain;
- 6) immediately after harvesting to carry out peeling, and in seven to ten days - plowing of pea fields. Due to these operations, the departure of the beetles which remained in the field in the grain shed during harvesting is delayed. [1]

Therefore, crop protection should be carried out on the basis of the biocoenotic principle, taking into account the phytosanitary situation on a deep scientific basis.

USED LITERATURE

1. Довгань С., Сядриста О., Омелянчук О. Гороховий зерноїд – “Життя, проведене в зернівці”, Пропозиція – Головний журнал з питань агробізнесу, 08.02.2010. URL: <https://propozitsiya.com/ua/gorohoviy-zernoivid-zhittya-provedene-v-zernivci>
2. Baker G. 2016. Pea weevil. SARDI Entomology, South Australian Research and Development Institute. PIRSA. URL: http://www.agri.huji.ac.il/mepests/enemy/Triaspis_thoracica/
3. *Bruchus pisorum*: ITIS Standard Report Page. URL: https://www.itis.gov/servlet/SingleRpt/SingleRpt?search_topic=TSN&search_value=114508#null
4. Control of the pea weevil (*Sitona lineatus* L.). Journal of Applied Entomology, 26 AUG 2009. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1439-0418.1992.tb00652.x>
5. Gadi V.P. Reddy and Rama Gadi, Reoccurrence of new pest - pea weevil in Montana, Western Triangle Agricultural Research Center – Montana State University, January 15, 2018. URL: <https://agresearch.montana.edu/wtarc/fielddays-pdf/2018MTAGAlert1.pdf>
6. Nikolova I., Pea weevil damage and chemical characteristics of pea cultivars determining their resistance to *Bruchus pisorum* L., Free PMC article, 2016 Apr. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26837535/>
7. Pea weevil, Plantwise Knowledge Bank – CAB International, 2021. URL: <https://www.plantwise.org/knowledgebank/datasheet/9907>

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

УДК 619:618(075.8).177.637.12.05

Тетяна Захарова
(Кам'янець-Подільський)

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІКУВАННЯ КОРІВ З ПЕРСИСТЕНТНИМ ЖОВТИМ ТІЛОМ ЯЄЧНИКА

В роботі наведені результати комплексного лікування корів за персистенції жовтого тіла яєчника. Внутрішньоартеріальне введення броестрофану та доцитолу на фоні серотерапії спричиняє активну лютеолітичну дію, ефективно відновлює статеву циклічність та покращує заплідненість корів після проведеного лікування.

Ключові слова: відтворна функція, жовте тіло яєчника, анафродизія, внутрішньоартеріально, броестрофан, доцитол, серотерапія, статевий цикл.

The results of the complex treatment of cows by persistentcïi yellow body of ovary is cited in the work. Intraarterial introduction of broestrofan and docitol on the background of serotherapy causes the active luteolitik action, effectively renews the sexual cyclicity and improves fecundation of the cows after treatment.

Keywords: reproductive function, yellow body of ovary, anaphrodisia, intraarterial, broestrofan, docitol, serotherapy, sexual cyclicity.

Проблема гінекологічних захворювань в молочному скотарстві залишається однією із основних, займає значну частину роботи спеціалістів ветеринарної медицини. Функціональні розлади яєчників у корів, які призводять до стійкої неплідності та яловості, спричиняють значні економічні збитки у галузі скотарства, тому постійно знаходяться в центрі уваги як практиків, так і науковців. Патологічні процеси в яєчниках корів є однією із основних причин недоотримання молока та яловичини, порушення племінної та селекційної роботи, передчасної вибраковки високоцінних самок тощо. За даними різних авторів, ця патологія є дуже розповсюдженою в молочних господарствах України і реєструється у 20-80 % неплідних корів [1-3].

Незважаючи на постійне та ґрунтовне вивчення причин виникнення, діагностики, лікування та профілактики дисфункції гонад у корів, дана проблема залишається надзвичайно актуальною у ветеринарній гінекології. Абсолютна більшість дослідників вважають, що для відновлення відтворної функції головну увагу необхідно приділяти біологічно повноцінній годівлі, поліпшенню умов утримання тварин, догляду за ними та нормалізації експлуатації. На їх думку медикаментозне лікування корів з дисфункцією яєчників доцільно проводити в 2 етапи: спочатку провести курс загальностимулюючої терапії, до складу якого доцільно ввести один з тканинних препаратів та полівітамінний препарат; лише після цього призначають гормональні препарати для стимуляції фолікулогенезу. Тому науковці і практики постійно ведуть пошук ефективних та екологічно чистих лікувально-профілактичних засобів, які б проявляли мінімальний негативний вплив на макроорганізм, мали оптимальний лікувально-економічний ефект і водночас були спрямовані на відновлення гомеостазу організму [4-5].

Із функціональних розладів гонад у корів найчастіше реєструють гіпофункцію яєчника та персистенцію жовтого тіла [3-7]. Нині для відновлення відтворювальної функції самок та її регуляції запропоновано ряд методів, в основі яких лежить застосування препаратів, які проявляють як специфічну, так і неспецифічну дію. Враховуючи складний механізм розвитку дисфункції яєчників та її поліетіологічність, лікування даної патології повинно включати як специфічні (гормональні та гормоноподібні препарати), так і засоби неспецифічної стимулюючої терапії, які сприяють відновленню порушених показників гомеостазу хворих корів. [5-8]. У ветеринарній гінекології науковцями та практиками апробовано ряд методів та

засобів стимулюючої терапії: тканинні екстракти за-Філатовим, УФОК, водні розчини та олійні емульсії препарату АСД-ф-2, водні та олійні розчини іхтіолу, молозивотерапію, гемотерапію, серотерапію, лейкоцитарну масу та ін., а також їх комбінації. Загально відомо, що застосування коровам та телицям біостимуляторів активує обмінні процеси та імунний захист організму, а посередництво нормалізації нейро-гуморальної регуляції, стимулює фолікулогенез та відновлює статеву циклічність [9,10].

Метою дослідження було: підвищення ефективності лікування корів з персистентним жовтим тілом яєчника.

Матеріалом для досліджень були корови української молочної чорно-рябої, симентальської та української червоної молочної породи, які належали 3-м господарствам Хмельницької області. Середній вік тварин – 3,5 років, молочна продуктивність – 4,5 тис. кг. На потязі 2018-2020 років шляхом акушерської та гінекологічної диспансеризації було досліджено та проліковано 68 корів з діагнозом персистентне жовте тіло яєчника.

На першому етапі досліджень був проведений підбір біостимуляторів та гормональних препаратів, визначені їх оптимальні дози, комбінації та раціональні методи введення. З метою підвищення ефективності дії застосованих препаратів, ми перевірили можливість їх регіонарного (внутрішньоартеріального та паравагінального) застосування. Внутрішньоартеріальне введення лікарських засобів проводили у внутрішню здухвинну артерію (за І.П. Ліповцевим) за допомогою ін'єкційної голки довжиною 120-150 мм. Після вливання препаратів у внутрішню здухвинну артерію проводили трансректальний масаж матки і яєчників. Спочатку ми визначали безпечність та дійовість внутрішньоартеріального введення броестрофану та доцитолу як порізно, так і комбінуючи їх. При такому способі введення препарати мінімально розбавляються кров'ю та найкоротшим шляхом заносяться в матку та яєчники. Доцитол, ін'єктований у здухвинну артерію, викликає активне скорочення гладких м'язів матки, підвищує кровообіг у внутрішніх статевих органах, чим підвищує активність та подовжує дію препаратів, уведених разом з ним, в даній ділянці. Слід зауважити, що вищеописане внутрішньоартеріальне введення препаратів просте у виконанні, проходить без будь-яких ускладнень для тварин. Його можна виконувати в умовах виробництва (ветеринарна установа, тваринницьке приміщення тощо) [11].

Проведені клініко-експериментальні дослідження є одним із етапів науково-дослідної роботи кафедри ветеринарного акушерства, внутрішньої патології та хірургії Подільського державного аграрно-технічного університету по розробці та впровадженню ефективних лікувально-профілактичних заходів по боротьбі з неплідністю самок, методів відновлення та підвищення відтворної здатності корів і телиць, методів імунодіагностики та імунокорекції організму за патології органів розмноження.

Нами попередньо було встановлено, що запропоноване одночасне внутрішньоартеріальне введення броестрофану та доцитолу проявляє виражений лютеолітичний ефект та є ефективним методом індукції статевої охоти у корів; дозволяє вдвічі зменшити рекомендовані настановою дози препаратів – броестрофану – 1 мл, доцитолу – 5 мл.

Корів з персистентним жовтим тілом яєчника розділили на 4 групи. Тваринам 1-ї дослідної групи (Д1) після трансректального обстеження та масажу яєчників і матки застосували броестрофан в дозі 2 мл внутрішньом'язово. Коровам 2-ї дослідної групи (Д2) після масажу геніталій внутрішньом'язово ін'єктували 2 мл броестрофану та 10 мл доцитолу, а 3-ї дослідної групи (Д3) - броестрофан в дозі 1 мл поєданого з 5 мл доцитолу вводили у внутрішню здухвинну артерію (за І.П. Ліповцевим). Тварин 4-ї дослідної групи (Д4) тричі з інтервалом 72 год. обробляли гемостимулюючою сироваткою (ГСС) власного виробництва в наростаючих дозах - 20 мл, 25 мл, 30 мл. Дана методика відома як метод приготування видонеспецифічної сироватки за методом Н.Г. Беленького [10].

Як свідчать результати досліджень, внутрішньом'язове одноразове введення броестрофану коровам з персистентним жовтим тілом яєчника індукувало прояв стадії збудження у 68,7% тварин, заплідненість склала 63,6%, а 43,7% самиць з числа дослідних стали тільними. При комплексному внутрішньом'язовому застосуванні броестрофану та доцитолу (група Д2)

частота відновлення статевої циклічності зросла на 6,3%, заплідненість - на 10,3%, а число тільних – на 11,3%. Комбіноване внутрішньоартеріальне введення броестрофану та доцитолу (група Д3) забезпечило найвищу заплідненість корів – 80% та ефективність лікування: 60% з числа дослідних стали тільними. Слід відзначити, що незалежно від методу введення даних препаратів частка корів, які відновили статеву циклічність була однаковою – 75%. Покращення показників лікування корів за персистентного жовтого тіла яєчника в даних дослідних групах можна пояснити синергічною дією броестрофану та доцитолу.

Установлено, що попередня трьохразова обробка корів ГСС суттєво не впливає на відновлення статевої циклічності дослідних корів (на лютеолітичний ефект броестрофану), проте істотно підвищує (різниця вірогідна) заплідненість самок, що можна пояснити стимулюючою дією біостимулятора на фолікулогенез. Так, заплідненість та частка тільних корів у групі Д4 була відповідно на 14,2% і 14,6% вищою, ніж у групі Д1. Отримані дані дають підстави припустити, що запропонована серотерапія, володіючи загальностимулюючою дією на організм, активує обмінні процеси та в значній мірі позитивно впливає на механізм нейрогуморальної регуляції статевого циклу в напрямку його нормалізації, сприяє відновленню функції гіпоталамо-гіпофізарно-оваріально-маткової системи корів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Яблонський В. Проблема відтворення тварин: стан і перспективи. *Вісник Сумського НАУ*. Вип. 57. Суми, 2008. С. 169–173.
2. Харута Г. Прогнозування відтворної функції корів. Біла Церква, 1999. 94 с.
3. Косенко В. Диспансеризація в системі профілактики неплідності і контролю відтворної функції сільськогосподарських тварин. Київ: Урожай, 1995. 232 с.
4. Зверева Г., Яблонський В., Косенко М. та ін. Рекомендації з профілактики неплідності худоби. Львів, 2001. 18 с.
5. Жук Ю., Любецький В., Михайлюк М. Діагностика, лікування та профілактика дисфункції яєчників у корів. Київ. ТОВ “ Анва-прінт”, 2009. 32 с.
6. Слепченко В., Михайлов М., Жук Ю., Колоша О. Діагностика та лікування корів з персистентним жовтим тілом яєчників. *Науковий вісник НУБіП України*. 2012. Вип. 172. Ч. 1. С. 252 – 256.
7. Кошовий В. Постнатальний гіпогонадизм у корів (клініко-експериментальні дані та розробка способу терапії) (Методичні рекомендації). Харків, 2008. 42 с.
8. Балим Ю., Шевченко В., Склярів П. Обґрунтування способів введення та дозування простагландинів при лікуванні корів з персистенцією жовтих тіл у яєчниках. *Ветеринарна медицина України*. 2008. № 9. С. 38 – 39.
9. Боднар О., Желавський М., Керничний С., Борисенко О. Застосування біостимуляторів при акушерсько-гінекологічній патології у корів. *Вісник СНАУ*. Суми, 2003. Вип. 10. С. 12 – 15.
10. Калашник И. А. Стимулирующая терапия в ветеринарии. Київ: Урожай, 1990. 160 с.
11. Пат. 84363 Україна, МПК (2006) А 61 Д 19/00, А 61 К 31/138, А 61 31/5575 (2008. 01). Спосіб індукції статевої охоти у корів та телиць / Боднар О. О., Захарова Т. В., Тимчук А. С., Боднар А. О.; заявник і патентоволодар ПДАТУ Україна. № 03641; заявл. 02.04.2007; опубл. 10.07.2008, Бюл. № 19. 3 с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ. ТРАНСПОРТ

УДК 620.93

Оксана Кущак, Яна Богач
(Тернопіль)

ГАЗ БРАУНА ДЛЯ ОПАЛЕННЯ ТА ДВИГУНІВ ВНУТРІШНЬОГО ЗГОРАННЯ (ДВЗ)

Стаття аналізує перспективи використання генераторів газу Брауна ННО, які повинні забезпечити екологічне використання ресурсів планети. У роботі вказано систему роботи генератора та порівняння газу Брауна з природнім газом.

Ключові слова: екологія, газ, генератор газу Брауна, витрати електроенергії, енергозбереження.

The article analyzes the prospects for the use of brown gas generators by NGOs, which should ensure the ecological use of the planet's resources. The paper shows the system of generator operation and comparison of Brown gas with natural gas.

Key words: ecology, gas, Brown gas generator, electricity consumption, energy saving.

Удосконалені технології і матеріали дають можливість обладнати опалення приватного будинку різними способами, а в якості теплоносія використовувати воду, антифриз, пару, а також газоподібні речовини (наприклад, природний газ).

В даній статті аналізується використання газу Брауна в системі опалення.

Газ Брауна – це гримучий газ без кольору і запаху, що складається з двох частин газоподібного водню та однієї частини кисню. Хімічна формула газу Брауна - ННО.

На сьогоднішній день опалення житлового будинку воднем – це «ноу-хау», яке, хоч і не має масштабного застосування, але вже встигло завоювати увагу споживачів. Серед спеціалістів йде активна дискусія, чи доцільно використовувати газ Брауна для систем опалення. Дискусії йдуть в таких напрямках:

1. З точки зору безпеки – чи можна використовувати ННО і при цьому усунути можливість вибуху, оскільки водень є вибухонебезпечним.

2. З точки зору економічності отримання газу Брауна – спроектувати ефективний генератор, тобто пристрій, який використовують для отримання газу Брауна.

Створення такого генератора дозволяє знизити витрати на виробництво водню та значно зменшити кількість шкідливих викидів. Під дією електричного струму, вода розкладається на самостійні складові – два атоми водню НН, та один атом кисню О. Цей процес називається електролізом води.

Для того, щоб розкласти воду методом електролізу необхідно затратити 442,4 кДж/моль. В результаті з одного літра води, ми отримуємо 1866,6 літрів газу Брауна (гримучого газу).

При спалюванні водню, що вступає в реакцію з киснем, енергія повертається в 3,8 рази більша, ніж було витрачено на її отримання. Добуваючи водень таким чином, можна використовувати його для енергозбереження будівель та споруд.

При цьому виникають такі питання:

1. Чи можна використовувати цей газ для опалення будинку?
2. Скільки газу Брауна виділяється при електролізі води?
3. Як буде проходити процес горіння?
4. Чи є на українському або закордонному ринку запатентований пристрій, що буде перетворювати воду на газ Брауна?
5. Якою є економічність та безпека такої системи?

Опалення будинків газом Брауна на сьогоднішній день в силу своєї новизни не знайшло широкого застосування. Виробники водневих котлів тільки починають набирати обертів для виготовлення та постачання їх на українські та закордонні ринки.

На сьогоднішній день генератор газу Брауна активно використовують на ринку автомобілів, адже паливо в двигуні авто згорає на 40%, а решта 60% втрачається. Застосування газу ННО дає великий приріст потужності двигунів, що дозволяє економити бензин та зменшувати викиди шкідливих речовин в атмосферу, що позитивно впливає на навколишнє середовище.

Використання альтернативних видів палива є суттєвим завданням для всього людства. Поступово наукові розробки адаптуються до потреб людини. Водневі генератори (генератори газу Брауна ННО) спрямовані на екологічне використання ресурсів нашої планети і цим збільшують зацікавленість населення до нових видів енергії. Використання таких генераторів для опалення цілком реальне.

Конструкція генератора проста. Він складається з набору парної кількості пластин з нержавіючої сталі розмірами 165x165 мм з діелектричними прокладками між ними. Пластини з'єднані з джерелом живлення (апарат імпульсного зварювання, $U=24$ В). Непарні пластини з'єднані з плюсовим контактом джерела живлення, а парні – з мінусовим контактом.

При подачі електроліту (5% водний розчин NaOH) у вхідний отвір генератора вода на пластинах розкладається на водень і кисень. Суміш цих газів (газ Брауна) попадає у вихідний патрубок генератора, а далі до опалювальної системи.

В результаті проведених експериментів отримані такі дані для розрахунку продуктивності генератора. За 55 секунд роботи генератора виділяється 1 літр газу.

Провівши необхідні перерахунки отримуємо продуктивність генератора – 65 л/год. Враховуючи, що питома теплота згорання водню – 120000 Дж/кг, а газ Брауна містить в об'ємному вимірі 2/3 частини водню та 1/3 частини кисню, питома теплота згорання газу Брауна становитиме – 1 79200 Дж/кг, тоді як природного газу – 33500 Дж/кг. Отже, спалювання газу Брауна в 2,36 рази ефективніше, ніж природного газу.

Розрахуємо витрати електроенергії на отримання газу Брауна. Виходячи з вище наведеного витрати електроенергії на отримання 1л. газу Брауна складає $24 \times 5 = 120$ Вт (електроліз води проходить при $U=24$ В, $I=5$ А). Вартість спожитої електроенергії:

$$0,12 \times 0,17 = 0,02 \text{ грн.}$$

В перерахунку на природний газ генератор продукує:

$$2,36 \times 65 = 153 \text{ л/год.}$$

Вартість виробленого газу Брауна в перерахунку на природний газ складе:

$$0,153 \times 3,6 = 0,55 \text{ грн.,}$$

де 3,6 грн – ціна 1 куб. м. газу, згідно прейскуранту для промислових споживачів.

Економія при використанні газу Брауна для опалення взамін природного складе:

$$0,5 - 0,02 = 0,53 \text{ грн. на } 0,153 \text{ куб. м.}$$

На 1000 куб. м. природного газу економія складе 3464 гривень, без врахування затрат на обслуговування і тому подібного.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Газ Брауна або водень. URL: http://atwenergy.com/index.php?show_aux_page=4
2. Газ Брауна "Коронація всіх водних процедур". URL: <https://www.recure.lu/uk/browns-gas>
3. Генератор газу Брауна. URL: <http://www.gaz-s.ru/article/dop-oborudovanie/generator-gaza-brauna>
4. Как получить газ Брауна. URL: <https://cotlix.com/kak-poluchit-gaz-brauna>

АРХІТЕКТУРА І БУДІВНИЦТВО

*Тетяна Булгакова, Назар Баширов
(Київ)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ТРАНСФОРМУВАННІ ПРОСТОРУ МАЛОГАБАРИТНОЇ КВАРТИРИ

Розглянуто сучасні технологічні рішення трансформування квартир з малою площею. На основі зібраних матеріалів здійснено аналіз різних прийомів економії простору малогабаритних квартир із застосуванням смарт меблів, розсувних дверей, рухомих стін та перегородок.

Ключові слова: *малогабаритна квартира, трансформування приміщення, смарт меблі, розсувні двері, рухомі перегородки.*

There have been found new technological solutions for the apartment transformation with a small area. Based on the collected materials, was carried out an analysis of various methods of saving space in small-sized apartments. Their format includes smart furniture, sliding doors, movable walls and partitions.

Key words: *small apartment, room transformations, transformer apartment, smart furniture, modern problems of small housing, ways to save space in a small apartment.*

Вступ

Проблема функціонального розміщення меблів в малогабаритній квартирі, не порушуючи ергономічні норми, що забезпечують комфортне проживання спільноти в приміщенні, залишається актуальною на сьогоднішній день, не тільки в Україні а й в більшості країн світу, що спонукає шукати шляхи її вирішення. Один із напрямків – трансформування приміщення. Збільшення населення в містах багатих інфраструктурою обумовили величезний попит на квадратні метри та привели до появи великої кількості малогабаритних квартир. Наочним прикладом є азіатські країни, Китай та Японія, з постійним зростанням чисельності населення та колосальними цінами на нерухомість, що призвело до будівництва комплексів з мінімальною площею, порушуючи санітарно-гігієнічні та соціальні норми. На сучасній території України проблема з'явилася ще в ХХ-му столітті, після масового будівництва «хрущовок», які знамениті своєю мізерною площею. В ті часи проблему вирішували механізмом складанням та розкладанням меблів, завдяки чому диван перетворювався в ліжко а робочий стіл в гостьовий. По при негативні коментарі в суспільстві що до хрущовських забудов, через свої невдалі планування, малометражні новобудови все одно залишаються актуальними на сьогоднішній день.

Сьогодні малогабаритні квартири називають студійними та однокімнатними з загальною площею від 20 до 30 квадратних метрів, двокімнатними з площею від 30 до 40 кв. м, та трикімнатні до 60 кв. м. Такі квартири мають низьку вартість, малий розмір комунальних платежів, та мізерні витрати на ремонт. Ці переваги змушують громадян купувати квартири незважаючи на недолік пов'язаний з розміром.

Виклад основного матеріалу

Меблі-трансформери займають особливе місце в малогабаритних квартирах, багатофункціональність дозволяє не тільки моделювати, та заощаджувати простір залежно від конкретної ситуації, але і вирішувати масу проблем пов'язаних з організацією життєдіяльності. Такі меблі існували ще в стародавньому світі, прикладом є складані стільці з Єгипту (рис. 1) та крісла-фіранки в давньоримській імперії. Механізм цих меблів досить примітивний, але такі конструкції використовують в наш час. Процес складання стільця відбувається завдяки парі схрещених ніжок, які по середині скріплені цвяхом, яскравим

прикладом є рибальський стілець (рис. 2). Зараз багато зарубіжних компаній створюють та випускають різноманітні багатофункціональні меблі, не порушуючи ергономічні норми.

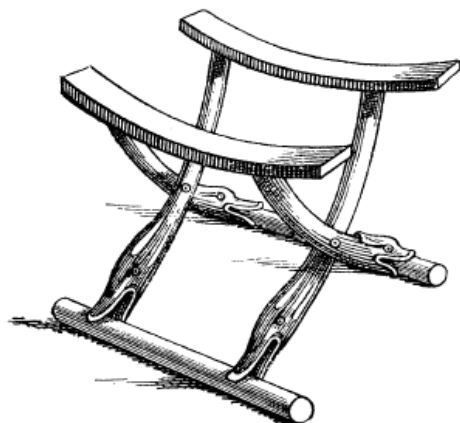

Рисунок 1. Складений стілець в стародавньому Єгипту

Рисунок 2. Рибальський стілець

Сучасні конструкції-трансформери комбінують декілька різних за функціональністю елементів, які при необхідності приховуються в стіну-перегородку або трансформуються один в інший, і навпаки. Обидва варіанта забезпечують оптимізацію корисної площі в малогабаритній квартири.

Умовно існують декілька способів трансформації приміщення. Перший спосіб пов'язаний з видами перетворення простору за допомогою конструктивних елементів інтер'єру:

- пересувні перегородки - їх функціональне призначення розділити на певний час простір, та змінити його геометрію та розмір;
- використання подіумів, під якими є можливість зберігати різні речі або конструкції, чи приховати їх.

Другий спосіб включає в себе прийоми, які забезпечують ефективне використання та економію житлової площі, а саме:

- габаритних трансформацій (зміни габаритів меблевих виробів та устаткування способом відкидання, обертання, висування елементів);
- зміною розміщення меблевих виробів (зміна позицій меблів та устаткування);
- компактного складування, що комбінує методи конструкції й матрьошки (перетворення з компактного стану в розгорнутий і навпаки);
- вертикального відхилення (розміщення функціональних зон в різних рівнях);
- обертання (повертання навколо своєї осі).

Трансформовані, конструктивні елементи інтер'єру забезпечують фізичне або візуальне членування простору. Застосовуються різноманітні способи монтажу перегородок: прямих (рис. 3), кривих (за принципом складання книжки або гармошки (рис. 4,5)), що дозволяють трансформувати площу.

Рисунок 3. Пряма перегородка

Рисунок 4. Перегородка книжка

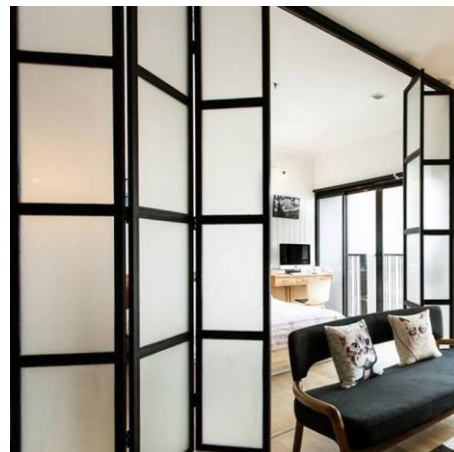

Рисунок 5. Перегородка гармошка

Сучасні тенденції дизайну сприяють створенню красивих та функціональних розкладних систем. Ідеологами смарт-меблів вважаються Італійці, які до сьогодні роблять меблі максимально прагматично, що виконують функції одразу декількох предметів, при цьому максимально заощаджують простір. Пересування рухомих стін за рахунок встановлених коліщаток або направляючих систем, дозволяють переміщати стіни по заданій траєкторії. Конструкція зонує приміщення та приховує меблі трансформери, що дозволяє за декілька секунд змінити геометричну форму та розміри приміщення без зайвих зусиль.

Меблі, що трансформуються – це багатофункціональні предмети, які змінюють свій зовнішній вигляд та функції декількох предметів за призначенням, способом трансформації. Розглянемо смарт меблі які найчастіше використовують в сучасних малометражних квартирах.

Робочий стіл – односпальне ліжко (рис. 6), конструкція що має дві основні функції, в день та в ночі. В день робоче місце або стіл для приготування їжі, в ночі це гостьове місце відпочинку.

Ліжко – стіна або ліжко – диван (рис. 7), двоспальне ліжко займає багато вільного місця, приховання ліжка в стіну заощаджує вільний простір. Ліжко – диван, в звичайному вигляді гостьовий диван, в розгорнутому вигляді ліжко. Також існує система г-подібного дивану, який при обертанні перетворюється в спальне ліжко.

Ліжко – шафа або ліжко-бібліотека, Функціональне призначення цього меблевого виробу, приховання та заощаджування вільного простору, за рахунок відкидання ліжка в нішу шафи (рис. 8). Ліжко може бути різним за розміром та конструкцією відкидання.

Ліжко – робоче місце, виконує функцію одразу двох предметів (рис. 9). Зазвичай використовують для організації дитячої кімнати або робочого кабінету.

Журнальний стіл – робоче місце, змінює висоту та перетворюється на робочий, деякі моделі трансформуються в обіденний стіл (рис. 10).

Стіл та стільці трансформер – Стіл що змінює габарити, або складається в компактну конструкцію для приховання (рис. 11). Зміна розміру відбувається за принципом книжки,

Рисунок 6. Робочий стіл – односпальне ліжко

Рисунок 7. Ліжко – диван

Рисунок 8. Ліжко – шафа

гармошки, телескопу або полиці. Трансформування стільців відбувається за рахунок складання 5 стільців в один (рис. 12).

Рисунок 9. Ліжко – робоче місце

Рисунок 10. Журнальний стіл – обіденний стіл

Рисунок 11. Стільці трансформер

Рисунок 12. Стіл трансформер

Висновки

На основі проведеного дослідження, визначено основні засоби формування інтер'єру малометражних квартир через трансформування простору завдяки використанню: рухомих стіни з різною функціональністю, різноманітних видів перегородок та меблів трансформерів, що може бути використано у вирішенні сучасних проблем нестачі вільного простору в житловому приміщенні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Агранович-Пономарева Е.С., Аладова Н.И. Интерьер и предметный дизайн жилых зданий: учеб. пособие. Ростов-н/Д.:Феникс, 2005. 352 с.
2. Пономарева Е.С. Интер'єр міського будівництва: Навч. посіб. Мінськ: Вища школа, 1991. 255 с.
3. URL: <https://ais.by/article/transformaciya-mebeli-i-oborudovaniya-kak-sredstvooptimizacii-interera>
4. URL: <https://www.wikistroi.ru/wiki/dizain-interera-i-arhitektura/transformaciya-zhilogo-prostranstva>
5. URL: <https://karandashart.com/transformiruyuschayasya-mebel-dlya-malogabaritnyh-kvartir/>
6. URL: <https://roomester.ru/dekor/mebel/mebel-transformer.html>

УДК 728.51

Ольга Дахно
(Сєверодонецьк)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті розглядаються основні тенденції будівництва сучасних готелів на прикладі досвіду зарубіжних країн. Описується нинішня ситуація готельної сфери в Україні. Обґрунтовано актуальність модернізації готельного фонду нашої країни.

Ключові слова: готельне господарство, сучасні технології, туристичний потенціал, розвиток, основні тенденції.

The article considers the main trends in the construction of modern hotels based on the example of the foreign countries experience. The current situation of the hotel industry in Ukraine is described. The urgency of modernization of the hotel fund of our country is substantiated.

Key words: hotel industry, modern technologies, tourism potential, development, main trends.

Готельно-ресторанна сфера вважається однією з високорентабельних галузей світової економіки. Ця сфера успішно розвивається по всьому світу.

На сучасному етапі розвитку готелі припинили бути просто місцем для ночівлі. З кожним роком до цього типу будівель висуваються все суворіші вимоги. Адже, на ряду зі змінами в соціальній та економічній сферах, з розвитком науки і техніки змінюються і потреби людини.

Україна має великий туристичний потенціал, та не зважаючи на це, будівництво нових готелів розвивається дуже повільно. Основною причиною цього є великі витрати на будівництво та довгий період окупності.

Цілісна оцінка готельного фонду України показує, що більшість готелів не відповідає вимогам міжнародних стандартів якості обслуговування. Також станом на сьогодні в країні помітна нестача готельних номерів, застаріла матеріально-технічна база більшості готелів, ненадійні системи захисту, відсутність сучасних засобів зв'язку та інформаційних комунікацій. [2]

Велика кількість готельних підприємств в Україні асоціюються з радянськими закладами, так як мають низьку спеціалізацію та спираються на типові застарілі норми. Тому такі заклади потребують обов'язкової реновації.

У зв'язку з цим, з жовтня 2019-го року вступили в дію нові зміни у державні будівельні норми щодо проектування будівель готелів. У нові норми прописані обов'язкові вимоги, які покликані зробити українські готелі більш комфортними та безпечними. [6]

Відомо, що від того, наскільки якісними є умови перебування у закладі розміщення, формується часткове враження про місто або країну, яку відвідала людина. Це обумовлено індивідуальними потребами кожного, якістю обслуговуванням та зовнішнім виглядом закладу. Тобто готель може бути візитівкою міста та значно впливати на його авторитет. Виходячи з цього він має відповідати усім стандартам якості, бути зручним та привабливим.

На сьогоднішній день існує декілька основних світових тенденцій готельної індустрії:

1) Технології. Вже давно традиційні ключі від номеру замінили пластиковими картами, але тепер готелі пішли ще далі, тож пропонують відкривати свій номер за допомогою додатку у вашому смартфоні. До додатків підключають не тільки двері. У сучасному готелі можна дистанційно керувати будь якими предметами, починаючи з освітлення, а закінчуючи кавоваркою. Також деякі готелі використовують роботів для обслуговування гостей. Так у готелі «Hilton McLean» в штаті Вірджинія в США гостей зустрічає робот Конні. Він розповідає про послуги готелю, місцеві визначні пам'ятки і радить ресторани в окрузі.

2) Простір у вестибюлі. Традиційний образ готелю - просторий вестибюль з великою стійкою реєстрації. Але тепер готелі починають змінювати цю концепцію та пропонують облаштовувати холи, наприклад, в коворкінги. З одного боку, це відповідає змінним запитам гостей, а з іншого — допомагає готелям економічно ефективніше використовувати простір. Цих принципів дотримуються готель «Ace» в Нью-Йорку, готель «Nhow» в Мілані та інші.

3) Здоровий спосіб життя. Готелі намагаються піклується про фізичне та емоційне здоров'я постояльців, встановлюючи регулятори освітлення, сучасні системи очищення повітря, пропонують послуги з медитації. У номерах встановлюються кондиціонери з системами очищення повітря, які видаляють не тільки пил, але і алергени і мікроби. Душ оснащують фільтрами для очищення води від хлору. Замість звичайних вимикачів світла - регулятори, які підлаштовують освітлення під циркадні ритми протягом дня (готель «Four Seasons Beverly Hills»).

4) Екологічність. Готелі переходять на альтернативні джерела енергії, в номерах встановлюються розумні термостати та сенсори присутності. Коли гість залишає кімнату, опалення вимикається. Коли гість повертається, система максимально швидко нагріває номер до комфортної температури.

5) Домашні тварини. Сучасні мандрівники сильніше прив'язуються до своїх вихованців і не хочуть розлучатися з ними навіть на час відпустки. Це означає, що незабаром більше готелів будуть переходити в режим «пет-френдлі». Віденський готель «Park Hyatt» з радістю приймає гостей з тваринами вже сьогодні. А в «Milestone Hotel» в Лондоні є спеціальна посада - пет-консьерж. [4]

В Україні ж набирають популярності незвичайні готелі, такі як капсульний готель «А-ХОСТЕЛ» у Києві, який побудували в столиці у 2018 році. Марина Лео, партнер DEOL Partners, CEO 11 Mirrors Design Hotel та мережі Senator Hotels and Apartments, пояснює це так: "Гостей приваблюють не "метри", а враження і досвід, які вони можуть отримати під час перебування в готелі. Тому важливими стають такі фактори, як унікальна локація, вражаюча архітектура, нестандартний дизайн, зв'язок з локальною культурою і занурення в життя міста» [1]

Також цікавим є готель «FriendHouse» у Дніпропетровській області, побудований з натуральних біорозкладаних матеріалів: дерева, глини, черепашнику та очерету. Готельний комплекс складається з одноповерхової групи споруд з відкритим двором, паркінгом, терасами, садово-парковими зонами. Частина приміщень, як і глинобитні «жюкони», мають досить своєрідні нерегулярні стіни з безліччю віконць. Такі ж стіни використані як декоративні елементи на ділянці. [5]

Інші приклади сучасних готелів України: готель «Історія» в м. Буковель, Арт-готель «Баккара» в Києві, Прем'єр палац Харків та інші.

Виходячи з цього, можна зробити висновки, що сучасна архітектура готелів України не програє зарубіжним країнам, але має потребу у долученні до будівництва інвесторів. На нашу думку, найоптимальнішим варіантом для будівництва стануть дво- та тризіркові готелі, адже вони мають найбільш прийнятне відношення ціни та якості. Також при проектуванні слід орієнтуватися на невеликі за розміром будівлі, а кольорове рішення інтер'єрів та екстер'єрів обирати спокійних відтінків задля більш комфортного сприйняття архітектурного середовища людьми.

Ми пропонуємо рішення готелю у м. Лисичанськ.

Рис. 1. Проект міні-готелю у м. Лисичанськ

Триповерховий міні-готель складається з 30 номерів, розрахованих на 1-2 людини. Спільна ємність готелю складає 52 місць. Готель також пристосований для маломобільних груп населення, має пандуси та спеціально оснащені номери. На території закладу розташований тренажерний зал, ресторан, конференц-зал, салон краси та коворкінг. Також напроти будівлі готелю знаходиться велика ділянка землі, яку пристосували під рекреаційну зону, яка може виступати не тільки місцем відпочинку жителів та персоналу готелю, але й громадян, будинки яких знаходяться по сусідству з готелем. Планувальний майданчик знаходиться у приватному секторі, у 3,5 км від центру міста, тож готель може гарантувати спокійний та тихий відпочинок у мальовничій частині міста.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Берешак В. Огляд ринку готелів: що відбувається з готелями в Україні. 2020. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/oglyad-rinku-goteliv-sho-vidbuvayetsya-z-gotelyami-v-ukrayini>.
2. Данько Н. Управління якістю готельних підприємств в Україні. *Проблеми економіки*. 2011. №1. С. 67–72.
3. Капсульный отель Киев. URL: <https://a-hostel.com/>.
4. Курашов С. Гостеприимство из будущего: шесть трендов гостиничной индустрии. 2019. URL: <https://b2b.ostrovok.ru/blog/gostepriimstvo-iz-budushhego-shest-trendov-gostinichnoj-industrii/>.
5. 12 найкращих готелів України. *Senfil magazine*. 2015. URL: <https://senfil.net/index.php?newsid=229>.
6. Царьов В. В Україні змінилися правила будівництва готелів (фото). *Промисловий портал*. 2019. URL: <https://uprom.info/news/other/buduvannya/v-ukrayini-zminylysia-pravyla-budivnytva-goteliv-foto/>.

Наукові керівники: доктор культурології, професор Смоліна О. О., кандидат технічних наук, доцент Симонов С. І.

УДК 7.012:725.82

*Анна Князевич, Тетяна Булгакова
(Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ІНТЕР'ЄРУ КОВОРКІНГІВ

Розглянуто історичний, термінологічний та типологічний аспекти дизайну інтер'єру коворкінгів, визначено фактори що впливають на роботу коворкінгів, їх типологічні переваги та недоліки.

Ключові слова: коворкінг, організація приміщення, проєктування, вільний простір, дизайн рішення, спеціалізація коворкінгу.

The historical, terminological and typological aspects of coworking interior design are considered, the factors influencing the work of coworking, their typological advantages and disadvantages are determined.

Key words: coworking, organization of premises, design structure, free space, solution design, specialization of coworking, organization of space.

Коворкінг – це відкрита структура, в якій учасники – це різні незалежні компанії або приватні особи, які можуть змінювати своє робоче місце, не будучи прив'язаними до одного розташування, таким чином, коворкінг може виступати не тільки як форма організації праці індивідуальних самозайнятих працівників, а й як робочий простір для підприємств, які

хочуть одночасно поліпшити умови праці та створити ділову обстановку для роботи і навчання з мінімальними витратами.

Ідея коворкінгу виникла у 2005 році і була втілена програмістом Бредом Ньюбером (США). Причина появи ідею була пов'язана з виникненням нових робочих груп на ринку, таких як фрілансери, найомні робочі що працюють віддалено та без заключення договору з роботодавцем. Перший коворкінг було відкрито у 2006 р. в Сан-Франциско. На сьогоднішній день такі центри є в багатьох західних країнах. В Україні перші коворкінг-центри почали діяти в січні 2009 р, і дотепер набувають популярності.

Концепція коворкінгу, полягає як в комфортних умовах роботи так і в спілкування учасників між собою, простір має бути розрахований на різні види діяльності. Існує набір мінімальних вимог до обладнання коворкінг-центру, виглядає він наступним чином:

- обладнані робочі місця;
- переговорні кімнати;
- конференц-зали (з обладнанням для презентацій),
- приміщення для прийому їжі, з необхідним набором устаткуванням та достатнім набором продуктів (залежно від площі простору та кількості відвідувачів), для проведення кава-брейків;
- зона відпочинку.

Крім того, коворкінг-центри для своїх відвідувачів можуть пропонувати такі послуги, як бухгалтерське і юридичне обслуговування, аудит, просування продукту, супровід і розвиток проектів, стартапу, бізнесу, послуги секретаря, поштове і кур'єрське обслуговування, ІТ-служба, віртуальний офіс, кадрові послуги, інформаційні бази і багато іншого. Крім усього перерахованого, коворкінг обов'язково має на увазі організацію різних заходів освітнього та творчого характеру: лекції, семінари, тренінги, вебінари та майстер-класи.

За спеціалізацією та орієнтацією коворкінг поділяється на конкретні види діяльності: творчі, інженерні, виробничі, бізнес-коворкінги тощо.

За професійним спрямуванням – розраховані на відвідувачів багатьох професій (для дизайнерів, програмістів, письменників, брокерів тощо).

Фактори, що впливають на результати роботи коворкінгу:

Місцезнаходження:

Частіше за все це діловий центр міста, що зручніше з точки зору навколишньої інфраструктури, близькості партнерів, забезпечення їх взаємодії з резидентами коворкінгу

Зонування простору:

Зони відкритого і закритого робочого простору, зона переговорів, зона прийому їжі, зона проведення лекцій і семінарів, зона відпочинку, дитяча ігрова кімната.

Ергономічний підхід

Пристосування робочих місць, предметів і об'єктів праці виходячи з психологічних і фізіологічних особливостей людського організму з метою оптимізації загальної продуктивності.

Інтер'єр:

Цікаві дизайнерські рішення та колірна гамма можуть вплинути на продуктивність праці, а також креативність відвідувачів коворкінгу.

Політика організаторів:

Зворотній зв'язок з клієнтом, гнучка цінова і маркетингова політика, грамотно підібраний спектр надаваних послуг і проведених заходів, інформаційна безпека.

Обладнання:

Комфорт роботи, інформаційна безпека, необхідна технічна оснащеність, сучасне обладнання.

Переваги та недоліки коворкінгу:

Із переваг це можливість співтовариство та нетворкінг, взаємодопомога, професійний розвиток та комфортна атмосфера. До недоліків коворкінгу можна віднести час і кошти, потрібні на дорогу до коворкінг-центру і у зворотньому напрямку, необхідність дотримання

особистої безпеки, шум і відволікаючі події, характерні для громадського місця. Отже, виходячи із сказаного вище, до переваг коворкінгу слід віднести співтовариство і нетворкінг. Спільний офіс сприяє пошуку нових бізнес-контактів, постійному обміну ідеями досвідом; професійному розвитку, чому сприяють освітні програми, організовані багатьма коворкінг-просторами; взаємодопомозі і прискоренню у реалізації проектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Коворкінг може виступати не тільки як форма організації праці індивідуальних самозайнятих працівників, а й як робочий простір для підприємств, які хочуть одночасно поліпшити умови праці та створити ділову обстановку для роботи і навчання з мінімальними витратами. Таким чином, актуальність даного типу приміщень постійно зростає. Тому перспективним є подальше виявлення сучасних тенденцій та технологій, принципів та прийомів формування інтер'єру коворкінгів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Соколова О.Н., Рудакова О.Ю., Мар'їна С.К. Коворкінг в системі інноваційної інфраструктури. *Економіка. Професія. Бізнес*. 2017. Т. 1. Вип. 1. С. 82–88. URL: <http://journal.asu.ru/ec/article/view/1769>].
2. Христина Снігур, Економіка і управління підприємствами. Коворкінг. Переваги та недоліки в організації робочих місць. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua>]
3. Шмельова О.Є., Сафронова О.О., Булгакова Т.В., Синицька М.О., February 2020 *Art and Design*. Особливості дизайну просторів сучасних коворкінгів залежно від їх функціонального призначення. URL: <https://www.researchgate.net>].

УДК 691

*Алла Петриковська
(Рівне)*

ОФОРМЛЕННЯ ФАСАДУ БУДИНКУ

Сучасний і стильний фасадний дизайн будинку в поєднанні з іншими елементами екстер'єру створюють неповторний архітектурний ансамбль. Якісно зроблений будинок прослужить довгий час, але він повинен бути не тільки якісним, а й красивим. Екстер'єр - це художній і архітектурний зовнішній вигляд будинків, що забезпечує людині сприятливе естетичне сприйняття. Процес оформлення фасаду будинку (екстер'єру) може бути досить складним, необхідно підібрати кольори, матеріали, збалансувати форми і лінії.

Ключові слова: *Екстер'єр будинку, способи «сухого» і «мокрого» облицювання фасадів, фасадні фарб або штукатурки, штукатурні суміші.*

Екстер'єр будинку є його візитівкою, яка створює загальне враження про житло. Але, крім естетичної складової, оздоблення фасаду будинку повинно бути також практичне. Адже він є тією оболонкою, яка захищає всі архітектурні елементи будівлі від впливу зовнішніх факторів і допомагає підтримувати потрібний мікроклімат всередині. Все це говорить про важливість вибору правильного матеріалу для оформлення фасадів приватних, міських та заміських будинків.

На оформлення фасаду будинку впливає безліч факторів, у тому числі: природні умови місцевості розташування будинку, зовнішній вигляд навколишнього середовища, потреба в додатковій теплоізоляції, а також бажання індивідуальності забудовника чи то архітектора.

Найбільшого поширення сьогодні отримали способи «сухого» і «мокрого» облицювання фасадів. Вони передбачають відповідно монтаж зовнішнього оздоблення з механічним кріпленням плит чи панелей облицювального матеріалу або нанесення оздоблювальних сумішей на стіни в рідкому вигляді. Незалежно від способу зведення стін і «сухе», і «мокре»

оздоблення фасаду можна використовувати в парі з фасадним утеплювачем, застосування якого підвищує енергоефективні характеристики споруди, і без нього.

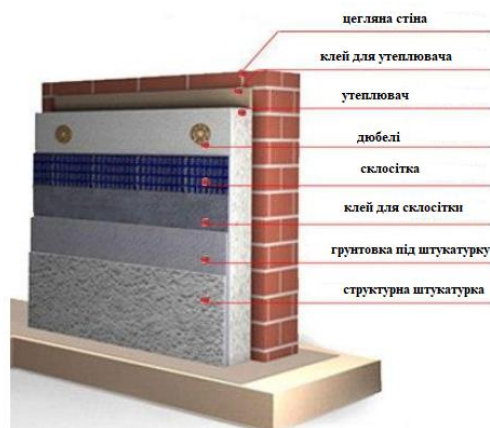

Рис.1 Технологія утеплення фасаду

Перш за все необхідно визначитися з матеріалом і кольором обробки. Так, якщо будинок оточений зеленню, то кращим рішенням може стати фарбування фасаду будівлі в червоний колір або оздоблення панелями під червону цеглу.

Штукатурна суміш сьогодні виробляється з різними спеціальними властивостями. Залежно від призначення штукатурки бувають для житлового будівництва і промислового.

До категорії, призначених для промислових цілей, відносяться:

Рентгенозахисні – вміст у складі баритового концентрату і досить велика щільність штукатурки забезпечують високий ступінь захисту від електромагнітного випромінювання. Рекомендована товщина шару складає 50 мм, нерідко до цього покриття застосовують ще й баритові плити.

Кислотостійкі – використовують для конструкцій, що піддаються впливу агресивних хімічних речовин.

Суміші для житлового будівництва:

Гідроізоляційні – для штукатурення приміщень, в яких переважає підвищений рівень вологості (підвали, неопалювані приміщення, ванни, кухні).

Акустичні – для створення шумоізоляційного бар'єру, що захищає житловий простір від зовнішнього шуму. Часто використовують при обробці концертних залів, студій зі складною конфігурацією стін і т.д.

Теплозахисні – для зовнішньої і внутрішньої обробки з метою збільшення теплоізоляційних якостей будівель з одночасним вирівнюванням стін і усуненням дефектів.

Декоративні штукатурки – будівельний ринок пропонує безліч видів штукатурних сумішей для декоративного оздоблення, вони класифікуються за зовнішніми якостями покриття:

фактурні – містять нерозчинні фракції, які дозволяють створити шляхом затирання оригінальну фактуру. Найбільшою популярністю серед споживачів користуються склади типу «мозаїка», «бараник» і «короїд»;

структурні – пластичні суміші, що відрізняються однорідним складом. Призначені для самостійного створення унікального рельєфу на поверхні за допомогою спеціального інструменту або підручних засобів;

венеціанські – містять в складі дрібняк мармуру, онікса і інших природних каменів, завдяки чому покриття імітує натуральну кам'яну поверхню.

➤ Способи «мокрого» облицювання фасаду.

Штукатурка стін є звичним і найбільш доступним способом обробки фасадів будинків. Широкий вибір різних фактур і відтінків дозволяє надати будинку унікальний зовнішній вигляд.

Обробку фасадів з використанням рідких сумішей – фасадних фарб або штукатурок – можна проводити лише в теплу пору року, при температурі вище 5°C і нижче +30°C. Цей спосіб облицювання будівель вважається найбільш простим і поширеним варіантом.

Фасадні штукатурки наносять по утеплювачу чи безпосередньо на стіновий матеріал. Залежно від товщини шару і якостей суміші, фасадні штукатурки можуть бути товстошаровими, тонкошаровими і декоративними, а в залежності від складу – мінеральними, полімерними, акриловими, силікатними і силіконовими. Є і спеціальні «теплі» штукатурки, для підвищення теплоізоляційних якостей оздоблення.

При виборі штукатурки орієнтуються на технічні характеристики – паропроникність, гідрофобність, адгезія, які повинні поєднуватися з характеристиками основи. Найбільшою популярністю користуються рельєфні декоративні штукатурки з фактурами «короїд» і «бараник». Їх отримують, використовуючи спеціальні прийоми нанесення сумішей, коли невеликі зерна і камінчики, що входять до складу штукатурок, залишають на поверхні різні візерунки.

Фасадні фарби теж можна наносити безпосередньо на стіновий матеріал (наприклад, на газобетон) або використовувати по декоративних штукатурках. Залежно від типу поверхні, яку потрібно пофарбувати, використовують матеріали різного складу – акрилові, мінеральні, силікатні, силіконові фасадні фарби і т.д. Колір фасаду вибирають, відштовхуючись від суб'єктивних вподобань і керуючись загальними міркуваннями стилістики. Наприклад, будинкам в класичному стилі підходять світлі фасади з білими, кремовими, жовтими і блакитними відтінками або контрастні біло-сині, біло-червоні і біло-зелені поєднання. А фасади котеджів в сучасному стилі нерідко фарбують у нейтральні кольори: білий, світло-сірий або темно-сірий.

На рис.2 представлені види штукатурних сумішей

Рис.2 Оздоблення фасаду будинку штукатуркою

✓ Мінеральна штукатурка. Найекономніший варіант, що не відрізняється пластичністю і довговічністю. Це покриття схильне до утворення тріщин, тому його не варто наносити на стіни, де можливий вплив вібрації. Особливістю мінеральної штукатурки є те, що вона не утворює герметичної плівки і дозволяє стінам дихати. Однак, з цієї ж причини вона добре вбирає пил, що може утруднювати очищення фасаду.

✓ Акрилова штукатурка – не боїться вібрації і утворює на поверхні стін будинку плівку, яка є вологозахисним бар'єром.

✓ Силікатна штукатурка відрізняється високою вартістю, але цілком виправдовує себе цілим рядом позитивних якостей: вона дуже пластична, не вбирає пил і дозволяє стінам дихати.

✓ Силіконова штукатурка – найпопулярніший варіант на сьогоднішній день, оскільки поєднує в собі всі позитивні якості інших видів штукатурних сумішей. Вона має хорошу пластичність, повністю захищає стіни від впливу хімічних сполук і солей, а також забезпечує стінам можливість дихати.

В оформленні фасадів будинків дизайнери часто комбінують різні матеріали, що дозволяє отримати справді унікальний і неповторний дизайн.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Карапузов Є. К., Соха В. Г. Утеплення фасадів : Підручник. Київ: Вища освіта, 2007. 319 с. : іл.
2. Шаповал С. В., Баранова А. А. Конспект лекцій з курсу «Сучасні будівельні матеріали і технології» (для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальності 191 – Архітектура та містобудування). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 97 с.
3. URL: <https://eurohouse.ua/ua/statti/otdelka-fasada-top-6-variantov-naruzhnoj-oblicovki-kottedzha>

УДК 721.012

*Таїсія Сажко
(Сєверодонецьк)*

ПРОЕКТУВАННЯ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ У МІСТІ ОДЕСА

У статті розглядається проектування академії мистецтв, розробка проекту будівлі школи з урахуванням сьогоднішніх вимог, розв'язання містобудівної композиції об'єкта; розробка об'ємно-просторової композиції будівлі з урахуванням законів естетики; виявлення форми будівлі, використовуючи різні конструктивні прийоми, оздоблювальні матеріали, колір, фактура.

***Ключові слова:** Академія мистецтв, композиційне рішення, генеральний план, проектування академії, мистецтво.*

The article considers the design of the Academy of Arts, the development of the project of the school building taking into account today's requirements, the solution of the urban composition of the object; development of three-dimensional composition of the building taking into account the laws of aesthetics; detection of the shape of the building, using various design techniques, finishing materials, color, texture.

***Key words:** Academy of Arts, compositional solution, general plan, design of the academy, art.*

Актуальність теми: Академії стали відповіддю на вимоги життя, втіленням надій багатьох поколінь художньої інтелігенції. Цей важливий акт став історичним фактором нашої історії, потужним стимулом для розвитку українського мистецтва, відродження, збереження і розквіту духовних традицій, активізації фундаментальних досліджень в галузі мистецтвознавства. [1]

Загальноосвітня школа забезпечує сьгодні хороший рівень природничо-наукового і гуманітарного освіти. Художня підготовка сьгодні недостатня, і частково вона може бути заповнена в суспільстві за рахунок спеціальних студій, гуртків, центрів, шкіл та академій. У зв'язку з цим в академія мистецтв повинна створювати особливу середу для художньої творчості, спілкування, виховання. В архітектурі це висловлюється в особливому планувальному рішенні організації простору школи і художньо-образної опрацювання форми будівлі.

Функціонально-планувальна структура існуючих шкіл на даний момент застаріла в зв'язку з появою нових, необхідних сучасній академії мистецтв приміщень.

В першу чергу, це стосується складу приміщень навчального блоку школи. Сучасні технології невпинно йдуть вперед та розвивається і змінюється спосіб викладання мистецтва і подачі матеріалу. Тому потребує корегування вигляд традиційної книжкової бібліотеки, який замінюється новим видом бібліотеки, що поєднує в собі нові медіа-технології з електронними носіями інформації і традиційні друковані публікації.

Змінюється також склад і вигляд виставкових приміщень школи мистецтв. В сучасних експозиційних залах вирішальну роль набуває просторова різноманітність приміщень, прозорі перегородки, багатство ефектів освітлення і колірної гами.

Мета роботи:

- розробити проект будівлі школи з урахуванням сьогоднішніх вимог, а саме архітектурно художніх, функціональних, економічних, будівельних і містобудівних.

- розробити об'ємно-просторову композицію будівлі з урахуванням законів естетики;

Проектована будівля розташована в північному мікрорайоні Одеси на території відведеної під будівництво. Рельєф ділянки спокійний, з ухилом, необхідним для виконання зливостоків.

Територія відведена під забудову має зручні під'їзні шляхи і зупинки громадського транспорту. На передбачуваному місці забудови об'єктів будівництва раніше не було. Джерела тепло-, водо-, електро-, газопостачання будівлі здійснюються від міських мереж. Місця підключення каналізаційної мережі в загальну мережу.

Будівля академії розташована з урахуванням вимог інсоляції і напрямків панівних вітрів зимового і літнього періодів року.

Рис. 1. Перспектива академії мистецтв

Територія ділянки, на якій планується забудова має такі властивості:

- змішаний рельєф місцевості;
- нормальні гідрологічні умови;
- відсутність затоплюваності.

Клімат Одеси помірно-морський з рисами субтропічного, з м'якою зимою, затяжною весною і теплим тривалим, нерідко дуже спекотним, літом і довгою теплою осінню.

Композиційне рішення генерального плану засноване на характері рельєфу місцевості і максимальному гармонійному поєднанні споруд і довкілля.

Рис. 2. Генеральний план академії мистецтв

Таким чином, генплан є комплексом будівлі, що будується, а також доріжок для пішоходів і автодоріг. На ділянці знаходиться відкритий майданчик для стоянки автомобілів на 30 місць.

На проєктованій ділянці будівництва розташовані:

- дитячо-юнацька академія мистецтв;
- ділянку декоративних рослин;
- ділянка для паркувальних місць.

Об'ємно-планувальні рішення будівлі академії мистецтв пов'язана з філософією розуміння громадського простору, який надає навчальний вплив на майбутніх архітекторів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1277374#.D0.97.D0.B0.D0.B4.D0.B0.D1.87.D0.B8>

Науковий керівник: доктор культурології, професор Смоліна О. О.

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

УДК 656.618:6295.067

*Віктор Золотаренко, Юрій Куценко, Глеб Бараненко
(Херсон)*

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕЧНОГО БУКСИРУВАННЯ СУДЕН ЛАГОМ

Сила дрейфу і обертання судна буде залежати від методу зчипки, борта швартування, розташування їх ДП відносно один одного. У статті розглядається розрахунок тягової сили і сили виникаючої на кермі буксира в складі жорстко зчепленого каравану.

Ключові слова: буксирний склад, центр тяжіння, керованість, швидкість, тяга буксира.

The force of drift and rotation of the vessel will depend on the method of coupling, mooring board, the location of their BF relative to each other. The article considers the calculation of traction and force arising at the wheel of a tug as part of a rigidly coupled caravan.

Keywords: towing composition, center of gravity, controllability, speed, traction of the tug.

Буксирування об'єктів морем є особливим випадком морської практики. Як правило, буксирування здійснюється спеціалізованими транспортно-буксирними судами або потужними комерційними буксирами, або буксирами рятувальниками [15,23,24,25].

Операція з буксирування передбачає навігаційний аналіз майбутнього маршруту переходу, проведення попередніх розрахунків щодо забезпечення надійності буксирного лінії, вироблення рекомендацій капітанам з проведення буксированої операції караваном, а також повну компетенцію [1,2,3,7,8,9], загальну фізичну готовність [19,22] та розвиток спеціальних фізичних якостей екіпажу [11,13,14]. Регулярні заняття фізичними вправами [5,6,10,12], відвідування секцій з різних видів спорту [16,17,18,20], туристична діяльність [4], попередження травматизму під час занять [21] забезпечують розвиток необхідних фізичних якостей для фахівців морської галузі.

Буксирування суден – це пересування безмоторних плавзасобів або плавзасобів з зупиненими рушіями в тому числі і аварійних суден, за допомогою буксирного або іншого судна. Як правило, виконується буксирними судами, а також буксирами-рятувальниками.

Караван буксированих суден з буксированими називають буксирним, а буксирним складом – несамохідну частина каравану, тобто буксировані об'єкти.

По району плавання розрізняють буксирування:

- морські далекі – між портами, розташованими на різних морях і океанах;
- морські ближні – між портами одного морського басейну;
- рейдові – пов'язані зазвичай з розвантаженням суден на відкритих рейдах або введенням великих суден в порт;
- портові – здійснюються в межах портової акваторії з метою транспортування суден і портових засобів;
- річкові – здійснюються в річках;
- каналні – пересування суден по каналах.

Види буксирувань

Буксирування суден в морі може бути розділена на наступні види:

- буксирування за кормою на буксирному канаті;
- буксирування борт до борту (лагом);
- буксирування штовханням.

З цих трьох видів буксирування тільки буксирування за кормою на буксирному канаті може бути застосована для буксирування у відкритому морі, де може виникнути необхідність працювати на хвилюванні.

Буксирування борт до борту або лагом може бути здійснена в закритих водах, коли немає достатнього місця для буксирування на буксирному канаті за кормою, і в тих випадках, коли немає на морі хвилювання. Навіть при малому хвилюванні судна сильно ушкоджують один одного. Розташування судна, що буксирує збоку від буксиру дає хорошу керованість обом суднам, так як обидва судна можуть розглядатися, як одне двогвинтове судно, у якого один гвинт вийшов з ладу.

Такий вид буксирування дозволяє працювати всередині гавані (на рейдові і портове буксирування), річкове та каналні тобто в обмеженому просторі, де потрібен постійний контроль. Буксирний і стеговий буксир може бути зібраний як з лівого, так і з правого борту буксира. Існують різні способи виготовлення джгутів однак найчастіше використовуються швартові пристрої обох суден і швартових тросів, як правило сталевих. Буксир підходить до борту судна, що буксирується, заводить швартови, маючи буксируюче судно пришвартоване лагом.

При підготовці до буксирування лагом дуже важливо якомога тугіше обтягнути швартові і запобігти або пом'якшити удари суден один з одним.

Буксир повинен розташовуватися близько до корми судна, що буксирується (баржі) так, щоб корма буксира виступала за корму баржі. Чим далі вперед буксир розташовується тим буксиру гирше управляти комбінованим агрегатом (складом).

Для забезпечення проводки судна з буксирами необхідно одночасно враховувати значну кількість різноманітних параметрів.

Початкові умови цього процесу включають інформацію: тип судна, його водотоннажність, осадка і посадка, ширина і довжина, початковий стан судна, положення керма, площа парусності судна і положення центра ваги судна, що буксирується.

Важливо розуміти вплив точки повороту (pivot point) судна або будь-якого якого що буксирується. Це допоможе капітану буксира зрозуміти, як буксирований склад буде управлятися в різних ситуаціях.

Для реальних обчислень розглянемо реальні судна з характеристиками:

Буксир з одним гвинтом і одним кермом використовується для буксирування баржі ящикової форми (box barge). Буксир з фіксованим кроком гвинта діаметром (D_p) 1,8 метра і його оборотами (n) 300 об / хв розвиває потужність 1000 кВт. Площа пера керма 4 кв.м. Лінійні характеристики представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Головні параметри буксира і баржі (box barge)

Параметри	Буксир(tug)	Баржа (box barge)
Довжина максимальна, LOA (m)	40,0	60,96
Довжина між перпендикулярами, LBP (m)	39,5	60,96
Ширина, B (m)	9,0	10,67
Заглиблення, d (m)	2,2	2,74
Об'ємна водотоннажність, V (m.cu)	494,7	1646,2
Положення центра ваги по довжині від кормового перпендикуляра, LCG (m)	21,98	29,44
Коефіцієнт загальної повноти, C_v	0,633	0,924
Коефіцієнт повноти мідель шпангоута, β	0,956	0,985

Судно, баржа або буксируемый склад, зчеплений як однорідний плаваючий об'єкт, зупинений на воді без прикладених зовнішніх сил, матиме точку повороту, яка збігається з центром плавучості, яка знаходиться приблизно на мідель шпангоуті.

Чотири різні варіанти систем буксирування борт до борту (лагом) представлені на рис.1.

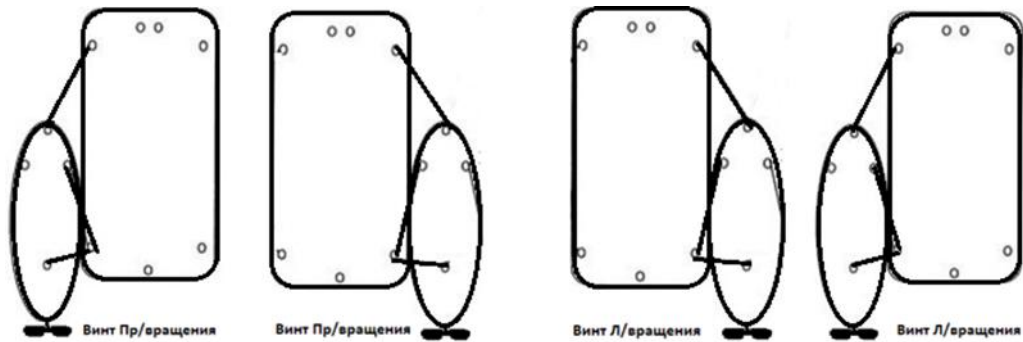

Рис. 1. Нумерація способів буксирування лагом одногвинтовим буксиром

Розглянемо кращий варіант швартування і складання системи для кращої керованості складу. Розглянемо варіант №2-буксир ошвартований до баржі лівим бортом, при цьому буксир одногвинтовий з гвинтом правого обертання.

Керованість системи суден в жорсткому зчепленні складається з властивостей поворотності і стійкості на курсі. Тут розглянемо характеристики поворотності. Поворот судна, як правило, відбувається за рахунок відхилення керма і перекладки його на деякий кут, кут (α), тобто порушення системи обтікання в даному випадку зчипки баржі і буксира.

Поворот такої жорсткої системи (баржа + буксир) відбувається навколо точки повороту (полюса повороту) який розташований на лінії що з'єднує центри тяжкості двох суден, Gb-баржі і Gt-буксира в горизонтальній площині x-y (Рис.2). У загальному випадку центр тяжіння (Центр мас) системи в горизонтальній площині (рис. 2), називається точка G з координатами [2]:

$$x_0 = \frac{m_1 \cdot x_1 + m_2 \cdot x_2 + \dots + m_n \cdot x_n}{m_1 + m_2 + \dots + m_n}; y_0 = \frac{m_1 \cdot y_1 + m_2 \cdot y_2 + \dots + m_n \cdot y_n}{m_1 + m_2 + \dots + m_n}. \quad (1)$$

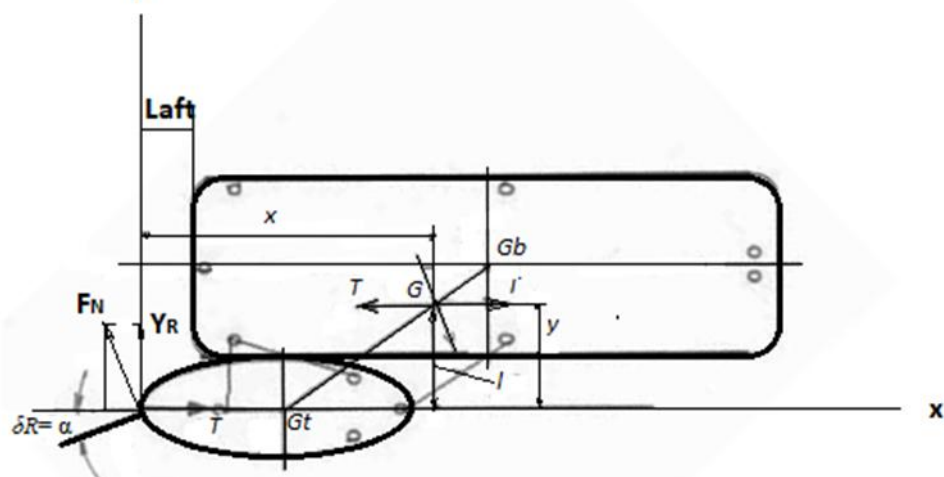

Рис. 2. Графічне зображення розташування сил відносно центра ваги

Стосовно до системи двох суден, як жорсткому зчепленні, координати рівні:

$$x = \frac{(LCG + Laft) \cdot V_b + LCG \cdot V_t}{V_b + V_t} \quad (2)$$

$$y = \frac{(0,5B_b + 0,5B_t) \cdot V_b + 0,5B_t \cdot V_t}{V_b + V_t}$$

Початок руху каравану. При дачі ходу вперед виникає сила тяги буксира "Т", яка спрямована в діаметральній площині буксира. Приклавши дві прямо протилежні сили "Т" і рівні за величиною в центр ваги цієї жорсткої системи (точка G з координатами x-y), отримаємо замість сили тяги "Т" буксира, пару сил "Т" момент якої дорівнює:

$$N = T \cdot l = T \cdot y \quad (3)$$

Це викличе обертання та сила тяги буксира, перенесеної до ц.т. G. Для того, щоб ліквідувати обертання системи, необхідно докласти момент обертання в точці G протилежного напрямку, в даному випадку тільки кермом.

Сила тяги буксира може бути визначена за французькою формулою

$$T = \frac{Sv^2}{K}, \text{ (тон)} \quad (4)$$

де $S(m^2)$ -площа мидель шпангоутів системи $S=Bb \cdot d \cdot \beta b + Bt \cdot d \cdot \beta t$;

v – швидкість судна, вуз.;

$K=205-342$ для буксирів.

Рух вперед з відхиленням кермом. В системі (каравані) яка рухається вперед з деякою швидкістю 'v' кермо перекладене з діаметральної площини (ДП) буксира на деякий кут- α .

Відхилення керма порушить систему обтікання корпусів рідиною і призведе до створення деякої сили тиску F_N , яку можна з наближенням вважати перпендикулярною площині пера керма. Сила Y_R [5] перпендикулярна ДП судна і дорівнює (Рис. 3)

$$Y_R = \frac{1}{2}(1.14 - 0.6 \cdot C_B) \cdot (0.0194 \cdot L \cdot T + 2.1874) \cdot c \cdot (a + b \cdot V)^2 \sin 2\delta_R, \quad (5)$$

де $L=LBp_b + 0,25 LCGt$ – довжина буксирного каравану, м

$T=d_{max}$ – максимальне загливлення каравану, м

$c=1,3498$ kg/cu/m – коефіцієнт;

$a=4,252$ – коефіцієнт;

$b=0,562$ – коефіцієнт;

v – швидкість судна в м/хв;

$\delta R = \alpha$ (град) – кут перекладки керма.

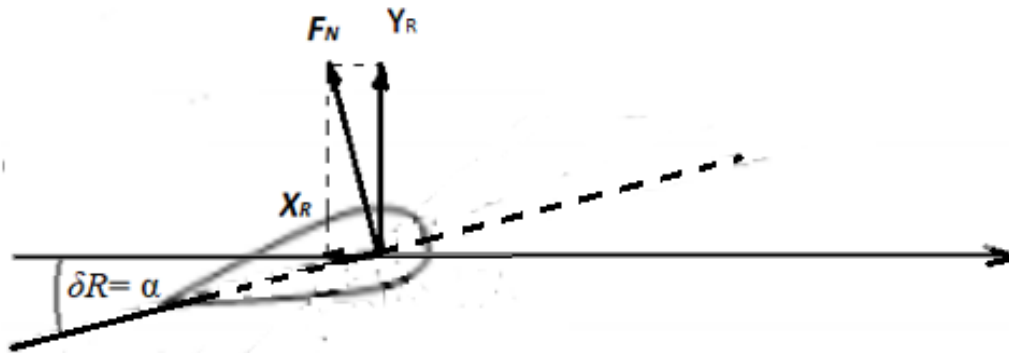

Рис. 3. Сили на кермі

Тоді момент обертання від перекладки керма дорівнює

$$M\alpha = YR \cdot x \quad (6)$$

Вирішуючи спільно рівняння (3) і (6) для швидкостей каравану $v = 2, 4, 6$ і 8 вузлів визначимо кути перекладки керма δR (α) при якому судно буде йти «прямо» тобто $N = M\alpha$

Таблиця 2. Результат обчислень кута утримання керма ($S = 47,72 m^2, K = 273$)

Параметри	Швидкість судна –вузли (м/сек)			
	2 (1,02889)	4 (2,05778)	6 (3,08667)	8 (4,11556)
$T, т$	0,6992	2,797	6,293	11,187
$N, т \cdot м / kg \cdot м$ ($y=8,6$ м)	6,013/6013	24,06/24060	54,12/54120	96,21/96208
$YR = N/x, кг/kN$ ($x=31,94$ м)	188/1.8437	753/7.3844	1694/16.6125	3012/29.5376
δR (α), град. ($L=66,46$ м)	1,23	2,45	5,56	10,04

За результатами обчислення для конкретних суден, з характеристиками що наведені в таблиці 1, побудований графік положення керма в градусах для утримання каравану на прямому курсі. Кермо перекладається на борт протилежного борту швартування буксира (до 10 градусів для даного складу). Це говорить, що запас кута повороту пера керма на циркуляції не однаковий, на правий борт 25^0 , а на лівий борт - 45^0 .

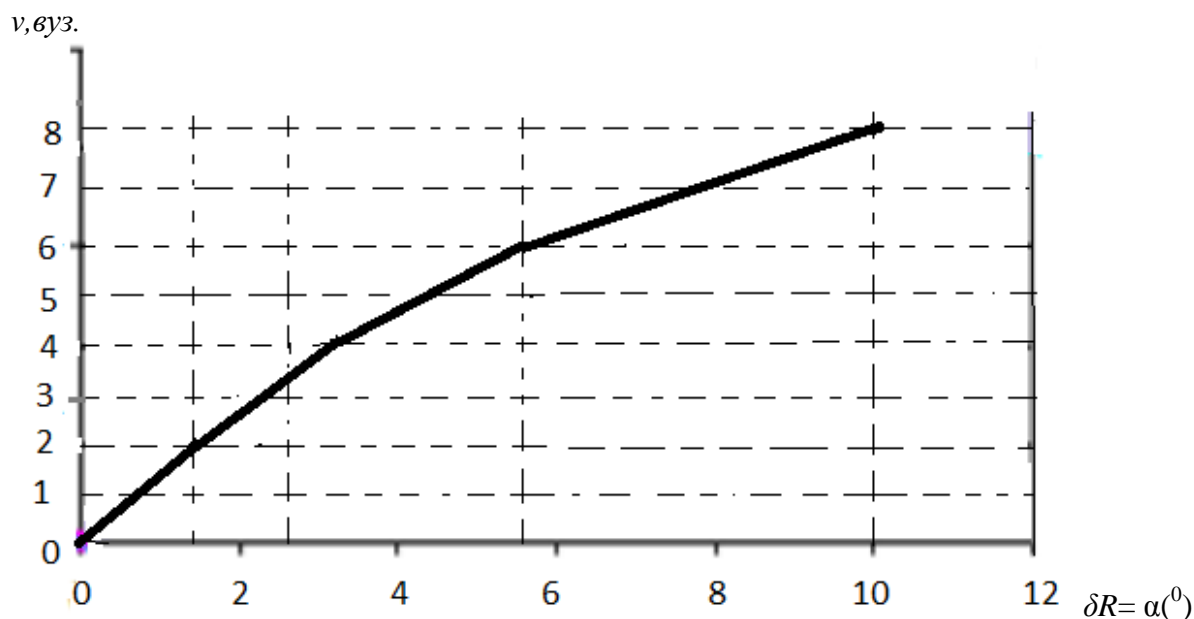

Рис. 4. Залежність положення пера керма від швидкості для утримання каравану на прямому курсі

Висновки:

1. Для рівномірного запасу повороту керма букса при буксируванні судна способом борт до борту (лагом) слід швартуватися до баржі під деяким кутом ДП буксира до ДП баржі. Такий кут може становити $10^0 - 15^0$. Цей кут згідно з розрахунками і графіку (рис. 4) залежить від швидкості складу, сили тяги буксира, площ мідель шпангоутів і пера керма.

У будь-якому випадку необхідно прагнути, щоб лінія ДП буксира проходила якомога ближче до центру плавучості баржі.

2. При тривалих буксируваннях і зміною швидкості, необхідно регулювати кут швартування (ДП баржі-ДП буксир) за допомогою змін довжини носового поздовжнього-кормового притискного троса.

Позначення:

- α (град) – кут перекладки керма,
- β_b – коефіцієнт повноти мідель шпангоута баржі,
- β_t – коефіцієнт повноти мідель шпангоута буксира,
- B (m) – ширина судна,
- C_v – коефіцієнт загальної повноти,
- ДП – діаметральна площину,
- d (m) – осадка судна,
- G_b – центр ваги баржі в горизонтальній площині x-y
- G_t – центр ваги буксира в горизонтальній площині x-y
- LOA (m) – довжина судна максимальна,
- LBP (m) – довжина між перпендикулярами,
- LCG (m) – положення центра ваги по довжині від кормового перпендикуляра,
- Laft (m) – відстань між кормовими перпендикулярами двох суден,
- V (m.cu) – об'ємна водотоннажність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бараненко Г.О., Капліна А.А. Сучасні та майбутні проблеми морської галузі. Сучасні підходи до високоефективного використання засобів транспорту : зб. тез XI Міжн. наук.-практ. конф., м. Ізмаїл, 3-4 грудня 2020 р. Запоріжжя, 2020. 507-511 с. DOI: 10.13140/RG.2.2.36681.98401
2. Бараненко Г.О. Сучасний стан і шляхи вдосконалення організації забезпечення безпеки мореплавання контейнеровозів. *Сучасні проблеми морського транспорту та безпека*

мореплавання: матеріали VIII Всеукр. студентської наук. конф., Видавництво ХДМА, 2018, Том. 1, 12-14.

3. Беседін А., Бараненко Г., Капліна А. Особливості надання першої допомоги фахівцям морської галузі з ознаками захворювання на COVID-19. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 22 грудня 2020 р., Переяслав-Хмельницький, 2020, Вип. 66, 320-323.

4. Гузарь В.Н. Перспективы компьютеризации информационного обеспечения туризма. *Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 2000, 226-230.

5. Гузарь В.Н., Чурганов О.А., Свирида В.С. Развитие волевых качеств моряка средствами спортивных и подвижных игр. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*: матеріали XV Міжнар. наук. конф. Харків: ХДАФК, 2019, 8-13.

6. Гузар В.М. Шляхи удосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки морських фахівців. *Медико-біологічні проблеми фізичного виховання різних груп населення, ерготерапії, інклюзивної та спеціальної освіти*: матеріали VI Всеукр.наук.-практ. конф., 9 грудня 2020 р., Луцьк, 2020, 54-57.

7. Капліна А., Кущенко Ю., Бараненко Г. Врахування вільної поверхні на остійність під час гасіння судової пожежі. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Переяслав, 2021, Вип. 69, 450-454

8. Капліна А., Кущенко Ю., Бараненко Г. Виникнення пожежі на судні та шляхи усунення небезпечних факторів. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 30 квітня 2021, Переяслав, 2021, Вип. 70, 390-394.

9. Кущенко Ю., Бараненко Г., Капліна А. Остійність судна під час гасіння пожежі водою. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет - конф., 26 лютого 2021 р., Переяслав, 2021, Вип. 68, 361-364.

10. Моїсєєв С.О., Гузар В.М., Свирида В.С. Нова фізична культура у вимірах інновацій. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у закладах вищої освіти*: матеріали XVII наук. конф., Харків: ХДАФК, 2021, 91-94.

11. Свирида В.С., Бараненко Г.О., Богданова А.О. Процес силової підготовки фахівців морської галузі. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет - конф., 27 листопада 2020 р., Переяслав-Хмельницький, 2020, Вип. 65, 378-381.

12. Свирида В., Хоменко В., Богданова А. Виховання вольових якостей морських фахівців на заняттях з легкої атлетики. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет - конф., 26 лютого 2021 р., Переяслав, 2021, Вип. 68, 254-257.

13. Свирида В.С. Визначення рівня валеологічних знань курсантів 1-го курсу. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 2019, 214-215.

14. Хоменко В.В., Бараненко Г.О., Свирида В.С. Вплив професійно-прикладної фізичної підготовки на професійне становлення морського фахівця. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет - конф., 30 жовтня 2020 р., Переяслав-Хмельницький, 2020, Вип. 64, 248-251

15. Шарлай Г.Н. *Маневрирование и управление морским судном*. М.: Моркнига, 2015.-520 с.

16. Shalar, O., Strykalenko, Y., & Huzar, V. (2020). Mental training in psychological training of shooters. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (physical Culture and Sports)*, (6(126), 110-114. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.6\(126\).24](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.6(126).24)

17. Shalar, O., Romaniuk, O., & Huzar, V. (2017). Physical training of young taekwon-do fighters. *Medyko-biologichni problemy fizychnoi kultury, sportu ta zdorovia liudyny*, 17, 100-104.
18. Shalar, O., Strykalenko, Y., Huzar, V., Homenko, V., & Popovich T. (2019). Psychological readiness of handball players for the competition. *Sport science*, 12 (1), 95-102.
19. Strikalenko, Y. A., Shalar, O. G., & Huzar, V. M. (2019). The use of integral exercises in the physical training of aikidist athletes. *Health, sport, rehabilitation*, 5(1), 126-131. <http://dx.doi.org/10.34142/HSR.2019.05.01.14>
20. Strykalenko, Y., Huzar, V., Shalar, O., Voloshynov, S., Homenko, V., & Svirida, V. (2021). Physical fitness assessment of young football players using an integrated approach. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 21 (1), 360-366. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2021.01034>
21. Strikalenko, Y., Huzar, V., & Shalar, O. (2016). The problem of injuries in Kyokushin karate. *Health, sport, rehabilitation*, 4, 73-77.
22. Strikalenko, Y., Shalar, O., Huzar, V., Voloshynov, S., Homenko, V., & Bazylyev, S. (2020). Efficient passage of competitive distances in academic rowing by taking into account the maximum strength indicators. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 20 (6), 3512-3520. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2020.01008>
23. Nosov, P., Ben, A., Zinchenko, S., Popovych, I., Mateichuk, V. & Nosova, H. (2020a). Formal Approaches to Identify Cadet Fatigue Factors by Means of Marine Navigation Simulators. *16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (ICTERI-2020)*, Vol. 2732/20200823.
24. Nosov, P., Zinchenko, S., Popovych, I., Safonov, M., Palamarchuk, I. & Blakh, V. (2020b). Decision support during the vessel control at the time of negative manifestation of human factor. *CEUR Workshop Proceedings*, 2608, 12-26.
25. Popova H., Yurzhenko A. Competency framework as an instrument to assess professional competency of future seafarers, Proc. 15 th Int. Conf. ICTERI 2019. Volume I: Main Conference. – Kherson, Ukraine, June 12-15, 2019. P. 409-413. Режим доступу: <http://ceur-ws.org/Vol-2387/20190409.pdf>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Афендікова Ганна Петрівна** – кандидат медичних наук, асистент кафедри внутрішньої медицини №3 Національного медичного університету імені О.О.Богомольця
- Бараненко Глеб Олегович** – старший викладач кафедри безпеки життєдіяльності та професійно-прикладної фізичної підготовки Херсонської державної морської академії
- Бардах Ліляна Богданівна** – кандидат медичних наук, асистент кафедри внутрішньої медицини №3 Національного медичного університету імені О.О.Богомольця
- Баширов Назар Закірович** – студент 4 курсу факультету дизайну інтер'єру Київського національного університету технологій та дизайну
- Бельнічану Ксенія Олександрівна** – студентка 4 курсу факультету української філології та соціальних наук Ізмаїльського державного гуманітарного університету
- Богач Яна Анатоліївна** – студентка спеціальності менеджмент ВСП «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського національного технічного університету імені І.Пулюя»
- Булгакова Тетяна Володимирівна** – кандидат технічних наук, доцент кафедри дизайну інтер'єру і меблів Київського національного університету технологій та дизайну
- Вислоцький Сергій Сергійович** – студент 4 курсу факультету фізичної культури і спорту Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту
- Волкова Ганна Віталіївна** – кандидат медичних наук, асистент кафедри внутрішньої медицини №3 Національного медичного університету імені О.О.Богомольця
- Гавда Надія Миколаївна** – викладач-методист, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач педагогіки циклової комісії дошкільної педагогіки та окремих методик Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу імені А.Ю.Кримського Волинської обласної ради
- Глущенко Вікторія Дмитрівна** – студентка 4 курсу факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну
- Головчанська Євгенія Олександрівна** – кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри ергономіки і дизайну Київського національного університету технологій та дизайну
- Губаль Світлана Антонівна** – студентка 1 курсу магістратури факультету туризму та міжнародних комунікацій Ужгородського національного університету
- Дахно Ольга Андріївна** – студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту транспорту і будівництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
- Дерик Ольга Володимирівна** – старший викладач кафедри океанології та морського природокористування Одеського державного екологічного університету
- Дідьковський Олександр Петрович** – старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Дорош Микола Іванович** – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Українського державного університету залізничного транспорту
- Дятел Анастасія Олександрівна** – студентка 4 курсу факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну
- Житомирський Леонід Олександрович** – старший викладач кафедри фізичної культури, біології та основ здоров'я Ізмаїльського державного гуманітарного університету
- Затула Карина Максимівна** – студентка 1 курсу факультету управління Університету митної справи та фінансів
- Захарова Тетяна Володимирівна** – кандидат ветеринарних наук, асистент кафедри ветеринарного акушерства, внутрішньої патології та хірургії Подільського державного аграрно-технічного університету
- Золотаренко Віктор Федорович** – старший викладач кафедри безпеки життєдіяльності та професійно-прикладної фізичної підготовки Херсонської державної морської академії
- Ільїна Віра Андріївна** – студентка 4 курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології Національного університету біоресурсів і природокористування України

- Індиченко Лариса Сергіївна** – викладач кафедри фізичного виховання та спорту Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Кандиба Павло Олексійович** – старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Черкаського державного технологічного університету
- Карагозян Роксана Рафіківна** – студентка 4 курсу кафедри графічного дизайну Київського національного університету технологій та дизайну
- Карпенко Надія Олександрівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної підготовки 1 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна
- Князевич Анна Василівна** – студентка 4 курсу факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну
- Ковальова Вікторія Василівна** – аспірант III року навчання кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
- Ковальчук Валентина Іванівна** – викладач підготовчого відділення Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- Кравець Ніна Павлівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова
- Кравчук Поліна Сергіївна** – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
- Кружкова Ольга Іванівна** – студентка 5 курсу (магістрант) педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету
- Кугай Ксенія Борисівна** – старший викладач кафедри іноземних мов Київського національного університету технологій та дизайну
- Куц Юлія Василівна** – студентка 6 курсу медичного факультету №1 Національного медичного університету імені О.О.Богомольця
- Кушак Оксана Михайлівна** – викладач економічних дисциплін ВСП «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського національного технічного університету імені І.Пулюя»
- Кущенко Юрій Олексійович** – в. о. завідувача кафедри безпеки життєдіяльності та професійно-прикладної фізичної підготовки Херсонської державної морської академії, капітан далекого плавання, майстер спорту
- Легка Юлія Валентинівна** – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
- Лисенко Ірина Миколаївна** – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформаційних технологій і аналізу даних Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
- Лиштван Каріна Михайлівна** – студентка 2 курсу Ніжинського фахового коледжу Національного університету біоресурсів і природокористування України
- Літвінова Олександра Вікторівна** – студентка 4 курсу факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну
- Лобзова Людмила Анатоліївна** – викладач вищої категорії, викладач-методист, кандидат біологічних наук, викладач біології Дніпровського державного коледжу будівельно-монтажних технологій та архітектури
- Макаліч Ольга Миколаївна** – студентка 2 курсу (скороченого терміну навчання) кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету
- Малец Віктор Дюлович** – студент 1 курсу магістратури факультету туризму та міжнародних комунікацій Ужгородського національного університету
- Мальцева Надія Олександрівна** – викладач вищої категорії Маріупольського будівельного коледжу
- Маніта Василь Іванович** – кандидат історичних наук, доцент, завідувач навчально-методичного кабінету ВСП «Фаховий коледж телекомунікацій та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Матусевич Андрій Михайлович – старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Черкаського державного технологічного університету

Медина Валерія Олексіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Михайленко Роман Володимирович – студент 4 курсу факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну

Мусієнко Володимир Оникійович – кандидат технічних наук, професор кафедри ергономіки і дизайну Київського національного університету технологій та дизайну

Никодим Ольга Володимирівна – студентка 2 курсу (скороченого терміну навчання) кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Нікітенко Вікторія Вікторівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ніколова Неллі Валеріївна – викладач юридичних дисциплін ВСП «Новокаховський фаховий коледж Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного»

Новосад Марія Гнатівна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Остапенко Марина Григорівна – студентка 1 курсу факультету управління Університету митної справи та фінансів

Паукова Валентина Тимофіївна – студентка 4 курсу факультету індустрії моди Київського національного університету імені технологій та дизайну

Петриковська Алла Анатоліївна – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач технічного відділення ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Попик Мар'яна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичної інфраструктури та готельно-ресторанного господарства Ужгородського національного університету

Проць Роман Володимирович – кандидат технічних наук, доцент кафедри РЕПС Національного університету «Львівська політехніка»

Ребріна Дарія Олександрівна – студентка 2 курсу факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Рибалко Єгор Сергійович – студент 3 курсу гідрометеорологічного факультету Одеського державного екологічного університету

Романенко Милада Олегівна – студентка 4 курсу хімічного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Романюк Анатолій Володимирович – кандидат технічних наук, викладач ВСП «Фаховий коледж телекомунікації та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Савельєв Євгеній Віталійович – аспірант II року навчання кафедри управлінських технологій Університету «КРОК»

Сажко Таїсія Денисівна – студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту транспорту і будівництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Семянистий Константин Сергійович – кандидат технічних наук, доцент, викладач ВСП «Фаховий коледж телекомунікації та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Сидоренко Анна Вікторівна – студентка 4 курсу кафедри графічного дизайну Київського національного університету технологій та дизайну

Смирнова Олена Валеріївна – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №3 Національного медичного університету імені О.О.Богомольця

Степаненко Дмитро Іванович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри легкої атлетики Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

Стрельцова О. І. – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Стрикаленко Євгеній Андрійович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри олімпійського та професійного спорту Херсонського державного університету

Субачус Каріна Романівна – студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету психології, педагогіки та соціальної роботи Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Тищенко Юлія Василівна – викладач юридичних дисциплін ВСП «Новокаховський фаховий коледж Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного»

Топова Наталія Петрівна – студентка 4 курсу факультету української філології та соціальних наук Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Фомічова Марта Ростиславівна – студентка 1 курсу магістратури факультету туризму та міжнародних комунікацій Ужгородського національного університету

Фрасуняк Володимир Іванович – викладач вищої категорії, викладач суспільних дисциплін ВСП «Заліщицький фаховий коледж імені Є.Храпливого Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Царенко Олександр Сергійович – студент 5 курсу (магістрант) педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Цюпух Анастасія Михайлівна – студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету»

Череповська Ганна Олександрівна – методист Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Чігіна Любов Сергіївна – студентка 1 курсу магістратури медичного факультету інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського

Шалар Олег Григорович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри олімпійського та професійного спорту Херсонського державного університету

Шаповалова Віолетта Валеріївна – викладач першої категорії, викладач географії і екології Дніпровського державного коледжу будівельно-монтажних технологій та архітектури

Шовкун Анастасія Віталіївна – студентка 1 курсу магістратури факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Людмила Лобозова, Віолетта Шаповалова</i> ПРОПАГАНДА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ДДКБМТА	3
ЕКОЛОГІЯ	
<i>Єгор Рибалко, Ольга Дерик</i> ЗНЕБАРВЛЕННЯ КОРАЛІВ В РЕЗУЛЬТАТІ ЗМІНИ КЛІМАТУ	7
ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ	
<i>Леонід Житомирський</i> СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ПРИДУНАВ'І	9
ЕКОНОМІКА	
<i>Віктор Малец</i> ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ НЕБЕЗПЕК І КРИТИЧНИХ ТОЧОК КОНТРОЛЮ (НАССР) В МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	14
МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ	
<i>Мар'яна Попик, Світлана Губаль, Марта Фомічова</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМ СТИМУЛЮВАННЯМ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	20
<i>Євгеній Савельєв</i> СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	23
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	
<i>Володимир Фрасуняк</i> РОЗВИТОК РЕВОЛЮЦІЇ НА УКРАЇНІ ТА СТВОРЕННЯ СІЧОВО-СТРІЛЕЦЬКОЇ АРМІЇ	27
КУЛЬТУРОЛОГІЯ	
<i>Марія Новосад</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ	30
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	
<i>Поліна Кравчук</i> ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ ЯК ФОРМА ЗАКОНОТВОРЧОСТІ І ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ	35
<i>Поліна Кравчук</i> СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	36
<i>Юлія Легка</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ПРАВА	38
<i>Валерія Медіна</i> ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	39
<i>Вікторія Нікітенко</i> СВОБОДА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ	41
<i>Неллі Ніколова, Юлія Тищенко</i> НОВА ГЕНЕРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	43
<i>О. Стрельцова</i> ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ	47

МИСТЕЦТВО

<i>Вікторія Глущенко</i> ПРОЕКТУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ WEB-САЙТУ КНИЖКОВОГО МАГАЗИНУ	49
<i>Анастасія Дятел</i> ПРОЕКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ WEB-САЙТУ ТУРИСТИЧНОЇ ФІРМИ	52
<i>Роксана Карагозян, Євгенія Головчанська, Володимир Мусієнко</i> ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ WEB-ІЛЮСТРАЦІЇ МОБІЛЬНИХ ІГРОВИХ ДОДАТКІВ	54
<i>Олександра Літвінова</i> ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ МАГАЗИНУ КВІТІВ	57
<i>Роман Михайленко</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕСТАМПУ, ЛІНОГРАВІУРИ ТА ХУДОЖНЬОГО ДРУКУ	59
<i>Анна Сидоренко, Євгенія Головчанська, Володимир Мусієнко</i> ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ WEB-САЙТІВ В МІНІМАЛІСТИЧНОМУ СТИЛІ	63

ПЕДАГОГІКА

<i>Надія Гавда</i> ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ – ЗАПОРУКА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ	67
<i>Вікторія Ковальова</i> ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	71
<i>Ніна Кравець, Анастасія Шовкун</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	73
<i>Ольга Макаліч</i> МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	76
<i>Надія Мальцева</i> РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	79
<i>Василь Маніта</i> СИСТЕМНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІВПРАЦІ – ЗАПОРУКА ІННОВАЦІЙНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	81
<i>Ольга Никодим</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ	86
<i>Valentyna Paikova, Kseniia Kugai</i> INTERACTIVE LEARNING INFLUENCE ON PERSONALITY FORMATION	89
<i>Каріна Субачус</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КЛУБІВ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ	92
<i>Анастасія Цьопух</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДНИЧА»	93
<i>Любов Чігіна</i> ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ ЧЕРЕЗ ГРУ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З РОЗЛАДАМИ МОВЛЕННЯ	96

ПСИХОЛОГІЯ

<i>Ксенія Бельнічану</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ	99
<i>Карина Затула</i> РОЗВИТОК УЯВИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	103
<i>Марина Остапенко</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГУМОРУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	107
<i>Наталія Топова</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВІВ УЧІННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	109

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>Анатолій Романюк, Костянтин Семянистий, Роман Проць</i> ГЕНЕРАТОР ГАРМОНІЧНИХ КОЛИВАНЬ НА ОСНОВІ ГРАТОРА	112
--	-----

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

<i>Каріна Лиштван, Ірина Лисенко</i> ОНЛАЙН-СЕРВІСИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ СИСТЕМ ЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ	116
--	-----

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

<i>Олександр Дідьковський, Милада Романенко</i> ЙОГА ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ	121
--	-----

<i>Микола Дорош</i> ФУТБОЛ У ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВИШІВ	123
--	-----

<i>Павло Кандиба</i> ЗНАЧЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ФІЗИЧНІЙ ТА РОЗУМОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	126
---	-----

<i>Ольга Кружкова</i> КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	129
---	-----

<i>Андрій Матусевич</i> ОЗДОРОВЧЕ ЗНАЧЕННЯ ПЛАВАННЯ	132
--	-----

<i>Дарія Ребріна, Лариса Індиченко</i> ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРАВИЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ ДЛЯ МОЛОДІ, ЩО ЗАЙМАЄТЬСЯ ФІТНЕСОМ	135
---	-----

<i>Дмитро Степаненко, Сергій Вислоцький</i> МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У БІГУНІВ НА СЕРЕДНІ ДИСТАНЦІЇ У ПІДГОТОВЧОМУ ПЕРІОДІ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ	138
--	-----

<i>Олександр Царенко</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ	142
---	-----

<i>Олег Шалар, Євгеній Стрикаленко, Ганна Череповська</i> ВПЛИВ ТРЕНАЖЕРУ «СКАТТ» НА СПОРТИВНИЙ РЕЗУЛЬТАТ СПОРТСМЕНІВ-СТРІЛЬЦІВ ІЗ ПНЕВМАТИЧНОГО ПІСТОЛЕТУ	146
--	-----

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Надія Карпенко</i> ВИВЧЕННЯ НЕПОДІЛЬНИХ ДІСЛІВНО-ІМЕННИКОВИХ СПОЛУК ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	149
--	-----

<i>Валентина Ковальчук</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТА ЗМІНИ ДИДАКТИЧНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	153
--	-----

МЕДИЧНІ НАУКИ

- Ганна Волкова, Олена Смирнова, Ганна Афендікова, Ліляна Бардах, Юлія Куш*
ТАКТИКА ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТІВ З УРАЖЕННЯМ ЗОРУ
ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТИ 159

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

- Vira Piina*
PEA WEEVIL AND TECHNIQUES FOR REGULATING ITS NUMBER 162

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

- Тетяна Захарова*
ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІКУВАННЯ КОРІВ
З ПЕРСИСТЕНТНИМ ЖОВТИМ ТІЛОМ ЯЄЧНИКА 166

ТЕХНІЧНІ НАУКИ. ТРАНСПОРТ

- Оксана Кушак, Яна Богач*
ГАЗ БРАУНА ДЛЯ ОПАЛЕННЯ ТА ДВИГУНІВ ВНУТРІШНЬОГО
ЗГОРАННЯ (ДВЗ) 169

АРХІТЕКТУРА І БУДІВНИЦТВО

- Тетяна Булгакова, Назар Баширов*
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ТРАНСФОРМУВАННІ ПРОСТОРУ
МАЛОГАБАРИТНОЇ КВАРТИРИ 171

- Ольга Дахно*
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ 174

- Анна Князевич, Тетяна Булгакова*
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ІНТЕР'ЄРУ КОВОРКІНГІВ 177

- Алла Петриковська*
ОФОРМЛЕННЯ ФАСАДУ БУДИНКУ 179

- Таїсія Сажко*
ПРОЄКТУВАННЯ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ У МІСТІ ОДЕСА 182

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

- Віктор Золотаренко, Юрій Кущенко, Глеб Бараненко*
ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕЧНОГО БУКСИРУВАННЯ СУДЕН ЛАГОМ 185

- ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ** 192

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2021. Вип. 70. 200 с.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів несуть автори публікацій. Передрук і відтворення опублікованих у збірнику матеріалів будь-яким способом дозволяється тільки при посиланні на «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку».

Матеріали науково-практичної інтернет-конференції розміщені на сайті:
<http://confscience.webnode.com.ua>

Укладачі: С.М.Кикоть, І.В.Гайдаєнко
Верстка та дизайн: І.В.Гайдаєнко

Адреса оргкомітету та редколегії:
08401, вул. Сухомлинського, 30 (к. 100),
м. Переяслав,
Київська обл., Україна
тел. 0930569496,
сайт: confscience.webnode.com.ua

